

ÉRTEKEZÉSEK
A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM MAGYAR.
IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETÉBŐL

8 SZÁM.

A MAGYARORSZÁGI JEZSUITA ISKOLADRÁMÁK TÖRTÉNETE.

ÍRTA:
JUHAROS FERENC.



SZEGED.
MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZET
1933.

A sorozatban megjelentek:

1. *Borbély Ferenc*: Gyulai mint aesthetikus.
2. *Heinrich Arnold*: Gizmunda és Gisquardus széphistóriája.
3. *Jéndki Ferenc*: Kájoni János énekes könyve és forrásai.
4. *Csipak Lajos*: Horatius hatása az ó- és újklasszikus iskola költőire.
5. *Rajka László*: Heliodoros Aithiopikájának feldolgozásai a magyar irodalomban.
6. *Bálint Sándor*: Szilády Áron pályája.
7. *Téglás I. Béla*: A történeti pasquillus a magyar irodalomban.

ÉRTEKEZÉSEK
A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM MAGYAR
IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETÉBŐL

8 SZÁM.

A MAGYARORSZÁGI JEZSUITA ISKOLADRÁMÁK TÖRTÉNETE.

ÍRTA:
JUHAROS FERENC.



SZEGED.
MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZET
1933.

SZTE Egyetemi Könyvtár



J000444820

A szegedi Ferencz József-Tudományegyetem
Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Karához
benyújtott doktori értekezés.

Bíráló: *Dr. Sik Sándor* egy. ny. r. tanár.
Társbíráló: *Dr. Mészöly Gedeon* egy. ny. r. tanár.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Magyar Irodalomtörténeti Intézet Könyvtára

Lelt. napló: *V/a* Lsz. *4007*

----- csoport: ----- szám: -----

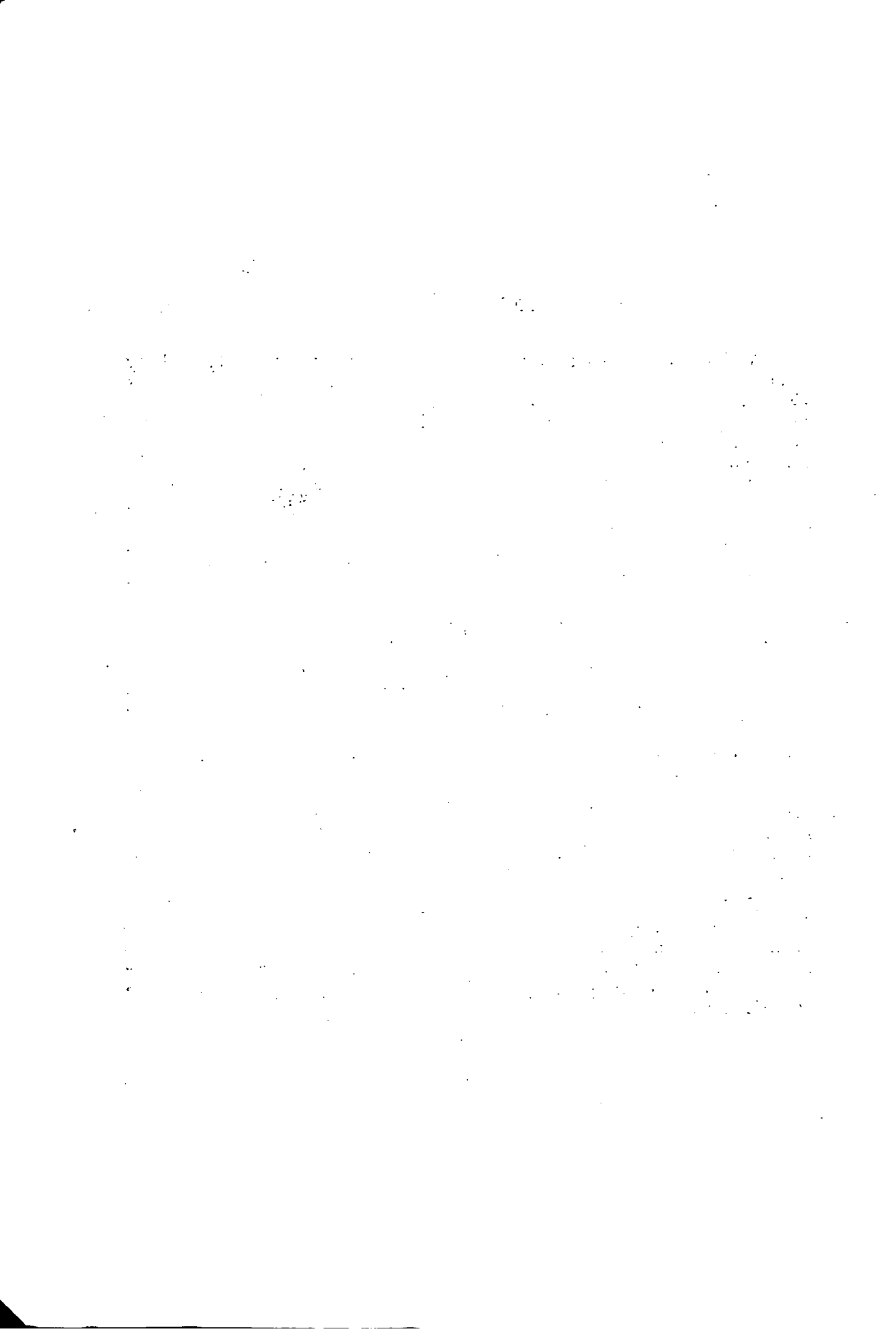


Bevezetés.

2
Az iskoladrámát a humanizmus és a renaissance teremtette meg, hogy velük a tanulók magukat a latin nyelvben gyakorolják. Az első színelőadások kivétel nélkül latinul folytak. De később a hallgatóság kedvéért a darabok nemzeti nyelvűekkel kezdtek váltakozni. Az iskoladrámát hazánkban először a protestánsok színlattatták meg, mégpedig nemzeti nyelvünkön. De az 1562-i debreceni hitvallás már tiltakozott mindennemű színjátszás ellen és a műfaj az 1770-es évekig főleg a katolikus szerzetesrendek kezébe jutott. Első művelői a jezsuiták lettek, akik darabjaikat latinul írták. Náluk magyar nyelven az iskoladráma csak a XVIII. század közepe óta jelentkezett. E korban a magyarországi iskoladrámák szerepe is megváltozott. A pálosok, piaristák, minoriták, protestánsok, úgyszintén a jezsuiták kezében nem szolgáltak többé a tanulók oktatására, hanem az elnémetesítő kormányrendszerrel szemben a nemzeti nyelv és művelődés fenntartói lettek:

Értekezésem, mely a jezsuita iskoladrámákkal foglalkozik, három részt foglal magában. Az első rész a műfaj kialakulásának történetét ismerteti, a második összefoglalja mindazt, amit a rend szabályzata megkövetelt az iskoladrámától, végül a harmadik rész a magyarországi jezsuita iskoladrámákat tárgyalja. Az anyag roppant terjedelme azonban kizárja, hogy ezen értekezés mindazon darabokra kiterjedjen, melyeket Magyarországon előadtak. Ennek elhagyása nem is ütközik a lényegbe, mert a latin nyelvű darabok tárgykörére az évkönyvek adatai és a latin nyelvű programok, szerkezetükre viszont a magyar nyelvű darabok teljes világosságot derítenek. — Itt kell megjegyeznem azt, hogy ma néhány magyar szövegű jezsuita drámának a szövege hozzáférhetetlen. Ilyenkor mások után ismertetem. Az előbbi okokból egyáltalán nem tárgyalom a *Kéntskapdó* Nemzetem Kénts Demeter Uram c. darabot. (Megvan a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár 7. sz. alatt.)

Végül le kell rónom hálámat és emlékezetemet néhai professzorom, dr. Dézsi Lajos szelleme előtt, aki munkám megírása folyamán tanácsaival állandóan irányított és hálás köszönetet kell mondanom mindazoknak, kik az értekezésemhez szükséges adatok hozzáférését elősegítették. Így a Magyar Nemzeti Múzeum és a Budapesti Egyetemi Könyvtár Igazgatóságának és Tisztviselő Karának.



**A MISZTÉRIUMTÓL
AZ ISKOLADRÁMÁIG.**

Az iskoladráma, míg elérte végső formáját, sajátos fejlődésen ment keresztül. Nem igazodott semmiféle drámai hagyomány után, hanem mintha ilyen műfaj nem is lett volna, önmagában keletkezett. Ott kezdődött a legelső fok, ahol az ókori dráma: a vallásos szertartásoknál. A fejlődés további menetében azonban nem zárkozott el bizonyos hatások elől. S ha párhuzamot vonunk az iskoladráma és az ókori, illetve a római dráma fejlődése között, más egyezést is találunk. A római dráma megtette ugyan az első lépést a fejlődés terén, de sohasem emelkedett volna arra a színvonalra, melyet elért, ha nem kerül a görög irodalom befolyása alá. A római népből hiányzott a teremtő erő, mely a meglevő csírából műfajjává fejlesztette volna. Ezt a munkát a hellénizmus végezte el, vagyis a görög szellemi termékek bevonulása Rómába. A keresztény dráma is talán sokáig megmaradt volna kezdetleges formájában, de a XV. század végén a humanizmus átalakította az ókori latin drámaírók tanulmányozásával egy sajátos műfajjává, melyet iskoladrámanak nevezünk.

A keresztény drámanak legelső megnyilatkozása a misztérium és ennek több fejlődési foka. Misztériumnak nevezzük általában az olyan egyházi drámát, mely a templomból indult ki, szűkebb értelemben pedig azt, melyet ünnepi alkalmakkor, leginkább a karácsonyi ünnepkörben volt szokás előadni. Nyugateurópában az egyház így nevezte az ünnepek ritusát is, pl. mikor nagypénteken a Megváltó képét letették a sírba és húsvét reggelén helyére visszaállították.¹⁾ Ez volt a keresztény dráma legkezdetlegesebb alakja, vagyis e korban a misztérium függeléke az istentiszteletnek.

A III. században már teljesen meghonosodott ez a szokás. A misztérium tárgyköre is fokozatosan bővült, a karácsonyi és húsvéti szent események mellett lassankint megjelent Krisztus egész élete. Ez a körülmény újítást hozott az előadás módjában. Egy-egy csoda, melyet az Üdvözítő művelt, megkeresztelése, tanítása stb. mind olyan mozzanatok, melyek ábrázolása sokkal könnyebb, mint pl. Krisztus halálának és feltámadásának bemutatása. Nem volt szükség többé szoborra, mely a Megváltó képmása, sokkal célszerűbb eszköz állott rendelkezésre: maga az ember, aki beszélni és cselekedni tud.

Ezért nem tartom elfogadhatónak Szivák Iván azon állítását, hogy a misztérium eme fejlődésére hatással voltak a pogánykori alakos játékok. Az nem bizonyít semmit, hogy Északnémetországban pl. karácsonykor, más helyeken pedig aratás idején versenyéneklést tartottak a zöldelő nyár, melyet fehérbe öltözött, tarkán felszalagolt leány ábrázolt és a bundába vagy szalmába burkolt tél között, amikor is a nyár került ki győztesen. Az sem döntő érv, hogy az ilyen játékok általában szokásban voltak és nálunk magyaroknál sem hiányoztak. Élhetek ezek minden hatás nélkül a nép körében. A katolikus egyház pedig éppenséggel nem kedvelte őket, sőt amennyire lehetséges volt, küzdött is ellenük.²⁾ Igaz, hogy ez a küzdelem nagyjából meddő

¹⁾ Szivák Iván: *A magyar dráma kezdete*. Figyelő XIV. kötet 26 l.

²⁾ K. Weinhold: *Weinachtsspiele und Lieder aus Süddeutschland*. 1875. Szivák Iván: *A magyar dráma kezdete*. Figyelő XIV. kötet 25 l.

maradt, de mégsem hihető, hogy az egyház engedett volna meggyőződéséből a pogány szokások javára, amint Szivák feltételezi: az egyház üldözte, mint-hogy nem használt, ő maga a cultust látványosabbá tette.¹⁾

Az V. században már kétségtelen nyomok vannak a misztériumdrámáról. Szerepel a templomban, mint az istentisztelet toldaléka pl. a kánai menyegző, Krisztus születése, a háromkirályok hódolata. Az előadás módja az éneklés. A szereplők között megtaláljuk Szent József, Szűz Mária, Gábor főangyal, Heródes alakját, a gyermek Jézus jászolát pedig pásztorok veszik körül. A misztérium ezután egész a XI. századig nem is fejlődött sokat. E korból négy misztérium emléke maradt fenn: a háromkirályok hódolata a gyermek Jézusnál, a betlehemi gyermekgyilkolás, a feltámadás és az emmausi megjelenés. Színhelyül még mindig a templom szolgált, ahol a papok adtak elő általuk szerzett liturgikus szöveget. Lassankint a nép is helyet kap az előadásban, de még csak a kórusban szerepel. Az előadás a két legnagyobb ünnepkör, a karácsony és húsvét idejére esik. Ezzel bezáródott a misztérium fejlődésének első korszaka.

A második korszak jellemző vonása, hogy a misztérium a papok kezéből fokozatosan a népre szállott át. Mikor a nép észrevette, hogy a szereplő személyek jobbra hozzájuk hasonló emberek, sőt maga Krisztus is egyszerű szülőktől származott, jogot formált ahhoz, hogy nagyobb részt foglaljon el a misztérium előadásában.²⁾ Természetesen ilyen körülmények között ez nem maradhatott meg a régi, tisztán vallásos állapotában. A nép ugyanis mind többet adott önmagából a szereplők szájába. Ekkor kezdett behatolni a komikus elem a misztériumba. Ez később nagyobb tért hódított magának és sokszor az izléstelenségig fokozódott, vagy erkölcsértővé vált. Természetesen ezzel párhuzamosan a misztérium is kiszorult a templomból a templomudvarra, innen a temetőbe. Az előadásban a latin és a nemzeti nyelv váltakozva szerepelt.

A fejlődés harmadik korszakában a misztériumdráma egyre világiabb lett. Jongleurök, céhek, iskolák vették birtokukba. Éppen ezért nemzeti nyelven folytak az előadások. A vallásos tárgy mellett nagy szerepet kapott a történelem. Ebben a korban a komikumot többféle, leginkább külső hatások szolgáltatták. Ilyen volt a nagyotmondás, a dadogó és tudákos emberek szerepeltetése és ami máig is fenntartotta magát a színpadon: a félreértések kiélézése. A fejlődések korát nehéz meghatározni. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy a misztériumdráma körülbelül a XI. században kezdett elvilágiasodni, virágkora pedig a XIII., XIV. és XV. századra esett.

A misztérium első magyarországi emléke a Pray-kódexben maradt fenn. E kódex, amely az első összefüggő nyelvemlékünköről, a Halotti Beszédről nevezetes, tartalmazza többek között a húsvétvasárnapi misének a leírását. A harmadik responsorium után az egész papság a szentsírhoz vonult, keresztekkel, gyertyákkal, tömjénfüstölőkkel. A sír ajtajában két angyalnak öltözött diaconus szólította meg a menetet: *kit kerestek a sírban Krisztus hívei?* A tömjénvivők, kik a három Mária szerepét töltötték be, ezt válaszolták: *a názáreti Jézust.* A diaconus erre azt felelte: *nincs itt feltámadott. Jertek és nézzétek meg a helyet.* Azok a sírhoz léptek, miután látták, hogy Jézus teste nincs a sírban, hanem már feltámadt, a veritéktőlőt felemelték és a kórushoz fordulva felhangzott ajkukról az ének: *Az Úr feltámadt sírjából.* Ezután a

¹⁾ *Id. m. 26 l.*

²⁾ *A tanodai dráma előzményei hazánkban.* Nagy Sándor hátrahagyott irataiból közölte testvére Nagy Lajos. Ir. Közl. 1895. évf. 444 l.

presbyter következett: *Téged Isten dicsérünk.* — Ime előttünk áll egy misztérium, mely a fejlődésnek első korszakát tükrözi vissza. Mikor még szoros összefüggésben van a római egyház szertartásával, szerzője, előadói papok és egyházi emberek, nyelve latin, a szertartás nyelve.

Önként felmerül az a kérdés, vajon elterjedt-e nálunk a misztérium? Végigjárta-e a fejlődésnek azt az útját, amit Nyugateurópában, de különösen Németországban megtett? A liturgiai misztérium tényleg élt nálunk. Hogy milyen széles körben volt elterjedve, arra adatok hiányában természetesen nem lehet határozott választ adni. Alig egy-két adatunk maradt fenn a középkorból. Ipolyi Arnold említi, hogy a barátok 1500-ban passiójátékokat adtak elő. Ő hívta fel a figyelmet egy másik passiójátékra is, amely Juhász Máté *Szép áitatos külömb-külobm fele Magyar Versek* c. gyűjteményében foglal helyet. De arról kiderült, hogy nem a középkorból való, hanem Juhász Máté saját alkotása. A középkorból nincs is több adatunk. Azonban feltehető, hogy a XIV. és XV. században szakadatlanul folytak a papi misztériumjátékok, bár nyomai elenyésztek.¹⁾ A későbbi időkből már több adatunk van. Ezentúl a misztérium a jezsuiták nevéhez fűződik, habár ritkán megtaláljuk őket a protestánsoknál is. Az adatok legtöbbször is a jezsuiták évkönyvei szolgáltatják. 1627-ben Nagyszombatban a jezsuiták passiójátékokat adtak elő, amelynek szerzője Fr. Lippay; 1709-ben Kolozsvárt *Vízkereszt* ünnepén egy jezsuita atya angyaloknak és királyoknak öltözött ifjakkal járta be a várost, akik a házakban előadták a napkeleti bölcsek hódolatát a gyermek Jézus előtt; 1713-ból való följegyzés szerint eme szertartás párbeszédes alakban ment végbe, sőt a következő 1714. és 1715. évekből való évkönyvek arról tanuskodnak, hogy a párbeszédeket „versek”-ben tartották meg.

Vízkereszt ünnepé mellett, a *Nagypéntek* és az *Úrnapja* töltötte be a legnagyobb szerepét. Kolozsvárt 1709-ben a *nagypénteki* vezeklő ostorozó körmenetben gyermekek verseket, 1715-ben pedig allegorikus cselekvényt adtak elő színpadi öltözetben (*comice indutae personae*). Hogy a közönség megértse miről van szó, nyomtatott latin és magyar szövegű programmot kapott kézhez. További adatok 1713, Pécs: az előadott misztérium a keresztet hordozó Megváltót példázta, 1716, Pécs: a vezeklő körmeneten az ifjak jelmezben szerepeltek, tehát szintén misztérium előadásáról van szó.

Ami az *Úrnapját* illeti, szintén maradtak fenn a misztériumról emlékeink. Kolozsvárt 1709-ben körmenet alkalmával négy felállított oltárnál jelmezbe öltözött ifjak verseket adtak elő az evangélium felolvasása után. Ugyanott 1728-ban, Pécsen 1713-ban, Nagyváradon pedig az 1762. és 1763. esztendőkből folytak ilyen előadások. Egy-egy adat persze nem jelenti azt, hogy a megjelölt évben és helyen csak egy előadást tartottak. Pl. a Kolozsvárt Háromkirályok napján szokásos házszen telésről a következőkép szól az 1715-i *Litterae Annuae*: „Három ifjú felöltözik a napkeleti királyok jelmezeibe, fejükön korona, s a magyaroknál magyarul, másoknál pedig latin versekkel üdvözlük az újszülött királyt egy kép előtt, mely az Üdvözítő születését és a pásztorkok imádását mutatja; imádják őt és a hármas ajándékkal, arannyal, tömjénnel, és mirrhával tisztelnek neki. E jámbor látvány nézésére az utcákon s a házakban nagyszámú katolikus és protestáns néző jött össze. Hozzájuk a pap a házaldás után rögtönözve megfelelő beszédet tartott, részint hitünk igazságainak elfogadásáról, részint az istentisztelet s a szentségek buzgóbb hasz-

¹⁾ Nagy Sándor hátrahagyott iratai. Ir. Közl. 1895. évf. 450 l.

nálatáról és a hallgatókat arra lelkesítette.¹⁾ Ilyen beszéd a kolozsvári jezsuita kollégium történetét tartalmazó *Historia Collegii Claudiopolitani S. J.*²⁾ tudósítása szerint a fentebb említett évben az ünnepek nyolcada alatt több mint hatvan volt. Ezek a misztériumok magyar nyelvű emlékei. Jellemük liturgikus, vagyis az istentisztelet-részét alkották. A Pray-kódexban lévő misztérium még a legősibb állapotát mutatja e műfajnak. Színhelye a templom, illetőleg az abban felállított szentsír. A továbbiakban (talán csak az 1625-i nagyszombati passiójáték kivétel) a misztérium némi változáson ment keresztül. Ez a változás azonban nem lépte át a fejlődésnek első korlátját. Megmaradt továbbra is a papok: a jezsuiták kezében, de szereplői túlsúlyban a neveltetésükre bízott iskolásgyermekek lettek. A színhely is megváltozott. Többé nem a templomban, hanem az utcán és magánosok házában folytak az előadások. A jezsuitákkal be is fejeződött a liturgiai misztérium, mielőtt még fejlődésében egyetlen számottevő lépést is tett volna. Végleges eltűnését azzal lehetne magyarázni, hogy a főcél ekkor már nem is annyira a misztérium előadásában rejlett. Az volt a fontos, hogy alkalma nyíljon egy-egy jezsuita atyának a római katolikus vallás hitigazságainak megismertetésére és a nép között a nagyobb vallásosság kiterjesztésére; de nem volt utolsó cél az sem, hogy ezáltal híveket toborozzon egyházának. Ezt pedig más eszközökkel is el lehetett érni. A misztérium végérvényesen azért mégsem tűnt el, ma is virágozik a nép között a betlehemezés-, és balázsjárásban. Ezeknek csak a külső váza emlékeztet a hagyományokra, a belső tartalom a nép ajkán az idők folyamán teljesen átalakult. De viszont abból, hogy a húsvéti és úrnapi játékok népközlésénél nem szokásosak, nem lehet arra következtetnünk, hogy „a nép és a papság a misztériumdramákon megosztott: a népek jutott a karácsonyi, a papságnak maradt a húsvéti és úrnapi misztérium.”³⁾

Miért nem fejlődött ki nálunk a szorosabb értelemben vett misztériumdramma? Talán abban lehetne az okot keresni, hogy nálunk nem volt kifejlődve a magyar nyelvű polgári osztály, mely külföldön a liturgiai drámát a papságtól átvette és tovább fejlesztette. Voltak ugyan előadások Pozsonyban és Brassóban, de ezeknek nyelve német. Drámairodalmunkat tehát legfeljebb annyiban érintik, hogy mintául és forráslul szolgálhattak. Toldy az 1279-i budai nemzeti zsinat azon határozatából, hogy az egyháziak a mimusokat, hatriókat és jocularokat ne hallgassák, arra következtetett, hogy ezen rendelet misztériumdramákra, vagy ahogyan ő mondja, „népszínházi játékokra és bohózatok”-ra vonatkozott.⁴⁾ Jankovich is feltételezi, hogy voltak ilyenek.⁵⁾ Mivel hazánk az európai nemzetekkel eleitől fogva állandó érintkezésben állott, átvette az akkori divatozó dráma-előadásformát is. Adatokat sorol fel, így pl., hogy Mátyás és Beatrix menyegzőjén drámát adtak elő. De arról és a többi adatokról kiderült, hogy tévesek, mert nem szindarabok voltak.

Kérdés hogy a misztériumnak mely fejlődési foka volt az, ami összekötő kapocsként szolgált az iskoladramához? Kétségtelen, hogy nem szabad az ősi formára gondolnunk. A kérdés eldöntése nem is okvetlenül szükséges, mert nem maga a misztérium, mint műfaj szolgáltatta az alapot az

1) Jablonkay Gábor: *Az iskoladramák a jezsuiták iskoláiban*. 9 és köv. l.

2) Magyar Nemzeti Múzeum kézirattára. 2039. Fol. Lat. 155 l.

3) Nagy Sándor hátrahagyott iratai. I. Közl. 1895. évi. 444 l.

4) Toldy Ferenc: *A magyar költészet története az ősidőktől* Kisfaludy Sándorig. 11. jav. kiadás 1867. 98–100 l.

5) Hírnök 1838. Első félv. 50. szám.

iskoladráma kifejlődéséhez, hanem az a tény, hogy *tanulókkal adatták elő*. A tanulók oktatására fordított gond hozta meg a következő lépést is, mely döntő befolyással volt az iskoladráma kifejlődésére. A XV. század végén a scholastica helyébe új oktatási rendszer lépett. Megindítója a humanizmus, mely Németországból indult ki, hogy érvényt szerezzen a latin nyelvnek. Nyomába mindenütt lelkesedés támadt, sőt Németországban már a latin nyelvet tartották igazi anyanyelvnek.¹⁾ A klasszikus írók lettek e kornak ideáljai. Köztük legkedveltebb Cicero, Vergilius és Terentius, mint a próza, költészet és mindennapi beszédnek választott mesterei. Különösen Terentius, de Plautus és Seneca után is sajtóságos drámairodalom fejlődött ki, melynek feladata volt, hogy az iskolásgyermekeket elősegítse a latin nyelv megtanulásában. E darabokban újra szerepelnek Terentius és Plautus alakjai: szerelmes ifjak, ledér leányok, kerítőnők, fősvény atyák, ravasz rabszolgák, paraziták, dicsekvő katonák, szerelempártoló nagybácsik stb. Mi sem természetesebb, hogy az ilyen iskoladrámák polemikusz színezetűek voltak. Tárgyuk sokszor a papság ellen irányult, néha pedig politikai célzatú volt. Az első ilyen dráma Wimpeling Jakab *Stylpho*-ja volt, melyet a szerző 1480-ban írt és valószínűleg elő is adatott Strassburgban.²⁾ További előadások: Heidelbergben 1497-ben húshagyókedden a tanulók Reuchlin *Heno*-ját adták elő,³⁾ 1501-ben a bécsi egyetem aulájában színrekerült Terentius, Plautus és Seneca egy-egy darabja, továbbá Celtis Konrád *Ludus Dianae* c. komédiája⁴⁾, 1504-ben egy rapszódia *De laudibus et victoria Maximiliani* címen Ingolstadtban; ugyanott 1502-ben Lochter Jakab egy tragédiát adatott elő, majd Strassburgban 1512-ben Brand Sebestyén egy ma már ismeretlen darabját (*Hercules a válaszüton*) játszatta el.

A humanista dráma csak lassan fogadott magába más elemeket. 1507-től kezdve találunk bibliai tárgyú drámákat is, de ezek nem esnek minden tekintetben a humanista törekvések körébe.⁵⁾ Először Gulielmus Gnapheus holland iskolamester alkalmazta a bibliai tárgyra Terentius írói módszerét, mégpedig a protestantizmus hatása alatt. *Acolastus* c. munkájában a tékozló fiú történetét vitte színre, melyben a XVI. században szokásos oktatási rendszer szelleme szépen megférhetett a terentiusi reminiscenciák (csalók, kéjhölgyek) mellett. A kísérlet bevált, mert számos követője akadt. Utána sorakozik Zovitus *Ruth* (1533), az amsterdami Crocus pedig *Joseph* (1536) c. darabjával. Németországban elsőnek Xystus Betuleius tette magáévá ezt az irányt. A latin mellett német nyelvű darabjai a következők: *Esechias*, *Zorobabel*, *Susanna*, *Joseph*, *Judith és Beel* (1533—35). A reformáció ezután felkarolta a humanista drámát, hogy a nevelés eszközévé tegye. Legfőbb ápolója Luther és Melanchton volt. Mindkettő nagy barátja a humanizmusnak, de míg Luther csak Krisztus tetteit és a Biblia jellemzőbb eseményeit akarta az iskolai színpadra vinni, akár latin vagy német nyelven,⁶⁾ addig Melanchton tágabb értelemben vette a humanizmust és híve maradt a görög és latin klasszikusoknak. Szerinte Terentius darabjai önként kínálkoznak az ifjúság nevelésére,

¹⁾ Ferenczi Zoltán: *A kolozsvári színészet és színház története*. 2 l.

²⁾ Latein. *Litteraturdenkmäler* d. XV—XVI. Jh. VI. XIII. eredeti alakjában *Lateinische Litteraturdenkmäler* des XV—XVI. Jh. 6.

³⁾ Allg. Deut. Biogr. Reuchlin alatt. A darab címe eredetileg *Scenica progymnasmata*.

⁴⁾ U. o. Celtis alatt.

⁵⁾ Ferenczi id. m. 3 l.

⁶⁾ Ich würde es nicht ungern sehen, dass Christi Thaten in dem Schulen, lateinisch od. deutsch ordentlich und unverfälscht zusammengestellt aufgeführt werden. (Levele Nic. Hausmann-hoz Zwickau. 1530. ápr. 20.)

mivel számos erkölcsnemesítő példát tartalmaznak. Az *Andria*-ban Pamphilus, aki a legnehezebb körülmények közt is teljesíti kötelességét, a kegyesség és hűség példaképe, az *Eunuch* pedig híven mutatja be a bukott nőekkel való szerettekezés esztelenségét¹⁾ stb. A küzdelem először Melanchton javára dőlt el. Eféig ha Sturm utasítását olvassuk, melyet a strassburgi gimnázium számára küldött meg. A négy felsőbb osztálynak Terentius és Plautus minden egyes darabját meg kellett tanulni és előadni; a felső kettőben egyet Euripidestől vagy Sophokleستől és egyet Aristophanestől is. Mikor azonban Luther németre fordította a Bibliát, ez lett az iskoladramának leghatalmasabb forrása. Erkölcsi hatású történetei legalkalmasabbak voltak az ifjúság nevelésére. Az iskoladráma ebben a formájában a Biblia ismertetésének, továbbá a katolikus egyház elleni harc eszközüvé lett.²⁾ Virágkora a XVI. század második és a XVII. század első felére esik, majd fokozatosan visszahanyatlak. Az iskolából kikerül a templom terére, onnan a piacra és eredeti jellegét elvesztve teljesen eldurvul. De másfelől új erőre kap, egy szerzetes rend karolja fel: a jezsuiták.

¹⁾ Corpus Reform. XIX. 712 és köv. l.

²⁾ Holstein: *Die Reformation in Spiegelbilde der dram. Litt. des XVI. Jh.* 160 és köv. l.

**A JEZSUITÁK
ÉS AZ ISKOLADRÁMA.**

A XVI. században a reformáció térfoglalása vallási tekintetben megváltoztatta Európa arcát. Az északnémeteknél, a skandinávoknál és angoloknál minden akadály nélkül terjedt el az új tan. Délfelé haladva azonban mindinkább vesztett erejéből, s a francia, vallon, holland, német, osztrák, magyar területeken már csak nagy küzdelem árán tudott meghonosodni. Spanyol- és Olaszország pedig kitartott az Egyház mellett és megindítója lett az ellenreformációnak. Az ősi egyház katonái a jezsuiták lettek. Megalapítójuk *Don Inigo Lopez de Recaldo*, akit ma a katolikus egyház *loyolai* szent Ignácnak nevez.¹⁾ A rend célja: *Omnia ad maiorem Dei gloriam* (O. A. M. D. G.), vagyis mindent Isten nagyobb dicsőségére. Szervezete katonai, a főhatalom a generális kezébe fut össze.²⁾ III. Pál pápa, mikor 1540. szeptember 27-én jóváhagyta a rendet, így kezdi el az erről kiadott bullát: *regimini militantis ecclesiae*...³⁾ A rend hamar elterjedt. 1556-ban, szent Ignác halála évében a tagok száma elérte az 1000-et.⁴⁾

Magyar szempontból a rend akkor vonta magára az érdeklődést, mikor a jezsuiták 1551-ben, I. Ferdinánd királyunk uralkodása alatt Bécsben telepedtek le. Ausztriával való összeköttetésünk magával hozta, hogy tíz év múlva nálunk találjuk őket, egyszersmind azt is, hogy hazánk és az erdélyi részek a jezsuiták földrajzában az ausztriai provinciához tartoztak.⁵⁾ Első betelepítésük Oláh Miklós esztergomi érsek nevéhez fűződik, aki Nagyszombatban részükre papi lakot vásárolt. Itt két osztállyal nyomban meg is kezdték a tanítást. Számuk ekkor tizenkettő volt. 1567-ben kollégiumuk tűzvész áldozata lett s alkalmasabb időt várván, Borgia generális rendeletére már a következő évben kivonultak. Másodszor Draskovics György, az akkori kalocsai érsek telepítette be őket a turóczi-sellyei prépostságba. Itt kapták 1586-ban első földbirtokukat, a znió-váraljai klastromi jószágot. Ugyancsak itt alapították első teljes gimnáziumukat.⁶⁾ Nem célunk a jezsuiták magyarországi terjeszkedését ismertetni, de annyit megemlíthetünk, hogy a rend több-kevesebb ellenállással akkora tért hódított magának, hogy 1674-ben Krones adatai szerint 394 taggal rendelkezett. E szám 8 kollégium, 14 rezidencia és 6 missió között oszlott meg.⁷⁾ Mikor XIV. Kelemen pápa 1773. július 21-én eltörölte a rendet, már 20 kollégium, 19 rezidencia, 11 missió, 30 gimnázium, 12 szeminárium és 9 kon-

¹⁾ Meszlényi Antal: *A magyar jezsuiták a XVI. században*. 5 l.

²⁾ N. Cziike Gábor: *A XVI. század művelődéstörténete*. 7 l.

³⁾ Jablonkay Gábor: *Loyolai szent Ignác élete és működése*. I. 305 l.

⁴⁾ N. Cziike Gábor id. m. 7 l.

⁵⁾ Ferenczi Zoltán: *A kolozsvári színészet és színház története*. 38 l.

⁶⁾ Ferenczi id. m. 38–39 l.

⁷⁾ Kollégiumok: Nagyszombat 64, Trencsén 54, Kassa 49, Pozsony 25, Győr 23, Sopron 22, Varasd 16, Ungvár 12 jezsuitával. Rezidenciák: Besztercebánya 12, Lőcse 11, Komárom 7, Rózsahegy 7, Szepes 6, Eperjes 5, Selmec 5, Rozsnyó 4, Skalitz 4, Gyöngyös 4, Patak 4, Szatmár 4, Turóc 4 jezsuitával. Missiók: Pécs 3, Leopoldvár 2, Veszprém 2, Nagybánya 2, Andok 2, Zsolna 1 jezsuitával. Krones: *Zur Geschichte Ungars*. Wien 1894. 104 l.

viktus volt a jezsuiták kezében. Azonkívül Kassán akadémiajuk, Nagyszombatban pedig egyetemük állott fenn.¹⁾

Hogy mit jelentett a jezsuiták letelepedése Magyarországon, talán azokból a sorokból lehet legjobban kikövetkeztetni, melyeket egy anglikán történetíró, Maculay ír róluk: „Jézus társaságában összpontosult a katolikus szellem quintessenciája és a jezsuita rend története a nagy katolikus reakció története. Ezen rend egyszerre elfoglalta mindazon erőket, amelyek a közszellem fölött uralkodnak: a szószéket, a sajtót, a gyóntatószéket, az akadémiát. Bárhol prédikált a jezsuita, ott a templom kicsinek bizonyult a hallgatók befogadására. Egy jezsuita neve a címlapon biztosította a könyv keletjét... Az irodalom, a tudomány azelőtt a hitetlenség és eretnecség frigyesei, most az igazhitűség szövetségesei lettek... A jezsuiták dacára a tengernek és sivatagoknak, éhségnek és pestisnek, a kémeknek és büntető törvényeknek, minden országban találhatók voltak.”²⁾ Vitatkoztak, oktattak, vigasztaltak, az ifjúság szívét megnyerve, a kislelkűeket bátorítva, haldoklóknak feszületet mutatva.

Vagyis nemcsak a katolikus egyháznak voltak harcos katonái a vallásos élet megszilárdításában és hittérítésben, hanem művelői és terjesztői lettek az irodalomnak és tudománynak is. Szívükön viselték az ifjúság sorsát, gondoskodtak neveléséről. Erre szolgáltak a kollégiumok, gimnáziumok stb., melyeket a legnagyobb lelkiismerettel vezettek. Irodalmi munkásságuk sokszor összefüggött az ifjúság nevelésével, főleg az iskoladrámákkal kapcsolatban.

A jezsuiták rendjük megerősítése után minden eszközt megragadtak, ami elősegítette őket az ifjúság nevelésében. Így átvették az akkor divatozó oktatási rendszert, ebben megtalálták az iskoladrámát. Rögtön felismerték annak nagy nevelő hatását és meghonosították iskoláikban, éppen mikor a protestánsoknál hanyatlani kezd. Már Szent Ignác életében van említés jezsuita színelőadásról. 1556-ban a tanulóifjúság Róma egyik templomában szavatelok és beszédek után P. Frusius dialogusát adta elő nagyszámú hallgatóság és néhány párisi egyetemi tanár nagy tetszésére. Ezt a szokást a többi iskolák is átvették. Hogy egyes provinciákban mennyire divatozott az iskolai színjáték, elég ha az alsórajnai provinciára hivatkozunk. Itt már 1570-ben megindult a színjátszás, mégpedig Louis da Cruz *Sedecias* c. darabjával. Csak az ismeretes szerzőjű drámák száma 1570—1761-ig meghaladja a 200-at.³⁾

Mivelhogy az iskoladrámák gombamódra elszaporodtak, továbbá azért is, mert a rend egyetemes volta megkövetelte, hogy a nevelés terén is tervszerű egység uralkodjék, a XVI. század óta számos elvi döntéssel szabályozták az iskolai élet rendjét.⁴⁾ De csak 1856-ban készült el a jezsuita iskolák kódexe, a *Ratio atque Institutio Studiorum Societatis Jesu*. Rómában hat jezsuita atya írta össze, szabályokba foglalván az akkor gyakorolt oktatási módszert.⁵⁾ Végleges alakja az 1599-i *Ratio Studiorum*. Az előbbieket VI. fejezete szerint az iskolai színjátékok nemcsak a gyermekeket vidítják fel, hanem a szülőknek is örömet szereznek; mert bizonyítékot szolgáltatnak ahhoz, hogy mennyire eredményes a rend munkája. De már szót emel az előadások túlhajtása ellen. Megismétli az 1577-i provinciálisoknak szolgáló szabályzat 58. pontját,

1) Krones: *Der Jesuitenorden und seine Rolle im Geschichtsleben Ungars*. Oster. Ung. Revue. XII. 322.

2) N. Cziike: *id. m. id. h.*

3) P. Bahlmann: *Jesuiten-Dramen der niederrheinischen Ordensprovinz*. XV. Beiheft zum Centralblatt für Bibliothekswesen.

4) Fináczy Ernő: *A renaissancekori nevelés története*. 246 l.

5) Ferenczi *id. m.* 28 l.

hogy „csak ritkán engedjék meg a comoediák és tragédiák játszását, csak latinul és illedelmeseket s vagy magok, vagy mások által előbb vizsgáltassák meg őket; templomban pedig sem ilyen, sem egyéb előadásokat ne engedélyezzenek.“ Ezen utóbbira nagyon szigorúan ügyeltek. Látni fogjuk, hogy a Ratio Studiorumnak az iskoladrámákra vonatkozó része sokban engedett me-revségéből, hiszen maga is tartalmazott kibúvót, de mindig tilos maradt az előadásoknak a templomba való bevitele. Sőt tovább mentek. 1586-ban a generálistól jóváhagyott rendelet előírja, hogy ilyen célra még a templomi öltönyöket és eszközöket sem szabad használni. A rendelet értelmében a da-rabok írása leginkább a poétika tanárát illette meg. A drámaírással kezdetben a *Repetitio humaniorum* két éves tanfolyamán oktatták ki a rendbe lépő pa-pokat. Később vezérfonalak is állottak rendelkezésükre. Ilyenek voltak pl. Manesius Jacobus: *Palaesta eloquentiae ligatae dramatica* (1657 és 1664. Coloniae Agr.) Lang: *Dissertatio de Actione scenica* (1727. Monachii) c. mun-kái.¹⁾ Az 1599-i Ratio Studiorum a rectori szabályokban kiegészíti az 1586-i fogalmazványt, „ritkán tartassanak előadások, de azok tárgya legyen szent, vagy kegyes irányú, s nehogy valami nem latinul írt is betoldassék a cse-lekvénybe, továbbá illetlen dolog, vagy női személy és női öltöny be ne vitessék.“

Az előírt szabályokat azonban nem mindig tartották meg a jezsuita írók. A női szerepek nélkülözése sokszor legyőzhetetlen akadály volt. Éppen ezért egyes provinciákban (felsőnémet prov.) megengedték a női szerepek alkal-mazását, természetesen ezeket is ifjak alakították. Hazánkban megtörtént, hogy a női szerepeket férfiruhákban játszották el, mégpedig olykép, hogy a nő fér-finak volt feltüntetve majdcsak az előadás végéig, mikor is megoldódott a rejtély. Úgy látszik azonban, hogy a rendeleteknek a női szerepek ellen való tiltakozásai nem is annyira a drámákra, mint inkább a velük együtt adott pár-huzamos mitológiai cselekvényre vonatkoztak.*) Profán tárgyú drámák is kerültek a jezsuiták színpadára. Ilyen pl. a trencsényi piaristák könyvtárában Bittenbinder Miklós által talált öt magyar nyelvű dráma. A latin nyelv meg-tartására azonban a jezsuita drámaíróknak szükségük volt a tanítás szempont-ból: céljuk volt, hogy a tanuló, amennyire lehet megtanuljon latinul. Innen van az, hogy a jezsuita drámaírók legkevésbé a rendelkezések ezen pontját hágták át. Az ausztriai provincia részére kiadott külön rendelet, a *Forma et ratio gubernandi academias et studia generalia S. J. in provincia Austriae* (1623 és 1658) már megszabta az előadások számát is. Eszerint hazánkban csak a retorikai osztály tanulóinak volt szabad évenként kétszer nyilvánosan szerepelni, de csak szónoklattal, vagy vitatkozással. Ki voltak zárva ezekből az alsóbb fokú osztályok, melyeknek növendékei csak *Pontanus Proginas-matum*-ja mintájára készült kisebb drámát adhattak elő a szónoklatokkal és vitatkozásokkal.²⁾ A jezsuiták ezt a szabályt is áthágták. Évenként majd-nem mindenütt legalább két előadást tartottak, idővel néhol kétszer annyit. (Pl. Nagyszombatban.) Rendszeren két osztály fogott össze egy-egy előadás alkalmával: az elemiek az alsó nyelvtudományi osztállyal, a középső a felső

¹⁾ Ferenczi id. m. 31 l.

²⁾ Egy teljes iskola két részből, az alsóbb (studia inferiora) és felsőbb (studia superiora) évfolyamokból állott. Az alsóbbnak, más néven gimnáziumnak a következő osztályai voltak: rudimenta, grammatica, syntactica, poetica és rhetorica. A felsőbb 2—3 philosophiai osztályból állott, melyet még 4 évfolyamú theologia követett. Egyes osztályok több évfolyamra is oszlottak. Ferenczi id. m. 29 l.

*) E feltevésemet értekezésem összefoglaló részében fogom kifejteni.

nyelvtudományi osztállyal. A poéták ritkán, a rhetorok még ritkábban játszottak. Leginkább csak évvégén, vagy ünnepélyes alkalomkor, mikor az összes osztályok közösen vettek részt az előadott színdarabban.

Az előadásokat két csoportba lehet osztani. Az évközi előadásokat minden külső fény, rendesen közönség nélkül tartották meg. Annál díszesebbek voltak az évvégi (szeptember 8), vagy pedig előkelő személyek tiszteletére tartott előadások. Ezeket rendszerint jutalomosztás követte. Legtöbbször pénz-, ritkán könyvjutalmat kaptak a tanulók. A pompát ilyen alkalommal bőven ontották a jezsuiták. Ezt a szereplők számának emelésével is igyekeztek elérni, amely gyakran meghaladta a százat.

Volt zene, balett, vívás, tánc. A csillogó ruhák, jelmezek sokasága csak fokozta a külső hatást. Pl. az 1601-i előadásról fennmaradt tudósítás, mikor is *A sötét börtönből kihozott és győzedelmeskedő József* került színre, beszámol, hogy „nem közönséges felszereléssel“ történt a darab előadása.¹⁾ Hazánkba legtöbbször Bécsből, de Velencéből is hoztattak felszerelést a jezsuiták.²⁾ Mindez sok pénzbe került. Habár a költség legtöbb esetben valamely pátronus, vagy gazdag tanuló szüleinek zsebéből került ki, néha alapítványból (nálunk pl. ilyen volt az Eszterházy Pál-féle alapítvány) és csak ritkább esetben terhelte a rendet, mégis rendeletnek kellett intézkednie, hogy a díszletekre kevesebb költséget fordítsanak.³⁾ A díszes pompával kiállított előadásokon nagyszámú hallgatóság vett részt. A magyarországi jezsuita évkönyvek nem egyszer jelzik, hogy telt nézőtér hangos tetszése közt folyt le az előadás. A hallgatóság leginkább szülőkből, rokonokból, érdeklődőkből, világi és egyházi méltóságokból állott. Az előadás 2-3 óra körül kezdődött és tartott 5—6 óráig.⁴⁾

¹⁾ Ferenczi id. m. 39 l.

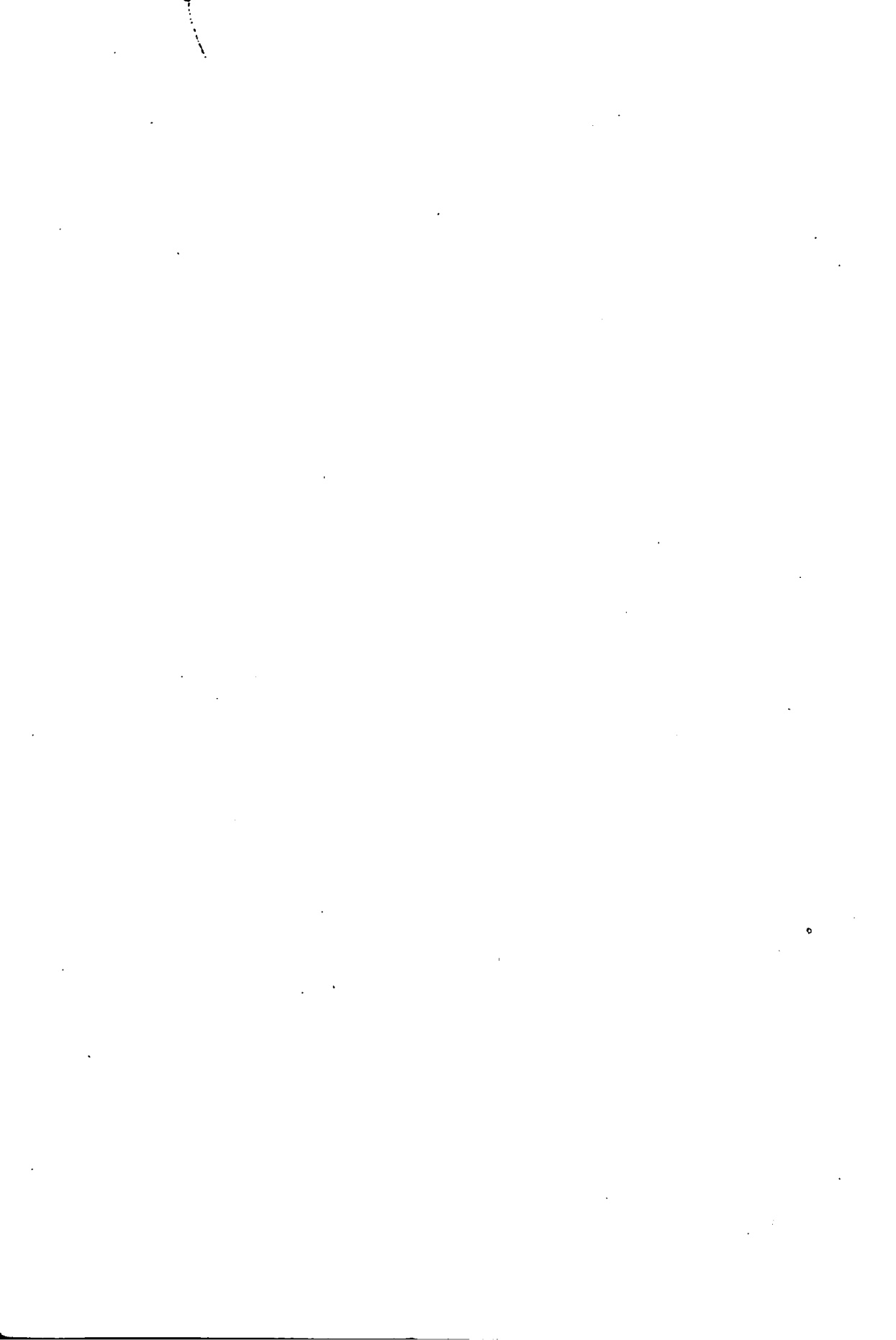
²⁾ Nagy Sándor: *Hazai tanodai-drámák a N. M. könyvtárában*. Bevezetés.

³⁾ Kropf Pachtler IV. 153. L. Jablonkey: *Az iskoladrámák a jezsuiták iskoláiban*.

18 l.

⁴⁾ Nagy Sándor id. m. Bevezetés.

**A JEZSUITÁK
ISKOLADRÁMÁI HAZÁNKBAN.**



Nagy Sándor, ki először foglalkozott behatóbban az iskoladrámákkal, mikor a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában fennmaradt programoknak a címeit közölte, bevezetésében említi, hogy a „tanodai drámák”-nak emléket leginkább a nyomtatott programok tartották fenn. Azóta megváltozott a helyzet. Mindjobban kutatni kezdték a jezsuita rendházak fennmaradt évkönyveit, melyekből az előbbieknél sokkal több adat került felszínre. Igaz, hogy ezek csak pusztán címek az előadás dátumával, legfeljebb fel van még tüntetve, hogy melyik évfolyamú tanulók játszottak és a darab mennyire tetszett a közönségnek. Tehát számszerint első helyen állnak a pusztá feljegyzések, utána következnek a programok és végül a teljes szövegű drámák. Ezeket tárgyuk, előadási idejük, nyelvük, műfajuk közelebbi meghatározása stb. szerint sokféleképpen lehet osztályozni. Jablonkay Gábor következőképpen csoportosította az iskoladrámákat.¹⁾ Vannak:

1. *Rhytmikus párbeszéd*ek (énekel vagy szavalva), különösen körmeneteknél pl. nagypénteken, Úrnapján, menetközben vagy egy téren, épígy Háromkirályok napján a házszentelésnél stb.

2. *Pásztorjátékok*.

3. *Kisebb jelenetek* (actiuncula) az osztályban vagy szűkebb körben.

4. *Farsangi játékok* (actio bacchanalistica).

5. *Comoediák*, inkább a köznapi életből vett hősökkel.

6. *Drámák v. Tragoeidiák*, melyek szereplői főképp királyok és magasrangú személyek. E szindarabok között nagy számban vannak a *misztérium*-, *mirákulum*- és *moralitásjátékok* és *passiójátékok* is, amelyeket néha a templomban vagy kongregációkban, olykor a szabadban is előadtak.

Kétségtől kívül általános szempontból ez a felosztás a legszerencsésebb. Értekezésemben azonban más szempontokat kell figyelembe vennem. Mikor pusztá címek szolgáltatják az adatokat, azokat a kérdéssel foglalkozók szokása szerint, az előadás helye szerint időrendben közlöm. A programoknál két főcsoportot állítottam fel, az elsőbe a magyar, a másikba a latin nyelvűeket soroztam, tárgyuk szerint osztályozva. A teljes szövegűeknél azonban csak a magyar nyelvű drámákkal foglalkozom.

I. Pusztá címek.

Mikor a jezsuiták másodszor telepedtek le hazánkban és elnyerték a turóczi prépostságot, rögtön megnyitották iskolájukat. E helyhez fűződik az a magyarországi jezsuita iskoladráma előadás, mely a műfaj meghonosodásában a kiinduló pontot jelentette. „Nem közönséges felszereléssel” a *sötét börtönből kihozott és győzelmeskedő József* került színre. A következő, 1602. esztendőben pedig a *Damaskusi* című, szintén latin darabot adatták elő a kollégium színpadán.

¹⁾ Az iskoladrámák a jezsuiták iskoláiban. 7—8 l.

A következőkben közlöm a rendházak évkönyveiből eddig előkerült adatokat. Az összeállításoknál nagy vonásokban abból indultam ki, hogy hány jezsuita atyára szorítkozott egy-egy kollégium vagy gimnázium. Először a magyarországi, majd az erdélyi előadásokat sorakoztatom fel.

NAGYSZOMBAT.

(Az adatokat 1714-ig Ferenczi Zoltán közölte *id. m.* 41—44. l. a továbbiakat Fináczy Ernő. Egyet. Phil. Közl. 1900. évf. 460—462. l.)

1617. Úrnapján: Ilyés. — Szent Imre.

1618. Szent László. (Szerzője Szeghi Ferenc, az ékesszólás tanára.)

1624. Justus et Pastor. (Hasonló című darabot adtak elő Padenbornban 1597-ben.)* — Susanna.

1629. Paulinus Nolamus.

1631. Josaphat és Barlaam. (Szerzője Belicus Péter.)

1634. Theothinus et Cosmotimus. — Sancta Barbara.

1635. Beniaminus.

1636. Theophilus. — Szent Miklós. — Bölcs Salamon király.

1638. Keresztelő sz. János.

1640. Loyola Ignác életéről.

1641. L. Adalbertus.

1642. Mathias Corvinus.

1647. Kostka Stanislaus. (Németországban is lehetett ilyen tárgyú darab ebben a korban, mert a későbbi időkben több hasonló című előadással találkozunk. Pl. 1714: Jülich, 1727: Jülich, Düsseldorf, Münstereifel és Köln, 1731: Köln stb.) Szerzője Karl Kolczawa.

1655. Gedeon. (1628: Aachen-ben hasonló c. darabot játszottak.) — S. Xaverius Franciscus.

1692. Komédiát adtak elő.

1695. Pietas Vindex sive Lidericus Divionis dux maternae libertatis gloriosus assertor.

1697. Triumphus Innocentiae seu Abagarus Rex Osroenorum post plurimos adversae Sortis lusos in paternum solium repositus.

1735. Dux conspicuus fide Idantyrus, a quo Philomosus in Helicon adjunctus est.

1741. Civis Agrigentinus, qui susceptum furto thesaurum dolo recepit. — Acergoras Rex cum Mauro filio a Menosito Regis Buhlae filio apud Mauros captivo ad Romana sacra persuasus. — Tyrnavia a Bela secundo Rege extracta.

1742. Laurentius Chinensis princeps. (Hasonló tárgyú Laurentius Justinianus, Padenborn: 1611.) — Ernestus et Albertus Friderici Saxoniae Ducis filii. — Philemon et Apollonius Martyres. — Mutuus Amor Patris et Filii in Alimo et Palmo Saracis. — Constantinus de Patre Arundino victor.

1743. Isaacius Comnemus a Fratre Alexio educatus. — Sancti Stephani Primi H. R. in conspiratos clementia. — St. Abrahamus Eremicola. — Concordia in fratribus.

1744. Themistocles. (Hasonló című Antonius Claus Themistocles-e 1741, továbbá Metastasio Themistocle-je, Bécs: 1736.) — Jacobus ex Mesopotamia.

*) A külföldi előadások adatait P. Balhmann: *Jesuiten-Dramen der niederrheinischen Ordenprovinz* c. munkájából vettem. XV. Beiheft zum Centralblatt für Bibliothekswesen.

redux. Titus Posthumus. — Judicium Philippi Regis Macedonum de Bilodemo et Biophilo. — Verbum Nomini subjectum.

1745. Bela almi filius. — Saicharami, Regis Tessani clementia. — Nobilis Boleslai II. Bohemorum Regis historia. — Alpinus ad Scotiae thronum eluctatus.

1746. Orestes. — Artabani, Regiae apud Xerxem praefecti infelix occasus. — Stephanus Báthory de 100 et amplius Turcarum millibus victor. — Andronici junioris clementia in Andronicum seniore Orientis Imp. — Matthaei et Simonis fratrum invicta in fide constantia.

1747. Gentis Flaviae in fide christiana clementia. — Clementia Attilae parricidam vita donantis. Simon Machabaeus a Ptolomaeo Genero trucidatus. (Hasonló c. Hildesheim: 1743.) — Josephus agnitus. (E tárgy örvendett a legnagyobb népszerűségnek. Sokan feldolgozták. Köztük Luis da Cruz, Jakob Bidermann, Jakob Libens, Nicolaus Avancinus és Gabriel Franz Le Jay.)

1748. Samuel ultimus Hebraeorum iudex. — Hannibal a morte sibi conscita in Bithynia memorabilis. — Synedemus. — Antiochus Rex.

1749. Telemachus Ulyssis filius. (Hasonló című Düsseldorf: 1746.) — Jonathas, ob violatum Saulis Patris mandatum capitis supplicio per populum ereptus. (Hasonló címűek: Emmernich: 1745, Hildesheim: 1750.) — Joas. (Hasonló címűek: Münster: 1645, Köln: 1731.) — Hyacinthus.

1750. Catilina. — Joannes Hunniades de Mezet Turcici exercitus imperatore victor. — Menadippi Adolescentis Agrigentini in patrem pietas. — Candaules Princeps.

1751. Demetrius Philippi Macedonum Regis filius. (Hasonló című Ignatz Weitenaner Demetriusa, mely a magyar előadásnál hét évvel későbbi.) — Cato Uticensis. — Aristobulus Alexandrae filius. — Vitus adolescens patria profugus. (Hasonló tárgyú Joseph Simeonstól 1656.)

1752. Camillus. — Mithridates Ponti Rex. — Bela a Stephano secundo Ungariae Rege adoptatus. — Falco. — Hannibal.

1753. Valerius et Octavus. — Natramoinus. — Halil. — Mardocheus Palatii Princeps creatus. (Hasonló címűek: Meppen: 1665, Jülich: 1736 és Koblenz: 1744.)

1754. Matthiae Corvini Severitas in Avunculum Michaellem. — Michael in libertatem restitutus. — Giscra latronum dux ad officium Mathiae rediens.

1755. Jonathas a Triphone una cum filiis dolo peremptus. (Hasonló című Joseph Heinrich Carpanitól 1745. L. 1749.) — Ascanius. — Ismenius captivorum orthodoxorum juvenum opera a Patre suo Aegypti Rege ad christianos traductus. — Nero. (Hasonló című Paderborn: 1604.)

1756. Cyrus minor. (Hasonló című Karl de la Rue-től 1673, Nicolaus Avancinustól 1673, Andreas Fritztől 1757.) — Ibramus et Aladinus. — Josaphat. (Hasonló című Münster: 1647.)

1757. Valerianus Imperator. — Zarbienus.

1758. Aspar. — Demetrius. — Iphicles. — Constantinus Magnus.

1759. Augustus Cinnae parricidii reo parcens. — Theoxena. — Sebastus. — Justinus Japo odio Christi a barbaris occisus. (Talán ehhez hasonló tárgyú a Frates Japonese, Köln és Neuss 1723. és a Martyres Japonici, Hildesheim 1724.)

1760. Jugurtha a Bocho Socero Romanis proditus. — Joas septennis. (L. 1749.) — Tigrannes a Pompejo devictus regnoque restitutus. — Telemachus liberati assertus. (L. 1749.)

1761. Nehemias Hierosolymae restauratae muros dedicans. — Hannibal,

fortis ad vitae finem, sed hausto veneno in semet crudelis. — Saulus commisso cum Philistaeis proelio profligatus et sua occumbens manu. (Saul, Franz-Neumayr-tól 1741.) — Damon ac Pythias, quorum alter pro alterius salute vitam consecravit. (Hasonló címűek: Trier: 1747 és Köln: 1752.)

1762. Meteus, Teumanni filius, Rex Hunnorum. — Chalarysis amissos duos natus praeter spem recipiens. — Octavius Caesar de Antonio victor. — Bela IV. Ungariae ab exilio ex insulis maris Adriatici revocatus.

1763. Venantius Marsytes. — Assaradus. — Edvardus Anglus, soliatia Patri cura correctus. — Alexander in Porum clemens.

1764. Colchutus. — Florillus. — Characles et Lysintheus. — Odoardus.

1765. Amsaces, Hodabendis filius, de Osmane Turcorum duce victor. — Anselmus Adolescens e Matris complexu, a quo divelli minime voluit, Richardi pedagogi ac Dromuli servuli opera Valentiam ad sudum literarium traductus. — Idomenaeus Cretae rex, eversa Troja, domum redux. (Hasonló tárgyuak: Koblenz: 1747, Neuss: 1751 és Düren: 1760.) — Adonides, Alphaei tutoris sui opera de natu majoribus fratribus victor. (L. Adonias, Hildesheim: 1669.)

1766. Paris agnitus. — Phaedrillus adolescens dure a Patre habitus. — Pater propensus in Fulvium a Marcello aversus. — Corvillus.

1767. Phaates regnum Patri eripiens. — Andreas I. ab exilio ad sceptrum Ungariae capessendum evocatus. — Heribertus adolescens. — Focillus et Caelestinus fratres dolis certantes, dum Focillus succumbere.

1768. Emericus Rex Hungariae victor Andreae Germano suo, vitae gratiam largitus. — Adolescens Aurelius. — Melinus, invidus sortis germani sui Albii. — Adonicus. (Drama Pastoritium.)

1769. Jonathas Machabaeus. (L. 1749.) — Osiris a Patris latere avulsus. — Invidae Sophistarum contra Aristonem machinationis. — Josephatus Indus Princeps. (L. 1756.)

1770. T. Manlius Victor. — Qu. Fabius redivivus.

TRENCSEN.

(Az adatokat 1727-ig a budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. fol. II4. és II5.-ből közlöm, a II7.-ből pedig Fináczy Ernő. Egy. Phil. Közl. 396-398. l.)

1650. Joseph Patriarcha. (L. Nagyszombat: 1748.)

1653. Esther. (Hasonló címűek: Hildesheim: 1742 és Koblenz: 1744.) — Mardocheus. (Hasonló címűek: Meppen: 1665, Jülich: 1736 és Koblenz 1744.) — Amanes. (Hasonló címűek: Meppen: 1665, Hildesheim: 1708, Jülich: 1736.)

1654. Úrnapján kisebb színdarabok.

1656. Drámát adtak elő latin és szláv nyelven.

1657. Absalon. (Idiomate patrio. Hasonló című Bonn: 1732. és Jülich: 1737.)

1658. Josephus frumentum elector in horrea congregans. (L. Nagyszombat: 1748.)

1659. Asebius Suberbus Princeps.

1660. de Filio Prodigio Poenitenti. (Körmenet alkalmával. Hasonló tárgyu előadások a későbbi időkben is sűrűn fordulnak elő.)

1661. Szláv nyelvű előadás.

1663. Daniel in lacu Leonum.

1669. Drama Symbolicum, quo Ecclesia triumphans contra impietatem.

1670. Jonatas szláv nyelven.

1675. Beatus Emericus Ungariae Dux.

1677. Deus in animas peccatorum indignatus.

1678. Epulum Eucharisticum, infame terrae Canaan per Josephum recreata. (Valószínűleg allegoria.)

1687. Chabus, sive Buda a Carolo Magno Hunnis juventibus expugnata.

1694. Christus ad mortem a Pilato iniquissime condemnatus.

1695. Lepidus. — Isaac Constantinopolitanus.

1696. Misztérium tartatott Krisztus testéről. — Eulogyum ex Latabanio Aulicum.

1697. Boetius furoris et linoris victima.

1699. Dráma előadás.

1710. Dráma sz. Ignác ünnepén.

1715. Carolus Secundus Angliae Rex per vana discrimina paterno throno potitus.

1716. Post Nubila Phoebus, Sive Terentia a contagine liberata.

1717. Pietas invidia vitrix.

1719. Amoenii et odii Genesis in Ildeno et Licelio. — Edmundus pulcherrimus, Scholasticae Juventutis Speculum. (Hasonló című Jülich: 1747.)

1720. Gerelii ope Deipara sibi restitutus... — Asenius ad lyram seu Rudimundus, ad perdiscendas litteras ineptus.

1722. Farsangi játék, melynek témája: Curiosum cape tibi. — Castor et Pollux alterna morte Socii immortales. — Diversae educationis Diversii exitus in Jovino et Odoplo fratribus germanis expressi.

1724. Lusus delusus... — Pietas coronata. — Talis mori potius, quam mentiri paratus. — Nobile Hyperduliae Marianae proemium in Leone Thace orientis Imperatore. — Solida moneta filiis ingratis in haereditatem relicta.

1725. Salutaris fabulae evolutio, sive mira duorum histrionum, ad frugem Conversio.

1727. Divi Gemelli, quos Mater Jesu Societas in Spiritu genuit, Roma nutrit, Benedictus XIII. P.M. Sanctorum numero inseruit, sive Divi Aloysius et Stanislaus. (A két szent élete Ovidius Fastijának VI. könyve alapján párhuzamba van állítva a római ikrekkel.) — Immortalitatem fortitudinis trophaeum a Divis Pugilibus Aloysio et Stanislao, virtute assertum. — Wermundus Daniae Rex. — Mascula in praetexta Virtus, seu Throteones (?) Agilis Rex Daniae.

1741. Alphonsus Perezus invicto animo dux, qui filium a Mauris captum se coram interfici, quam Tariffam Hispaniae urbem hosti tradere maluit. (Hasonló című Koesfeld: 1707.) — Ladislaus Holló per Sigismundum filium ad Romana sacra traductus. — Divus Alexius. (Hasonló című Aachen: 1746.)

1742. Iconis Marianae triumphus. — Cybele Terentiana. — Menasippus et Chariton.

1743. Joannes Rex Sionis. — Tyrannis a Pastore vindicata. — Canosangus de Cyrrande gloriose triumphans.

1744. Nunnius e perfido fidei desertore Martyr. — Lycophron a patre Corinthi rege primum aula expulsus ab eadem aetate confecto denique Rex dictus.

1745. Castigata a Duce Florentiae ob Agricolam Italum, cui nomen Gramulo, Aulicorum fraus. — Conradinus Imperator in Carolum Andegavensem et Fridericum Austrium inhumanus. (Valószínű, hogy megegyezik ezzel 1666-ban Hildesheimben előadott hasonló című darab.) — Celsus.

1746. Magnanimitas Augusti. — Virtus honorata. — Fidelitas Thomae Nadasdii ad Budam sub Ferdinando Imperatore.

1747. Liberata Bethulia. (Hasonló című Nicolaus Avancinustól 1669.) — Broderus Jarmerici Daniae Regis filius. — Ascanius Aeneae filius.

1748. Absalon in patrem rebellis. (Hasonló címűek Aachen: 1691 és Koblenz: 1746.) — Carades Persiae Rex ope conjugis denuo in thronum restitutus. — Jonathas. (L. Nagyszombat 1749 és 1755.)

1749. Joannes Serviae despotes, violati foederis reus. — Crudelitas Uladislau Ungariae Regis Joanni Corvino illata. — Mathias Corvinus ad Sceptrum a Captivitate Bohemica evocatus. Nicolai Zrinyi ad Szigethum victoria. — Aeolus et Bocotus. — Medus regia dignitate ornatus.

1750. Fortitudo Joannis Corvini adversus Mahometem II. — Aegysthus agnitus. — Clytus et Protus ad mortem usque pro Religione pugiles.

1751. Artabasus. — Arestes et Ernestus.

1752. Damon et Pythias. (L. Nagyszombat 1761.) — Flavius Claudius.

1753. Carolus Quintus. (Hasonló címűek Jülich: 1706 és Hildesheim: 1739.) — Octavius Balbus amore filii morti se offerens. — Myranus.

1754. Joachimus, sive Jechonias Rex e babylonico carcere libertati redditus. — Porus nolens se subicere Alexandro Magno. — Celsus.

1755. Idomeneus Graecus ad Trojam dux. (Hasonló címűek: Neuss: 1751, Koblenz: 1747, Jülich: 1760. stb.) — Heracleon Constantinopolitanus Princeps. — Matthaeus Japo in fide orthodoxa constans. (Hasonló címűek: Neuss: 1673 és 1723, Köln 1711 és 1723.)

1756. David puer Izraelis Rex. — Titi clementia. (*Titus*: Hildesheim 1726, Aachen 1765, Osnabrück 1731. Azonkivül Franz Neumayr-től *Titus imperator* 1731.) — Procopius. (Hasonló című Osnabrück: 1735.)

1757. Sanctius, qui primum caeso parente Persia Hispaniae Rege clam educatus, postea cognitus Rex jussus est. — Pancratius Martyr.

1758. Constantinus adolescens de Patre Arundono victor. — Darius a fratre Artaxerxe Longimano peremptus. (*Darius*: Jülich 1749.)

1759. Romulus et Remus. — Candidus et Liliolus.

1760. Nero extremo Corbulonem addicit supplicio. — Divus Xaverius mundo valedicens. (Xavéri sz. Ferencről számos drámaelőadást tartottak a jezsuita iskolákban.) — Josephus venditus. (L. Nagyszombat 1744.)

1761. Noverca Constantini IV. sub nomine Syraonis latens, cum filio Heracleone exilio mulctata. — Meleager ob caedem suorum avunculorum poena talionis a matre e vita sublatu.

1762. Tobias junior. (*Tobias*: Padenborn 1597, Aachen 1733 és 1739, *Tobias justus*: Köln 1706.)

1763. Ulisses a Telegono occisus. — Theodorus juvenis. — Mesa, qui pro salute Regni et populi sui filium in Civitatis Regiae moenibus manu propria obtruncavit. — Heli sacerdos. (Hasonló című Padenborn: 1650.) — Jehanquirus Magnus Magni Mogolis Imperator. (Hasonló című Jülich: 1773.) — Tres filii de paterna haereditate disceptantes.

1764. Carolus 6-tus Regno se abdicans. — Philindus pius. — Aligonus Aristobuli fratris jussu interemptus. — Amandus juvenis Lusitanus.

1765. Aletes Messeniorum Regis filius. — Divus Hermanus.

1766. Flavius Anicius Justinus ex humili stirpe ad summum Imperii solium evectus. — Joachimus Japo in tenera aetate fortiter pro Christo mortem oppetens. (L. Trencsén 1755.)

1767. Telemachus. (L. Nagyszombat 1749.) — Darius Artaxerxes Persarum Regis filius. (L. Trencsén 1758.)

1768. Daniel virtute divina a rabida leonum fame servatus. (Hasonló című Gabriel Franz Le Jay-tól 1701, Hildesheim 1708 és Köln 1718.)
 1769. Caesillus adolescens. — Cosmophilus.
 1770. Demetrius Dux Lacedaemoniorum. (Hasonló című Ignatz Weitenauer-től 1758.)
 1771. Amasias. — Lentulus.
 1772. Isacius Angelus Orientis Imperator. — Theophrastus.

K A S S A .

(Az adatokat a budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. fol. 89.-ből közlöm.)

1735. Magnus Birgerii Svecorus Regis filius. — Petrus Martinez.
 1736. Mithridates Ponticus. — Ira sui impotens et pertinax, a Vindice Nemesi triumphata.
 1737. Poéták játszottak, a cím hiányzik.
 1738. Tryumphí (sic!) Lauerati D. Joannis Francisci Regis.
 1739. Dráma előadás. — Japon ob Susceptum sacrum neci dammatus. (L. Trencsén 1755.)
 1740. Zrinius ad szigethum. (Sic!)
 1741. Eusebius.
 1742. Nagyszámú közönség tetszése mellett folyt az előadás, melynek címe ismeretlen.
 1743. ... fortuna in Egmondi Duce et Grandiellano Cardinali. — Crysomanis Patris filios Euretus incognitus ad mortem postulans.
 1744. Amitiae Prodigia, alter pro altero morti oppetere certantes. — Sennacherib, Assyriorum Rex a filiis (quos Deorum immolare constituerat) interfectus. (Hasonló tárgyú Carl Porée-től 1741.) — Dux Svada.
 1745. Mirorosmarchias. (?) (Két előadás címe olvashatatlan.)
 1746. Maria Amalia Francisci I. Romanorum imperatoris filia, Pignus pacis. — Jovinianus. — Pantolmus.
 1747. Energumenus Japon. — Rhetorok játszanak. — Robsanus. — Fratres Japonenses. (L. Trencsén 1755.)
 1748. Joachas Rex Indiae.
 1749. Hesiodus fratres ignotus a Fratribus jugulatus. — (Két előadás címe olvashatatlan.)
 1750. Nicolaus Zrinius ad Sigethum. — Acrisius Tyrannus. — Ammonus ab Absalone in convivio trucidatus.
 1751. Filii Heli. (*Heli*: Padenborn 1650.) — Theofredus oculis orbatus — Joas Judae Rex. (Hasonló című Münster: 1645.)
 1752. Erixi filius. — Nicomedes.
 1753. Sub anni exitus D. Augustinus.
 1754. Stilico. (Hasonló című Antonius Claus-tól 1741.) — Menalippa. — Smerdis vita ac throno privatus. — Romulus et Remus. (A látványosságra vágyó tömeg könnyezve nézte végig az ártatlan Izsák történetét.)
 1755. Attalus. — Eumeni Fratri. — Alexius Commemus Solio deturbatus. — Laudelinus a Matre agnitus.
 1756. Hannibal. — Bilericus Rex pulso Agidio Romano in Regnum restitutus.
 1757. Alpinus, Achaji Scotiae regis filius. — Idomenacus, Cretensium rex. — Divus Paulus.

1758. Porus Indiae Rex, ab Alexandro Magno Solio restitutus. — Philadelphus Ptolomaei Lagi Filius.

1759. Quintus Fabius intercessione senatus et populi a morte Liberatus. Althemenes, ne Patris Sui occidendi, ut oracula fore pronuntiarat, occasio esset, e Creta Patria Sua sponte in exilium abeuns. — Pythias et Damon. (L. Nagyszombat 1761.)

1760. Sedecias a Nabucko oculis orbatus. (Ungarico idiomate. Hasonló címűek: Padenborn: 1611, Hildesheim: 1712 és 1756. Louis da Cruz-tól 1570, továbbá Joseph Heinrich Carpani-tól 1738.) — Sylvius Romanus Imperator. — Arnulphus Juvenis Iratus.

1761. Drama Hungaricum. — Crispinus. — Cyrus a Pastoribus Rex renuntiatus. (L. Nagyszombat 1756.)

1762. Bini Academici. — Alvarus Hispanus. — Darab említése cím nélkül.

1763. Magyar nyelvű előadás. — S. Julius Martyr. (Hasonló című Andreas Friz-től 1761.) — Darab említése cím nélkül.

1764. Leo Sapiens. (Leo: Jülich 1684, Padenborn 1709, *Leo Philosophus*: Johann Baptist Giattini-től 1646.) — Singularis laus pietatis erga Dei Matris. — Josephatus. (Hasonló című Jakob Masentől 1647.)

1765. Amasias Rex Judae, ab Izraelis Rege Joa devictus et miro eventu in Solium repositus. Bellerophontis innocentia. — Ferdinandus Jusaimi Regis filius.

1766. Stephanus Dobó arcis Agriensis contra Turcas pervulgatae virtutis propugnator. — Josephus Aegyptius a fratribus agnitus. (L. Nagyszombat 1747.) — Ischirio et Hyacinthus Clodoaldi Daniae Principis Filii. — Terentiusból dialogusok.

1767. Archigallus et Heliodorus. Damon et Pythias. (L. Nagyszombat 1761.) — Conradus et Fridericus. (L. Trencsén 1745.)

1768. Gerardus Avesnates e captivitate Turcica salvus a Godefredo. — Jandonus. — Cotharius. (Patrio sermone.)

1769. Magyar történetet adtak elő. — Alphonsius Gusmanus Tariffae Andalusiae urbis Praetor. — Antigonus Demetrii filius.

1770. Wolfgangus Batthyanius Heros. — Abdolomius ex horto abductus. — Casimirus regno se abdicans.

POZSONY.

(Az adatokat a budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. Fol. 97.-ből közlöm.)

1628. Rövid dialogusban 4 nyelven üdvözölték Úrnapján az Oltáriszentiséget.

1629. S. Chatarina. (Sic!) — 40 Martyres.

1630. S. Caecilia.

1631. Különböző nyelvű rövid előadásokat tartottak fáklyás menetben, melyhez sokan csatlakoztak. — Jacob Supplatus Esau. (Úrnapja.) — A püspök névnapjára kisebb darabot adtak elő.

1632-ben a nagy járvány miatt nem volt drámaelőadás.

1633. De Justo puerulo Antisioderensi.

1634. Mauritius imperator. (Hasonló című Münster: 1652 és Jakob Masen darabja 1657.)

1636. Constantia Filia Constantini Magni.

A kódex pontosan jelzi, hogy milyen körülmények közt folytak az elő-

adások: jutalomosztással, a közönség nagy tetszése mellett, előkelő férfiak jelenlétében, nagyszámú protestáns hallgatóság előtt stb. Az 1635-i bejegyzés szerint oly nagy volt az érdeklődés, hogy a nagy hideg ellenére végignézte a közönség a szabadban tartott előadást.

BUDAI ACADEMIA.

(A budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. Fol. 84. Közölte Fináczy Ernő Egyet. Phil. Közl. 1900. évf. 458—460. l.)

1741. Mimeterus, seu simulata Pietas castigata. — Martinus Thrax. — Narcissus adolescens a prava Societati seductus.

1742. Quintilius Varus. — Felix oculorum jactura in Geraldo adolescente. — Pietas coacta, seu Alphonsus a Monasterio ad solium translatus. — Cultus Justitiae de amore paterno triumphans.

1743. Antipater. (Hasonló című Hildeshem: 1717.) — Alexander Severus. — Rosciolus innocens eloquii lepore gratus. — Hannibal ad Cannas victor.

1744. Isaacus II. Orientis Imperator. — Demetrius Nicamor Rex Syriae. — Coronata Filiorum in Patre Senacheribo Pietas. (Hasonló című Karl Porée-től 1741.) — Ludovicus Grithus (Gritti) Pro-Rex Pannoniae.

1745. Duo Scipiones. — Ibrahim secundus. — Artabanus. (Hasonló című Bonn: 1755.) — Vitrix de Dyonyisio (sic!) Syracusano amicitia.

1746. Hidaspes (sic!) Artabas. — Alexius tertius, Paterni Throni vindex. — Filius quispiam Japonensis, frustra a Rege Bungi ad fidem ejurandum tentatus.

1747. Hiányzik a drámák címe.

1748. Ptolomaeus Jerichuntis Regulus. (Hasonló című Hildesheim: 1743.) — Josephus a fratribus agnitus. (L. Nagyszombat 1747.) — Theodobertus. — Naramoinus, Cocini filius.

1749. Herodes in filios et Alexandrum Aristobulum, parricidii meditati reos, mortem decernens. (Hasonló című Aachen: 1734.) — Bethulia liberata. (Hasonló című Nicolaus Avancinustól 1669.) — Vitus. (Hasonló címűek: Padenborn 1601 és 1643, Joseph Simeons-tól 1656.) — Alexius ipsa nuptiarum die relicta sponsa paternaque domo profugus. (Hasonló címűek: Jülich: 1745, Aachen: 1746.)

1750. Amyntas. — Alexius post mortem agnitus. (L. 1749.) — Philomusus quidam, Bertulffo Ansbertae conjugii substitutus. — Titi Manlii in patrem Lucium pietas.

1751. Nincs feljegyzés.

1752. Artaxerxes. (Hasonló című Münster: 1766.)

1753. Severus Imprator de Antonino perduelli filio gloriose triumphans. — Gundebertus.

1754. . . . *vernacula lingua* produxit (poesis) Comitem Adamum Bathyány de Turcica Potestate Albam Regalem vindicantem. — Joannes Hunniades contra despotam in filio depugnans. — Balbus Venetus. — Colomannus et Almus.

1755. Thomae Nádasdy fidelitas in Regem Ferdinandum. — Jonathae filius Neribbal. — Cnejus Pompeius Magnus. — Salamon a S. Ladislao extreme dissidens. — Areopagus. — Amindorus.

1756. Gengveva. — Alexius Comnemus deturbatus throno iterumque restitutus. — Aristobulus Rex Judeae vindicem Dei manum ob Fratris ce-

dem expertus. — Demetrius, Philippi Macedoniae Regis perultimus filius, odio insidiisque Persei fratris sublati. — Clemens.

1757. Telemachus in Libyam impulsus. (L. Nagyszombat 1749.) — Rodericus, ex Hispaniae Magnatibus aliquis. — Nicomedes.

1758. Roswurm, Pestini e Turcarum tyrannide vindicta et ultimo supplicio affecti infelix occasus. — Expugnatio Budae. — Oropastis Persiae Rex. — Syriae rex, Alexander, a Ptolomaeo per Antiochum Grypum throno deturbatus. — Romulus et Remus. — Hermannus.

1759. Salamon Ungariae Rex, Regno valedicens. — Hermenegilda Martyr. (Hasonló címűek: Jülich: 1734, Emmernich: 1755.) — Belisarius.

1760. Otto, Armeniae Rex. — Brutus. — Rheco. — Bernardus cum fratribus sanctiora instituta amplexus.

1761. Telemachus. (L. Nagyszombat 1749.) — Orestes. — Josaphat. (Hasonló című Jakob Masen-től 1647.)

1762. Nova in Mexico Hispania. — Alexius. (Hasonló című Aachen: 1746.) — Orestes. — Octavi clementia.

1763. Demetrius. — Rufinus, Arcadii Tutor. — Nicomedes a Patre Prusia neci destinatus.

1764. Metellus. — Telemachus. (L. Nagyszombat 1749.) — Hiero. — Haldanus et Haraldus.

1765. Alexius IV. — Attilius Regulus. — Aspondus. — Hiacynthus.

1766. Attilius Regulus. — Flavius Valens.

1767. Demetrius. — Friedlerus II. Daniae Princeps. — Joannes Apponyi. — Faustulus et Dorilus.

1768. Matthias, Hungariae Rex. — Astioristes. — Chrysophilus. — Crispus et Modestus. — Nartellus.

1769. Belinus et Marcellus. — Thomas Nadasdy. — Ucondonus. — Titus Manlius. (Titus, Hildesheim: 1726, Jülich és Osnabrück: 1731, Aachen: 1765. Titus imperator, Franz Neumayr-től 1731.)

1770. Buda, Attilae frater. — Bajazeth et Zizimus. (Bajazetes, Siegen 1694.) — Kenelmus, Mexicorum Regis filius. — Titus Manlius. (L. 1769.)

1771. Charillus. — Achab. (Hasonló című Padenborn: 1604.)

SZÉKESFEHÉRVÁRI GIMNÁZIUM.

(A budapesti egyetemi könyvtár Ab. Fol. 82. Közölte Fináczy Ernő. Egyet. Phil. Közl. 1901. évf. 396. l.)

1744. Bona conscientia.

1746. Radislaus Moravus.

1747. Innocentia de Tyrannide vitrix in Sigerico Burgundiae Regis filio.

1753. Arcadius Theodosii Magni Imperatoris Romanorum filius natus major, ob inflictam poenam, quam ille injuriam potius, quam castigationem existimavit, Divo Arsenio Magistro suo necem inferre parans.

1755. Q. Fabius Dictator — Romulus et Remus. — Jacobus Machabaeorum minimus. — Stephanus, seu Zelus triumphans. — Vomingus.

1757. Demetrius. — Paulus Khien (?).

1758. Drama patrio sermone (címe hiányzik). — Josephus a fratribus agnitus.

1759. Dionysius Martir. (sic!) — S. Joannes Calybita.

1760. Manasses. — Abdolonus.

1761. Nobilis quidam Spartanus, ob nimiam erga filium levitatem ab Eparchis condemnatus. — Pylades et Orestes.

1762. Poliarchus.

1763. Aristodemus.

1764. Bela Almi filius a Stephano Rege haeres Regni nominatus. — Vacius adolescens in erenum se abdens.

1765. Telemachus. — Creon.

1766. David Victor. — Damoni reconciliatus Pithias (sic!). — Balthasar. (Hungarico idiomate.)

1767. Amanus, in aula Asveri graciosus Aulicus, qui repente e sublimi, in quo collocatus fuerat, vertice ad ima delapsus, quod Mardochaeo destinaverat, patibulum ipse conscendere cogebatur. — Festa Palilia.

1771. Drama patrio sermone. (Címe hiányzik.)

SZAKOLCAI GIMNÁZIUM.

(Az adatokat a budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. Fol. 106. és 107.-ből közlöm.)

1665. Isaac.

1672. David et Absalon.

1673. Josephus venditus.

1674. Filius Patris familias in Vineam missus et occisus.

1676. David et Absalon.

1677. Isaac ab Abrahamo immolatus. — Arcas.

1687. Dráma.

1687. Két drámát adtak elő.

1697. Drámát adtak elő. — Coronae Veris.

1701. Catharina Gurzianorum Regina proprio sanguine purpurata.

1703. Drámát adtak elő.

1704. Drámát adtak elő.

1713. Drámát adtak elő.

1718. Színdarabot adtak elő.

1719. Drámát adtak elő jutalomoztással.

1720. Omnia vincit amor. — Examen Palladis in Juventute Scholastica.

(Dialogus.)

1721. Pigrellus a Pallade in Arcadium relegatus.

1722. Plura ambiens, omnia Perdens.

1723. Innocentia per Despositionem conservata. — Pietas in patrem.

1724. Színdarabot adtak elő.

1725. Asenius ad Ilyram Sive famulorum in dispensam et cellam vinariam dominatus. — Dulcior ab occasu fructus, Sive B. Sylvester fato sui sodalis mundo valedicens.

1726. Hármajátékot adtak elő. — In Victrici Constantia, Seu Filia Paterni furoris victima.

1727. Olvashatatlan írás két dráma előadásáról!

1728. Incerta in Hercule Alexandri Magni filio Hereditas.

1729. Artaxerxes.

1730. Una sine viribus via, Sive Vulcani (adversus) Deos furor a Jove vindicatus.

1732. Ottomanus Imperator. — Innocentia de Invidia triumphans.

1733. Színdarabot adtak elő.

1734. Ferys Bachanalisticis lepidus... (?) — Temeraria juvenum pietas.

1736. Landuphus a miserante Deo in viam revocatus.
 1737. Numitor et Aemilius. — Staurophilus.
 1738. Correctio Superbiae in Regis Joveniani exilio.
 1739. Iteratus Hymen. — Zela.
 1740. Hildericus Vandalorum Rex.
 1741. Conradius Ludentis Fortunae victima.
 1742. Ptolemei Cerauni regnandi aviditas. — Petri adolescentis Japonici in fide constantia.
 1743. Indictus Virtutis amor. (Allegorice.)
 1744. Celsus.
 1745. Varasainus. (?) — Exemplum fortitudinis Cristianae Josaphatus de nimis pollicitationibus, ac demum infidelitate Victor et in fide Christi constans.
 1746. Fremundus Angliae Rex. — Perseus Philippi Macedonii Regii Filius.
 1747. Prothus et Hyacinthus. — Gemini Jesuli Convivae.
 1748. Gemini Adolescentes pro Fide Christi fortiter occumbentes. — Eustachius pro Fide Christi Exul.
 1749. Eustachius martyr. Josephus a Fratribus venditus.
 1750. Daniel cum Socys (olv. Sociis) a cibis Lege vetitis abstinens.
 1751. Athalia a Jojajda Pontifice necata. — Arnoldus Adolescens inimico suo veniam, quam Christi amore petyt, (olv. petiit) dans.
 1752. Eucherii in Patrem posthuma pietas, ob quam Coronam adeptus est. — Almus cum Bela Filio a Colomanno oculis orbat.
 1753. Amasias a Joa Victus. — Constantinus Japonus de Patre suo Victor.
 1754. Jonathas. Celsus adolescens pro Christi fide exul.
 1755. Oropastes Persiae Rex factus.
 1756. Két históriát adtak elő. — Joachim ad Solium evectus.
 1757. Eusaris (?) — Infortunatus Fortunae Insulae Dux.
 1758. Sanchus Martyr. — Aurelius de Valerii caede absolutus.
 1759. Michael Arymae Rex in Germanos suos, quod Christum colerent capitis sententiam ferens. — Quintus Fabius mortis reus, quod, utut Victor, contra Legem cum hoste pugnam conseruerit.
 1760. Daniae Rex Svenones (?) — Olynthus.
 1761. Leanger. — Julius ducens Avo turmas.
 1762. Thyrsis. — Gn. Sirpio. — Nicophorus Saprício ad capessendam pro Fide Martyrii laureolam substitutus.
 1763. Nobilis pro Fide Titus ab adolescente Agronico regula quodam acerbis artibus in Coniuge, famulis; Filiis mire devexatus, ac denique securi Subjectus.
 1764. Codomanus. — Abdolonimus per Sidoniorum optimates ab ole-ribus ad solium evexit.
 1765. Ochozias (?).
 1766. Solemus. — Orestes.
 1767. Filius quisdam a prodonibus parenti sublat. Alippus fratris in-vidia apud pastores exul sortique dein pristina redditus.
 1768. Albertus quidam.
 1769. Dioces Rex de successore periclitans, filio haerede ex insperato detecto triumphans. — Hugo adolescens divino admonitu ad meliorem fru-gem redeuns.

1770. Jeroboamus. — Adolescens Pigrinus.

1771. Isacius Angelus Orientis Imperator a fratre suo Alexio Comnemo ingenti scelere oculis orbatus. — Creon.

1772. Artaxertes. — Demetrius.

EPERJESI GIMNÁZIUM.

(A budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. Fol. 90. és 91. Közölte Fináczy Ernő Egyet. Phil. Közl. 1900. évf. 818-819. l.)

1740. Lotharus de Humblo Germano suo infelix victor. — Ageroeus et Melitus.

1741. Brodericus Jarmerici filius a bipenni erutus et ad summam in terris Majestatem evectus. — Sanctus Effraen.

1742. Nicomedes Bithyniae Rex.

1747. Schurdanus homo rupex equestrem in ordinem recepi cupiens. — Aristides ab exilio revocatus Themistoclique reconciliatus. — Zosimus adolescens quaesitus a Patre.

1748. Ornospedes ab exilio redux.

1749. Mansar Rex. — Adrianus ex Maximinianae tyrannidis ministro martyr factus.

1750. Manlius. — Senacheribus pro filiis iratis victima cadens. —

1751. S. Gordianus pro fide Christi invictus athleta. — Roboamus.

1752. Ibrahimus. — Adolescentuli liberandae Palaestinae cupidi.

1753. Paulus Aegyptius. — Mutuum odium ignotorum prius fratrum Seti et Hani, tandem sese agnoscentium.

1754. Celsus. — Clodoaldus.

1755. Alexander cognomento Bala. — Cocini Regis filius. — Hermogildus apud Carolum IV. Portugalliae Regem falso incusatus itaque ad flammam condemnatus, sed vindice innocentia Deo a periculo liberatus.

1757. Darius a patre neci addictus. — Constantii Christiani constantia.

1758. Temulentia castigata. — Demetrius.

1759. Moyses ex Aegypto fugiens. — Hector.

1760. Aristotimus.

1762. Gratianus Caesar, eo, quod Alanos Romanis praeferret militibus, Maximi atque Andragathii conspiracybus interfectus. — Justinus odio Religionis Catholicae apud Japones interfectus.

1763. Hormisdo, Persarum Rex. — Eton.

1765. Mors Polydori, a Polymnestore Rege Thraciae necati.

1766. Antiochus Alexandri Balatiriae Regis pupillus, a Triphone oppressus.

1767. Genoveva a Sigefrido in venatione reperta.

1768. Alexander Syriae tyrannus, throno deturbatus ac legitimus in ejus locum haeres suffectus Demetrius. — Arsanes, Persiae nobilis.

1769. Hegesippus Atheniensis.

1770. Cuno sub nomine Alboini. — Philippus Macedo.

1777. Casimirus Poloniae Princeps.

1772. Pyrrhus a suis ex exilio ad thronum paternum evocatus.

SELMECI GIMNÁZIUM.

(A budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. Fol. 104. Közölte Finczy Ernő Egyet. Phil. Közl. 1900. évf. 817-818. l.)

1741. Gratianus Imperator. — Isau et Jacobus de paterna benedictione disceptantes.

1746. Selimi in Genitorem perfidia.

1750. Cleonus et Sylimus conciliati.

1751. Mardocheus. — Saulus sibi manus adferens. — Abrahamus filium immolans.

1752. Persa de throno deturbatus a filio. — Antiochus Rex. — Benjaminus.

1753. Admetes per Selymum veneno enecatus. — Demetrius. (Actio — ut paucis multa — ea erat, in qua undecim selectissimi saltus Auditorem recreavere.)

1754. Eliacimus Judeae Rex a Chaldaeis interfectus. — Polycrates.

1755. Amasias Judeae Rex. — Alexander Macedo.

1756. Demetrius.

1757. Belisarius. — Justus et Pastor. — Judas Machabaeus.

1758. Regulus.

1759. Theophilus.

1760. Tres adolescentes Babilonii.

1764. Domitianus.

1766. Julius Martyr.

1768. Fernandus Nobilis ex Japonia Juvenis. — Jeroboamus.

1769. Mathaeus Japo. — Atys.

1770. Didaeus Japo.

1771. Titus imperator.

1772. Antonius Florentinus.

ROZSNYÓI GIMNÁZIUM.

(A budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. Fol. 100. Közölte Finczy Ernő Egyet. Phil. Közl. 1900. évf. 816-817. l.)

1741. Senum avaritia in Chremete aspectanda.

1746. Castissimus Hymen Agni immaculati.

1747. Sobrietas. — Czukamindonus Japo, adolescens Christianus.

1752. Divus Venantius, veri numinis amore Martyrio affectus.

1754. Balthasar, Babiloniorum Rex. — Joas, Persarum Rex ab Elyzaeo adjutus. — Septem Latrones virtute et sanctimonia B. Jasonis ad frugem adducti.

1755. Philippinarum Rex. — Joannes Christianus Adolescens.

1756. Cyrus nequidquam repugnante ejus avo Astiage solio restitutus.

1757. Romulus et Remus debitorum Avo Numitori sceptrorum vindices. — Prusias.

1758. Jonathas. — Cainus. — Croesus. — Rex Amasiae victoriis aliquamdiu elatus atque in hunc finem a Joa Izraele Rege nequicquam admonitus. — Gothisalvus, primi Liderici Flandriae Reguli filius.

1759. Apollo.

1760. Josephus suis fratribus venditus.

1761. Augustinus ad frugem reductus. (Ungarico idiomate.) — Constans a Magmentio interemptus. — Damon et Pithyas.

1762. Andronicus. — Andreas Carsinus. (Ungarico idiomate.)
 1763. Jonathas Machabaeus. — Gula puerorum ob poma in horto Ottomanī Imperatoris decerpta punita. (Ungarico idiomate.)
 1764. Pater severus. — Pater indulgens. (Ungarico idiomate.) — Titus Manlius.
 1765. Fridericus Saxo conversus ad fidem.
 1766. Jonathas mel degustans.
 1767. Nabuchodonosor ad saniora consilia revertens. (Ungarico idiomate.)

SZATHMÁRI GIMNÁZIUM.

(A budapesti egyetemi könyvtár kéziratára Ab. Fol. 105.-ből közlöm.)

1739. Scamna. Előadta 15 ifjú.

1761. Tenera pietas.

A kódex főleg a tanulók számának feltüntetésére szorítkozik, az iskola-drámák előadását pedig csaknem mellőzi.

NAGYVÁRADI GIMNÁZIUM.

Közölte: 1.) Bunyitai: Drámai és operai előadások N.-Váradon. (A biharm. és n.-várad. rég. egyt. jel. 1888-92. 7-10. 2.) Naményi Lajos: Nagyvárad. Jezsuita-drámák. Egyet. Phil. Közöny 1897. évf. 797-798. 1. Az utóbbi közlést használtam fel.

1729/30. Rossilo-ifjú története, vagyis a rossz társaság gyászos következményei.

1730/31. Landelin ifjú, ki szülei engedékenysége folytán gonosz útra tért és családjának gyalázatára vált.

1743/4. Szent László király, a nagyvárad. püspökség alapítója.

1744/5. Gritti Lajos, Szapolyai János nádora. — Hilderik.

1745 6. Calo János, keletrómai császár. — Salamon magyar király amint a pusztába vándorol.

1746/7. Absalon atyja, Dávid ellen lázadó.

1753/4. Attilius Regulus. — A halálra keresett szt. István király.

1756/7. Forgács Ádám Érsekújvár hős védője. — Tysophernes. — Aristides.

1757/8. Batthányi Farkas, ki a király iránti hűségéért börtönbe jutott. — Manasses. — Richard, flandriai ifjú, ki bár rossz társaktól megvesztegetve hibázott, később mégis a helyes útra tért.

1958/9. Iphigenia, ki fivérét Orestest megszabadítja. — Egy zsarnok, ki trónját veszti. — Cyrus. — A fenhéjázó.

1759/60. Pásztori játék. — Dosylas. — Fouque és Laudon tábornokok.

1763/4. A tékozló fiú (két ízben).

1765 6. Joas. — Szent László.

1766/7. Senaherib király. — Caracalla.

1767/8. Imre és Endre versenyzése a magyar koronáért.

1768/9. Szent István, ki nagybátyját Gyulát, magának a kereszténységnek megnyeri. — A három fiú boldogtalan atyja. — Sanchius.

1769/70. Balthasar, asszíriai király.

1770/1. Tiburtius vértanú. — Zrinyi a szigetvári hős.

1771/2. Lajos III. Károly szicíliai király fia. — Octavius. — Valerius.

Naményi abból, hogy a darabok „több mint fele“ magyar tárgyú, arra

következtett, hogy az előadás rendezésével leginkább a történelem tanára volt megbízva. Lehetett ennek azonban más oka is: Nagyvárad történelmi nevezetességű város, lakói ragaszkodtak a magyar múlt emlékeihez. A jezsuiták azért is fordulhattak fokozottabb mértékben tárgyért a magyar múlt nagy alakjaihoz, hogy jobban biztosítsák a közönség rokonszenvét.

* * *

*Hg. Esterházy Pál emlékezéseiben**) szintén találunk néhány adatot, melyek a jezsuita iskoladrámákra vonatkoznak. Ezek abból a szempontból érdekesek, mert megtudjuk belőlük, hogyan folytak le egyes előadások.

1647. *Joas királyról*. „Joas personáját pedig én viseltem. Ahol több volt negyedfélszáz versemnél. . .“ (Id. mű 86. lap.)

1648. „Más esztendőre megint Szombatba mentünk. Akkor is egy szép comoedia tartatott, *szent Judit asszonyról*, mikor a vörös papokat elsőben vitték be a seminariumba, Lippay esztergomi érsek előtt; Judit képit én viseltem, ugyanakkor le is irattatott engem pater Keresztes uram, ki a vörös papok rectorává lőtt. Azon comoediában is igen sok versem voltak, majd ötszázig való. Ott is három praemiumot vettem. Azon comoediában volt Judit vénasszonya Salacher nevű deák, ki igen csúfos ábrázatú vala, szava is ahoz igen jeles volt úgy, hogy az emberek igen nevetnék.

Ez a comoedia böjtben volt. A nagyhétben pedig, úgy mint *nagypénteken és processióban* az isteni szeretetnek a geniussa voltam, ahol a theatrumon köllött bizonyos verseket mondanom: úgy a comoediában is a szent koporsó előtt egy zöld leveles fára voltak kezeim felfüggesztve, ugyanazon isteni szeretetnek képeit viselvén.“ (U. ott. 87. l.)

1649. „Vacatiók után mentünk megint Szombatba. Mi pedig azon választás után (nádorválasztás, Pálffy Pál lett nádor) megint Szombatba menénk, ahol újabban igen szép comoedia tartaték *szent Catharina* császári leányról, kinek személyét én viseltem, több lévén ott is ötszáz versemnél. Azon comoediában is két praemiumot vettem.“ (88. lap.)

„... engem pedig onnét küldtek vissza Nagyszombatba rhetoricára. Ahol egy declamatiót csináltam magam, azaz Cicerót jelentettem, miként perorál pokolból, mely oratiót magamnak kellett elmondanom, kiért egy szép aranyos könyvet adtak a pater jezsuiták. . .“ (92. lap.)

1650. Bátyja esküvője után ismét Szombatban volt: „Ahol böjtben igen szép comoedia tartatott, egy *Gualbertus* nevű emberről, ki ellenségének az Istenért megengedvén, a feszület előtt letérdelve imádkozván, azon feszülett hozzáhajlott s megköszönte könyörületességét. Mely feszületnek képit én viseltem, ki mellett kétfelől angyali ruhákban szövétnek tartának: Draskovit János és Miklós uraimék. Azonban Draskovit János uram, föl lévén a fél kezem kötve a körösztfára, kezdé a kezemet az égő szövétnekkel. tréfában érdezní, kit végre nem szenvedhetvén, nagyon megszólítottam; kit hallván az emberek, elfakáltak nevetve, mely dologért igen megharagudott a mester Draskovit János uramra; ezen comoedia pedig böjtben volt.“

(Az eredeti kézirat, kis negyedréti kötet 89 beírt lappal, a kismartoni hercegi főlevéltárban Rep. 85. Minden jelzés nélkül.)

* * *

*) *Merényi-Bubics* Hg. Est. Pál nádor, Bp. 1895. M. T. Fletre, idézése szerint.

Egy-egy eszme, vagy áramlat, mely külföldről jutott el hozzánk, mindig akadályokra talált. Rövid-hosszabb időnek kellett eltelnie, míg gyökeret tudott verni a neki idegen talajban. De így sem volt biztosítva elterjedése. Azonban a fentebb felsorolt adatok arról tanuskodnak, hogy másképp történt a jelen esetben. Alig bukkant fel az első előadás az iskola színpadán, megjelent a második és utána sok-sok száz következett, Pusztá címek állanak előttünk, magukban nem sokat mondók, de ezekből is lehet tanulságot vonni. Felsorolásunkban az első öt iskola és az alsórajnai provincia előadásainak összevetése eddig még nem említett megállapítást eredményezett. Ha az első idegen tárgyú magyarországi előadásból indulunk ki, mely a bibliai József történetét viszi színre, rögtön feltűnik, hogy nem pusztá véletlen, hogy ezzel a tárggyal köszöntött be hozzánk a jezsuita iskoladráma. *) Az összes jezsuita provinciákban voltak darabok, melyek a többinél nagyobb kedveltségnek örvendtek, de az első helyet mindenekelőtt az egyiptomi Józsefről írottak foglalják el. Az alsórajnai provincia darabjainak összeállításánál a címváltozatoknak egész serege állt előttünk: *Joseph, Josephus a fratribus venditus, Joseph a fratribus agnitus, J. patrem excipiens, J. Prorex Aegypti, J. ignoscens fratribus, J. a fratribus se manifestans* stb., de több feldolgozónak a nevét is ismerjük, közöttük van: *Luis da Cruz* (1543—1604), *Jakob Bidermann* (1578—1639), *Jakob Libens* (1603—1678), *Nicolaus Avancinus* (1612—1686) és *Gabriel Franz Le Jay*, aki e tárgyat három drámában is feldolgozta. Ennek köszönhető, hogy a magyarországi iskoladráma előadások sorozatát *A sötét börtönből kihozott és győzedelmeskedő József* nyitja meg. Jöttek azután más darabok, melyek tárgyát a Biblia, az ókori és idegen nemzetek története szolgáltatta. Bő alkalom nyílt a válogatásra, de most is csak azok a darabok szerepeltek sűrűbben iskoláink színpadán, melyek a külföldi provinciákban is jobban el voltak terjedve. A két provincia adatainak összehasonlításánál, abból, hogy egyes drámák címei egyezők, messzemenő következtetéseket bajos levonni. Főképpen azért, mert a magyarországi és az alsórajnai előadások címei legtöbbször csak egy személy: a főhős nevéből állanak. Ugyanarról a főhősről pedig számtalan előadás szólhat. De másrészt, mivel egy-egy darab az összes provinciák tulajdona volt oly értelemben, hogy a darabokat egymás között cserélték, mindegy, hogy ki volt a szerzője, csak az ifjúság nevelésére minél alkalmasabb legyen, bizonyos darabok azonosságát is feltételezhetjük. Természetesen legnagyobb a valószínűség azon előadásoknál, melyek ideje közel esik egymáshoz.

Ha a felsorolt drámákat tárgyszerint vizsgáljuk, első helyen áll a Biblia, utána következnek a külföldi és magyar történeti tárgyú, majd végül az alkalmi darabok. Felsorakoznak ezekben az ifjú mártírok, akik Krisztusért és az igazságért korán feláldozták életüket, — szentek, egyházatyák, kik életük példájával szolgáltak útmutatóul, — a világi hiúságokat lenéző ifjak, — az istenbűntetések, melyek sokszor késnek, de egyszer lesújtanak a bűnösre; tárgyul szolgál továbbá a Boldogságos Szűz iránti nagyobb tisztelet, a szűzességi fogadalom, keresztényi szeretet, türelem, józanság és megbocsátás. A bölcs uralkodó mellett ott van a zsarnok, a trónját visszanyert király mellett helyet kap a legyőzött uralkodó, a királynál hamisan bevádolt ifjú kegyelmet nyer, máskor halállal lakol az összeesküvő; a jogos örökös letaszítja helyéről a zsarnokot, viszont a fiú is elragadja gonosz módon atyjától a trónt; a dacos vezér elszenved, hogy szeme előtt végezzék ki fiát, de nem adja fel a vé-

*) A legrésőbb előadás Kolozsvárt volt 1587-ben, amikor is Szent István király élete került színre. De a darab nem jelentette a műfaj meghonosodását hazánkban.

delmére bizott várost, máskor nem képes túlélni harci veszteségét, önmaga oltja ki életét; az anya az állam érdekében megöli fiát, máshol az atyának végig kell néznie fiai megölését. Más darabok alapeszméje az atyának fia iránti szeretete, kegyetlensége, a testvérek egymáshoz való ragaszkodása, az örökségen való civakodása; itt kegyesen bánik a fiú a mostohával, máshol nagybátyját öli meg, kincsre tesz szert; itt tisztelettel adózik, amott pedig haragja önmagára hoz romlást. Nem hiányzik az életét feláldozó igaz barát, sem az iskolás gyermek, akit erőszakkal kell elvinni anyja öléből stb.

II. Programmok.

A jezsuita drámák emlékét, bár nem oly nagy mértékben mint az évkönyvek, de mégis kellő számban őrizték meg az előadásokról fennmaradt programmok. A program a mai színlapnak felelt meg. Némely esetben többet is jelentett. Mindig fel volt tüntetve azon a darab rövid tartalma, kik és mely osztály tanulói voltak a szereplők, esetleg mely alkalomra, kinek a pártfogása alatt történt az előadás, ritkább esetben, főleg az évvégi előadások alkalmával még a jutalmat és dicséretet nyert tanulók névsora is. A programokon a mai színlappal szemben nem a szerző nevét találjuk meg, hanem, hogy a feldolgozott tárgy mely forrásból került ki. Amiből világosan kitűnik, hogy a jezsuita drámánál a szerző játszotta a legkisebb szerepet. A program argumentuma is legtöbbször nem a darab tartalmát, hanem az átdolgozott tárgyat jelzi. Az előadás ideje vagy egészen, vagy csak részben van feltüntetve. A dátumban a nap helye sokszor üresen áll, melyet utólag néha kézírással jegyeztek be. Ez a körülmény hívta fel figyelmünket: vajjon minden program egy-egy előadás emlékét őrizte-e meg? A kérdésre nemmel felelhetünk. Az évkönyvek adatai és a programokon szereplő dátum (ahol lehetséges volt az összehasonlítás) nem minden esetben egyeznek meg. Az előadás technikai részére is szolgálnak felvilágosítással a programok. Főleg innen tudjuk, hogy az előadásokhoz tánc, ének és zene is tartozhatott. A programokat leginkább Nagyszombatban nyomatták.

A programoknak kezdetben három főgyűjtőhelye volt: a Magyar Nemzeti Múzeum, az Országos Levéltár és a budapesti egyetem könyvtára. 1931-ben, mikor a programokba először nyertem betekintést, az Országos Levéltárban levő programok már a Nemzeti Múzeumba kerültek, tehát ma két könyvtárban találjuk meg őket. A programokat (tartalmukat mellőzve) először Nagy Sándor közölte a M. K. Sz. 1883. és 1884. évfolyamában Ezen értekezés csak a Nemz. M.-ban levőket tárgyalja *bővebben* az azóta odakerült programokkal együtt, mert az egyetemi könyvtár programjai közül sok már 1919-ben sem volt megtalálható.¹⁾

A budapesti egyetemi könyvtárban fennmaradt programok.*)

1. Magyar nyelven.

1753. szept. *Fridericus száz herceg*. 3 Rész. Előadták a sárospataki jezsuita gimn. növendékei.

1754. júl. 31. *Constantinus Porphyrogenitus*. Jeles játék, melyet

¹⁾ Zambra Alajos: *Metastasio és a magyarországi iskoladráma a XVIII. században*. Egyet. Phil. Közl. 1919. évfolyamában több helyen.

*) Összeállította Nagy Sándor M.-K. Sz. 1884. évf. 41—52 l.

szalai gr. *Barkóczy Ferencz* urnak... tiszteletére folytatott Jesus társaságának új iskoláiba költözött tisztes ifjúság, midőn tudományos érdemeit ezen Kegyetlen Méltóság jeles ajándékokkal méltóztatja vala, ama díszes Játékos Palotán, melyet ugyanazon nagy Méltóságnak édes Nemzetének javára szüntelen igyekező kegyessége adakozása állatott. (Írta *Faludi F.*) Öt végezés. Előadták az egri jezsuita gimn. növendékei. (Teljes szövegben is fennmaradt.)

1758. szept. 11. *Semiramis*. Szomorú játék. Előadták a győri jezsuita gimn. negyedik osztályának növendékei.

1761. *Maga magán győzedelmeskedő Tamerlán*. Szomorú játék, melyet komédiabeli alkalmatossággal lerajzolt... legkegyesebb szószóllójának s patronussának tiszteletére (gr. *Eszterházy Ferencnek*)... 3 Végezés. Előadták a pápai jezs. gimn. növendékei.

1762. *Joacház*. Szomorú játék, melyet Egerben a Jesus Társasága érseki iskolájának ifjúságától tartatott.

1769. *Isaak, a Megváltónak képe*. Nagy-Várad. 1769.

1777. *Alifeld*. Magyar vígjáték. Szakolca, 1777. 4 r. Gróf Batthyányi József esztergomi érsek látogatása alkalmával előadták a trencsényi jezs. konviktus tagjai.

2. Latin nyelven.

1648. *Apollo Coelis Redditus seu S. Stephanus Protomartyr*. Megvetvén a hiúság isteneit, megismeri az igaz Istent. Lőcse 1648. 4 r. 4 számozatlan levél.

1650. *Gerardus S. Csanadiensis Episcopus Apostoloci Regni Hungariae Apostolus ac Martyr*. Tragoedia... Lőcse 1650. 4 r. 4 számozatlan levél.

1699. *Sanctus Carolus Barromaeus*. Tutor & Pater Pauperum Claudio-polis. 1699. jún. 4. r. 6 számozatlan levél. Mistótfalusi Kis Miklós nyomtatásában.

1702. *Serena domus Estorazianae Fulcra in Paulo Estoras et Serena Conjuge ad lumen verae fidei per D. Adalbertum traductus*. Előadta a soproni gimn. ifjúsága. 1702. 4 számozatlan levél. Act III. (Latin és német nyelvű program.)

1708. *Hungaria tertió Cristiana*, seu Bela Rex, Hungariam Cristianitati restituens, galanthai Eszterházi Pál tiszteletére, ajándékozással egybekötve.. Nagyszombat 1708. szept. 4 r. 4 számozatlan levél.

1712. *Carolus I. superatis aemulis Hungariae Rex electus*. Szerzője Fitter Ádám nagyszombati jezsuita tanár. Az Eszterházy-féle jutalomnak kiosztása alkalmával előadták a nagyszombati jezsuita gimn. növendékei. 4 r. 4 számozatlan levél.

1719. *Ambitio vindicata, sive Stilico Romani Imperii sceptrum vidente manu sibi vindicare volens*. A hg. Eszterházy-féle jutalom kiosztása alkalmával előadták a nagyszombati jezs. gimn. szónoki osztályának növendékei. 4 r. 4 számozatlan levél.

1721. aug. 28. *Nuptiae Aetatis aureae cum Genio Transilvaniae* (németül is). Előadták a nagyszombati gimn. növendékei. Scenae XII.

1722. aug. ... *Verae fidei propugnaculum*, Zela. Scenae XIII. Strigonii. 4 r. 4 számozatlan levél. Sztankay Zsigmond jutalmainak kiosztása alkalmával előadták az esztergomi jezs. gimn. felső és középső nyelvtud. osztályának növendékei.

1723. *Artaxerxis Clementiae Indoles in rebelli quaudoque Germano expressa* Cyro. Tyrnaviae 1723. 4 r. 4 számozatlan levél. Actus III. Gróf Daun

József Henrik és neje tiszteletére előadták a pesti gimn. költészeti és szónoki osztályának növendékei.

1724. szept. *Nobile Hyperduliae Marianae Praemium in Leone Thrace Orientis Imperatore*. Tyrnaviae 1724. 4 r. 4 számozatlan levél. Act. III. A trencsén megyei rendek tiszteletére, jutalomosztással egybekötve előadták a trencsényi jezs. gimn. növendékei.

1725. *Hymenaeus fraude proditus*, Marte Vindice honori non vitae restitutus in Jarmerico Rege et Svanvilda Regina Daniae expressus. Tyrnaviae 1725. Musices compositore Martino Francisco Tallszki. 4 r. 4 számozatlan levél. Actus III. Eszterházi Pál emlékére, jutalomjátékkal egybekapcsolva előadták a nagyszombati gimn. növendékei. (Magyar, latin és német program.)

1727. ápr. . . . *Tropheum Martis Ungarici ad Portus Damiatæ erectum sive Emericus Estoras Belli Dux ad Portas Damiatæ pro Christiani nominis splendore gloriose dimicans ac occumbens*. 4 r. 4 számozatlan levél. Scenae XIV. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. felső nyelvtud. osztályának növendékei.

1727. *Zelotypia religionis Cristianae in biennino Bulgarorum Rege*. 4 r. 4 számozatlan levél. Actus III. Előadták gr. Eszterházy Pál komáromi főispán tiszteletére a pesti gimn. szónoki és költészeti osztályának növendékei.

1729. *Fabius Maximus Cunctator*. 4 r. 4 számozatlan levél. Hg. Eszterházy Pál emlékére, jutalomosztással egybekapcsolva előadták a nagyszombati jezs. gimn. rhet. osztályának növendékei.

1730. *Castrum ignorantia expugnatum*. 4 r. Scenae XIII. Előadták a komáromi jezs. gimn. alsó nyelvtud. osztályának növendékei.

1731. máj. 1. *Svehla*. Tragoedia. 4 r. 2 számozatlan levél. Scenae XVII. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

1731. *Rara concordia fratrum Emerico et Andrea fratribus exhibita*. 4 r. 2 szltan. lev. Scenae XIV. Előadták a pozsonyi jezs. gimn. középső nyelvtud. osztályának növendékei.

1737. szept. 3. *Theodosius junior tyranno triumphum agens*. 4 r. 2 szltan. lev. Actus III. Hg. Eszterházy Pál emlékeztetere, jutalomosztással egybekapcsolva előadták a nagyszombati jezs. gimn. növendékei. (Latin és magyar program.)

1749. júl. 15. *Moyses*. 4 r. 4 szltan. lev. Actus V. (Szerzője Bartakovich József nagyszombati jezsuita tanár.) Hg. Eszterházy Pál emlékeztetere jutalomosztással egybekötve előadták a nagyszombati jezs. gimn. növendékei. (Magyar, latin és német nyelvű program.)

1758. szept. 8. *Manasses*. 4 r. 1 lev. Év nélkül adták elő a kolozsvári jezs. gimn. felsőbb osztályának növendékei.

1759. szept. 8. *Iesabel*. Tragoedia. Előadták a kolozsvári jezs. gimn. felsőbb osztályának növendékei.

1759. aug. *Nova Maenaliae suo in Alexi Felicitas sive Daciae subschemate pastoritio gaudium in Excellentissimo . . . Josepho de Battyan*. 4 r. 2 szltan. lev. Scenae VII. gr. Batthyányi József erdélyi kormányzszéki tanácsos tiszteletére előadták a kolozsvári jezs. gimn. felsőbb osztályának növendékei.

1760. júl. 1. *Ioas*. 4 r. 4 szltan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

1761. jún. *Heraldus et Erricus*. Strigonii. 1761. 4 r. 4 szltan. lev. Actus III. Előadták a győri jezs. gimn. elemi osztályának növendékei.

1762. május 6. *Habis*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus. III. Előadták a kassai jezs. gimn. alsóbb osztályának növendékei.

1762. . . *Abdolonymos*. laurini. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a győri jezs. gimn. nyelvtud. osztályának növendékei.

1762. *Heros Chinensis* . . . 4 r. 4 sztlan. lev. Jutalomosztással egybekapcsolva előadták a kőszegi jezs. gimn. növendékei.

1762. *Primus Estoras* 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Gr. Eszterházy Károly egri püspök tiszteletére előadták a jezs. gimn. növendékei.

1762. *Thyrsis* 4 r. 4 sztlan. lev. Scenae IX. Előadták a szakolcai jezs. gimn. nyelvtud. oszt. növendékei.

1764. *Odoardus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus V. Hg. Eszterházy Pál; emlékezetére jutalomosztással egybekapcsolva előadták a nagyszombati jezs. gimn. felsőbb nyelvtud. osztályának növendékei.

1765. máj. . . *Anselmus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. középső nyelvtud. osztályának növendékei.

1765. máj. *Joas Rex Judae*. . . 4 r. 2 sztlan. lev. Actus III. Előadták az ungvári jezs. gimn. alsó osztályának növ.

1765. júl. 28. *Sylvius*. 4 r. 2 sztlan. lev. Actus III. Előadták a kolozsvári jezs. gimn. elemi osztályának növendékei.

1765. *Adonis Alphaei tutoris sui opera de natu majoribus fratribus victor*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. elemi osztályának növendékei.

1765. *Idomenaeus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. alsó nyelvtud. osztályainak növendékei.

1766. ápr. *Edmundus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a pozsonyi jezs. gimn. növendékei.

1766. máj. *Ischirion et Hyacinthus, Clodoaldi, Daniae Principis Filii*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a pozsonyi jezs. gimn. középső nyelvtudományi oszt. növendékei.

1766. jún. *Bomilcar*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a komáromi jezs. gimn. felső és középső nyelvtud. oszt. növ. (magyar, német és latin nyelvű program.)

1766. szept. 6. *Joannes Cantacusenus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Jutalomosztással egybekapcsolva előadták a komáromi jezs. gimn. növ. (latin, magyar, német nyelvű program.)

1767. máj. *Andreas*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. nyelvtud. osztályának növ.

1767. máj. *Heribertus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. nyelvtud. oszt. növ.

1767. *Focillus et Caelestinus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. elemi osztályának növendékei.

1768. máj. . . *Aurelius*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus IV. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. középső nyelvtud. oszt. növ.

1768. *Adonius*. Drama pastoritium. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezs. gimn. elemi osztályának növendékei.

1768. *Ariaspes*. Acta laudis autumnalis. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a pozsonyi jezs. gimn. felsőbb nyelvtud. oszt. növendékei.

1768. *Cariolus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a komáromi jezs. gimn. alsó nyelvtud. oszt. növ. (latin, magyar és német nyelvű program.)

1768. *Emericus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Hg. Eszterházy Pál emlé-

kezetére jutalomosztással egybekötve előadták a nagyszombati jezs. gimn. nyelvtud. oszt. növendékei.

1767. szept. 4. *Ionathas Machabaeus*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Hg. Eszterházy Pál emlékezetére jutalomosztással egybekötve előadták a nagyszombati jezs. gimn. nyelvtud. oszt. növendékei.

1769. *Josaphat*. 4 r. 4 sztlan. lev. Actus III. Előadták a nagyszombati jezsuita gimn. elemi oszt. növ.

* * *

A sárospataki ref. koll. birtokában is van két jezsuita iskoladráma programm: *Ex Rege Taurus*, sive Tragoedia de Fastu Nabuchodonosoris Humiliato. Előadta a monostori gimn. ifjúsága. Act. V. 4 számozatlan levél.

A másik: *Theatrum Fortitudinis*. Előadta a monostori gimn. ifjúsága. Tárgyát a cím mondja el: A két machabaeus testvér anyjával és a bátor Eleazárral inkább életét veszti, mintsem megtagadja az igaz Istenséget. 4 r. 8 számozatlan levél. Actus V.

A Magyar Nemzeti Múzeumban fennmaradt programmok.

Az idetartozó programokat, amint említettük két csoportban fogjuk ismertetni, először a magyar, azután a latin nyelvűeket, természetesen bizonyos tárgyi szempontokat véve figyelembe az egyes csoportokon belül. A magyar programmok nem minden esetben jelentik azt, hogy az előadás nyelve is magyar volt. Legegyszerűbben ezt úgy magyarázhatjuk, hogy egyes latin nyelvű előadásokról 2-3 nyelvű ismertetést nyomattak, leggyakrabban latin és magyar, továbbá latin, német és magyar programokat. Így történhetett meg, hogy bizonyos latin nyelvű előadásoknak csak magyar nyelvű programja maradt ránk. Legfeltűnőbb ismertetőjele ezeknek a szereplők névsora, mely latin nyelvű.

Magyar nyelvű előadásról fennmaradt programunk csak három van: *Imre és Konrád Esztoráz, Cyrus és Boldizsár*; latin nyelvű előadásról a következő magyar programmok tanuskodnak: *Keresztény Hercules . . . Szent László, Fraternae in fratrem impietatis ultio in Alexio, Rarum charitatis et fortitudinis exemplum, Ambitio vindicata, Arsinoe*. A többi programmok latin nyelvűek.

1. Magyar nyelvű programmok.

a) magyar tárgyúak.

KERESZTÉNY HERCULES AVAGY ACHOMET VEZÉREN DÜCSŐSÉGES DIADALMÁT VEVŐ DOBÓ ISTVÁN, EGER VÁRÁNAK FŐKAPITÁNYA. (Magyar, latin és német nyelvű program.) Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium növendékei 1729-ben. XIV. kimenetel.

Ali bég csellel akarja megfosztani Dobót legkiválóbb vitézétől, Mecskétől. A bég dúlásai közben elkerülte Mecskey birtokát, sőt egy sisakot is küld ajándékba a következő felirattal: „Ali*)bég ajándékozza hív barátjának Mecskey Istvánnak.” Mecskey mit sem gondolva, a sisakot Dobónak adja, akit meglep a levél tartalma és feléled benne a gyanú. Az ellenség körülzárja a várat, Székely pedig, aki már előbb neheztelt Dobóra, árulásra készül. Ráveszi Kendit és Pekrit, hogy vezessék vele együtt a török hadat a vár leggyöngébb része ellen. A vár felmentésére érkezik ugyan sereg, de már az ellenség pusztá hírére visszavonul. Közben kitör az éhínség. Dobónak sikerül Székelyt elfognia és börtönbe vetni, de Sóky és Bottho kiszabadítják. Ezek ugyanis azt hiszik, hogy Dobó azért záratta el Székelyt, mert zsoldot követelt serege számára. Fellázítják a katonaságot, sőt vérdíjat is tűznek ki Dobó és Mecskey fejére. Míg ezek történnek, Ali bég ostromot indít a vár ellen, ami lecsillapítja a kitörni készülő lázadást, mert a felbújtott katonákban is nagyobb gyűlölet lakozott az ellenség, mint Dobó iránt. A magyar és török

*) A szövegben mindenütt Ali-nak van írva.

sereg megütközik. Legbátrabban Mecskey harcol. A vezér csak most látja be, hogy mennyire alaptalanul gyanúsította Mecskeyt. A török végre is megfutamodik, azonban az üldözésére kirentő Dobó majdnem leöli a kémkedésre kiküldött Allapit, akit török ruhában nem ismer fel. A darab azzal végződik, hogy Ferdinánd király Dobót vajdasággal ajándékozza meg.

Tárgyát a szerző Istvánffitól vette azzal a céllal, hogy bemutassa: a fondorlat és hitszegés sem képes elveszteni az egyenes úton haladó embert. A program is hangsúlyozza ezt, tehát tulajdonképpen nem is Dobó, hanem Mecskey a darab főhőse. A drámát allegorikus párhuzam kíséri.

Valószínű, hogy nem a szerző ötlete volt Dobónak a Keresztény Herkules nevet adni. Tudjuk, hogy *Osterreicher* (Austrianus) *Ambrusnak* van egy epikus munkája, mely Herkules hőstetteit adja elő keresztény epikai felfogásban, ennek a címe a következő: *Ritterliche thatten vnnnd herrliche victorienn vnd siegs zaichen des teuren herszenhafften Ritterlichen vnnnd Christlichen heldes Herculis was gferlichkeitt vnnnd nott er bestandenn hat.* Az ilyen elnevezések használatban lehettek. A program végül megemlíti, hogy a táncokat Fridrich György állította össze és tanította be.

NOMINA ACTORUM.

DOBÓ. Illustrissimus Comes Antonius Erdödi de Monyorókerék Ungarus Posoniensis Rhetor.

FILIUS DOBONIS. Illustris. Adolescens. Comes Joannes Nepomucenus Erdödi de Monyorókerék Ungarus Posonien.

AHOMATES. Philippus Jacobus de Managetta et Leschenau Perillus: Austriacus Viennen. Rhet.

MEHEMETES. Josephus L. B. Laffert Austriacus Viennen. Synt.

LEGATUS FERDINANDI. Illust. Comes Antonius de Raffles Ung. Poson. Syntax.

MECSKEYUS. Josephus Sauska Perill. Ung. Posoniensis. Principist.

SANDORIUS. Casparus Jokay Perill. Ung. Pusztóf. Poeta. stb.

BORSANUS. Carolus Morócz Perill. Ung. Posoniensis. Syntax.

BOTUS. Paulus Benyovszky Praenob. Ung. Sassiensis.

HAMZA. R. Joannes Gardai Sem. S. Emerici Alum. Rhetor.

PETTŐ. Ignatius Bossány Perill. Hung. Nagy-Bossán Rhet.

VITÉZIUS. Alex. Brunckerik Praen. Ung. Galgóczien Rhet.

FIGHÉTIUS. Ignatius Kebecsény Praenob. Ung. Vagh. — Besztercensis Rhet.

SOOKIUS. Franciscus Jager Civis Ung. Posoniensis Poeta.

ULANIANES. Andrees Kempelán Nob. Hung. Posoniensis Poeta.

NYÁRIUS. R. Joannes Solgan. Sem. S. Emerici Alum. Rhet.

ALAPIUS. Franciscus Hemkein Civis Ung. Poson. Synt.

BAJAZETES. Christianus Naipauer Perill. Austricus Viennen.

SZÉKELIUS. Franciscus Hergéty Perill. Ung. Boldog Koen Rhet.

SOLTAJUS. Franciscus Nagy Nob. Ung. Posoniensis Syntax.

SOCIUS LEGATI. Carolus Stur Perill. Ung. Divinien Synt.

NAGYIUS. Antonius Khun Praenob. Kaplatensis Parvist.

FERHATES. Antonius Fisbach Civis Austriacus Petronell. Synt.

ARMIGER DOBONIS. Franciscus Palásti Perill. Ung. Palastensis Parvist.

FILIUS ACHOMATIS. Kristianus Veltishoffer Civis Austr. Vienn. Par.

ARSLANE. Carolus Brillie Perill. Ung. Jauriensis Prin.

BEGLEBEGUS. Franciscus Feiber Civis Ung. Posonien. Grammatista.
 SCANDERBEGUS. Josephus Fix Perill. Austriacus Hoffensis Princip.
 NAGOLIUS. Josephus Nedeczky Nobil. Nedeczien. Syn.
 ACHMET. Franciscus Fux Perill. Hoffensis Par.

Juventus aulica.

PAULUS HIRSCH. Ung. Posoniensis Syntax.
 CAROLUS VÁRADY. Praenob. Ung. Poson. Princip.
 ANDREAS SPECH. Civis Ung. Poson. Grammatist.
 JOANNES ROSMON. Civis Ung. Poson. Princip.

His accidunt: Musici, Milites, Saltatores, Nuncii etc.

SANCTUS LADISLAUS EPISCOPATUS VARADIENSIS AUTHOR.

Előadták a nagyváradi jezsuita gimnázium növendékei jutalomosztással egybekötve 1744. júniusában. Actus III.

A történet Bonfinius második tizedének negyedik könyvéből való:

Szent László több ütközetben megsemmisítette a kunok seregét, sőt azok egyik vezére Kopulkus is áldozatul esett a magyarok fegyverének. A kunok ezért bosszút esküdve, Ákos királyuk vezérlete alatt betörték az országra és nagy pusztítást vittek végbe. Az ellenük siető Szent László azonban szerencsés diadalt aratott fölöttük. A csata után égi szózatot hallott, mely arra buzdította, hogy a Boldog Asszonynak tiszteletére Szentegyházat építsen. Szent László hozzá is fogott a templom építtetéséhez, melynek befejeztével megalapította a váradi püspökséget.

A darabot mythologiai kép kíséri.

NOMINA ACTORUM.

S. Ladislaus Rex Ung. Emericus Budai, Rhet.
Archi-Episcop. Strigon. Paulus Petroczi, Rhet.
Archi-Episcop. Colocens. Georg Radvanczi, Rhet.
Palatinus Regni Josephus Magassi, Rhet.
Cancellarius Regni Joannes Beliczai, Rhet.
Baterius Ladislaus Kerekes, Poeta.
Vaczius Esimita Franciscus Bohus.

Optimates Regni.

Georgius Sugo, Rhet.
 Josephus Faber, Poeta.
 Paulus Kébel, Poeta.
 Antonius Radics, Synt.
 Nicolaus Lencsés, Synt.
 Gabriel Kerekes, Gram.
 Franciscus Becski, Parv.
 Sigismundus Radics, Parv.

Ephebi regis Ladislai:

Franciscus Budai, Gram. Joannes Nagy, Gram. Michael. Belliczan,
 Gram. Franc. Bagosi, Gram. Nicolaus Luca, Princip. Andreas Makai, Parv.
 Ladis. Kéri, Parv. Paulus Száz, Parv. Stepha. Zsolnai, Parv. Francis. Száz,
 Parv. Joseph. Erdélyi, Parv. Ladis. Goda, Parv.

Acus Rex Chumorum Step. Budai Rhet.

Mystae. { Stephanus Abraham, Rhet.
Ladislaus Bozoki, Rhet.
Joseph. Zemberi, Poet.
Joannes Bohát, Poet.

Fecialis. Ladislaus Tutsányi, Rhet.

Haruspices :

Anton. Geréb, Rhet. Georg. Csoltko, Rhet. Emericus Choltko, Rhet.
Martin. Polán, Rhet.

Proceres Aci :

Joan. Gubernáth. Poet. Ada. Dunacsek, Synt.
Joannes Serfőző, Synt. Thomas Deák, Synt. Emericus Pongrácz, Parv.
Frid. Kolb. Parv.
Caruosus, Andreas Jurásko.

Ephebi Aci :

Francis. Kelemen, Gram. Alexius Kovács, Princ. Steph. Arbaiter, Princ.
Joann. Namenyi, Parv. Emer. Szerdahelyi, Parv. Antonius Marsinszki, Parv.
Henricus. Gartner, Parv. Philippus Kumhofer, Parv.

His accendunt : Musici, Saltatores, Milites, etc.

IMRE ÉS KONRÁD ESZTORÁZ „szomorú szabású víg ki-menetelű játék méltóságos és kegyelmes Galanthai Gróff Eszterhazy Karoly Heves és külső Szólnak törvényessen öszve-költ Vármegyének főispánjának játszottja az Academiai ifjúság. Kassán 1765 esztendőben Pünkösöd Havának 30-ik napján.“ VII. kimenetel.

Konrád vonakodik megosztani örökségét testvérével, Imrével. Ez azonban ragaszkodik jogához és elhatározza, hogy annak még testvére meggyilkolása árán is érvényt szerez. A hírt Bánkban viszi meg Konrádnak, aki előtt hit-szegő gyanújában áll. Konrád éppen ezért nem is hiszi el testvére üzenetét és hogy a rágalmazót megbüntesse, kardjával Bánkbanra ront. A támadóból csakhamar megtámadott lesz, mert Imre bizalmasa, Lelesz orvból Konrádra tör. Bánkban csellel igyekszik urát megmenteni : elhiheti Lelesszel, hogy Konrád neki is gyűlölt ellensége és mint foglyukra mindaddig vigyázni fog, míg Lelesz Imrének hírül viszi Konrád rabulejtését. Bánkban hűsége ezáltal nyilvánvalóvá lesz. Bánkban találkozik Imrével, ki megbánván szándékát, tudakozódik testvére holléte felől. De mivel kitérő választ kap, azt gondolja, hogy Bánkban megölte testvérét és kardot ránt a meglepett emberre. Most viszont Konrádnak kell Bánkban segítségére menni. Lelesz is közbelép Imre oldala mellett. Végre a Szent Szűz „hathatós ereje“ békíti ki a peres feleket. A testvérek az örökséget, melyért csaknem életüket veszítették, egy akarattal a Nagyasszony tiszteletére áldozzák fel. „Igy emlékezik ezen Méltóságos Familiának krónikája.“

A darab érdekes példa arra, hogy egyes esetekben miként kedveskedtek a jezsuiták pátronusuknak. Kiválasztottak a család feljegyzéseiből egy olyan történetet, amely nemcsak az utódnak válhatott díszére, hanem a jelenlevő közönséget is annyira meghatotta, hogy az előadáson résztvevő patronust önkénytelenül nagyobb tisztelettel vette körül.

A JÁTÉKBAN FEN-FORGÓ SZEMÉLYEK.

ESZTORÁZ IMRE : *Jabródi Jabróczky András.*

LELESZ IMRÉNEK hív Baráttya : *Semsei Semsey József.*

ESZTORÁZ KONRÁD : *Kéri Kéry János.*

BÁNKBÁN KONRÁDNAK hív Baráttya : *Nagy-Iváni Fekete István.*

A' JÁTÉK ELŐT-VALÓ ÜDVÖZLŐ SZEMÉLYEK.

Vásáros-Naményi Eötvös Gábor.

M. B. *Vécsei Vécsey Ferentz.*

M. B. *Nagy-Szalatnyai Fischer István.*

M. B. *Vécsei Vécsey Ignázt.*

Palásthi Palásthy Ignázt.

A' JÁTÉKOT PÉLDÁZÓI S-BÉ-FEJEZŐ TÁNCZOSOK.

Dranbenbergi Spreiter Lajos.

Czvik Antal.

Görögi Farkas Samu.

* * *

b) idegen tárgyúak.

FRATERNAE IN FRATREM IMPIETATIS ULTIO IN ALEXIO isacii imperatoris constantinopolitani filio adumbrata. Eszterházy Pál emlékezetére előadták a nagyszombati jezsuita gimnáziumának növendékei jutalomosztással egybekötve 1741-ben. Actus III.

Isaacius konstantinápolyi császárt öccse, Alexius; miután szemevilágától megfosztotta, letaszítja a trónról. Fia azonban, akit szintén Alexiusnak hívnak, Balduinus és más hercegektől megsegítve, kik a keresztény hitért indulnak háborúba, visszaszerzi atyjának a trónt. *Fulgos. Libr. 5. Cap. 4.*

A darabot párhuzamos mythologiai cselekmény kíséri.

NOMINA ACTORUM.

Isaacius Imperator : P. Joannes Leeb Nobilis Ungarus, Philosophus absol.

Alexius Frater imp. D. Georgius L. B. Berényi Physicus Sem. B. M. V. Conv.

Alexius Filius imp. D. Josephus L. B. Cziráki Hungarus, Logicus.

Balduinus : D. Sigismundus Niczki Praenobilis Hungarus, Logicus.

Principes foederati. { Emericus L. B. Berényi, Hungarus, Rhetor.
Comes Joannes Gvadáni, Hungarus, Poeta.
Franciscus Dopsa, Praenobilis Hungarus, Poeta.
Ladisláus Kvássai Praenobilis Hungarus, Poeta.

Gubernator : D. Emericus Bivoléni, Nobilis Hung. Philosophus absolutus.

Leander : D. Cristophorus Spindler Praenobilis Hungarus, Logicus.

Lysander : Franciscus Sándor Praenobilis Hungarus, Rhetor.

Solinus Praet : D. Franciscus Békási Nobilis Hungarus Physicus, Seminarii B. M. V. Alumnus.

Alarinus : D. Josephus Zeke Praenobilis Hungarus, Logicus e Seminario S. Adalberti.

Duces. { *Evelindus* : Ladisláus L. B. Sándor Hungarus, Rhetor, e Semin. S. Adalberti Convictor.

Leontius : Joannes L. B. Tolvaj Hung. Rhetor, Semin. B.M.V. Convictor.

Gottonus : Josephus Jokaj Praenob. Hung. Rhetor.

Levius Faecialis: Emericus Trungell, Nobilis Hungarus, Rhetor.

Aulici. { Josephus Peisl Nobilis Hungarus, Rhetor.
Paulus L. B. Révai Hungarus, Syntaxista.
Antonius L. B. Pongrácz Hungarus, Syntaxista.
Michael Novotha Praenobilis Hungarus, Syntaxista.
Seminarii B. N. V. Convictor.
Stephanus Rácsai Praenobilis Hungarus, Rhetor.

Senatores. { Andreas Pocsuch Nobilis Hungarus, Rhetor.
Joannes Pyber, Nobilis Hung. Rhet. e Sem. S. Adalb.
Alumnus.
Stephanus Szály Nobilis Hungarus, Rhetor.
Ladislau Bihari, Nobilis Hungarus, Poeta, Semin. B.
M. V. Alumnus.
Franciscus Andreanszky, Praenobilis Hungarus, Syntaxista.
Antonius Helmár Nobilis Hungarus, Grammatista, ex Semin.
B. M. V. Alumnus.

Ephocbi: { Antonius Beneken, Nobilis Hung. Grammatista.
Alexander Liptai, Praenob. Hung. Syntaxista.
Casparus Czingel, Praenobilis Hungarus, Parvista.
Comes Ignatius Emericus Kohari, Hung. Parvista, Sem.
S. Adalberti Convictor.
Josephus L. B. Berényi, Hungarus, Parvista Sem.
B. M. V. convictor.
Fridericus Ejeroperg, Praenobilis Hungarus, Parvista.

Umbra Lysandri: Joannes Wolff, Nobilis Hungarus Syntaxista.

In choro Musico.

Genius Alexii: Mars, *Perfidia*: D. Josephus Repkovics, Coll. Academici
S. J. *Bassista*, Theol. Mor.

Fides, *Pietas*, *Tyrannis*: Antonius Herczeg, Nob. Hung. *Tenorista*.

Ambitio, *Pietas*: Matthias Peller, Civis Hung. Rhetor, Coll. Acan. S. J.
Altista.

Genius Asacii, *Justitia*: Franciscus Richman, Civis Moravus, Syntaxista.
Coll. Soc. Jesu *Discontista*.

Justitia: Antonius Breckoczi, Hung. Parvista.

His accendunt Milites, Nuncii, Vigiles etc.

A katonák táncában 17 tanuló vett részt.

RARUM CHARITATIS et FORTITUDINIS EXEMPLUM IN SEX CALE-
CIAE PRIMATIBUS LUDIS THEATRALIBUS DATUM. Előadták a nagy-
szombati jezsuita gimnázium növendékei 1717 után. (Tyrnaviae, typis Acade-
micis, per Fridericum Gall, 1717.) Actus III.

Edvard, Anglia királya 1347-ben ostrom alá fogta Calecia városát. Fülöp francia király sietett segítségére az éhínségre ítélt városnak, de sikertelenül. Edvard a franciák elvonulása után azt a feltételt szabta a megszorult városnak, hogy a lakosság csak úgy menekül meg a felkoncolástól, ha főemberei közül hatot átenged neki, hogy azokat kivégeztesse. A város főgondviselője erre összehívta a tanácsot, hogy válasszanak ki maguk közül hat

áldozatra kész férfiút. Nagy hallgatás után elsőnek Esthatus, a város legfőbbje jelentkezik. Példáját követi Ariacus, majd a két Wissanthus testvér és mások. Nyakukon kötéllal, kezükben a város kulcsaival mennek az ellenséges király elé. Hiábavaló Calesia népének minden könyörgése. A király szívét végül is neje, Philippa könnyei lágyítják meg. *Jac. Meyr. Annal. Fland. I. 13.*

A darab egyik szünetében a tanulók interludiomot adtak elő.

NOMINA ACTORUM.

Edvardus Rex. R. D. Franciscus Nárai, Colleg. Gen. Cleri Reg. Hung. Alum. A. A. LL. & Phil. Mag. Theologus primi Anni.

Philippus Rex. R. D. Martinus Bilinski, Semin. S. Adalberti Alumnus A. A. LL. & Philos. Mag. Theologus primi Anni.

<i>Filij.</i>	{	<i>Fernandus</i> : Illust. Comes Ignatius Emericus Kohári,
<i>Eduardi.</i>		Sem. S. Adalberti Convictor. Syntaxista.
		<i>Everardus</i> : Casparus Czingely, Praenob. Sem. S. Adalberti Convictor Poeta.

Joannes Praef. Oppidi : D. Joannes Szadeczki, A. A. & LL. & Magist. Philosophus absolutus.

Julianus R. P. Alexander Kovács, Sem. S. Steph. Al. AA. & LL. Phil. Mag. Theol. primi Anni.

<i>Primores Oppidi.</i>	{	<i>Wissanthus</i> R. D. Franciscus Kossik, Nob. Hung. Sem. S. Stephani Al. AA. LL. & Phil. Magist. Theol. primi Anni.
		<i>Eusthatus</i> D. Georgius Postek, Nob. Hung. AA. LL. & Phil. Mag. Phil. absol.
		<i>Heroldus</i> Antonius Grueber, Praenob. Rhetor.
		<i>Leonardus.</i> Emericus Kötucs, Civis Rhetor.
		<i>Ariacus</i> Franciscus Andreaszki, Praenob. Rhetor.

Petrus Nissanthus Joannes Szundi, Nob. Rhetor.

<i>Duces.</i>	{	<i>Lortonus.</i> D. Ignatius Delpini, Nob. Logicus.
		<i>Milardus.</i> D. Antonius Harrer, Nob. Logicus.
		<i>Murenus.</i> D. Georgius Eördög, Praenob. Logicus.
		<i>Menardus.</i> D. Ligismundus Podhorani, Nobilis Logicus.
		<i>Nortonus.</i> Paulus Merei, Nobilis Rhetor.
		<i>Eurastus.</i> Matthias Kánya, Nob. Sem. S. Adalberti Alumnus, Poeta.

Araldus Rev. & Illust. Comes Paulus Antonius de Battyán C. G. Cl. R. H. Convict, Poeta.

Forillus. Ladislaus Stephanus Füleki, Nob. Rhetor.

Levinus. Illust. Comes Franciscus Károlyi, Principista.

Fama. Josephus L. B. Berényi, Sem. Mariano-Szelepc. Convict. Syntaxista.

<i>Ephoebi</i>	{	Emericus Marotti, Civis Hung. Syntaxista.
		Nicolaus Bencsik, Nob. Hung. Syntaxista.
		Andreas Bossányi, Praenob. Grammatista.
		Gabriel Spléni, Illust. Hung. Gram. Sem Mariano-Szelepc. Convict.

<i>Ephoebi.</i>	{	Emericus Bossányi, Praenob. Principist. Gabriel Bossányi, Praenob. Principist. Emericus Kochanovski, Nob. Principist.
<i>Tribunus.</i>		Joannes Trepulka, Nobilis Syntaxista.
<i>Cives.</i>	{	Gabriel Söter, Praenob. Hung. Poeta. Joannes Michael Schuester, Civis Poeta. Ladislaus Kőszeghi, Praenob. Poeta, e Sem. S. Adalberti. Andreas Frumb, Civis Syntaxista. Antonius Ficfur. Nob. Syntaxista. Stephanus Balogh, Praenob. Synt. Sem. Mariano-Szelepc. Convictor.

Milites Angli.

Joannes Antonius Raicher, Nob. Rhetor.
Michael Germanus, Civis Rhetor.
Joannes Josephus Skerlecz Nobilis, Poeta.
Joannes Draskovics, Nobilis, Poeta.
Andreas Michalovics, Civis, Poeta.
Antonius Mottko, Nobilis, Poeta.
Franciscus Ruman, Civis, Poeta.
Franciscus Hernchovich, Civis, Poeta.
Franciscus Schranek, Civis, Poeta.
Georgius Slotai, Civis, Poeta.
Joannes Brancz, Civis, Poeta.
Joannes Machovis, Nobilis, Poeta.
Michael Koprivcsich, Civis, Poeta.
Martinus Barczai, Civis, Poeta.

Milites Galli.

Joannes Ulcsek, Civis, Hung. Poeta.
Adamus Kereszturi, Nob. Hung.
Andreas Ivanovich, Nob. Hung.
Balthazar Czompó, Nob. Hung. e Sem. S. Adal.
Georgicus Loboda, Nob. Hung.
Joannes Draskovich, Civis Pan.
Joannes Lukacsovich, Civis Pann.
Antonius Horák, Civis Hung. Poeta.
Martinus Komparics. Civis Pan.
Martinus Szombat, Nob. Hung.
Michael Ratkovski, Nob. Hung.
Paulus Ovcsarovics, Nob. Hung.
Paulus Vásárheli, Civ. Hung.
Stephanus Endrödi, Nob. Hung.

} *Grammatistae.**In Intermediis.*

D. Matthias Kanyovich, Nob. Hung. Bogdanoczen AA. LL. & Phil.
Mag. Phil. absolut.
Michael Fabri, Nobilis Hung. Rhetor.
Stephanus Sother, Civis Pan. Rhetor.
Martinus Storarik, Civis Pan. Rhetor.
Georgicus Kurucz, Civis Hung. Parvist.

In Choro Musicorum.

Mars, Vulcanus, Furor. D. Ignatius Wolffgangus Delpini, Nobilis Academici Societ. Jesu Collegij Bassista. Logicus.

Constantia. Antonius Breskóczi, Hungarus Cathedral. Eccles. Venerabil. Archi-Capituli Discantista, Grammatista.

Liberalitas, Astraea. Alexander Rigner, Coll. Academici Altista, Poeta.

Religio, America, Africa. Bernardus Hecker, Collegij Academici Tenorista, Rhetor.

Fortitudo, Europa, Asia. Joannes Hesky, Altista Academici Coll. Parvista.

Charitas. Josephus Paltes Academ. Collegij. Discantista Parvista.

In saltu Hortulorum 21, in s. Nobilium 11 discipulus.

AMBITIO VINDICATA Sive STILICO ROMANI IMPERII SCEPTRUM Violentia manu sibi vindicare volens. Eszterházy Pál emlékezetére előadta a nagyszombati jezsuita gimnázium rhetorikai osztálya 1719 után, jutalomosztással egybekötve. (A programmon nincs meg az előadás dátuma, hanem az utolsó lap alján olvasható: Tynnaviae Typis Academicis per Fridericum Gall. Anno 1719.) Inductiones XVII.

A vandal származású tilico-nak nagyon kedvére szolgált a szerencse. Rövidesen magas tisztségekre emelkedett. Fegyvereit pedig Róma ellenségeivel szemben mindig diadal kísérte. Végül Honorius a keleti és nyugati birodalom fővezérévé nevezte ki és mint ilyen veje lett a napnyugati és ipa a napkeleti császárnak. De az elért eredmények még többre sarkalták. Uralkodásra vágyva titkos szövetséget kötött a gótokkal és vandalokkal, hogy Honorium ledöntsék a trónról. Célját nem érte el, mert a pártütés napvilágra került. Stilico a császár katonái elől a templomba keresett menedéket, de onnan is elhurcolták és életével fizetett nagyravágyásáért. *Baronis ad annum Christi 398.*

A darabot intermediummal adták elő. Hogy mi lehetett ezen közbeiktatott darab tartalma, nem tudjuk.

NOMINA ACTORUM.

Honorius. Comes Ignatius Emericus Kohári de Csábrág & Szitna Rhetor.

Stilico. D. Adamus Galgóczi Praenobilis Ungarus Galanthis Logicus.

Golindus. R. D. Andreas Josephus Ruginszki Nob. Ung. Basinien. Seminarii Sancti Stephani Regis Ung. Alumnus Logic.

Alindus. D. Joannes Szögényi Nobilis Ung. Posonien. Phisicus.

Rodigerus. D. Joannes Alexander Sághi Ung. Sághiensis. Phis.

Duces. { *Rindulphus* Josephus L. B. Berényi de Karács Berény.
Bodok Ung. Sem. B. V. M. Szelepcs. Convict. Rh.
Comes Franciscus Károlyi de Nagy Károly Ung. Károlyiensi Syntaxista.

D. Emericus Bossányi Nob. Ung. Nagy Bossányien. Logic.
Adamus Pocsuch Nobil. Ung. Szomolanensis. Rhetor.
Joannes Niczki Nobilis Ungarus Grammatista.

Aulici. { Gabriel Spléni de Nyárs Ardó Ung. Ex Comitatu.
Saárosiensi Semin. B. V. M. Convictor Poeta.
Andreas Bossányi de Nagy Bossány Praenob. Ung. ex Comitatu Nitriensi Poeta.

Emericus Breszniczki Nob. Ung. Soproniensis. Poeta.

- Aulici.* { Emericus Tiszta Nobil. Ung. Holicsien. Poeta.
Joannes Cömrei Nob. Ung. Szécsényiensis. Rhetor.
Stephanus Zidanics Praenob. Ung. Ovariensis Semin.
B. V. M. Szelepcs. Alumnus Rhetor.
- Tribuni.* { D. Joannes Veszelovszki Ungarus Logicus.
D. Michael Horváth Nob. Ung. Agrien. ex Com. Hev.
Log.
Joannes Kubovics Nobilis Ungarus Rhetor.
- Poetae.* { Alexander Vitalis Nob. Vitalisfalvensis.
Emericus Tiszta Nob. Holicsiensis.
Franciscus Pyber Nob. Tyrnavien. Sem. S. Adalb. Alum.
Josephus Exl. Nob. Comarom. Sem. Mariano Szelepcs Al.
- Syntaxistae.* { Andreas Nedeczki Nob. Nyitraszeghien Sem. Mar. Szel. Al.
Joannes Drékovics Pannon Basoviensis.
Joannes Gyuriskai Civis Szakolcsensis.
Joannes Rácsai Nob. Sintavien. Sem. Mar. Szelepcs.
Alum.
Martinus Czaban Civis Rosenbergensis.
Martinus Vajdovics Pannon Kosztolanensis.
- Grammatistae* { Emericus Ledeczki Nobilis Szomolyanensis.
Nicolaus Diviki Nobilis Divikiensis.
- Centurio.* D. Michael Földessi Nobilis Ung. Podoliensis Logicus.
- Decurio.* D. Jacobus Anton. Dombai N. F. Pan. Lovczen ex C. Bars Log.
- Sacrificuli.* { Joannes Nagy Plebejus Pannon Ludanensis Rhetor.
Laurentius Jablonowszki Plebeijs Pannon Rhetor.
- Ephœbi* { Joannes Apponyi Praenob. Ung. Apponiensis Gramma-
tista.
Ladislau L. B. Maythéni Ungarus Principista.
Emericus Sipeki Praenob. Ung. Parvista.
Stephanus Hrabowszki Nobilis Ung. Parvista.
Antonius Mocripodari Praenob. Ung. Parvista.
Nicolaus Petykó Nobilis Ungarus Grammatista.

Milites Romani.

Emericus Possuch Nob. Ung. Somolanensis Rhetor.
Michael Bencsik Nob. Ung. Jászberényiensis Rhetor.
Josephus Zibák Nob. Ung. Alsóköröskeviensis Rhetor.
Georgius Adamovics Nobilis Ungarus Rhetor.
Stephanus Hurkovics Civis Slavi Nagy-Tapolcsan Rhetor.
Matthias Mihalak Plebejus Arvensis Rhetor.
Emericus Palkovics Nob. Ung. Demindiensis. Grammatista.
Stephanus Mester Libertinus Ung. Sellyensis Syntaxista.
Adamus Bosnyák Nob. Ung. Nitriensis Syntaxista.
Martinus Spanár Nob. Ung. Syntaxista.
Joannes Farkas Pleb. Ung. Födémesien. Grammatista.

In Intermediis.

D. Jacobus Franciscus Schebesta Silesius 2-di Anni Theologus.

D. Martinus Biró Nob. Ung. Padaniensis ex Comitatu Poseniensi Philosoph. absol.

D. Joannes Rajeczki Nobilis Ungarus.

Joannes Nagy Plebeius Slavus Rhetor.

Andreas Demkovics Nob. Ung. Tyrnaviensis.

Merchior Tarnoczi Nob. Ung. Lelochiensis.

In Choris Musicis :

Tiphaeus, Mars. D. Georgius Ignatius Bartalamfi Nobilis Ungarus Ovariensis Physicus.

D. Franciscus Richman Civis Moravus Physicus.

Majestas. Josephus Siels Civis Austriacus Poeta.

Saturnus, Astrea. Josephus Walter Nob. Ung. ex valle : Dominorum Syntaxista.

Jupiter, Ambitio, Pietas. Joannes Hududa Slavus Parvista.

In saltu hortulanorum XVIII. in s. militum XVIII. in s. praedonum VII. discipulus.

ARSINOE. TRAGÉDIA. Gróf Eszterházy Pál emlékezetére előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium tanulói 1730. aug. 8-án jutalomosztással egybekötve. (Magyar, latin és német nyelvű program.) Actus III.

Ptolemeus Ceraunus már egész Macedoniát elragadta Arsinoetól, csak Cassandra városa, melyben a kincstár volt elhelyezve, nem hódolt meg a királynak. Mivel Ptolemeus annak elfoglalására nem tartotta magát elég erősnek, cselhez folyamodott. Ajándék kíséretében levelet küldött Arsinoehez, melyben ígéretet tett, hogy feleségül veszi, fiait pedig örökbefogadja. Arsinoe ráállt az ajánlatra és Ptolemeust Cassandrába hívta. A király alig lépett ki a kapun, máris elfoglalta a várost és az eléje küldött gyermekeket anyjuk szemeláttára leölette, Arsinoet pedig számkivetette Szamothráciába. *Just. l. 17.*

A szerző ezt a történetet a következőkkel toldotta meg: mostohát léptet fel, aki ellen Arsinoe gyűlölettel viselkedik. Ezt azért tehette, mert nem látta megokoltnak a királyné nagy tragikumát, ha drámájában pusztán a történelem után igazodik. Így azonban gyűlölsége magára vonja a haragvó Isten bosszúját, mely a trón és a gyermekei elvesztését jelenti. A változtatás mindenestre a szerző helyesebb drámai felfogását igazolja.

Az előadást allegóriai párhuzam kísérte. A darab érdekes abból a szempontból, mert megtudjuk belőle, hogy milyen pompával folyhatott egy-egy előadás. Nem annyira a szereplők száma új előttünk, hanem a sok színpadi változás. A darabnak három felvonáson keresztül 30 jelenete van és majd csak mindegyik után a szín is megváltozik. Természetesen néha ismétlődő színek is előfordulnak.

NOMINA ACTORUM.

Ptolomaeus. R. D. Nicolaus Domaniszki, AA. LL. & Philo. Magister, SS. Theol. in secundum annum Auditor. Colleg. Gen. Cleri. Regni Hung. Alum.

Arsinoe. Illust. C. Carulus Nyári de Bedegh Poeta.

<p><i>Filij</i> <i>Arsinoes.</i></p>	{	<p><i>Sysimachus</i> R. D. Paulus Botka, SS. Theol. in secundum annum Auditor. Colleg. Gen. Cler. Regni Hung. Alumnus.</p> <p><i>Phillipus.</i> Gabriel Viszlai Poeta.</p>
--	---	--

Privignus Ptolomaei. Demetrius. D. Joannes Monsperger, Legicus.

Aulic. Reginae. { *Amanes.* Franciscus L. B. Vécsei de Hajnácskő, Sem.
Mar. Szelep. Convictor. Rhetor.
Chodion. Stephanus Vida, AA. LL. & Philos. Baccalan.
Camer. Franciscus Bene Rhetor.
Lycia. Emericus Sebastianus Zidames Rhetor.

Praetor Urbis. Artagon. R. D. Franciscus Illyéss. AA. LL. & Phil. Magister, SS. Thel. in secundum annum Auditor, Sem. S. Adalberti Alumnus.

Duces Ptolomaei. { *Bardyces.* R. D. Paulus Comparics, AA. LL. & Phil.
Baccalan. Sem. Mar. Szelep. Alum.
Alcetas. R. D. Jacobus Czipcziar. AA. LL. & Phil.
Baccal. S. Adalb. Alum.
Policares. Emericus L. B. Revai de Reva Gram.

Auxiliarium Ductor. Arettus. D. Nicolaus Kelcz, Logicus.

Ephoebi Ptolomaei & Demetrii { Augustus. Helmayr. Rhetor.
Franciscus. Desső. Poeta.
Josephus. Balogh. Synta.
Philippus. Rezler. Synta.
Antonius. Szluha. Synta.
Carolus. Bossáni. Gram.
Alexand. Endrődi. Gram.
Joannes. Endrődi. Gram.
Ladislaus. Kőszögi. Princ.
Casparus. Mérei. Princ.
Franciscus. Zichi. Princ.
Paulus. Ambro. Princ.
Georgius. Kerekes. Princ.
Antonius. Tirempoch. Parv.
Gabriel. Michler. Parv.

Nobiles Aulici Cassand-raei. { Carolus Ruthkai } *Rhetor.*
Paulus Kalócsai }
Carolus L. B. Révai, de Réva Synta.
III. Com. Joan. Révai de Réva Princ.
III. Com. Anton. Révai de Réva Parv.
III. Com. Carolus Révai de Réva Parv.
Joseph Jókai Synta.
Joann. Pullai Gram.
Francisc. Pullai Gram.
Joannes Muszlai Parvi.

Ephoebi Philippi. { Josephus Pigeti.
Joannes Konde.
Sigism. Kerekes.
Alexand. Farkas. } *Parvistae:*

Primates Cassand-raei. { Joannes Lehotai.
Joannes Hrabovszky.
Stephan. Hanula.
Paulus Csongrádi. } *Rhetores.*
Poeta.

<i>Ephoebi</i>	{	Stephanus Gáll.	} <i>Poeta.</i>
<i>Arathi.</i>		Joannes Szombathelyi.	
		Joannes Vajda.	
		Anton. Szluha. Syntax.	

In saltu Nobilium Pugilum X. in saltu militum XV. discipulus.

In Choro Musico.

<i>Jupiter Ambitus.</i> D. Franciscus Benáczy. <i>Bassista.</i>	{	} <i>Templi Academ. S. J.</i>
<i>Majestas. Ungaria</i> Josephus Lukacsovics. <i>Discant.</i>		
<i>Cupido.</i> Michael Fux. <i>Discant.</i>		
<i>Nympha.</i> August. Neiberth. <i>Discant.</i>		
<i>Hymenaeus. Medea. Triton.</i> Andreas Malyo. <i>Altist.</i>		
<i>Dolus. Consilium. Momus.</i> Michael Haszig. <i>Tenor.</i>		

CYRUS TRAGÉDIAI JÁTÉK. Előadták a nagyszombati jezsuita konviktus tanulói 1758-ban, Szent Jakab havának 16. napján. (Latin és német nyelvű programim.) Actus V.

Astyages, Médiának utolsó királya Mandana nevű leányát Cambyses perzsa királyhoz adta feleségül. Ebből a házasságból született Cyrus. Ekkor történt, hogy Astyages azt álmodta, hogy unokája kezétől fog letaszíttatni a trónról. Hogy az álom valóra ne váljék, a gyermeket Harpagus nevű főemberével a vadak eledelére tétette ki. Cyrus azonban nem veszett el, pásztorok találták meg, kik közül az egyik felnevelte és megismertette vele származását. „Igy maid tsak Herodotus.”

A darab tartalma és szereplői teljesen megegyeznek Kereskényi Ádám hasonló című darabjával. Amiből arra lehet következtetni, hogy ezen előadott darab magáé Kereskényié. A programmból meg lehet állapítani, hogy az előadás magyarul folyt le. Mert míg a latin előadásokról fennmaradt magyar nyelvű programmok a címet, szereplők neveit a latin programmok mintájára latinul hozzák, mindez itt magyar nyelvű. Márpedig ha Kereskényi darabja 1767-ben Kassán megjelent, nem valószínű, hogy előtte kilenc évvel ugyanazon drámát más magyar író is lefordított volna. Igaz ugyan, hogy az 1767-i kassai kiadáson ezt olvassuk: „Cyrus, szomorú Játék, Mellyet magyar nyelvre fordított Kereskényi Ádám Jesus Társaságának szerzetes papja Kassán 1767 Esztendőben.” A dátum ellene mond Kereskényi szerzőségének, de lehetett ez a nyomtatási évszáma is.

JÁCZO SZEMÉLTYEK.

<i>Astiages</i> Media Királlya.	<i>Cyrus</i> Cambyses Fia.
Ürményi Joseph.	Klobusiczki Samu.
<i>Rapsaces</i> Astyages barátja.	Öreg Olinthus Cyrus éltetője.
Abbaffy Károl.	Batta Imre.
<i>Cambyses</i> Astyages Veje.	<i>Harpagus</i> Média főemberek első személye.
Fleschhaker János.	Meszena Imre.

Ezekhez adatik Tekintetes Ifjusága
Győzedelmes Médiának és Meg-győzetett Persiának.

Reviczki András.	Székeli István.
Hohengarten Ferdin.	Batáki Ignátz.
Báró Perényi Imre.	Zubi Sigmond.
Báró Révai Samu.	Gosztonyi István.
Okolicsányi Antal.	Munkácsi Sándor.
Brogyáni János.	Baboti János.
Krasznay Antal.	Chegetek Gáspár.
Vankai Miklós.	Vidos György.

Gáspár György.

BOLDIZAR. Előadták a székesfehérvári jezsuita gimnázium növendékei Gyurkovics Ferenc fehérvármegyei főispán tiszteletére Pesten 1766 körül. (Magyar és német nyelvű programm. Nyomatott 1766-ban.) Actus III.

A JÁTÉKNAK MIVOLTA.

Boldizsár (akit a világi írók Nabonidesnek és Labynithusnak is szoktak nevezni) istentelen uralkodásának hetedik esztendejében nagy lakomára hívta egybe országa nagyjait. Ugyanezen éjjel Cyrus, miután Babylont elfoglalta, rajta ütött és megfosztotta életétől. *Xenophon. Cyropaed. Lib. VII.*

A szerző igyekszik a Bibliát és a történelmet összeegyeztetni: „A többi játéknak kedvéért Sz. Írásból vevők, s-oly-képpen a Világi Írók értelmével össze szerkesztetők: hogy ennek is; amannak is Sz. Igaza mellől el nem állanánk.”

BESZÉLGETŐ SZEMÉLYEK.

BOLDIZÁR Assyriának Fejedelme.

Gyurkovics János, *Rhet.*

Cyrus Perzsiának Királya **Döry Ignátz**, de **Jobba-Háza Poet.**

Cambyses Cyrus Fia, **Kreskay Ferencz, Rhet.**

Daniel Próféta **Szabó József, Rhet.**

Gobria, Baldt József, Rhet. } Fő Had-
Ottanes, Mérei Ignátz Poet. } nagyok.

Arbaces Fő-Tanátszó.

Petyovsky Ferencz Rhet.

2. Latin nyelvű programmok.

a) magyar történelmi tárgyaik.

PRAEMIUM FIDEI ET AMORIS IN INSIGNI HERÖE MICHÄELE ESZTERHÁZI. Előadták a soproni jezsuita gimnázium növendékei 1735. június 12-én jutalomostással egybekötve. Actus III. (Latin és német nyelvű programm.)

Szent László a kunokon aratott győzelme után észreveszi, hogy az ellenség menekülő csapata egy hajadont (itt Marsya a neve) hurcol magával. Tüstént a kunok üldözésére siet és egyedül ront a martalóc had közepébe, hogy onnan a leányt kiragadja. Míg ott viaskodik, mindjobban körülveszi a pogány. Már-már úgy látszott, hogy életét veszti a király, mikor Eszterházy Mihály érkezik segítségére. *Bonf. de reb. Ungaric. dec. 2 l. 3 & c.*

E történetet a darab szerzője azzal bővíti ki, hogy Eszterházy elnyeri a leány kezét, mint bátorságának illő jutalmát. — A darab interludiummal volt egybekötve.

PERSONAE AGENTES.

Ladislaus Rex Hungariae, Sanctus. Simon Perger, Rhetor.

Copulchrus Cumanorum Rex. Georgius Bogyai Rhetor.

Esztorazius, supr. Ladislai Belli-Dux. Sigismundus S. R. I. Comes Szécséni, Poeta.

Marsyla, Estorasij Sponsa. Fridericus Dietmayr, Grammatista.

Uylakius Byharij Dominus, Stephanus S. R. I. Comes Szápári, Poeta.

Alphonsus Castror. Hungaric Praef. Josephus, Horváth Syntaxista.

<i>Archiuto Princeps, onb. Nadorij nomine</i>	} <i>personatus</i>	Ludovicus de, Tiell, Poeta.
<i>Bodenus Princeps, sub Alcetae nomine</i>		Georgius Pök, Rhetor.

Elavius Bodeni Principis Legatus. Ladislaus S. R. I. Comes Szécséni Poeta.

Nilassor. Josephus Frischmon, e Convict. Nobil. Rhetor.

Barsana. Ladislaus Beszprémi, Rhetor.

Amurath. Adamus Molnar, Poeta.

Horunas. Josephus Schwarzenperger, Syntaxista.

Lysias, Marsylae Epoebus. Josephus Schneider, Rhetor.

Amanes Bodeni, Principis Ephoebus. Michael Szaitle, Poeta.

In saltu Nobil. Hungar.

Ladislaus S. R. I. Comes Szécséni, Poeta.

Ligismundus S. R. I. Comes Szécséni, Poeta.

Ludovicus de Tiell S. R. I. Eques, Poeta.

Josephus Horvath de Bella Syntaxista.

Joannes Schmid, Poeta.

Antonius Zaitler, Parvista.

In saltu Nobil. Cumanor.

Franciscus Brogjany.	} <i>Rhetores.</i>
Franciscus Trinel.	
Ladislaus Rissavi.	

Andreas Kiss.	} <i>Grammat.</i>
Joannes Musics.	
Stephanus Belovics.	
Thomas Farka.	

Georgius Hipsák.	} <i>Poetae.</i>
Stephanus Czennes.	

Georgius Tanczor.	} <i>Syntax.</i>
Michael Kovacs.	
Michael Pergál.	

Josephus Fricz.	} <i>Princip.</i>
Josephus Molnar.	
Mathias Dicsko.	

In Intermediis.

Ladislaus Rissavi, Rhetor. Leopoldus Vilsinger. Rhetor. Martinus Pritz, Poeta.

Antonius Pruner, Grammatista.

*In musica.**Neptunus, et Hymenaeus.* Dominus Antonius Ujvári.*Mars et Pallas.* Paulus Ujvári, Rhetor.*Perseus.* Christianus Kronovetter, Grammat.*Andromeda.* Mathias Reisner, Princip.*Cymothoe*) *Nereides.* Antonius Tárnoczi, Poeta.*Nesaeae*) Josephus Schiving, Princip.**JAGELLO EX MAGNO LITVANIAE DUCE REX POLONIAE ELECTUS.**

Előadták a soproni jezsuita gimnázium növendékei 1738 májusában jutalomosztással egybekötve. Actus V.

Jagello, kit elbájolt Lajos magyar király leányának, Máriának szépsége, hogy megnyerje szívét, a királyi palotában rejtőzködik el. Itt álnéven igyekszik imádottja kegyébe jutni. Mária enged a fővezér hódolatának és két feltételt szab elébe: Jagello keresztény legyen, ideáljait pedig felejtse el. Mivel ennek nincs akadálya, Jagello elnyeri Mária kezét. Közben a lengyelek királya lesz és azok küldöttségét fogadja. A darab felléptet egy másik női személyt, Gelindát, ki ősrégi lengyel vezérek sarja és a királyi udvarban nevelkedett fel. Szülei Switrigello-nak, Jagello testvérének szánták, ő pedig az álrúhá Jaggelloba szerelmes.

Mindebből arra következtethetünk, hogy a darab cselekvénye mozgalmassá lehetett. Három esemény húzódik meg benne, először Jagellonak Mária iránti, majd Gelindának Jagello iránti szerelme, továbbá okvetlenül a színen tudatták, hogy Jagello Lengyelország királya lett, így ünnepi fogadtatás, pompa stb. tarkíthatták a darabot. Megerősíti ezt az a körülmény, hogy az argumentum arról is tudósít, hogy a király Svitrigellonak Podoliát, Zsigmondnak pedig Lithvániát engedte át és sok előkelő férfiú gyűlt össze a királyi udvarban felajánlván szolgálatukat az uralkodónak.

A darabot allegorikus párhuzam kísérte: a keresztény Hit-tel egyesült Szeretet trónra szökken, hogy az uralkodás erős oszlopa legyen.

PERSONAE.*Hedwigis Regina Poloniae.*

Ferdinandus de Cunz. Rhetor.

Otto Piliescius Palatinus Sandomiriae.

Carolus de Fästenberger, Syntaxist.

*Ziemovitus Caminieci Commendas**& Polonarum Equitum Magister,*

Georgius de Simony ex Convictu

Nobil.

Andreas Tencinius Magnus Regni Cancellarius.

Gabriel Forintos Poeta.

*Sigismundus Brandenburgus Marchio.**Affinis Reginae; postea Dux Lithuaniae.*

Ignatius Zeitler, ex Convictu Nobilium Poeta.

Fridericus ejus Filius.

Joannes de Fästenberger, Principista.

Janusius juvenis Mossoviae Princip.

Franciscus Paulus Greiner Parvista.

*Jagello Magnus Lithuaniae Dux;**sub ficto nomine Uladislai, Militiae**Polonicae; Imperator, Regni thal-**amique Regis Candidatus.*

Jacobus Fickler, Poeta ex Convictu

Nobilium.

*Gelinda ex veterum Lithuaniae Du-**cum stirpe descendens, Switrigelloni**desponsa; sed Uladislao propensior.*

Paulus Stanckoranski, Poeta.

*Switrigello Jagellonis (frater) & Belli-**Dux, Dux item Trochorum, &**subinde.*

Podoliae, Gelindae desponsatus.
 Joannes Pogács, Rhetor ex convictu
 Nobilium.
Coribut. ejus frater Wisniowiecziae
Gentis anthor, Fratris Legatus ad
Reginam.
 Josephus Swarzenberger Rhetor.

Viguntus ejus frater, item Legatus.
 Antonius Händl, Principista.
Corrigello epis frater, item Legatus.
 Josephus Früz, Grammat.
Narimundus ejus frater et Praefectus
castrorum.
 Thomas Pöck. Princ.

Ephoebi.

Leopoldus Hörger, Syntax.
 Rochus Früz, Grammat.
 Franciscus Frischman, Gramm. ex conv. Nob.
 Sigismundus Vizkeleti, Gramm.
 Joannes Gerubel, Gramm.
 Franciscus Somogyi, Princ.
 Ladislaus Kiss, Princ.
 Jacobus Mac-eligott, Parv.
 Thomas Mac-Elligott, Parv.
 Josephus Lederer, Parv. ex Conv. Nob.
 Franciscus Xaverius Greiner.

His accedunt Milites &. Saltatores.

In musica.

Religio et Hungaria.
 Josephus Schiving, Discantista Synt.
Amor &. Pallas Josephus Linde, Gramm. Alt.
Indolatria et Lithuania Matthias Reisner Poet. Tenor.
Polonia Thomas Terschiz, Princ. Tenor.

RARA CONCORDIA FRATRUM IN EMERICO ET ANDREA FRATRIBUS. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium növendékei 1731. május 9-én. Scenae XIV. (Két hasonmás.)

Az ősök jogánál fogva Imre nyerte el Magyarország trónját. Mikor első ízben fogadta nemzete hódolatát, kiesett kezéből a kormánypálca, amiből az ország feldarabolására következtek. A sejtelen csakhamar előrevetette árnyékát. András a hatalom jogtalan elrablását látta Imre trónrajutásában és párthiveket gyűjtött bátyja ellen. Többen melléje állottak, köztük Arbastus és Orcodemus is. Rufinust, Imre emberét pedig ajándékokkal sikerült Andrásnak megnyernie. Ekkor történt, hogy Svanhutta álmot látott, mely nagy ijedtséget okozott a király környezetében. Imrét is retteget fogta el. Félt, hogy testvére felborítja az ország nyugalma. Hogy bizonyosságot szerezzen, vajjon igazat mondott-e az álom, elküldi Marochust András táborába, hogy hozzon hírt testvére szándékáról. Marochus, hogy megbízatásának eleget tegyen, András vezérével, Alfonzzal nevet és ruhát cserél. De Alfonz csejt sejtén, a csere után fegyverbe szólítja seregét. Közben Andrásnak egy levele Imre kezébe jut, melyből megtudja, hogy öccse háborút indított ellene. Marochus és Svanhutta igyekeznek a testvéreket kibékíteni, de sikertelenül. András Rinaldóval pusztítja Imre seregét, de az irtózik a testvérháborútól, ezért egymaga fegyvertelenül András táborába megy és inkább szóval, mint fegyverrel győz, mely

után András nemes bocsánatot nyer. *Ita Cristianae Reipublicae propugnaculum.*

A darab magánviseli az ókori dráma némely sajátosságát. A végzet és álom nagy szerephez jut benne, sőt szinte az utóbbin fordul meg a cselekmény kibontakozása. A ruha és névcseré Plautus Captivi-jét juttatja eszünkbe.

NOMINA ACTORUM.

Emericus. Andreas Rhudi.

Svanhutta. Ignatius Palásti de eadem.

Andreas. Franciscus Xaverius Palástj de eadem.

Marochus. Godefridus Polth.

Alindus. Josephus Siskovics.

Alphonsus. Carolus Varadi.

Rinaldus. Andreas Zavodi.

Orcodemus. Joannes Kussányi.

Ezekhez járultak vezérek, udvari tisztek, kadétek, muzsikások, katonák, táncosok.

JOANNES CORVINUS ET' SIMON KEMÉNIUS. Előadták a soproni jezsuita gimnázium növendékei 1759-ben. Actus III.

(I.) Hunyadi János a veszített csatán bánkódva, hazáját nagyobb veszedelemtől félti. Kemény azt tanácsolja neki, hogy a sötétség leple alatt támadják meg a törököt, hogy a magyarok kiköszörülhessék a rajtuk esett csorbát. E tanácsot a vezérek közül kevesen helyeslik, de mégis készek mindenben engedelmeskedni Hunyadinak. Arra kéri a fővezért, hogy az ellenség kikémlelésére más menjen ki maga helyett. E feladatra Kemény vállalkozik, amit Hunyadi ellenez, de utóbb mégis enged a közös óhajnak. Majd az átkelésre alkalmas helyet indul keresni. Vizsgálódása közben ellenség kezébe jut, ahonnan azonban szerencsésen kiszabadul. Hunyadi ekkor tüzet rakat táborá helyén, hogy az ellenséget tévútra vezesse és serege annál nagyobb biztonságban kelhessen át a folyón, maga pedig visszamarad, hogy Keményt bevarja. Kemény, mint ál-Hunyadi Amurathes fogságába esik, aki arra akarja rávenni, hogy fogjon fegyvert hazája ellen.

(II.) A magyar sereg átkel a folyón. Hunyadi késedelme nagyon aggasztja a vezéreket, különösképp azért, mert a török foglyoktól azt hallották, hogy Hunyadi Amurathes kezébe esett, De Hunyadi csakhamar megérkezik. Despotától a fővezér megtudja, hogy a törökök csakugyan azt hiszik, hogy Hunyadi fogták el. Kemény látván, hogy már nincs menekvés számára, felfedezi magát. Amurathes azután magával viszi a magyarok üldözésére.

(III.) Hunyadi éppen támadni készül, mikor értesül, hogy a török sereg Keménnyel átkel a Száván. Először vezére hitszegésére gondol, de azután cselvetést lát a dologban. Hátba támadja a Keménytől vezetett törököket. Amurathes most látja csak, hogy az igazi Hunyadival vette fel a harcot. Nagy tusa keletkezik. Az ál-Hunyadi a csatatéren ontja ki vérét, hogy az igazinak a győzelmet biztosítsa. De ezzel saját fiát is kimentí a török kezéből.

Feltűnő, hogy a szerző mennyire önkényesen alakította át a történetet, melyet Bonfiniusnál talált. Ott csak arról van említés, hogy sem a török, sem a magyar sereg nem tudta maga javára eldönteni az ütközetet. Ekkor történt, hogy egy török csapat teljesen körülfárta Hunyadi. Kemény önként vállalkozott, hogy a fővezérrel ruhát cserél. Mivel archán is, fegyverben is nagyon

hasonlítottak egymáshoz, ez megtévesztette a törököt. — Így lett Kemény Hunyadinak megszabadítója és mártírja a magyar hősiességnak. Mindez a Vöröstoronyi szorosban történt 1491-ben. Turóczy Krónikája szerint az életét feláldozó hős: Simon de Kamonya.

PERSONAE.

Joannes Corvinus Exercitus Ungar. Imp. Samuel Beck.

Duces. { **Szilágyius**, Emeric. Lengyel de Lengyel-Toti.
Keménius, Francisc. Csárics.

Filii { **Ladislaus**, Ignatius Hertelendi.
Corvini. { **Matthias**, Franciscus Waszlay.

Andr. Keménii Fil. Joan. Dongo.

Amurathes Turc. Imperator, Antonius Illésy.

Machomates ejusdem Filius, III. S. R. I. C. Carol. de Cellari.

Duces. { **Susmannus**, Josephus de Piazzol.
 { **Mezethus**, Jozeph. Háczyk.

Georgius Despota Rasciae, Jozephus Novák.

NOMINA SALTANTIUM.

Carolus Kleininger.

Antonius Hemersperger.

Adamus Kisfaludi.

Nicolaus Ruhietl.

Vitus Suppin.

Franciscus Csontos.

Franciscus Reinér Solo.

Instructore Saltuum, D. Josepho Hasenhut.

SALAMON ET GEYZA. Előadta a pécsi jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztálya 1760 szeptemberében jutalomosztással egybekötve. Actus III.

Bonfinius harmadik könyve szerint, mikor Salamon Gézával kibékült, elnyerte a magyar koronát. De uralkodását rögtön megzavarta az, hogy a pécsi székesegyház már az első éjjel tűzvész áldozata lett. Ebből nagy zavar támadt és mindkét testvér a másik kezét látta a dologban. De szavahihető emberek tanuskodása folytán az igazság kiderült és a testvérek között helyreállt a régi egyetértés.

Ezt a történetet dolgozta fel a szerző. — Már a testvérekben meg van a gyanú. Géza ruhát cserél egy pórral, hogy öccse szándékát megtudja, de előbb egy koholt levelet kap Vidustól, melynek tartalmát a későbbiekből sejthetjük meg. Ugyanekkor Salamon öccsét, Lászlót bízta meg, hogy derítsen világosságot a gyűjtogató személyére. Vidus elfog egy parasztot, akitől megtudja, hogy Gézát vádolják a templom elhamvasztása miatt. Hogy ez bebizonyítva milyen következménnyel járna, sejteti László könyörgése, mikor a vár parancsnokától, Janustól testvére szabadságának biztosítását kéri. Közben másokra esik a gyanú. De a király ügyük tisztázására alkalmat ad és megbocsát nekik, sőt azoknak is, kik a gyanút Gézára terelték, mert keresi öccsével a kibékülést. Ekkor történt, hogy Vidus elfogta Géza ruhájába öltözött pórt. Ennek öltözkéiben megtalálja a levelet, mely a testvérek újabb viszályát idézi elő. Haddal támadnak egymásra, de heveségük annyiban enged, hogy egymás ellen párviadalra állnak ki. Géza nagyobb baj elkerülése

végett ráveszi Janust, hogy vállalja magára a templom felgyújtását. László alig jött tudtára annak, hogy Janus lenne a gyújtogató, bosszút forral ellene és megkeresésére indul. Salamon azonban megbocsát neki. Ezalatt Géza a kijelölt küzdőtérre érkezik, de bajvívásra nem kerül sor, mert kiderül az igazság: a szentegyházat a templomszolga gyújtotta fel, ki maga is a lángok áldozata lett. Ezt különben annak fia is igazolja. Ezek után a két testvér megbékélve omlik egymás karjába.

A program nagy zavaros tartalmat ad. Nehéz megállapítani belőle, hogy bizonyos személyek melyik testvér pártján állanak, mi lehetett a kérdéses levél tartalma, Vidus irta-e, mert hiszen ő fogta el a Géza ruháját viselő parasztot. Arra is lehetne gondolni, hogy Vidus éppen a testvérek összetűzését akarta kihasználni és olyan intrikus, mint a szász Detre a Buda halálában.

PERSONAE AGENTES.

Salamon: *Rex Hungariae* Adamus Kozma.

Atha: *Palatinus* Stephanus Nagy.

Janus: *Praefectus Arcis*, Antonius Simonovics.

Geyza: *Dux Hungarorum* Adamus Gramman.

Ladislau: *Frater Salomonis & Gey-sae*, Fidelis de Melczér.

Vidus: *Equitatus Magister*, Carol. L. B. Pejacsevics.

Aulici.

Almos: Joannes Nepomucenus Döri.

Gyula: Fr. Xav. Neszméry.

Erneus: Josephus Perczel.

His accendunt Musici, Plebejus, Aeditui filiolus, Milites, Saltatores.

EMERICUS ET ANDREAS. Előadták a trencsényi jezsuita gimnázium növendékei 1761. szeptember 8-án jutalomosztással egybekötve. Actus III.

Dragavérius, ki Andrástól pártolt át, könnyű győzelmet jósol Imrének, ha megütközik öccsével, mert annak serege fölött részben maga rendelkezik. Dragavérius azonban gyanúba esik és börtönbe kerül. A király, hogy bizonyosságot szerezzen Dragavérius felől, parasztruhába öltözik. Tervét közli Százóval és Hagymásyval, aki nem más, mint álnév alatt tulajdon testvére. Boykovszky a vezérek nevében beszélni óhajt Imrével, amit András gyanúsnak talál. Azt gondolja, hogy az felismerte őt és a királynál árulója lesz. Elhiteti tehát Lászlóval, hogy Boykovszky az ellenség kéme és halált érdemel. De Boykovszkit a közbe megérkező Imre védelmébe veszi. Andrásnak a táborban való tartózkodása is napfényre kerül, ezért Százó őt egy barlangban rejti el. De míg távol van, azt hallja, hogy András már megszökött Imre táborából, mely hír vegtelenül elkéséríti. Ostmannes Kardosiusra bukkan, ki szintén Andrásnak párt hive és kardot ránt, de annak sikerül elmene-külnie. De végül is László kezei közé fut. Vafer Andrászt vissza akarja kísélni táborába, de mindhárom odavezető utat elzárja az ellenség. Közben megérkezik a Lászlótól körülzárt helyre Százó is, ki Lászlót megvervén, utat nyit András menekülésének. A királyt nagyon elkéséríti a veszített csata és Százó átpártolása. Dragavérius azonban megígéri, hogy megtorolja a történeteket, ami sikerül is, mert a készülletben Százó seregét megveri, őt magát pedig elfogván, fiával együtt börtönbe veti. Hasonló sorsra jut László is, mert Százótól elszenvedett vereséget legtöbben átpártolásnak tulajdonították.

Ostmannes mindent elkövet, hogy a két foglyot kiszabadítsa. Hasonlóképp gondolkoznak a vezérek is László felől. Ostmannes seregével megtámadja a börtönt, ami nagy zavart idéz elő, mert mindenki azt gondolja, hogy László életére tör. Az ellenpárt is megindítja csapatait, de összeütközésre nem kerül a sor, mert kiderül, hogy részben mindannyian egyet akarnak. László elhagyván a börtönt, visszanyeri régi méltóságát. Százóra azonban halálbüntetés vár, mely azáltal húzódik el, hogy híre érkezik András bosszuló seregének. De az ütközet elmarad, a két testvér Dragavérius békíti ki egymással. A lázítók pedig bocsánatot nyernek. *Bonfinius. Dec. 2. Lib. 7.*

A darab összefüggő tartalmát szinte lehetetlen a programmból megállapítani. Annyit azonban megtudhatunk, hogy nem is annyira a két testvér vitte a főszerepet a drámában, ők csak bábok a tulajdon pártembereik kezében.

PERSONAE AGENTES.

Emericus, Rex Ungarorum.

Amandus Csernyánszky *Po.*

Ladislauus, Filius Emerici Dux Ungarorum. Jos. Zamaroczy. *Poet.*

Damperius, Dux Gallorum Martinus Tallay *Synt.*

Ostmannes, Equitatus Ung. Magister Antonius Doboczky. *Poet.*

Boykovszkius, Tribunus Polonorum Georgius Urbanovics. *Poet.*

Andreas, Frater Emerici, in cuius Castris latet sub nomine Hagymássi Andreas Turcsányi *Rhet.*

Dragavérius Palatinus, Clam favet Emerico. Anto. Jordánszky *Rhet.*

Százó, Peditatus Ungarici Magister, clam favet Andreae. Casparus. Noszlopi. *Rhet.*

Kardosius, Tribunus. Josephus Sirsich. *Poet.*

Proceres Regni.

Olaus, Illustrissimus Comes Josephus Serényi. *Prinz.*

Kutassius, Illustrissimus Comes Vincentius Serényi. *Parv.*

Bornemisza, Franciscus Insom. *Gram.*

His accedunt Duces, Protribuni, Centuriones, Musici, Legiones, Saltatores etc.

E darab nincs meg Fináczynek a trencsényi előadásokról összeállított adatai közt.

b) keleti népek történelméből vett tárgyuak.

ARTAXERXES de ARTABANO TRIUMPHANS. Előadták az eperjesi jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1729. június 12-én. *Scenae XIV.*

Xerxest fia, Artaxerxes követte a trónon. Artabanus, ki szintén uralomra vágyott, elhatározta, hogy megöli a királyt. Tervét azonban Bacabasus elárulja, sőt azt is, hogy Dáriust, Artaxerxes testvérét is Artabanus tette el láb alól. A király, hogy a bünt megbosszulja, Artabanust hét fiával együtt hadba szólítja. Mikor a csatarendben egymás mellett haladnak, Artaxerxes felfedi vezére előtt vétkét és kardjával átdöfi. Hasonló sors vár fiaira is, kiket a katonák koncolnak fel. *Trogi Pompeii Lib. 3.*

A darabot allegorikai párhuzam kísérte, a VII. scena után pedig közjáték (interludium) következett.

NOMINA ACTORUM.

Bacabasus. Josephus Koffler.
Phibetes. Josephus Pongrácz.
Orestes. Franciscus Marjasi.

Duces Artaxerxis.

Franciscus Szedlinszki.
 Ladislaus Birke.
 Simon Rakoczy,

Ephoebi Regii:

Comes Hieronymus ab Aponte.
 Ladislaus Karolyi.
 Ladislaus Szentléleki.

His Accedunt Musici, Saltatores, Milites, Venatores & c.

Emericus Szentléleki.
 Josephus Szentémrei.
 Emericus Sárossi.

Artabanus. Joannes Pupinszki.

Filii Artabani.

Perseus. Joannes Matosiczki.
Libertus. Georgius Berzeviczi.
Caredus. Alexander Pecci.
Diodorus. Sigismundus Orosz.
Tudertus. Stephanus Dössüffi.
Metellus. Michael Mauxsch.
Charillus. Joannes Kádas.

ARTAXERXES. Előadták a trencsényi jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1758 szeptemberében. Actus III.

Artabas, hogy Artaxerxest testvére, Dárius ellen haragítsa, elhiteti a királlyal, hogy Dárius volt atyjuk gyilkosa. De az igazság Bacabasus ébersége folytán csakhamar kitudódik. A király a bűnöst fiaival együtt megfosztja életétől. *Justinus.*

E dráma nem azonos az előbbivel, csak a tárgyak ugyanaz. A szerepek azonban annyira elütnek egymástól, hogy a legkisebb kapcsolatot sem lehet köztük feltételezni.

PERSONAE.

Artaxerxes Longim: Antonius Krecsmári.
Darius ejusdem Frater: Josephus Schultz.
Bacabasus potens in Aula, & Plebe: Joannes Fejérvári.
Taxilus Ductor Exercit. Andreas Majer.
Artabas Princeps Satraparum Regiorum: Georgius Bulko.

Artabae Filii.

Datames: Sigismundus Plajer.
Ariaspes: Casp. Naszlopi.
Arsaces: Michael Ürményi.
Armindus: Paulus Ürményi.

A dráma nincs meg az eperjesi rendház évkönyvének adatai közt.

CYRUS MINOR. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium tanulói 1756 májusában. Actus III.

Dárius halála után az atya akaratából az idősebbik fiúgyermek, Arsaces nyerte el a trónt. Az ifjabbik, Cyrus szintén számot tartott az uralkodásra és ezért a görögöket hívta segítségül. A bátyja ellen vívott csatában azonban életét vesztette. *Just. Bus.*

A program megjegyzi azt is, hogy mielőtt ezek történtek, Arsaces börtönbe vetette Cyrust, ki csak Bagoas segítségével szabadult ki onnan.

Ebből arra következtethetünk, hogy a dráma ilyen megindulása a történettől függetlenül, a szerzőtől származik.

PERSONAE AGENTES.

Cyrus Minor. Comes Joannes Babtista Pálffy.
Thyestes. *Graec. Princeps:* Comes Nicolaus Eszterházy.
Arsaces. *Rex Persiae* Marcus L. B. Révay.
Bagoas. *Supremus Dux Arsicia Consiliis:* Mich. Zerdahelyi.
Gobrias. *Bagoae Filius Arsaci Familiaris:* Carol Abaffi.

Reliqui Duces.

Prexaspes. Jos. Koncsek.
Zoryaspes. Adam. Adamkovich.
Zopyrus. Josephus Kovács.
Ostanes. *Vates* Michael Remay.

IBRANUS. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium elemi osztályának tanulói 1756 júliusában. Actus III.

Ibranus már egy esztendeje bolyongott az erdőben, mikor Aladinus, Egyiptomnak királya megtalálta és fiául fogadta. Mikor kiderült, hogy keresztény, rossz tanácsadóira hallgatva a király megváltoztatta addigi szeretetét Ibranus iránt, de annak erényétől megindítva mégis szabadon útra bocsátotta.
Ita fere P. Grosez in. Diar. SS. Parte 2.

NOMINA ACTORUM.

Aladinus, *Aegypti Rex.* Antonius Melczer. Princ.
Ibranus, Alexander Könyves.
Achor, } *Filii Regis.* Joannes Vackl.
Nectanebus, } Nicolaus Barlanghi.

Adolescentes Christiani.

Taedeus L. B. Pongrátz. Carolus Menthér.
 Antonius Fleckhammer. Ladislaus Szvetényey.
Tanis dux Militum Franz. L. B. Révay.
Bardanes in Aula Regis graciosus, Ibráni frater incognitus: Gabr. Galgoczi.
Sacraficul. praecip. Mar. Balasovics.
 Ignatius Répási.
 Joannes Tót.

Proceres.

Ignatius L. B. Pongrátz. Casparus Majthényi.
 Josephus L. B. Pongrátz. Joannes Melczer.
 Josephus Fleckhammer.

PROCOPIUS. Előadták a trencsényi jezsuita gimnázium tanulói 1765 szeptember havában. Actus III.

Procopius Valens uralkodása alatt betört Syriába. De néhány szerencsés összecsapás után legyőzve kénytelen volt Nacoliába, Phrygia városába menekülni. Itt egy erdőbe húzódott meg, de két tribunusa elfogta és Valens elé vitte, aki reá halálos ítéletet hozott. *Du Messinil S. J. LIB. XV. § X.*

PERSONAE AGENTES.

Procopius, Andreas Liszi *Rhet.*

Perduelles Tribuni.

Agilo, Franciscus Xav. Arvai, *Rhet.*

Gomarus, Carolus Imini, *Rhet.*

Narsetes, *occultus Nunc. Calced. ad Marcel. missus*, Antonius Simonyi *Gram.*

Valens, *Imp.* Joan. Nep. Trampich, *Rhet.*

Charilus, *ejusd. fil.* Ant. Mérei, *Parv.*

Clearchus, *a consiliis Valenti* Alexander Szluka, *Rhet.*

Duces clam rebus Procopii studentes.

Marcellus, *Procopii frater*, Mathias Nozdrovitzki *Rhet.*

Megabasus, *Familiar.* Marcel. Franc. Ordódi, *Synt.*

Jovius Cent. Lazarus Tseffalvi, *Poet.*

THEOXENA. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1759 májusában. Actus III.

IV. Fülöp, Macedonia királya azokat a gyermekeket, kiknek már atyjukat is igazságtalanul végeztette ki, szintén halálra keresteti. Ezek között van Theoxena, a thessaliaiak volt uralkodójának leánya, aki tulajdon testvérének gyermekeivel esett a kegyetlenség áldozatául. *Vid. Liv. Dec. 4 l. 10.*

PERSONAE AGENTES.

Philippus. *Rex Macedonum* : L. B.
Emericus Perényi, de Pereny.

Aulici.

Lysimachus. *Herodici familiae Clam
summus* : Nicolaus Vankay.

Onomastus : Caspar Majthényi.

Arbaces : Nicolaus Sándor.

Hidaspes : Ignatius Krecsmári.

Familia Herodici.

Theoxena *ejus Filia vidua, sub vi-*

gili persona **Eumenes** : Josephus
Kajdocsy.

Philotas : *Theoxena Filius* : L. B.
Thaddaeus Pongrácz.
de Sz. Miklós & Óvár.

Poris : *Viduus furoris Theoxenae* :
Georgius Huszár.

Archus : *Filii Poridis.*

Timotheus : Nicol. Barlanghi.

Alexander : Ludovicus Majthényi.
Carolus Mentler.

PYTHIAS ET DAMON. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium első nyelvtudományi osztályának tanulói 1761. június 7-én Actus III.

Pythagoras követői : Pythias és Damon közül az egyiket Dyonisius, Syracusae királya halálra ítélte. Az elítélt haladékokat kért a királytól, hogy a

családi ügyeit rendezhesse. Dionysius a kérést teljesítette azzal a kikötéssel, ha a kiszabott időre vissza nem térne, helyette társát sújtja a halálbüntetéssel. Erre azonban nem került sor, mert a szabadon bocsátott rab megérkezett. A királyt annyira meghatotta a baráti szeretetnek ezen ritka példája, hogy mindkettőjüket barátságába fogadta. *Cic. de offic. L. III. Val. Max.*

PERSONAE AGENTES.

Discipuli Aristoclis { PYTHIAS, *Ill. Comes.* Rudolphus. Palfy, ab Erdöd.
DAMON, Joseph. Brunczvik.
DION *Belli dux.* Sigismundus Henel.
ARISTOKLES, *Philosoph.* Joannes Frivalszki.

DIONYSIUS, *Syrac. Rex.* Alexander Berzeviczy.
DAMOKLES, *Regi a Consiliis Pythiae infens.* Ant. L. B. Gombos.
ADRASTUS, *Praef. Praet.* Francz. Farkas.
CLEOMENES, *Damocl. Fil.* Joannes Piestyánszki.

Reliqui Aristoclis Discipuli.

MILTAS. *Damonis Frater Pythiae infens.* Samuel Simna.
TIMOCRATES. Jos. Wagenlehner.
ARCHONIDES. Joannes Malýo.
CANDARTES. Ludov. Pfeiffer.

ARETAEUS. *Fil. Dionis* Josephus Bruker.
MEGISTUS. Joseph Lethenyei.
PHILEMON. Georg. Kruppa.
ICETES. Ignatius Veiss.

THIAMUS ET PENTHESEUS. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1762. június 6-án. Actus III.

Mikor az atyai örökségben Thiamust öccse, Penthesseus megelőzte, kalóz életre határozza el magát, gondolván, hogy így módot talál öccse megbosszulására. Penthesseus egy alkalommal bátyja üldözésére indul, de hirtelen nagy vihar támad és a hullámok mindkettőjüket Tyrusba sodorja. Az atya nem tud belenyugodni fiai elvesztésébe és idegen földre bújdosik, hogy mint pap élje le további életét. Így vetődik Tyrusba, ahol ráakad mindkét fiára. *Heliodor. in hist. Aetiop. & Gyöngyösi in Caricl.*

PERSONAE AGENTES.

Archyllas. Tyríi Regis Fil.

Illustriss. C. RUDOLPHUS PALFFI ab Erdöd.

CHALYSIRIS: *Isid. Sacerd. sub nom.* Timoclis, Joannes Frivalszki.
THIAMUS: *Fil. Chalysiris. Archipirata.* Ant. L. B. Gombos.
PENTHESEUS: *sub. nom. Alcaeí.* Fil. nat. nun. Chatisir. amicus Archyllae. Josephus Brunsvik.
THALES: *Gubernator urbis.* Franciscus Farkas.
NANSICLES: *Tribun. militum* Alexan. Bersevitzi.

Socii Archyllae.

NEARCHUS: Joan. Piestyánszi.
MYRTILLUS: Michael Vass.
PELOPS: Ignat. Longmayer.
POLYCLES: Joseph. Bruker.

Socii Thiami.

MELON: Samuel Simna.
MNESIMACHUS: Sigism. Henel.
TELEPHUS: Josephus Wagenlehner.
EURIBATES: Jakob. Sillyei.

Sacrificuli.

HYPONAX : Josephus Lethenei.

HYPERIDES : Ludovicus Pfeiffer.

TARCHON : Ignatius Veis.

His accedunt Musici, Milites, Piratae, Saltatores.

A dráma nincs meg a nagyszombati rendház évkönyveinek adatai között.

c) a Szentírásból és Bibliából vett tárgyak.

MERIBBAL. Előadták a budai jezsuita gimnázium tanulói jutalomosztással egybekötve 1755. szeptember 7-én. Actus III.

Dávid király uralkodása alatt három évig éhinség dühöngött Zsidóországban. Isten kínyilatkoztatása szerint mindez azért fenyegette a népet, mert Saul nemzetsége megölte a gabaonitákat. A pusztulás csak úgy volt elkerülhető, ha Saul gyermekeit és unokáit fölálldozza a gabaonitáknak, hogy azok rajtuk vérbosszút álljanak. Dávid nehéz szívvel vette tudomásul, de engednie kellett. Jonathas fiát, Meribbált azonban Isten rendelése folytán visszatartotta. *Saul 2. Reg. 21.*

A történethez a szerző a következőket fűzte: Saulnak egyik fia, Orebus, még mint gyermek elszakadt atyjától és a filiszteusok vezérénel nevelkedett fel. Majd a gabaonitákhoz szökött, ahol magas méltóságra emelkedett.

PERSONAE ET ACTORES.DAVID REX JUDAE, D. Franciscus Lepaur, *Metaph.*ABIATHAR, *Summus Sacerdos*,
D. Franciscus Horváth. *Metaph.*MERIBBAL, *Filius Jonathae*, Antonius Komáromy. *Rhet.*MICHA, *Filius Meribbalis*, Carolus Abaffi, *Princ.*SIBA, *Procurator Meribbalis*, Joannes Boczor, *Synt.*OBEBUS, *sub nomine Chilabi, Legatus Gabaonitarum*, D. Sigismundus Ethre, *Metaph.*CERETHIUS de EBERT, *Rhet.*ABISAI, *Praefectus Praetorio*, Franciscus Xav. Mayr. *Rhet.*OZIAS, *Nepos Saulis*, Georgius Mókus, *Rhet.*

A dráma nincs meg a budai évkönyv adatai között.

SALTUS PROEMIUM CAPUT JOANNIS. Előadták az esztergomi, Szent Istvánról, Magyarország első királyáról nevezett jezsuita szeminárium tanulói 1756. február 26-án. Actus III.

Heródes Keresztelő szent Jánost elfogta és börtönbe vetette, mivel az nem jó néven vette, hogy testvérének feleségével, Heródiással együtt él. Már halálra is szánta, de félt a nép haragjától. Ekkor történt, hogy Heródes névnapján Heródiás leánya, Salome táncot lejtett. Ez nagyon tetszett a királynak és megígérte, hogy Salome bármilyen kérését teljesíteni fogja. A leány anyjához fordult tanácsért, aki Keresztelő szent János fejét kívánta Heródestől. A király ígéretét megtartotta és a rab levágott fejét elküldte a leányhoz, aki átadta azt anyjának. *Matth. 14.*

A történethez a program hozzáfűzi, hogy Annas akkor éppen fel volt mentve a főpapi teendőktől. Továbbá Jason és Medea történetét említi meg,

mint allegorikus párhuzamot. Jason mielőtt megszerezte az aranygyapjút, a cholchisi király leányának, Medeának házasságot ígért. De Creusáért, Kreon király leányáért hűtlenül elhagyta. A jezsuita drámák ezen megszokott toldaléka a jelen esetben nem egészen sikerült. Párhuzam a Jason története és a főcselekmény között csak annyiban van, hogy mindkettőben megtaláljuk a reménytelen szerelmezt.

PERSONAE AGENTES.

Joannes Baptista.

Heródes Rex.

Annas, super Summus Sacerdos.

Tertullus) *Tribuni et Familiares*

Philo) *Herodis.*

Herodias.

Salome, ejus Filia.

Duo Discipuli Joannis.

DAVID. Előadták a trencsényi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi és elemi osztályának tanulói 1756 májusában. Actus III.

Saul, miután megverte az amaletákat, a zsákmányt, amit a győzelem esetére Istennek ajánlott fel, magának tartotta meg. Sámuel próféta intézkedésére ezért nem ő, hanem ifjabb testvére, Dávid nyerte el a trónt. *1. Regum 16.*

A programhozátesszi, hogy Izsáknak három fia résztvevett az amaleták elleni csatában.

PERSONAE AGENTES.

Dávid, Isai filius natu minimus. Antonius Mérei.

Isai, Joannes Valtruba.

Samuel, Paulus Lánai.

Filii Isai.

Eliab, Caspar Noszlopi.

Aminadab, Joan. Kubitzá.

Samma, Paulus Tarnotzi.

His accedunt reliqui fratres, Musici etc.

FILIUS PRODIGIUS A PATRE DISCEDENS. Előadták a besztercebányai jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi és elemi osztályának tanulói 1756 júniusában. Actus III.

Egy embernek két fia volt. Az idősebb atyjától kikérte az örökséget. Nem sokkal azután hosszú útra indult és dőzsölő életmódjával elverte vagyonát. *Luc. 15.*

Feltűnő, hogy a darab nem végzi be a tékozló fiú történetét és így az erkölcsi tanulság levonása elmarad. Már pedig a jezsuiták erre nagy súlyt fektettek. Az apának és két fiának a szerző nevet is ad.

NOMINA ACTORUM.

Clitipho, Pater, Franciscus Tim.

Philautus, Prodigus, Aloysius Vallicsek.

Sophronius, Frater Prodigii, Josephus Schulcz.

Socii Philauti.

Pamphagus, Joannes Svarczmann.

Melpodius, Josephus Querer.

His accedunt Musici, etc.

Archedonus, Carolus Deada.

Gastrophilus, Franciscus Heinzeli.

Philotius, Dominicus Fricz.

Charistus, Stephanus Missura.

Servi Clitiphonis.

Philenus, Andreas Paluch.

Sosia, Joannes Machek.

JUDAS MACHABEUS. Előadták a selmeci jezsuita gimnázium tanulói 1757 szeptemberében. Actus III.

Judas Machabeus, hogy hazájának zilált helyzetét talpraállítsa és a végső romlást elhárítsa nemzetéről, bátor harcosokat toborzott és széjjelverte a szíriaikat. Ezzel Hebraca talpraállításában megtette az első lépést. *L. II. Machab.*

ACTORES.

Judas Machab. *Dux et Pontifex Hebr.* Fran. Xav. Höltzl. *Rhet.*

Jonathas	} <i>Fratres ejusdem.</i> {	Josephus Payrpek. <i>Poet.</i>
Simon		Joannes Korompaj. <i>Rhet.</i>
Joseph		Carolus Castner. <i>Princ.</i>

Osias Levita. Ignatius Lang. *Gram.*

Joab. *Tribunus milit.* Maximilianus Eder. *Rhet.*

Philippus. *Explorator Syriorum sub veste hebr.* Caspar Caspar. *Poeta.*

ACCEDUNT

Capti. . . Filii.

Tyridates, Josephus De Glancer. *Parv.*

Radamistus, Joannes Nepom. Lang.

Ottanes, Fran. Xav. Voitta.

Attalus, Ernestus Voitta.

Musicii, Milites, Saltatores etc.

SEDECIAS. Előadták a besztercebányai jezsuita gimnázium felső és alsó nyelvtudományi osztályának tanulói 1759. szeptember 1-én. (német, latin és tót nyelvű program.)

Nabukodonozor Szedéciást fiaival együtt elfogta és atyjuk szemeláttára megölette, az atyát pedig megvakíttatva Babylonba vitette, *L. 4. Reg. C. 25.* amint azt Jeremiás előre megjövendölte. *Jer. C. 27.*

Az előadás szereplői megegyeznek Kunics 1753-ban megjelent hasonló című darabjának személyeivel. Valószínű tehát, hogy Kunics drámájának latin fordítása lehetett.

ACTORES.

Sedecias Rex Judae: Jos. Maffei

Jeremiás Propheta: Carol Freiseisen.

Josias Filius Sedeciae: Franc Fux.

Manasses Sedeciae Consiliarius: Josephus Ciegler.

Parvi Sedeciae) Franc. Stadi Bauer

Filii:) Georg. Knobloch.

Nabuchodonosor Rex Assyriae:

Franciscus Praus.

Evilmerus Nabuchi Filius: Dominicus Fricz.

Rapsaces Praefectus Militum Nabuchi: Joan. Rakoczi.

Arsaces Praefectus Aulae: Franciscus Okolicsányi.

His accedunt Musici, Saltatores, Milites.

TRES PUERI BABYLONICI. Előadták a selmeci jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi és elemi osztályának tanulói 1760 májusában. Actus III.

Nabuchus, Assyria királya a 22 éves Dánielt, mivel álmát helyesen fejtette meg, kihozatta a börtönből és Babylon összes tartománya fölé hely-

tartónak rendelte. Majd annak kérésére kegyébe fogadta két társát is. Kévéssel aztán történt, hogy a király aranszobrát kellett volna imádniok, de ők ezt megtagadták, amiért is tüzes kemencébe kerültek. A lángok azonban sértetlenül nyaldosták őket. A király csodát látva ebben, mindhármukat visszahelyezte előbbi méltóságukba. *Dan. 3.*

PERSONAE AGENTES.

Daniel: Josephus Stankovich.

Danielis Socii.

Sidrach: Dionisius Steineti.

Misach: Mathias Stokker.

Abdenago: Ignatius Heldt.

Asphenes *Eunuchorum Praefectus:*
Joannes Heldt.

Nabuchus: Mich. Wödrödi.

Holofernes *Summus Regis Consili-*

arius: Mathaeus Krapnavi.

Jeramael *ejus amicus.* Ignatius Ober-
aigner.

Aulici.

Nabuzardan: Joan. Nep. Lang.

Jonadab: Max. Czuxpratl.

Salphaad: Antonius Ster.

Halreb: Joseph. Schvarczl.

SAUL. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1761. május 8-án. Actus III.

Saul a filiszteusok ellen vívott utolsó csatájában a bosszuálló Isten kezétől lesújtva a csatatéren öngyilkossá lett. *1. Reg. 31.* Dávid a filiszteusok táborába igyekezett. A király szívesen fogadta a megérkezőt, de a vezérek mozgolódása következtében kénytelen volt eltávozni. *1. Reg. 29.* A program ezekhez hozzáfűzi, hogy Dávid Jonathas kedvéért titkon visszatért az izraeliták táborába, de majdnem Abnerus kezébe esett.

PERSONAE AGENTES.

Saul, Nicol. Vankai, Poeta.

Fillii Saulis { **Jonathas,** Ill. Com. Jo. Revai.

Fillii Saulis { **Melchisva,** Ill. C. Jos. Forgács

Fillii Saulis { **Achinadab,** Ladisl. Halász.

Abner, *Princeps Israelitarum.* Bernardus Ürményi.

Duc. Is. { **Isachar,** Emeric. Kőszeghi.

Duc. Is. { **Achias,** Carol. Kőszeghi.

Doeg, *Armiger Saulis,* Georg. Benus.

Achis, *Rex Philisthaerum,* Franciscus Kaidacsi.

David, *Amicus Jonathae,* Carolus Konde.

Amon, *Dux Philisthaeorum,* Daniel Körmöndi.

Amalecites, *e castris Israelitarum fugitivus,* Joannes Ürményi.

His accedunt Musici et Milites.

NEHEMIAS. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium növendékei 1761 szeptemberében, gróf Barkóczi Ferenc tiszteletére. Actus V.

Nehemiás előkelő származásánál fogva tiszteletben állott a zsidó népnél. De nemcsak itt szerették, hanem hasonló tiszteletben részesült Artaxerxesnél, a perzsák királyánál, ki eszének kiválósága miatt tüntette ki. Később éppen ezen tulajdonságáért Judéa kormányzását nyerte el és megbízást kapott, hogy Jeruzsálemet nehéz helyzetéből talpraállítsa. Alighogy megérkezett oda, rövid

idő alatt csakugyan helyreállította annak belső rendjét és megszabadította a szomszédos ellenségek, a samariai Sanaballatus és Tóbiás zaklatásától. *Esdrae* L. 2. *Corn. a Lap. & Calmet. Comment. in L. 2. Esd.*

PERSONAE.

Nehemias, *Dux & Praef. Judeae*. R. D. Josephus Bela. SS. Theol. in 3-tium ann. Auditor. Coll. Gen. Cler. R. H. Alumn. Presb. Dioec. Transylv.

Belsam, *Praef. urbis Jerus.* B. D. Josephus Lörintz, SS. Theol. in 2-dum ann. Aud. Coll. Gen. Cl. R. H. Alumn. Dioec. Agr.

Sechonias, *Nob. Judaeus, Socer Tobiae, et affin. Sanabollati*, R. D. Anton.

Agotha, SS. Theol. in 1-mum an. Audit. Sem. S. Ad. Dioec. Tans.

Ananias, *Praef. arcis Sion*, Nicolaus Vitizian, Rhet. e Conv. Reg. Archiepisc.

Gabaon, *Fil. Anan. Gener Berzelai*, Nicolaus Vankai, Poet. e Conv.

Reg. Archiep.

Artaphernes, *Praef. equitat. Persici*, Joannes Hainszki. Rhet.

Berselaus, *Nob. Jud. in censum familiarum non relatus, occultus Sechoniae amicus* Joan. Trampisch. Jurista.

Jaminus, *Sechon. Fil. destinatus gener Ananiae*, Michael Ürményi, Rhet. e Conv. Reg. Archiep.

Sogdianus, *Praef. peditat. Persici clam favens Sechoniae*, Anton. Krasznetz, Rhet. e Conv. Reg. Arch.

Accedunt Pueri, Nobiles, Musici, Milites, plebs etc.

Saltatores.

Franciscus Gübl, Rhetor.
Antonius Haspeck, Poet.
Josephus Fäst, Synt.
Josephus Marquet, Gram.
Antonius Deáky, Parv.
Ignatius Gerstl, Parv.

Joannes Gübl, Rhetor.
Josephus Nováck, Synt.
Ignatius Mayr, Princ.
Franciscus Marquet, Parv.
Nepom. Haspeck.

Instructore Saltuum

Dominio **Carolo Plachi**, Posoniensi.

TOBIAS JUNIOR. Előadták a trencsényi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi és elemi osztályának tanulói 1762 júniusában. Actus III.

Az ifjú Tóbiást atyja Azariás társaságában Ragesbe küldte, hogy hozza el Gabalustól a tíz ezüst talentumot. Tóbiást hazatértében sok veszély fenyegette, de végül is feleségével és annak hozományával szerencsésen hazaérkezett, ahol atyját már megvakulva találta. Azt Azariás segítségével sikerült meggyógyítania, kiről kiderült, hogy Isten angyala volt. *Lib. Tob.*

NOMINA ACTORUM.

Tobias Junior, Com. Vincentius Serényi.

Azarias, *ejusdem Ductor*, Ladislaus L. B. Mednyánsky.

Nachor, *Vicinus Tobiae*, Joannes

Fabuss.

Pereg-rini { Andreas Vrankai, & Joannes Nadhoránszky.

Tobias Senior, Franciscus Valentich, Rhetor.

Consobri- { *Archior*, Georg Máté Poeta
ni Tobiae { *Nabáth*, Carolus Foll.
Benoni Tobiae puer, Joseph. Szeredi.

Achan, *Achioris famulus*, Joannes
 Dolesal.
Invasor, Martinus Hallovics.

d) a görög és római történelemből vett tárgyuak.

CLITUS MIRA VICISSITUDINE PATERNO THRONO, RESTITUTUS.
 Előadták a pozsonyi érseki gimnázium középső nyelvtudományi osztályának
 tanulói 1729. május havában. Scenae XV.

Anconius, Alfidusnak, a meggyilkolt királynak Clitus nevű fiát
 örökösévé fogadja. Ezért Crumeniusnak parancsot ad, hogy Clitust vezesse
 színe elé. De Crumenius a kedvező alkalmat ki akarván használni, — ugyanis
 Clitust a király nem ismerte — saját öccsét, Artipust vezette elébe. A csa-
 lárdság azonban napfényre kerül és Anconius mindkettőjüket halálra ítéli.
 Crumeniusnak még volt annyi ideje, hogy az igazi Clitust vezesse a király-
 hoz. Elérkezik a kivégzés napja, ekkor tudja meg Anconius, hogy az igazi
 Clitust akarta kivégeztetni. Nyomban parancsot ad, hogy azt megillető tiszte-
 letben részesítsék. *Osor. Lib. 4. de Bell. Jugur.*

NOMINA ACTORUM.

Anconius Rex. Antonius Szluha.
Clitus Princeps. Nicolaus Androvics.
Crumenius. Christianus Ernst.
Locrinus. Maximilianus Schari.

Fulcius. Andreas Spech.
Gunus. Josephus Opicz.
Artipus. Thomas Ridzinger.
Cynthia. Ignatius Klaus.

Aulici.

Baldius. Franciscus Nagy.
Selius. Matthaeus Vásárheli.

Suavius. Joachimus Peissel.
Crinus. Michael Kallocci.

Senatores.

Ignatius Konde.
 Ladislaus Antalczics.
 Franciscus Czanda.

Emericus Vásárheli.
 Joannes Fillo.
 Franciscus Deiber.

His accedunt Musici, Fabri, Milites, Lictor etc.

CRATERUS. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium középső nyelvtu-
 dományi osztályának tanulói 1730 májusában. Scenae XVI.

Lysander Cleomenes nagybátyja rögtön születése után, Craterius rábe-
 szelésére tengerbe dobatta. De Lysander nem veszett el. A hullámok partra
 sodorták, ahol egy nőstény farkas vette gondjaiba, míg Labindus atyja meg
 nem találta. A gyermek már ifjúvá serdült, mikor Cleomenes meghalt. Lysan-
 der, hogy a megüresedett trónt magának szerezze meg, haddal támadt Sycio-
 niába és az útjában levő Lysandert börtönbe vetette. Az igazság végül is ki-
 derült: Craterus a gyermektől azért akart már születésekor megszabadulni,
 hogy a trónnak ne legyen jogos utóda és így könnyebben megszerezze azt
 magának. Így a börtönbe, melyből Lysander megszabadult, Craterus záratott
 be. *Author Thucydides.*

NOMINA ACTORUM.

Craterus Rex, Josephus Sauska de Samberg.			
Lysander.	Josephus Cingelly.	Cassander.	Josephus Luknéc.
Seyron.	Franciscus Kossovičs.	Lysimachus.	Georgius Prontner.
Mindarus.	Adamus Baksai.	Haruspex.	Alexander Munkácsy.
Labindus.	Leopoldus Kegl.	Coeanus.	Joannes Raiher.
Attalus.	Richardus Zavodczki.	Philotas.	Josephus Wagner.
<i>Ephori.</i>	Carolus de Brillie.	<i>Aulici.</i>	Ignatius Fux.
	Josephus Fux.		Carolus Várady.
	Michael Klaus.		Joannes Neradovics.
	Ignatius Majer.		Joannes Rosman.
	Jacobus Michorn.		Blasius Ekker.
	Joannes Schuester.		Antonius Strasser.

His accedunt Musici, Milites, Salt. Venat. Ferae. etc.

Insignis Filii in Parentem Pietas in CLEONIMO. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi osztályának tanulói 1731 novemberében. Scenae XIII.

A darab a fiú szeretet apológiája: Sphodrias spártai vezér, miután Cadmeát bevette, a boeotiaiak főembereitől megvesztegetve Athénbe tört, habár akkor az athéniek szövetségesei voltak a spártaiaknak. Az athéniek nyomban követeket küldöttek Agesilaos spártai királyhoz a rajtuk esett sérelem miatt. Sphodrias éppen diadalmenetét készült megtartani, amikor börtönbe került. Életével fizetett volna tetteért, ha tulajdon fia, Cleonimus meg nem menti. Ez életét kívánta cserébe adni atyja szabadulásáért. A nagylelkűség megindította a király szívét és a hatóságot, úgyhogy Cleonimus nemcsak szabadságát nyerte vissza, hanem előbbi méltóságát is. *Ita Lampadius pte 1. Hist.*

A darabot allegorikus párhuzam követte.

NOMINA ACTORUM.

Agesilaus, Josephus Zauska.			
Sphodrias, Leopoldus Kegl.			
Cleonymus, Michael Klaus.			
Archidamus, Ignatius Klaus.			
Polemus, Josephus Zavodczky.			
<i>Ephori</i>	Daniel Phonschmidt.	<i>Legati</i>	Adamus Baksay.
	Franciscus Kossovics.		Josephus Fux.
	Ignatius Fux.		
	Joannes Rosmon.		
	Stephanus Gyórfy.		
	Wolfgangus Münczer.		
<i>Socii Polemi.</i>			
Antonius Strasser.			
Jacobus Michorm.			

Ephoebi.

Andreas Csepy.	Josephus Borcsicsky.
Ignatius Matgyasovski.	Stephanus Antalffy.
Joannes Hersany.	Stephanus Szakmáry.

His accedunt Musici, Milites, Saltatores.

M. LUCULLUS ET T. VOLUMNIUS. Dráma. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium tanulói 1734 júniusában, jutalomosztással egybekötve. Scenae XII.

A halálraítélt T. Volumnius bírójától, Marcus Antoniustól azt kérte, engedje meg, hogy a kivégzett Lucullus mellett vesztse életét. Miután Antonius a kérést teljesítette, Volumniust elvezették Lucullus börtönébe. Ott Volumnius kebléhez szorította kedves barátja levágott fejét és hasonló halálnak adta át magát. *Ita Valerius Max.*

A darabot allegorikus párhuzam kísérte.

NOMINA ACTORUM.

T. Volumnius, Josephus Császár.	<i>Cives.</i>
M. Lucullus, Joannes Piescanszki.	Joannes L. B. Pongracz.
M. Antonius, Sebastianus Grosmon.	Josephus Fhírer.
Atticus, C. Thomas Berényi.	Joannes Odler.
Lalius, Gabriel Czingely.	Joannes Molnar.
Caecinna, Joannes Liptai.	Franciscus Xeverius Abel.
A. Trebonius, Emericus Paxi.	Nuntius, Ferdinandus Schnobl.
Concordia, Joannes Gett.	

His accedunt Morpheus cum Geniis, Milites, etc.

MITHRIDATES TRAGOEDIA. Előadták a jezsuiták pozsonyi bibornoki gimnáziumának tanulói 1738 júniusában. Scenae XIV.

Mithridates, Pontus királya, miután hanyatlani látta hatalmát, észrevette, hogy híveinek száma mindjobban fogy és még fia, Pharnaces is pártütést szított ellene. Titokban egy katonát küld annak elfogatására, de Pharnaces megnyeri azt Mithridates ellen. Az atyából kitör a fájdalom: „minthogy Pharnaces kényszerít, hogy meghaljak, titeket, ha vagytok hazámnak istenei, kérlek, miként magam úgy ő is hallja ezen szavakat gyermekeitől.“ ... És mikor a neki rendelt méregpohár nem ölte meg, egy katonával Pharnaces megfojtatja. *Paul. Orosius adversus Paganos. l. 6. c. 5.*

A darab cselekvényét mythologiai párhuzam kísérte.

NOMINA ACTORUM.

Mithridates. Josephus Nickl. de Neiihoff. *Rhet.*

Pharnaces. Franciscus Schmidt.

Archelaus. *Belli Imperator.* Franciscus Stadler.

Dorylaüs. Comes Carolus Esterházy de Galantha.

Oxathres. Comes Carolus Emericus Esterházy de Galantha.

Calares. Comes Daniel Esterházy de Galantha.

Orator Tygranis. Joannes Maithényi.

Oppius. Petrus Végh.

Oppii Comites. { Josephus Laich.
Georgius Fillo.

Sabanes Armiger Josephus Schnell.

Coloni. { Franciscus Agner.
Franciscus Vittmann.

Amici. { Carolus L. B. Révvay de Révva.
Joannes Fabiákovics.
Andreas Supper.
Joannes Harsányi.

His accedunt milites & c.

TITUS. Előadták a trencsényi jezsuita gimnázium alsó és felső nyelvtudományi osztályának tanulói 1756 májusában. *Actus III.*

Vespasianus halála után Titus lett a római császár. Ez olyan jószívű volt, hogy elveszettnek tartotta azt a napot, amelyen valakivel jót ne tett volna. Mégis Lentulus és Valerius, két római patricius, miután Rómát és a Capitoliumot felgyújtották, halálra keresték. De tervük sikertelen maradt. Titus nagylelkősége még velük szemben is megnyilvánult, mikor nagylelkűen megbocsátott nekik. *Sex. Aurel. Vict. in Epit. Hist. Eutrop. L. 7. Hist. Rom.*

PERSONAE AGENTES.

Titus Imp. Josephus Baross.

Valerius Consular. Franciscus Ordodi.

Lentulus Patrit. Rom. Georgius Bankai.

Honorius Fil. Lent. Antonius Simonyi.

Fulvius Aul. Imp. Josephus de Bias.

Publius Trib. Pleb. Ambrosius Nozdroviczki.

Varro Praef. Praetor. Stephanus Simonyi.

PANCRATIUS. Előadták a komáromi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi és elemi osztályának tanulói 1756 júniusában.

Pancratius, egy előkelő frigiai, tizennégy éves korában Diocletianus és Maximilianus uralma alatt Rómába jött, ahol felvette a kereszténységet. Új hitéért azonban börtönbe került. De hiába kényszerítették, hogy áldozzon a pogány isteneknek, inkább a vértanú halált választotta. *Ita Brev. Rom. ad. IV. Nonas Máji.*

NOMINA ACTORUM.

Pancratius. Franciscus Csécsi.

Dasius. Servus Joannes Mogor.

Socii Pancratii.

Felix. Ignatius Klausz.

Perennius. Praet. Joan. Ribonics.

Firminus. Joan. Nep. Tajnai.

Thoas. Flamen Franc. Fonbóng.

Probus. Franc. Ordodi.

Clearchus. Praef. Mil. Joan. Tonner.

Socii Dasii.

Laelius. Ferdinand. Persch.

Pandimus. Joseph. Paumon.

His accedunt Musici, Sacrificuli, Milites.

AJAX & TEUCER. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium felső nyelvtudományi osztályának tanulói 1757 júniusában. *Actus III.*

Teucer és Ajax ígéretet tesznek atyjuknak, hogy Trója falai alól mindketten vagy egyikük sem tér haza. Teucer, ki elvesztette testvérét, visszatér atyjához, de az Cyprusba számkivetí. *Ita Marc. Ant. Coc. Sabelli. Exempl. L. III. c. I.*

A darab szerzője a kapott vázat a következőképpen bővíti ki: Teucer Trója alatt fogságba esik, Ajax ellenben szerencsésen visszajut hazájába és Leander neve alatt atya házában tartózkodik anélkül, hogy az felismerné.

Abban reménykedik, hátha testvére is hazatér. Ezalatt Teucer is kiszabadul a fogságból és mivel azt gondolja, hogy Ajax elesett, Andrastus név alatt Cyprusba hajózik, hogy ott telepedjék le. De a vihar az atyai partokra sodorja, ahol atyjával és bátyjával találkozik.

A forrásul szolgáló írónál talált történet drámaiságát a jezsuita szerző teljesen tönkretette a széphistóriák szokványos megoldásával.

NOMINA ACTORUM.

Ajax.

Teucer.

Sub Leandri Nomine. Josephus Puchner.

Sub Adrasti Nomine. Josephus Koller.

Pisistrates

Agenor.

Aiacis Familiaris. Samuel Klobucsiczky.

Familiaris Teucris. Ignatius Podhradszki.

Phorbas. Ignatius Höff.

Familiares Telamonis.

Palamedes.

Aristides.

Ludovicus Fritz.

Michael Wenansky.

Damocles.

Ludovicus Marquet.

Accedunt Musici, Nautae, Saltatores.

Instructore

D. Carolo Plachi. *Saltuum Magistro.*

AURELIUS. Előadták a szakolcai jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1758-ban. Actus V.

A parthusok ellen induló Trajanus magával vitte Aureliust, kit jelleménél fogva nagyon szeretett. Mikor elhagyni készültek a várost, Aurelius megölette Valeriust, mert részese volt a Trajanus ellen irányuló összeesküvésnek. De ezen tette majdnem vesztét is okozta és csak a császár megérkezése mentette meg életét. 14. r. *Cherjoyx dans l'Histoire Romaine. L. II.*

PERSONAE AGENTES.

Trajanus, Caesar: Philippus Heindrich.

Aurelius, } *Trajani Aulici:* Joan. Schaeffer.

Maximinus, } *Aurelii amantissimus:* Wenceslaus Painagel.

Fulvia, Romani Civis Vidua, Valerii Mater: Ferdinandus Stegner.

Paulus, } *Judices:* Joannes Matuska.

Julianus, } *Judices:* Leopoldus de Pompejati.

Labienus, Centurio: Josephus Stachovics.

Angur, Joannes Stehlik.

REGULUS. Előadták a selmeci jezsuita gimnázium növendékei 1758 szeptemberében. Actus III.

Attilius Regulus, ki sok győzelemben szerzett már dicsőséget a római névnek, a punok fogságába esett. Ezek egy alkalommal mint követet Rómá-

ba küldötték, hogy kieszközölje a békét a két nép között. De előbb esküvel kötelezték, ha követsége sikertelen maradna, ismét visszatér fogságába. Attilius Rómába érkezvén, küldetését éppen ellenkezőleg arra használta fel, hogy a béke ellen izgatta a senatust. Hasztalan volt fiainak és barátainak könyörgése, visszatért Karthagóba. *Plin. de Vivis Illustr.*

ACTORES.

Regulus, Casparus Gaspar. *Rhetor.*

Publius,

Alucius,

Cajus,

Daecius,

Filii eiusdem.

Theophilus Geramb. *Rhet.*

Ignatius Lang. *Synt.*

Joannes Lang. *Synt.*

Joannes Nep. Lang.

Manlius, Consul Roman. Franciscus Leittner. *Rhet.*

Hamilcar, Carth. Legat. Simon Spokovszky. *Rhet.*

Licinius, Tribpl.

Tarquinius,

Nerius,

Amici Reguli.

Joseph. Schwelmer. *Rhet.*

Joann. Zavodszky. *Rhet.*

Carolus Castner. *Gram.*

His accedunt Musici, Milites, Saltatores, Affricani etc.

QUINTUS FABIUS. Előadták a szakolczai jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1559. szeptember 9-én. Actus III.

Papirius diktátor visszatért Rómába új jóslatokat kérni. Ugyanekkor Valerius és M. Fabius is kikérték az istenek akarát, mely kedvezőnek mutatkozott. Tehát a háború folytatására határozták el magukat. Ekkor jött híre annak, hogy a hazatérőben lévő Quintus Fabiust, Marcus fiát a diktátor halálra ítélte. Ugyanis az ifjú Fabius nem tartotta be Papirius rendeletét, hanem megütöközött a samnitokkal és fényes diadalt aratott. M. Fabius erre a hírre fia elé sietett csapatával, hogy veszedelmében segítségére lehessen. Quintus Fabius éppen a diadalmenetét akarta megtartani, mikor Leliustól hirt kapott, hogy meneküljön. De az ifjú bizván erejében nem tágitott és így Papirius kezébe esett. Hiába igyekezett tisztázni magát, a diktátor fejvesztésre ítélte. A táborban az ítélet miatt zavargás ütött ki, de már Papirius pusztá megjelenése lecsendesítette azt. Hiába kért fia számára kegyelmet az atya, Papirius hajthatatlan maradt. Flaccus és Valerius félve, hogy reájuk is hasonló sors vár, elhatározták, hogy pártot ütnék a diktátor ellen. Papirius már előhozatta Qu. Fabiust a börtönből, hogy kivégeztesse, mikor híre jött annak, hogy a táborban kitört a lázadás. De a nép is fellázadt és követelte az elítélt felmentését, mire Lelius Quintus Fabiust a római népnek engedte át.

A szerző Livius Dec. 1-ből a következőket vette alapul drámájánál: Quintus Fabius, mikor Papirius diktátor rendelkezése ellenére megtámadta a samnitokat, ámbár győzött az ellenségen, mégis halálra ítéltetett.

PERSONAE AGENTES.

L. Papirius. Dictator. Antonius Stverteczki, Synt.

M. Fabius. Franciscus Stadlbacher, Rhet.

Q. Fabius. Marci filius. Josephus Miller. Rhet.

M. Flaccus.

P. Valerius.

Q. Metellus.

C. Lelius.

Trib. Milit.

Trib. Pleb.

Martin Uyhey, Synt.

Josephus Welki, Gram.

Franc. Valenticz, Gram.

Josephus Zelenka, Synt.

His accedunt Musici, Milites, Saltatores.

OCTAVIANUS CAESAR. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium felső nyelvtudományi osztályának tanulói 1759 szeptemberében, jutalomosztással egybekötve. Actus III.

Mikor Augustus Tiberiust és Agrippát örökbefogadta, összeesküvést szőttek ellene, melynek irányítója Gn. Corn. Cinna, M. Pompeius leányának fia volt. Augustus még idejében megtudván ezt, Cinnát megnyerte maga számára és így annak nemcsak életét adta vissza, hanem a következő évre consulnak is jelölte. *Briet. ad. ann. Crist. 4.*

E történetet a szerző a következőkkel bővítette ki: Gn. Cinna Augustust a várostól messzeeső, kellemes nyugalmú helyre hívta, mert ott akarta egy szolgájával véghezvitetni az ellene tervezett merényletet. A szolga nem helyeselte a parancsot, de nem mert ellenkezni sem, mert félt Cinnától. Végre sikerült megölnie. Cinna aggódva, hogy a szökevény esetleg árulója lehet, igyekezett más valakit a bajba belekeverní. Ismerte Agrippa féktelen és ármányokra hajló jellemét, bevádolta tehát Augustusnál, hogy meg akarta őt mérgeezni. A továbbiakban a program már csak arról tudósít, hogy amit Cinna méreggel nem tudott elérni, azt fegyverrel, erőszakosan akarta kivívni.

PERSONAE AGENTES.

Octavianus: *Caesar Augustus.* Constantinus Bitto.

Agrippa: *Nepos Octavi.* Franc. L. B. Révai.

L. Tiberius Nero. *Privign. Octav.* Joseph. Kaidacsi, Gram.

Sextus Aelius: *Trib. milit.* Joan. Nepom. Meltzer.

Gn. Cinna: *filius Cnei,* Alexander Könyves.

Sejanus: *Sicarius,* Joannes Balog.

Conjurati { **M. Lollius** *Praef. cohortium,*
Praet. Carol. Častner.
Cn. Corn. Cinna: *Patric.* Joannes Csobánczi.

PERSONAE MUTAE.

L. Valerius: *Patricius.*

Lygdus: *Augusti Servus.*

PACUVIUS CALAVIUS. Előadták a selmeci jezsuita gimnázium növendékei 1759 szeptemberében, jutalomosztással egybekötve. Actus III.

Pacuvius Calavius, mikor Capuában magistratust állított fel, azt tapasztalta, hogy a nép gyűlöli a gögös senatorokat. Elhatározta tehát, hogy a népnek engedi át őket, hadd töltsék ki rajtuk bosszúját. De csakhamar azt tapasztalta, hogy mégis jobb rendezett, mint felforgatott államban uralkodni. Rávette tehát a népet, hogy válasszon új senatust, mielőtt még a régivel leszámolna. Ez azonban nem talált arra alkalmas embereket és így Pacuvius a régi senatust hívta vissza. *Liv. D3. L8. Caetera Poesis.*

PERSONAE AGENTES.

Pacuvius: Math. Kostiviár. *Rhet.*

Hegeas: *Legatus Phoemi,* Mart. Molary. *Rhet.*

Appius: } *Equites* { Car. Schumon.
Bantius: } *Campi* { *Rhet.* Ign. Lang.
Rhet.

Rullus: *Cent. Milit.* Josephus de Glanzler. *Gram.*

Livius: *Socer Pac.* Georg. Horecsny. *Rhet.*

Berrola: *Filius Pac.* Franciscus Grim. *Synt.*

Magius: } *Senatores* { Paul. Časpar. *Poet.*
Flaccus: } { Jos. Krecsmay. *Poet.*
Appulus: } { Jos. Pongraz. *Poet.*

Claudius: \ Ign. Babulik. *Gram.*
Tubellius: / Felix Francenau. *Synt.*

Nobiles adolescentes.

Aenus: Joan. Pejerpeck.
Bellides: Joan. Nep. Lang.
Nicias: Mathias Stokher.

Trabea: Ignatius Held.
Anthus: Jos Stankovics.
Phaedimus: Franc. Schvarz.

His accedunt musici, milites, etc.

E dráma nincs meg a selmeci jezsuita évkönyvek adatai közt.

ROMULUS & REMUS. Előadták a trencsényi jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1759 szeptemberében. Actus III. Amulius Alba királyát elűzte trónjáról és annak unokáit, Romulust és Remust kitétette, nehogy valamikor azok nagybátyjuk gaztettét megbosszulhassák. A gyermekeket Faustulus, a királyi nyáj pásztora találta meg, aki fel is nevelte azokat. Egy alkalommal mint ifjak a néppel a királyi palotába sodródtak, ahol tudomásukra jutott eredetük és Amulius álnoksága. Erre összeesküvést szöttek és a pásztorok segítségével megtámadták a zsarnokot. Azt megölvén, visszaállították Numitor uralmát. *Livius Dec. I. Lib. 1.*

PERSONAE AGENTES.

Romulus: Amrosius Nozdroviczki.
Rhet.

Remus : Michael Ürményi.

Numitor: Joan Sircsics.

Faustulus: Stephan. Stefanik. *Rhet.*

Mysus, Ephebus: Ignatius Bor-
csiczki.

Amulius : Amandus Csernyánszki.

Capetus: *Praet. clam studens Numitori.* Joan. Nep. Fejervári.

Olyntus : Anton. Doboczki.

Atys : Praef. Milit. Josephus Ko-
chanovszki.

His accedunt musici, milites, et reliqua.

AELIUS SEJANUS. Előadták a pécsi jezsuita gimnázium alsó nyelvtu-
dományi és elemi osztályának tanulói 1760 júliusában. Actus III.

Aelius Sejanus a trónra vágyódva megöli Tiberius egyetlen fiát, Drusust. Hogy céljában biztosabb legyen, Germanicus fiát, Nerót is törbeccsalja és elteszi láb alól. Majd ugyanezt tervezi a császár ellen is. De minden kiderül és kénytelen számkivetésbe menni. *Bussier, Flosc. Hist. c. 1. o.*

A szerző szerepeltet még egy ifjút: Sejanus fiát, Metellust, ki Tiberius-kegyeltje volt, mivel egyszer annak életét megmentette.

Tiberius, Imperator : Josephus Koller.
Camillus, Frater Tiberii : Antonius
Fonyo.

Aelius Sejanus, Sum. Aulæ Praef.
Jacobus Jellenics.

Metellus, Filius Sejani: Mathias-Puskás.

Flavius, *Frater Matelli*: Josephus.
Döry.

Proceres.

Lentulus, Sigismundus Petrovsky.
Licinius, Jacobus Taucher.

Fabritius, Franc. Szüllö.

His accedunt Musici, Sacrificuli, Saltatores, Milites.

SYRAO ET HERACLEO. Előadták a tencsényi jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1961-ben. Actus III.

IV. Constantinus, napkelet királya nagy népszerűségnek örvendett népe körében. Mostoha anyja, Syrao (ezt a nevet adta neki a szerző) azonban a trónt édes fia, Heracleo számára akarta megszerezni. Ami sikerült is, miután Constantinust megölette. De végzetét nem kerülte el sem ő, sem pedig fia, mert elvágott nyelvvel és levágott ujjal voltak kénytelenek számkivetésbe menni. *Opusc. 3-tii. Rud. Hist. Parte. 2-da.*

PERSONAE AGENTES.

Constans: *Imp. Orientis Filius Constantini Quarti.* Franciscus Parbus.

Leo: *Gener Constantini,* Thomas Sztraka.

Colinus: *Princeps Imperii,* Georgius Máthé.

Aribdas: *a consiliis Constantis.*

His accedunt Musici et Milites.

Petrus Borcsiczky.

Syrao: *sustinet Personam Matris Heracleonis,* Josephus Strok.

Heracleo: *Filius Syraonis,* Stephanus Stegner.

Martianus: *Praefectus Militum.* Joannes Petrik.

MELEAGER. Előadták a trencsényi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi és elemi osztályának tanulói 1761 májusában. Actus III.

Diana megharagudott Aenusra, Kalydonia királyára és ezért boszszúból egy vadkant küldött Aetolia pusztítására. A vadkant azonban Meleager megölte, lenyúzott bőrét pedig egy Atalanta nevű hajadonnak ajándékozta. A vadkan bőre annyira értékes lett, hogy Plesippus és Toxeus, Aetolia királyának fiai is maguknak szerették volna megszerezni. A diadal ezért Meleagert elbizakodottá tette és bátyjait megölve diadalmenetben tért vissza atyjához. *Ovid. Metamor. Lib. 8.*

A program megjegyzi, hogy a diadal rosszrafordult, melyet a dráma fog kifejteni. Tehát a fentebbiek csak a cselekmény előzményeit tárták fel a nézőközönség előtt.

PERSONAE AGENTES.

Aenus: *Rex Graeciae,* Amandus Csernyánszki Poet.

Meleager: *Aeni, et Althaeae Filius, Nepos Thestiadum,* Antonius Doboczki Poeta.

Amphicides: *Frater Meleagri,* Ill. Com. Vincent. Sereny.

Theseus: *Meleagro Familiaris,* Ill. Com. Josephus Sereny.

His accedunt, Sacrificuli, Ephoebi, Venatores, Musici, Milites.

Lelex: *Althaeae Gener,* Josephus Reneki.

Hippasus: *Althaeae & Thestiadum Frater Avunculus Meleagri.* Paulus Kolarik.

Eurition: *Socius Meleagri,* Georgius Intibus.

Hyeroles: *Sacerdos,* Andr. Stephanik.

THEBAE VINDICATAE. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium növendékei 1761. július 21-én. Actus III.

Mikor a spártaiak Thébát meghódították, Phillidas, ki a Polemarchusok alatt állami írnok volt, Athénbe ment, hogy magánügyeit rendezze. Itt tar-

tozkodott hontalanságában több társával együtt a thébai Mellon is. Phyllidas szövetséget kötött velük, hogy Thébát az ellenségtől megszabadítsák. Tervüket úgy hajtották végre, hogy a kijelölt nap éjjelén Phyllidas beszöktette a hontalan thébaiakat a városba. Azok a börtönöket megnyitották és a kiszabadult foglyokat fegyverrel ellátva, visszaszerezték hazájuk szabadságát. *Xenoph. rerum Graec. L. V.*

PERSONAE AGENTES.

Archias, *Polemarchus*, Joannes Hrabovszki.

Leontiadés, *Archiae amicus*, Joan. L. B. Pongrácz, de Sz- Miklós, & Óvár.

Haemon, *Praef. Aulae*, Antonius Gruber.

Polybiades, *Trib. Milit.* Emericus Marlok.

Caron, *Hospes Conjur.* Carolus Szedmáki.

Tysaphernes, *Archiae nunc.* Josephus Várasdi.

Accedunt Musici, Milites, Saltatores.

E darab nincs meg a nagyszombati évkönyvek adatai közt.

Phyllidas, Antonius Szvetenei.
Mellon, Andreas Niczki.
Amphion, Paul: L. B. Revai, de Reva.
Conon, Emeric. L. B. Revai, de Reva.
Jason, Carol. L. B. Pongrácz de Sz- Miklós, & Óvár.
Delphion, Ignat. Szedmáki.
Neon, Ignat. Kubicza.
Spodrias, Joan. Fossingh.

Continuati Phyllidae.

TELEPHUS. Pásztori játék. Előadták a soproni jezsuita gimnázium elemi osztályának tanulói 1767-ben. Actus III.

Telephust, Hercules fiát, mostoha sorsa arra kényszerítette, hogy távol az emberektől, erdők sűrűjébe húzza meg magát. Itt találta meg őt Corrynthus, a myriaiak fejedelme. Mikor ez megtudta annak származását, palotájába vezette és udvarának minden pompájában részesítette. *Ita Diod. Lib. V.*

PERSONAE AGENTES.

Telephus, *Herculis filius.*

Illustrissimus Comes Josephus Festetics de Tolna.

Proceres Regni Mysiae.

Philaretus, Franc. Cserei de Nagy-Ajta.

Theocritus, Augustinus Laurier.

Pastores.

Amyntas, *Telephi Altor*, Claudius Gutt.

Sethon, Joan. Somogyi de Megyes.

Thyrsus, Gabriel Kiss, de Nagy, & Kiss Kemlek.

Tyndarus, Joseph. de Jierowski.

Alexis, Josephus Rupp.

Aegon, Emericus Zobotni de Murai-Szambat.

Licydas, Bernardus de Köberlein.

Florillus, Franc. Eötvöss.

Corydon, Matth. Sedlmayer.

Carillus, Laurentius Perger.

MIDAS. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium elemi osztályának tanulói 1770. június 28-án. Actus III.

Midas, Phrygia királya, erdőn-mezőn bolyongva véletlenül arra a helyre érkezik, ahol Pán és Apollo versenyre keltek, hogy melyikük dalát illeti az elsőbbség. Midas a küzdelmet Pán részére dönti el, mivel nem volt jártas a zenei dolgokban. Apollo nagyon megharagudott ezen ítélet miatt és megbünteti a királyt. *Ita Ovid. Lib. XI. Metamorph.* — Tudjuk, hogy Midasnak számárfülei nőttek.

PERSONAE AGENTES.

Midas, *Phrygiae Rex*, Paulus Heinrichsperger.

Hipparchus, *a Consiliis* Antonius Wohlwend.

Pisteus, *a Servitio*, Martinus Sommer.

Pan, *Deus faunorum*, Francisc. Mally.

Apollo, *Pastorum Deus*, Alexander Wittmann.

Armiger ejus. Franc. Pinderhoffer.

Hegio, *Senex Pastor*, Joan. Zeillinger.

Cinophilus, *ejus Filius*, Christianus Schilck.

Polignotus, *Princeps Pastor*. Franc. de Paul. Car. de Jancso.

Pastorculi.

Tyndarus. Ant. de Cinchini.

Carpophorus. Jos. Calovino.

Daphnis. Conradus Baldauff.

Myrtillus. Joan. Calovino.

Lucippus. Franc. Xav. Czollner.

CARACALLA GETAM FRATREM PERIMENS. Tragoedia. Előadták a nagyváradai jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1775. szeptember 5-én. Actus III. (Latin-magyar nyelvű program.)

Tulajdonképpen már nem jezsuita iskoladráma, mert a rend 1773-ban megszűnt. De, mivel teljesen az előbbi darabok szellemében adták elő és szerzője csaknem teljes bizonyossággal jezsuita volt, a jezsuita drámák közé sorozhatjuk.

Severusnak két gyermeke volt, de mindkettő más feleségtől született. Így azok természete nagyon elütött egymástól. Az idősebbet és gögös ifjút Martia szülte, a másik pedig szolid és jóságos természetét Júlia nevű anyjától örökölte. Atyjuk úgy hagyta rájuk birodalmát, hogy Afrika nyugati része és Európa Caracalláé, Afrika többi része Ázsiával együtt Getáé legyen. Ezen igazságos elosztásba azonban a nagyravágyó Caracalla nem tudott megnyugodni. Getát, ki anyja ölébe futott, hogy ott keressen menedéket életének, megölte, aztán mintegy engesztelésül az istenek közé sorozta. *Ita in vita Imperatorum Romanorum.*

A program megemlíti, hogy a darab Rómában, Severus házában játszódik le.

PERSONAE AGENTES.

Caracalla, *Princeps*, Ladislaus Boudonyi. *Synt.*

Caracallae a Consiliis.

Lucillus, Thomas Nemiró *Synt.* et.

Lepidus, Stephanus Tokodi. *Synt.*
Belliduces.

Plautianus, Joannes Bóta. *Gram.* et

Juvenalis, Josephus Sántha. *Gram.*

Geta, *Princeps*, Andreas Némethi. *Synt.*

Julia, *Mater Getae*, Aloysius Hamar *Synt.*

Papinianus, *Juris Consultus*, Antonius Krenitzky. *Synt.*

Flavius, *Getae a cubiculis*, Joannes Káta *Gram.*

e) idegen nemzetek történelméből vett tárgyak.

PATERNA SEVERITAS SEU Trebellius juste in impium ac perfidum Filium saeviens. Előadta a pozsonyi jezsuita kollégium ifjúsága 1774. január 30-án, jutalomosztással egybekötve. Actus III.

Trebellius, Bulgária első keresztény királya az országlást nagyobbik fiára bízta, hogy további életét békés nyugalomban tölthesse. Az ifjú király azonban nagyon hamar letért az atyja által megkezdett útról, ami országában a kereszténység letörését jelentette. Trebellius nem sokáig tűrte ezt, hanem fegyvert fogott és legyőzte fiát, akit megvakítva börtönbe vetett. A trón most már atyja akaratából az ifjabbik fiúra szállott. *Sigebertus. Zonaras. Tom. 3. Fulgos. L. 5. Sal. L. 6.*

A darabot allegorikus párhuzam kísérte.

NOMINA ACTORUM.

Trebellius Pater. D. Joannes Kazy, Nobilis, Ungarus Levensis, *Philosophus.*

Duo. { Ludovicus Nicolaus Antonius Lippay, Liber Baro de Zombor, *Poeta.*

Filij. { Stephanus Hangosy, Nobilis, Ungarus Posoniensis, *Poeta.*

Pontifex, Blasius Bolonsky, Nobilis Polonus Ilkusiensis, *Rhetor.*

Cardina- { Paulus Manas, Nobilis Sassiensis Pannon, ex Seminario S.

les duo. { Emerici Clericus, *Rhetor.*

{ Joannes Stephanus Kövör, Nobilis Ungarus Szancziensis, ex Seminario S. Emerici Clericus, *Rhetor.*

Praefectus Aulae Trebellij Senioris, Joannes Kubovich, Pannon, Sassiensis, *Rhetor.*

Praefectus Aulae Trebellij junioris, Jacobus Molitoris Pannon, *Rhetor.*

Paulinus, Andreas Bellopotoczky, Tapolczsanensis, *Poeta.*

Principes { Ferdinandus Christophorus Keller, Nobilis Germanus Posoniensis. *Rhetor.*

Confoederati { Casparus Aloysius Ghillany, Nobilis Ungarus Trenchiensiensis. *Poeta,*

Legati duo { **Legatus Daniae.** Henricus de Monteclier, Nobilis Gallus Parisiensis. *Rhetor.*

{ **Legatus Moesiae.** Franciscus Göringer, Nobilis Germanus Posoniensis. *Rhetor.*

Votum Provinciarum. Christophorus Knogler, Nobilis Germanus Posoniensis. *Poeta.*

Aulici Trebellij Senioris.

Joannes Sinio, Pannon Varabensis, *Rhetor.*

Comes Stephanus de Chak, Ungarus, perpetuus terrae Scepusiensis, Nobilis, *Syntaxista.*

Joannes Paxis, Nobilis Ungarus Tyrnaviensis, *Rhetor.*

Aulici Trebellij Junioris.

Otto Christophorus Comes Volkra, Austriacus, Viennensis, *Rhetor.*

Petrus Andrasy, Nobilis, Ungarus. *Poeta.*

Joannes Deaky, Nobilis Ungarus Deakensis, *Rhetor.*

Ecclesia. D. Georgius Petrus Klein, Germanus Wellersteinensis, Nobilis, Religio. Franciscus Carolus Zolner, Styrys, Nobilis Raccaspurgensis.

Grammatista.

Zelus. Joannes Wenceslaus Poloni, Nobilis, Slavus Gaieriensis, *Principista.*

Idololatria. Stephanus Kovach, Sassiniensis Pannon, *Civis.*

Perfidia. Joannes Rösser, Nobilis Germanus, *Poeta.*

Potestas. Comes Adamus Forgach, de Gimes, Ungarus. *Principista.*

Imperium. Comes Joannes Palfi, ab Erdödi, Ungarus. *Principista.*

Liberalitas. Melchior Sandor, Nobilis Ungarus, *Parvista.*

Fama. Joannes Josephus Mednyanczky, Nobilis Ungarus, *Grammatista.*

Genius Martis. Ladislaus Sándor, Nobilis Ungarus, *Parvista.*

Praefectus Militum. Paulus Verebellij. Nobilis, Ungarus Verebelliensis.

Rhetor.

Praeco. Michael Balosovich, Slavus, *Rhetor.*

Signifer. Ladislaus Dusrnikovich, Nobilis Ungarus Rokonepensis, *Rhetor.*

- | | |
|-----------------|---|
| <i>Popae.</i> { | 1. Simon Markovich, Croata Pegroniensis, <i>Rhetor.</i> |
| | 2. Franciscus Matuskovich, Pannon Egbeliensis, <i>Rhetor.</i> |
| | 3. Joannes Belaikovich, Slavus, <i>Rhetor.</i> |
| | 4. Georgius Saibitor, Ungarus Modrensis, <i>Rhetor.</i> |

Cupidines.

- | | | |
|--|---|--|
| <i>Cupido</i> 1.
<i>Cupido</i> 2.
<i>Cupido</i> 3. | { | Joannes Hofmann, Nobilis Austriacus Viennensis, <i>Grammatista.</i> |
| | | Joannes Franciscus Hofmann, Nobilis Austriacus Viennensis, <i>Grammatista.</i> |
| | | Joannes Ladislaus Gössinger, Nobilis Germanus Posoniensis, <i>Principista.</i> |

Accedunt

Ephoebi, Milites, Fauni, Saltatores.

INVICTA CONSTANTIA IN THOMA MORO MAGNO ANGLIAE CANCELLARIO, FIDEI, ET VERITATIS PROPUGNATORE GLORIOSO SCENICE REPRAESENTATA. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium tanulói 1724 augusztusában. Actus III.

VIII. Henrik angol király nőül akarja venni Bolen Annát. Mivel a pápa nem adja ehhez beleegyezését, elszakad az egyháztól és önmagát ismerteti el az angolok és írek egyházi fejedelméül. Tomas Morus, Anglia kancellárja azonban megtagadja a királyi rendelkezés aláírását. A király ezért börtönbe veti, majd a haza ellenségének nyilvánítja és lefejezteti. *Ita Nicolaus Sanderus de visibili Monarch. Eccl. & Schism. Angl.*

A darabot, melyet párhuzamos mythologiai rész is kísér, érdekessé teszi az a körülmény, hogy három nőszerepet találunk benne.

NOMINA ACTORUM.

Thomas Morus, *Cancellarius Regni,* Franciscus Stainer. *Rhet.*

Henricus Rex, Joannes Kálmány. *Rhet.*

Bolena Regina, Andreas Habianovics. *Poeta.*

Proceres. { **Boleus**, *Pater Reginae*, Andreas Zencsak. *Rhetor.*
Geroldus, *Aemulus Boleni*, Daniel Mirtinger. *Rhetor.*
Philindus, Joannes Stiavniczky. *Rhetor.*
Martilus, Stephanus Oppitz. *Poeta.*
Melindus, Adamus Pongraz. *Synt.*

Aloysia, *Coniux Mori*, Josephus Messing. *Rhetor.*

Margaretha, *Filia*, Joannes Sauska. *Poeta.*

Joannes, *Filius*, Carolus Franck. *Princip.*

Aulici regis.

Maximilianus Paluska. }
 Paulus Baranyi. } *Synta.*
 Michael Kerekes. }
 Stephanus Trumer *Grammat.*

Ephoebi regis.

Adamus Zavoczky. }
 Antonius Dolianszky. } *Poetae.*
 Paulus Wendrödy. }
 Josephus Gillich. }
 Josephus Szendahelyi. *) } *Synta.*
 Carolus Perger. }

Aulici reginae.

Antonius Wendrödy. } *Poeta.*
 Josephus Gerderucs. }
 Ludovicus Donek. } *Synt.*

HALDANUS FRONTHONIS SECUNDI, DANIAE REGIS FILIUS. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi osztályának tanulói 1729 májusában. Scenae XV.

A meggyilkolt Fronto-nak három fia volt: Haldanus, Roes és Scato. Mivel vitézségben egyformák voltak, mindegyikük megillető részt kívánt az uralkodásban. De sehogysem tudtak megegyezni. Haldanus, a legidősebb testvér éppen Athénben tartzkodott, mikor megtudta atyja halálát. Tüstént hazatért és öccseire nagyravágyásukért méltó büntetést szabott. *Author Saxo Gramm.*

NOMINA ACTORUM.

Roes, Josephus Sauska de Samberg.

Haldanus. Franciscus Szombathelj.

Biarco. Carolus de Brillie.

Asmundus. Joannes Lucner Gramm.

Ulfo. Josephus Fux.

Hesca. Josephus Borcsinszkj.

Veturius. Ignatius Fux.

Othinus Augur. Paulus Vida.

Scato. Michael Hrabovszki.

Lucerus. Adamus Zavodszki.

Learcus. Georgius Prontner.

Aul. Profectus. Leopoldus Kegl.

Vates I. Stephanus Antalffi.

Vates II. Ernestus Hoffman.

Aulici.

Ignatius Matyasovszki.

Michael Claus.

Carolus Váradj.

Antonius Nedeczki.

Comites Haldani.

Franciscus Michl. Jakobus Michorn. Blasius Eccer. Josephus Rospock.
 Joan. Suister. Joan. Uranovics.

His accedunt milites, Saltatores, Musici.

*) Így!

RAMIRUM INTER GERSIAM GERMANOS PIETAS MUTUA. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium felső nyelvtudományi osztályának tanulói 1730 májusában. Scenae XV.

Ramirus, az asturiaiak királya a machoneták elleni háborúját szerencsésen befejezte. Mikor már azt hitte, hogy semmi sem háborítja országa nyugalmát, nyomára jött annak, hogy két főemberét, Alderust és Piniolust ellenségévé tette. Ezek különféle fondorlattal igyekeztek Ramirus és testvére, Haldanus között az egyetértést megbolygatni. Más főemberek az ország veszedelmét látták az esetleges testvérharcban. Közülök Archasius fel is fedte az ármányt, mire a két testvér még nagyobb szeretetben egyesült. *Vas. in Cron. Hisp.*

NOMINA ACTORUM.

Ramirus Rex. Franc. Szombatheli.

Alderedus. Franc. Fleischman.

Arrchasius. Mich. Bartakovics.

Celtinus. Christian. Ernst.

Bilioldus. Thom. Ridzinger.

Sama. Franc. Dreyber.

Imus. Franc. Csanda.

Contus. Joseph. Miller. Bellidux.

Pedius. Franc. Tusnadi.

Morulus. Michael Kalloczi. Joannes

Matts. Hauser.

Garsias. Ign. Kossovics.

Piniolus. Franc. Nagy.

Filildus. Ladisl. Antalcsics.

Soldinus. Paul. Schuester.

Parella. Ignat. Konde.

Procius. Matth. Vásárheli.

Chorinus. Joan. Peissl.

Staurius. Joseph. Pocsuch.

Ophnes, Ign. Klaus.

Piscatores.	} Math. Karkus. Math. Trsztianszki. Math. Cipriar.

His accedunt Musici, Nunc. Milites, Saltatores etc.

NOVUS IN CHINIS CYRUS, SEU JOANNES KIU, REGULI CHAMFU FILIUS. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi osztályának tanulói 1731 júniusában. Scenae XVI.

Az argumentum előrebocsátja, hogy a királyi jellem nem szorul biborra, hogy felismertessék. Igen szép példáját mutatta ennek Joannes Kiu, aki fejedelmi családból származott. Ezt babonás atyja három éves korában Hafu nevű pásztornál helyezte el, ugyanis így látta biztosítottnak fiától a trónt. Sok esztendő mult el anélkül, hogy a fiú származásáról valamit is megtudott volna. Gondolkozásán azonban meglátszott a királyi eredet. Egy alkalommal Gufa udvarmester bevezette a királyi palotába, ahol a trónversengők gyűlölt-ségébe belefáradt uralkodó meghatva ismerte fel gyermekét és tüstént örök-sévé hirdette ki. *Histor. Siens. S. J.*

NOMINA ACTORUM.

Chamfu, Joannes Mécses.

Joannes Kiu, Georgius Bogyai.

Gufa, Aulæ Praefect. Jacobus Gé-
vay.

Franciscus Korbics.

Malu, Emericus Domsics.

Hilakius, Franciscus Oltmayr.

Bonzii.

Aulici :

Franciscus Hampel.

Antonius Rauscher.

Jacobus Sottler.

Stephanus Boros.

Stephanus Herzog.

Juventus Urbana.

Franciscus Parniczky.

Franciscus Gessinger.
 Antonius Wukovics.
 Christianus Neütlanth,
 Carolus Naszvadj.
 Emericus Belesznaj.

Pastores.

Hafu, Udalricus Plonner.
 Ignatius Hávor.
 Ladislaus Hollósy.
 Joannes Eder.
 Antonius Horváth.

His accedunt Musici, Milites, etc.

MATTHAEUS, ET SIMON. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi osztályának tanulói 1746. július 3-án. Actus III.

Éthnicus király szerette Titust, csak azért haragudott rá, mert keresztény volt. Meg is próbált minden eszközt, hogy két fiával, Mátyással és Simonnal együtt a pogányságra visszatérítse. Az ifjakon mit sem fogott a fenyegetés és atyai hízelgés, mire a király kimondta rájuk a halálos ítéletet. De utóbb, látván állhatatosságukat, megkegyelmezett nekik. *P. Juven. Hist. S. J.*

PERSONAE.

Matthaeus, Franciscus Comper.
Simon, Franciscus Gajda.
Titus, *Parens utriusque.* Josephus Frivajsz.
Rex Bungi, Mathias Stettner.
Ucondonus, *Praef. Mil.* Josephus Rusicka.
Sinungus, *defertor fidei,* Josephus Mangoldt.

Aulae administri.

Firandus, Ignatius Forgács. **Faxiba,** Georgius Banóczy.
Tagudonus, Joannes Borcherer. **Musamenes,** Stanislaus Imrikovics.
 His accedunt Socii Cristhiani, Musici, Miltes, Servi, etc.

JEHANGUIRUS. Előadták a komáromi jezsuita gimnázium középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1756-ban. Actus III.

A mogulok uralkodójának, Akebarusnak fia: Jehanguirus, mivel uralomra vágyott, a hízelgők szavának engedve, fellázadt atyja ellen. Az ütközetben vereséget szenvedett és bilincsekbe verve börtönbe került. De az atyai szeretet felülmulta a törvényes intézkedések szigorát, Akebarus megbocsátott fiának és visszaadta annak szabadságát. *P. Juv. p. 5. Hist. Soc.*

A szerző a következőkkel bővíti ki a történetet: 1. Musztafa. a már öregedő hadvezér maga számára igyekszik megnyerni az uralmat, ezért elejti Phalaridest, majd minden alkalmat megragad, hogy Jehanguirus életét is kioltsa. 2. Cataxungus, Phalarides fia hűsége jutalmául az uralkodótól atyja állását nyeri el.

ACTORES.

Akebarus, *Imperator Mogulum:* Joannes Majercsik.

Filii Akebari.

Jehanguirus, Franc. Pruder. **Paharius,** Joan. Nep. Szeiff.

Mostapha, Veteranus Belli Dux, ac sceptro inhians: Francis. de Prenkanson.

Barsys, Tribunus, fictus Mostaphae amicus: Franciscus Xav. Nedeczki De Ead.

Cataxungus, occisi Phalaridis Filius: Mich. Wenanszki.

Astyochus, Princeps Bengalorum: Antonius Ordodi.

Tyssaphernes, qui Phalaridem peremerat, amicus Mostaphae: Franciscus Hueber.

Aulici.

Nicanus: Joannes Pauer.

Baronus: Ládisslaus Hidas.

DUX FORTUNATAE INSULAE. Előadták a szokolcai jezsuita gimnázium elemi osztályának tanulói 1757-ben. Actus V.

A darabhoz a tárgyat *P. Bidermann* szolgáltatta, melyet a szerző a következőképpen alakított:

Egy szegény fiú a tolvajok közé kerül, kik annak rongyos ruháját jóval cserélik fel és egyszersmind ráveszik, hogy csatlakozzék hozzájuk. Az ifjú enged a beszédnek és ezentúl neve a „szerencse szigetének vezére“ lesz. Trifaldinus korcsmáros, mikor hirt hall a vezér megérkezésétől, elküldi egyik szolgáját a piacra, hogy étkekre valót szerezzen be. A szolga vásárlás közben találkozik Smorenus parazitával, akit csak nehezen sikerül leráznia. A parazita most Allegroscó-hoz csatlakozik, hogy bejuthasson Trifaldinus házába, ahol dús lakomára volt kilátás. — A vezér megérkezéssel nem hiányzott a szolgák részéről semmi iparkodás, mindent elkövettek, hogy vendégüknek kedvezzenek. A lakoma után Hero gyanút fog a lepihenő vezér ellen.

A cselekvény további menete zavaros. Érdekes lehetett a parazita szerepeltetése, aki Plautus Ergasilusát juttatja eszünkbe.

PERSONAE AGENTES.

Alafir.	} <i>Fures</i>	Personati Aulici Ducis	Ferdinandus Stegner.
Fanfui.		Fortunatae Insulae	Joannes Chrastel.
Hociplata.			Franciscus Walenticis.
Marscharillias. <i>Plebejus Juvenis sub Larva Ducis.</i> Ignatius Bili.			
Trifaldinus <i>Caupo:</i> Michael Kubovics.			
Charillus, <i>Filius Trifaldini:</i> Josephus Eugenius a Klombai.			
Moresco, <i>Servus:</i> Andreas Genseli.			
Pandulphus, <i>Mango:</i> Frannes Musik.			
Macerati, <i>Praefectus Carceris:</i> Carolus Schiswadt.			
Schmorenus, <i>Parasitus:</i> Carolus Luzerth.			
Allegresco, <i>Italus Puer:</i> Franciscus Cserny.			

ASPAR. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi osztályának tanulói 1758. szeptember 8-án, jutalomosztással egybekötve. Actus III.

Honorius halála után, nem lévén utódja, a trónt Joannes, a császári testőrség parancsnoka ragadta magához. Theodosius viszont Valentianust, a meghalt uralkodó nővérének sarját akarta Itália, illetőleg a nyugati részek birtokába helyezni. Éppen ezért segítette annak vezérét Ardaburiust. De a vezért kedvezőtlen szelek Ravannába sodorták, ahol Joannes fogságába esett. Mikor annak fia, Aspar erről tudomást szerzett, átvevén a fővezérséget, Ravannába sietett és megszabadította atyját. *Vid. Epit. Hist. Byz.*

PERSONAE AGENTES.

Joannes Tyrannus. Joannes Hoffman.
Ariobindus ejusdem filius. Antonius Bruncsvik.
Ardaburius Dux Captivus. Antonius Melczer.
Aspar ejusdem filius. Thomas Buday.
Patritius Asparis filius. Franciscus Hatoss.
Vitalianus Praefectus Ravennae, faves Aspari. Georgius De Schmitth.
Marcianus (Tribuni mili-) Andreas Reviczky.
Alanus (tum Asparis) Ferdinandus ab Hőhengarten.
Gerontius amicus Joannis. Ignatius Podrádszky.

THEOPHILUS. Előadták a selmeci jezsuita gimnázium elemi osztályának tanulói 1759 májusában. (Latin és német nyelvű program.) Actus III.

Theophilus, egy konstantinápolyi ifjú nagy vagyont örökölt, melyre szemet vetett nagybátyja, Olpites és elhatározta, hogy megöli a szerencsés örököst. Theophilus nyomára jött nagybátyja szándékának és mivel úgyis vágyódott egy nyugalmasabb élet után, lemondott vagyonáról, hogy életét magánosságban és szegénységben töltsen. *Spond.*

A program megjegyzi még, hogy Theophilus azon ifjak közé tartozott, kik a tanulni vágyó ifjúságot nem kedvelő Balbustól való félelmükben az erdőben kerestek menedéket. És Theophilus három év alatt annyira megváltozott, hogy övéi már fel sem ismerték.

ACTORUM NOMINA.

Theophilus Olpitis ex Fratre Nepos	Automolus. Michael Wedrődi.
Joannes Bap. Lang.	Olpites. <i>Theophili Patruus.</i> Paulus Caspar.
<i>Theophili in sylvis socii.</i>	Rosimundus. <i>Olpitis filius.</i> Joannes Peierbeck.
Melindus. Ant. Schmidt.	Stasimus. <i>Olpitis famulus.</i> Mathias Naischl.
Genesius. Josephus Stankovicz.	
Aspondus. Ignat. Helcz.	
Symachus. Joannes Nep. Lang.	
His accedunt Pastores, Musici. etc. etc.	

LEANGUS. Előadták a szakolcai jezsuita gimnázium felső és középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1761-ben. Actus III.

Livaniust, a sínaiak fejedelmét a nép dühe, mely áterjedt az uralkodó családjára is, megfosztotta hatalmától. A palota főparancsnoka, Leangus a király iránti ragaszkodását a szorult helyzetben is kimutatta. Ugyanis a trónörökös helyett tulajdon fiát engedte át a nép dühének. *P. Du Halde S. J. in Fastis Monarchiae Sinensis, & alii.*

PERSONAE AGENTES.

Leangus, *Gubernator Imperii Sinensis,* Mathias Aluisetti, *Poeta.*
Svenvangus, *Filius Imper. Livanii, habitus pro filio Leangi sub nomine Siveni.* Ignatius Prider, *Gram.*
Zeïlanus, *Tartarorum Imperatoris filius, captivus apud Sinenses, amicus Siveni.* Ignatius Radl, *Gram.*

Minteus, *Mandarinus Militaris, Amicus Siveni; postea deprehenditur filius Leangi*, Josephus Vincze, *Gram.*

Almansor, *unus e Ducibus Tartaris cum Zeilano captivus, clam favens Minteo*, Josephus Mann, *Poeta.*

Zuningus Martinus Strobl.

Taicungus *Nobiles Sinenses.* Ignatius Budyacs.

Mandarini Milites, et Literarii, Milites, Populus, etc.

FERDINANDUS III. HISPANIAE REX. Előadták a kassai jezsuita gimnázium felső nyelvtudományi osztályának tanulói 1766. szeptember 5-én. Actus III.

III. Ferdinánd spanyol király, mivel érvényre akarta juttatni országában a kereszténységet, Hispalis elfoglalására indult, mely város elzárkozott az új tanoktól. Nagy harc fejlődött ki annak birtokáért, mert a mórok mindent megtettek, hogy Hispalis ne jusson Ferdinánd kezére. *Ita Garsia apud Ribadeneiram.*

A többi a szerző betoldása: A harcban Alfonsus és Regillus az ellenség fogságába esett. Ferdinándra a csata kimenetele is már kétes volt, mikor a király az Egek Királynőjéhez folyamodott segítségért. Fohásza meghallgatásra talált, mert a mórokon diadalt aratva elfoglalta Hispalist, sőt a mór király fia is fogságába esett.

PERSONAE AGENTES.

Ferdinandus Rex, Carolus Ujházi.
Poeta.

Filii regis.

Ludovicus, Franciscus Xav. Branics.
Grammatista.

Alfonsus, Paulus Szent-Iványi.

Regildus, *Amicus Pajae*, Mathias Zborovszki.

Ferdinandus, *Centurio*. Michael Erdődi.

Mathan, *Nuncius*. Joannes Komáromi.

Agatophus, *Rex Maurorum*, Joannes Nep. Manczini.

Paja, *Regi a consiliis*, Martinus Vadics.

Sivardus, *Aciei Structor*, Ludovicus Srideczky.

Tribuni.

Coreas, Josephus Lokosanszky.

Choren, *Filius Regis*, Michael Polaki.

Migonda, *Praef. Urbis*, Franciscus Raffinszki.

Xibata, *Legatus*, Michael Tamlechnovszky.

His accedunt Musici, Milites, Captivi etc.

CUMTE E LATEBRIS. In Thronum sublimatio. Előadták a kolozsvári jezsuita gimnázium középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1762 júniusában. Actus III.

Tiencus, a sinai királyok leszármazottja ismeretlenül élt egy vadásznál, aki gyermekkorától fogva nevelte. Ekkor történt, hogy a királyi család kihasználásával megüresedett a sinai trón. Az ifjú elhatározta, hogy mint jogos örökös megszerzi azt, ami sikerült is neki. *Coupl. in Tab. Chrono. Mon. Sin.*

NOMINA ACTORUM.

Cumte *sub nomine Laesii putatus Siliuni, revera Filius defuncti Regis Tiencum.* C. Dionysius Bánffi.

Proceres Regni.

Sophius. Franciscus Hamerl.

Alsonus *Pastorum Simulans*. Christophorus Jrimias.

Caesiumus. Godefridus Hetzel.

Siliunus *Venator Nutritius Cumti*.
David Vajna.

Polydorus *Prorex Regni*. Georgius Székely.

Nankamus *Polydori Natus*. Franciscus Nagy-Györi.

Kiuna Bonzius. Christophorus Gajzágó.

Juliorus fani Custos, *Alsoni Natus*.
Christophorus Korbul.

His accedunt Milites & c.

f) különféle tárgyak.

HOMAGIUM RELIGIONIS, PALLADIS & HONORIS. Eminentissimo, ac serenissimo Principi Christiano Augusto, Sac: Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinali . . . Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium növendékei 1713-ban.

Astraea visszatér a földre és örvendez az ünnepelt Geniusának. De még nagyobb lesz az öröme, mikor a Religiotól és Pallastól meghallja az ünnepelt magasztos tetteit. Megparancsolja tehát Honornak, hogy neki diadal-ünnepet állítson.

NOMINA ACTORUM.

Genius Eminentissimi Card. Ducis Sax. Joannes L. B. Tolvaj de Köpösd, Ungarus Rhetor, e Regio Nob. Conv.

Ungaria. Illustrissimus D. Paulus Forgács, de Ghymes S. R. I. Comes, Ungarus Physicus, Sem B. M. Virg. Conv.

Alexander. Spect. ac Magnif. D. Georgius L. B. Berényi de Karancs Berény, & Bodok: Ung. Phis. Sem. B. M. V. Conv.

Darius. Spect. ac Magnif D. Josephus L. B. Mednyánski de Medgyes Ungarus Physicus.

Universitas. D. Joannes Leeb, Nobilis Ungarus Metaphysicus.

Flora. D. Ambrosius Peterffi, Eques Ungariae Peril. Ungarus. Met.

Astraea. D. Christoph Spindler. Praen. Ung. Log. Sem. S. Adal. Conv.

Jupiter. D. Josephus Svetics, Nob. Ung. Metaph. Sem. B. M. V. Al.

Hermes. D. Emericus Birolini, Nobilis Ungarus Metaphysicus.

Sapientia. Ladislaus L. B. Sandor de Szlavnicza, Eques Auratus, Ungarus Rhetor. Sem. S. Adalberti Conv.

Honor. Antonius L. B. Pongrácz, de Sz. Miklós, & Óvár, Ungarus Syntaxista, Sem. Sancti Adalb. Conv.

Mercurius. Franciscus Sándor, Perillustris Ungarus Rhetor.

Justitia. Josephus Jókai, de Pochroncz Szelepcsény, Perillustris Ungarus Rhetor.

Pallas. Ludov. Mecseri de Csoór, Perill. Ung. Rhet. Sé. B. M. V. Al.

Fama. Antonius Schreffl, de Monsperg, Perillustris Germanus Rhetor.

Religio. Franciscus Thedi, Praenobilis Ungarus Rhetor.

Virtus. Michael Joannes Pirolt, Praenobilis Ungarus Rhetor.

Pax. Joannes Paxi, Nob. Ung. Rhet. Sem. B. M. V. Al.

Fortuna. Carolus Meth, Nobilis Ungarus Rhetor.

Diogenes. D. Andreas Basai, Nobilis Ungarus Metaphysicus.

Euclio. D. Joannes Dsulek, Slavus Physicus.

Astrologus Matthias Kanyorics. Slavus Rhetor.

Jakel. Andreas Hlatki, Ungarus Logicus.

Ruricola Joannes Horvath, Ungarus Logicus.

Genius Pasmanianus. Franciscus Dobsa, Praenob. Ung. Poeta.

Genius Lorianus. Emericus L. B. Berényi, de Karancs Berény, & Bodok, Ungarus Rhetor.

Genius Lippaianus. Carolus Peterffi, Eques Ungariae Perillustris Ungarus, Syntaxista.

Genius Szelepcsény. Franciscus Petrai, Praenob. Ung. Syntax.

Genius Szécsénian. Ladislaus Forgács, de Ghimes. S. R. I. Comes Ungarus Syntaxista. Sem. B. M. V. Convict.

Genius Kollonicsian. Josephus Forgács de Ghymes, S. R. I. Comes Ungarus Grammatista Sem. B. M. V. Convict.

Genii Grammaticae	{	Comes Ignatius Emericus Kohary, de Csábrág, & Szitna.
		Ungarus Parvista Sem. S. Adalb. Conv.
		Josephus L. B. Berényi, de Karancs Berény, & Bodok Ungarus Parvista. Sem. B. M. V. Conv.
		Joannes Georg. Gosztoni, Praenob. Ung. Parvista.
		Ladislaus Novotha, Praenob. Ung. Parvista.

Phydias. D. Andreas Porubski, Ungarus, 2-di. Anni Theolog.

Polycetetes D. Joannes Jámbor, Ungarus Metaphysicus.

Mentor. D. Georgius Rehorovszki, Ungarus Physicus.

Pictor. Antonius Repkovics, Slavus Rhetor.

His accedunt Musici, Gigantes, Saltatores, Lemures etc.

FORTITUDO CHRISTIANA IN PETRILLO ET AMANDO MARTYRIBUS. Előadta a pozsonyi jezsuita gimnázium elemei osztálya 1729-ben. Scenae XIII.

A darab példa arra, hogy mire képes a keresztény hit. Petrillus és Amandus minden hízelt szónak, mely hitük elhagyását célozta, férfiasan ellenállottak. Nem riadtak vissza még a halálbüntetések különféle neveitől sem. Mindvégig állhatatosak maradtak és inkább választották a halált. *Juven : in Historia Japo.*

NOMINA ACTORUM.

Morindonus. Franciscus Palásti de eadem.

Handinus. Ignatius Palásti de eadem.

Haldus. Antonis Kunn, de Raplát.

Trosulus. Franciscus Sauska de Samberg.

Petillus. Joannes Kákonyi.

Amandus. Georgius Bogyai.

Glorillus. Christophorus Weltishoffer.

Tarillus. Joannes de Logan.

Barinus. Franciscus Altmayr.

Gracillus. Carolus Schotter.

Ambinus. Josephus Stuhr.

Cratinus. Franciscus Parniczky.

Triminus. Franciscus Segenhoff.

Brendulus. Franciscus Hollosy.

Crillus. Jacobus Sattler.

Crimpinus. Joannes Baptista Manfrin.

His accedunt Musici, Saltatores, Milites, Lictor etc.

JUVENTUS TENERA. HOSTEM TERGEMINUM SIBI INSENSISSIMUM, NIMIUM, UTPOTE : AMOREM PARENTUM. OTIUM AC PRAVAM SOCIETATEM FUGIENDI EDOCTA. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi osztályának tanulói 1730. március 26-án. Scenae XIV.

Geryon rossz útra akarja téríteni Nevutiust. Ezért az ifjúság három veszedelmes ellenségét: Paterastust, Choliust és Cacoterust, kik a szülők iránti engedetlenséget, a restséget és a rossz barátságot személyesítik, gyűlésbe hívja, hogy legyenek segítségére. Ezek Nevutiusnak különféle csejt vetnek. Astoridest, ki az atyai gondosságot formázza, megvakítják, nehogy Nevutiust a jó úton megtartsa. Nevutius megfosztván támaszától, a bűn fertőjébe süllyed. *Ita poesis.*

NOMINA ACTORUM.

Geryon Rex. Franc. Palasthy. *Vitium.*
Nevutius. Georgius Haramin. *Juventus.*
Paterassus. Josephus Siskovics. *Consiliaris I-mus nimias Parentum*
Amor.
Cholius. Franciscus Fux. *Cons. 2-dus Otium.*
Cacoterus. Franciscus Bellusics. *Cons. 3. Prava Societas.*
Pandora. Ignat. Palásthy.
Aristorides. Andr. Rudi. *Cura paterna.*
Minerva. Godefridus Polth.
Stator. Josephus Raducha.
Aesculapius. Josephus Schmit.
Mercurius. Joannes Redl.
Iphilulus. Petrus Rimer.
Aulici. { Franciscus Szegenhoff.
Franciscus König.
Franciscus Paidl.
Joannes Pehr.
Franciscus Scholter.
Joannes Peternater.
His accedunt Comites, Musici, Milites, Saltatores, Nuntii.

REMANEDUS SIVE CLIENS AB ANGELO CUSTODE Ad vitae emendationem Novissimorum terrore reductas. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium elemi osztályának tanulói 1730 júliusában. Scenae XI.

Almában az ifjú Remanedus régi barátjának kínjait látta, mikor az a pokolban szenvedett. Ettől annyira megrémült, hogy bűnös életét megváltoztatta. *Annus Angelic. Hebdom. 2. SII.*

NOMINA ACTORUM.

Remanedus. Franciscus Sauska.
Angelus custos. Georgius Bogyai.
Helippus. Ignatius Kakonyi.
Olindus. Joannes Méczes.
Comites { Antonius Morocz.
Joannes Naszvadi.
Franciscus Parniczky.
Emericus Bellesznay.
Franciscus Partime.
Ignatius Hávor.
Helippi. { Ignatius Végh.
Josephus Sthur.
Florianus Csemy.
Carolus Meyer.
Josephus Meyer.
Joannes Kis.
Angeli. { Adalbertus Sándor.
Josephus Sándor.
Franciscus Pongratz.
Ignatius Morocz.
Jacobus Klaus.
Gabriel Hales.
Amici {
Remanedi. {

Morallus. Jacobus Sattler.

Lycanor. Franciscus Hoffman.

Praedones. { Carolus Naszvadi.
Jacobus Gevaj.
Michael Gálba.

His accedunt Musici, Saltatores, Epheb.

TRIUMPHUS CHRISTIANITATIS IN FLORIBUNDO ET INALDO.

Előadták a pozsonyi jnzsuíta gimnázium elemi osztályának tanulói 1731 júniusában. Scenae XV.

Floribundus a kínzásoktól való félelmében rávette Neptianus királynak fiát, Inaldust, hogy az ő helyén áldozzon az isteneknek. Inaldus felvette Floribundus ruháját, egyszersmind hitében is átváltozott. A király felismerte Inaldust és nagyon megörült, hogy fia mennyire tudja a krisztusi hitet színlelni. Mikor az ifjú kijelentette, hogy nem színlelés az, Floribunussal együtt kivégeztette. *Ita paucis mutatis Baronius.*

A darabot allegorikus párhuzam kísérte.

NOMINA ACTORUM.

Nepotianus. Franciscus Zauska.

Floribundus. Ignatius Kákonyi.

Inaldus. Joannes Hellmar.

Angelus Custos. Ignatius Pachner.

Benignus. Georgius Neihauser.

Salvius. Ignatius Végh.

Metellus. Engelbertus Kempelen.

Meliphus. Florianus Csémy.

Praef. Carceris, Joannes Kis.

Fili Benigni.

Josephus Schsen.

Jacobus Klaus.

Franciscus Pongratz.

Joannes Leeb.

Proceres.

Adalbertus Sándor.

Josephus Sándor.

Joannes Naszvady.

Franciscus Hoffman.

Michael Voigt.

Josephus Deminyi.

Amici Floribundi.

Leopoldus Leütner.

Michael Vas.

Nicolaus Vas.

Joannes Liebheer.

Josephus Rudi.

Josephus Korbics.

His accedunt Musici, Ephebi, Milites, Saltatores.

ALEXIS. Előadták a pozsonyi jezsuita gimnázium elemi osztályának tanulói 1756. július 29-én. Actus III.

Egy előkelő származású ifjú a magányba vonult, hogy ott az égi jelenésekbe gyönyörködve háborítatlanul élvezze a csendes nyugalmat. Hozzártározói felkeresték, hogy hazahívják, de minden hízelgésük és könyörgésük hiábavalónak bizonyult. *Ex Historiis Ungariae.*

A szerző a történetet a következőkkel töltötte meg. Alexis pásttorruhá-

ban találkozott atyjával, ez azonban nem ismerte fel. De egy Licidas nevű pásztor elárulta Alexist, úgyhogy az atya magával vihette. De később megengedte, hogy előbbi életét folytassa.

NOMINA ACTORUM.

Japonius.

Genitor Alexis.
Ignatius Kunics.

Losius.

Familiaris Alexis.
Ludovicus Fritz.

Alexis.

Sub nomine Daphnidis.
Josephus Koller.

Mellisseus.

Familiaris Alexis
Josephus Puchner

Pastores.

Lycidas Klobucsiczki.
Thyrsis Höff.

Bartus Ludovicus Maquet.
Amyntas Joannes Vincze.

Accedunt Musisi, et Saltatores.
Instructore Domino Carolo Plachi.

SANCHUS. Előadták a szakolcai jezsuita gimnázium elemi osztályának tanulói 1758-ban. Actus III.

Nobunanga megtiltotta, hogy a keresztény vértanúk holttestét valaki eltemesse. A rendeletet először az uralkodó kegyeltje, az ifjú Sanchus szegte meg, ki barátjának adta meg a végtisztességet. Sanchust azonban a város kormányzója tettenérte és a király halálbüntetést szabott rá. *P. Hazard*

PERSONAE AGENTES.

Sanchus, Nobilis Adolescens, Imperatori in paucis Charus: Maximilianus Valenticz.

Sacajus, ejus Familiaris: Nicolaus Fischer.

Jokondonus,) **Fratres Sanchi.** (Josephus Eugenius a Klempai.
Marindonus,) (Franciscus de Vaisman.

Nobunanga, Regulus: Leopoldus de Pompejati.

Xogura, Gubernator Urbis: Josephus Velki.

Quiobus, Praefectus Militum: Martinus Rehák.

Fiangus, Aulicus: Joannes Kohutek.

Cianguedonus, Legatus Imperatoris: Joannes Goldenstein.

His accedunt Musici, Servi, Sacrificuli, Milites.

ALEXIUS JAPON. Előadták a kolozsvári jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi osztályának növendékei 1761 júniusában. Actus III.

Alexius elhatározta, hogy életét magánosságban tölti. De atya ellenezte tervét, mert ő volt egyedüli támasza. Hogy ez se legyen akadály, Alexius egy Placidus nevű ifjút kért meg, (akivel a keresztúton találkozott) hogy gon-

doskodjék atyjáról. Azt pedig arra kérte, hogy Placidust fogadja helyette gyermekének. Aztán visszavonult a régi magánosságába. *Juven lib. 22. parte 5. num. 699.*

E darab ugyanazt a tárgyat dolgozza fel, mint az előbb tárgyalt *Alexis*.

NOMINA ACTORUM.

Alexius. Franciscus Nagy-Györi.

Blaesulo *Familiaris Alexii.* Jacobus **Hilas** *Pater Alexii.* Paulus Bogáti.
Bianchy. *Adversarii in votis Alexii.*

Vinculus *Servus.* Emericus Miklf. **Salvius.** Chistophorus Gaizágó.

Placidus. Christophorus Irimias. **Syrtus.** Godfridus Hetzel.

His accedunt Musici etc.

BABILAS. Előadták a besztercebányai jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi és elemi osztályának tanulói 1761 júniusában. Actus III.

Babilas antiochiai püspököt hite miatt Numerianus császár több keresztény ifjával halálra ítélte. S kijelentette, hogy csak abban az esetben ad kegyelmet, ha a pogány isteneknek fognak ezentúl áldozni. Mivel Babilas ezt megtagadta, a legkegyetlenebb kínzások közt szenvedte el a halált. *Joan. Bonif. Ep. lib. 1. de Sap. Fructus.*

PERSONAE AGENTES.

Babilas, Episcopus: Joannes Hibler.

Numerianus, Caesar: Andreas Turman.

Clitus, et f Duces Nume- Josephus de Marczani.

Proclus, \ riani Caesaris Godefridus Puchner.

Horatius, clam favens Babilae: Franciscus Gertner.

Leontius, Amicus Horatii: Joannes Straka.

Camillus, servus perfidus Leontio: Josephus Kubini.

Davus, servus Cliti: Joannes Nepom. Koretko.

His accedunt Musici, Milites, et Sacrificuli.

JULIUS MARTYR. Előadták a kassai jezsuita gimnázium középső nyelvtudományi osztályának tanulói 1763 májusában. Actus III.

Vienneben, egy franciaországi városban Julius mártír emlékének adóznak. Erről a vértanúról semmi mást nem tud az utókor, mint azt, hogy Julius ifjú életét adta zálogba Krisztusért. Azt az időt sirja vissza a szerző.

A darab kevés változtatással megegyezik *P. Friz* hasonló című munkájával.

PERSONAE.

Plinius, Procos, Rom. Emericus
Zombori de eadem.

Sergius, Quaestor Rom. Stephanus
Fekete de Nagy-Ivány.

Ephebi Proconsulis.

Julius, sub Nomine Cirini, Paulus
Szentiványi, de eadem *Poeta.*
Marcellus, Gabriel Strohammer.

Maximus, Francis. Zmeskáll.

Ejus Filii.

Fabius, Senator Rom. Joannes Nepom. Manczini, *Poeta.*

Valerius, Joseph. Brikner.
Fabiolus, Joannes Krupaj.
Miles, Joannes Nyúlshzeghy.

Accedunt Lictores & Saltatores.

PALILIA SACRA. Pásztorjáték. Előadták az esztergomi jezsuita gimnázium alsó nyelvtudományi és elemi osztályának növendékei 1765 júniusában. Actus III.

Egy ifjú, kinek megjelent a Boldogságos Szűz, az égi jelenség látásán annyira eltelt az iránta való tisztelettel, hogy ezután már semmit sem kívánt látni. Elhatározta tehát, hogy szemét kiszúrja. Az egyikre már úgyszólván volt, tehát csak a másiktól kívánt megválni. Ekkor ismét megjelent neki a Boldogságos Szűz, ki megtiltotta, hogy szándékát végrehajtsa, sőt a világtalan szemnek is visszaadta látását. *P. Bidermanus in deliciis sacris L. II.*

NOMINA ACTORUM.

Alexis, Paulus Manigai.

Satyrus, Franciscus Gaiger.

Thyrsis, Joannes Farkas.

Menalcas, Michael Kostka.

Nisus, Sigismundus Baranyaj.

Amyntas, Anton. Gyurkovics.

Pales, Joannes Bacskádj.

Daphnis, Josephus Láng.

Tityrus, Josephus Farkas.

Meliboeus, Franc. Woleraich.

Alphaeus, Ignatius Habán.

Majas, Josephus Komáromi.

Accedunt Musici, Saltatores etc.

Különböző helyeken fennmaradt programmok.

NUPTIAE AETATIS AUREAE CUM GENIO TRANSSILVAVIAE.¹⁾ (Latin és német nyelvű program.) Valószínű, hogy 1621. augusztus 26-án Szébenben színre került.

Argumentuma: „Már ösidők óta panaszkodtak eleink, hogy a vaskor uralkodik a világon. Ennek uralmát Erdélyben a háború oly sok csapása, éhség, pestis, melyek annyira sújtották, az elégnél is jobban bizonyítják. Mi az aranykort hosszú rejtekéből előhozzuk és Erdély Geniusszával összeházasítjuk, hogy állandóságát szemlélhessük. Kívánságaink őszinteségét és mindenek igazságát, ami a lényegét illeti, csak jelölni kívánjuk a költészet által: hogy aztán az egyes mondásokból valaki a helyes értelmet kivonja, ebben okossága kegyesebben nyilatkozik, mint a költő tehetsége. Egyébként a német nyelvű személyekhez adott magyarázat s maga a periocha szintén az előadásnak könnyebb megértésére fognak szolgálni.”

A mű tartalma: „A Prologban a fegyveres Pallas a Reménység kérésére Jupiter megbízásából kényszeríti Mercurt, hogy a csapásokat Pandora szelencéjébe zárja vissza s Jupiter nevében megrendeli, hogy a zivatar után térjen vissza a napfény és a boldogság keljen ki Saturnus sírjából. A Remény öröme változik. Ezt a cselekvény követi, mely szerint Erdély Géniusa nőül akarja venni az Aranykort s ez bele is egyezik. A házasságot Dolus és az Alchimisták Géniusza úgy akarnák meggátolni, hogy utóbbi a Vaskort látszólag arany-

¹⁾ Közlötte: Swarz. Archiv. V. 101—114 l.

nyá változtatja s ezt akarják elvétenni. Sikerülne is cselők Prudentia segélye nélkül. Ekkor Dolus látva, hogy a Vaskort nem bírja megkedveltetni Erdély Géniusával, az Aranykort akarja tőle elidegeníteni. Ez nem sikerül s végre a lakodalom megtörténik. — Az epilógus gr. Virmont katonai főparancsnokot dícséri, ki a jezsuitáknak Szebenben templomhelyet eszközölt ki, mert az ő idejében Transsilvania a Boldogsággal lép frigyre. Saturnus meg akarja ugyan ezt rontani, de a fegyveres Pallas meggátolja. Kérven ekkor Transsilvania az istennőt, hogy e szövetséget állandóvá tegye, közbeszól a Veritas és felvilágosítja, hogy a fegyveres és tógás Pallas alatt a kormányzó tábornok értendő s inti tehát Erdélyt, hogy hallgasson parancsára s várja tőle boldogságát. Végül az egész kar ő kegyelmességének, mint Erdély boldogsága biztosítójának hosszú életet kíván.¹⁾

FŐBB SZEMÉLYEK.

Erdély Geniusa, azaz az erdélyiek.

Aranykor, azaz azon javak, melyek a haza boldogságának szerzői.

Prudentia és Justitia, azon kiváló lelkek, akik a haza javára törekcszenek.

Aetas ferrea, jelöli a haza boldogságával ellenkező rosszakaratot míg az

Alchimisták Geniusa, azon hitetlen embereket, kik a látszólagos boldogságot valódinak mondják, dicsekedve emlegetik, de a szerencsétlen gyakorlaton okulva bánkódnak.

Risus az Alchimisták Geniusának kísérője.

A darab közben interludium volt, mely az aranygyapjú históriáját tartalmazta, szereplői Mars, Jason, Furia, Bellona. Az előadásban mintegy 40 ifjú vett részt.

PIETAS VINDEX LIDERICUS DIVIONIS DUX MATERNAE LIBERTATIS GLORIOSUS ASSERTOR. Előadták a nagyszombati jezsuita gimnázium tanulói 1695-ben, jutalomosztással egybekötve. Actus III. (Latin és magyar nyelvű program.)

„Burgundia nagyobb hadjáratában elvész Salvartius, kit valószínűleg azért tett el láb alól rokona, Phinartius, hogy ő nyerje el a divionbeliek uralmát. A summája a darabnak előre jelzi, hogy a megölt fejedelemnek a neje Emergata férje megöletése után egy berek belsejébe futván Lidericust, a darab hőst szülte. Istenre bízván a gyermeket, elrejtí egy bokor alá. A kitett gyermeket egy remete nevelte fel, aki Angliába küldi, ahol az megtudja származását, seregével visszatér és párbajban legyőzi atyja gyilkosát. Az első cselekedet első scenája folytatja az eseményt. Phinartius, a tyrannus éppen születés napját üli. Ezt arra használja fel, hogy ünnepi játékot rendez és azt teszi a Lidericus ellen küldendő sereg vezérévé, aki győztes lesz. Olindorus lesz a győztes, ezért Martanus eltökéli Olindorus halálát. Közben Phinartius megértvén, hogy rá nézve a Salvartius nemzetség vészt hoz, elfogatta Emergát és már a bitót is elkészíti számára. Lidericus megtudván származását, anyjának keserves sorsát, hazatér és párbajban legyőzi atyja gyilkosát.

A darab szereplői: fejedelmek, hercegek, országnagyok, nemések, alvilági szellemek, mythologiai istenek, geniusok, görög és caminenta hősök és előkelők, kik különösen a kórusokban játszanak nagy szerepet.²⁾“

¹⁾ Id. Ferenczi: A kolozsvári színészet és színház története. 51—53. l.

²⁾ Rupp Kornél közlése szerint Ir. Közl. 1892. évi. 101—103. l.



Rupp Kornél némajátéknak minősíti e darabot és megjegyzi, hogy az alapeszméje tulajdonképpen az Előljáróbeszédben továbbá a 2. és 3. cselekedet előtt lévő Példázatban allegória formájában bontakozik ki. Az események csak az allegória háttérül szolgálnak. De ezen állítása téves, mert éppen fordítva áll a dolog. Az allegória tulajdonképpen az előadás fényét, látványosságát akarta emelni és csak másodsorban volt lehetőleg hű kifejezője a darab értelmének. Mintegy biznysága ennek, hogy a későbbi időkben, főleg az évközi előadásoknál, mikor is a jezsuiták a darab külső kiállításával kevesebbet törődtek, legtöbbször hiányzanak az allegorikus képek. Nem helytálló az a megjegyzése sem, hogy nem látja indokolva, miért küldi a remete Lidericust éppen Angliába, ahol rövid idő múlva a királyi udvarba kerül, — kitől tudja meg feledelmi származását, — miféle sereggel tér vissza hazájába és hogy jut ehhez a sereghez? Erre azt lehet válaszolni, hogy a programok tartalmából nehéz megtalálni az események közötti kapcsolatot és mindeme kérdésekre talán helyreigazító feleletet is adna az előadott darab szövege, ha ránk maradt volna.

— — — — —

EZ VILÁGI HIVSÁGOS GAZDASÁG SZERETETI.¹⁾ Előadta a sárospataki pápista (jezsuita) iskola tanulói ifjúsága 1705-ben. Actus III. Már Nagy Sándor is említi, (Magyar Könyvszemle 1884. 53 l.) de téved, mikor teljes szövegű kéziratot iskoladrámának tartja, mert csak tervezet.

A darab tervezetét a Szentírásnak következő szavai hozták létre: „Nincs hamisb, mint a pénzt szeretni, mert az ő lelkét is áruba-bocsájtja.” *Eccle. cap. 10. 4. 10.*

„Hyppolitus gyermekkorától fogva idegenben él, nagy vagyonra tett szert, sok kincssel hazatér hazájába. Egy Cyrallus nevű katona Hyppolitus atyjához megy, hogy az ő fia. Hyppolitus megérkezve atya házához, nem ismervén meg szülőit, azok sem őt, szállást kér. Pénzéért megölik, csak azután ismerik meg egy jegy által, hogy az elbujdosott fiukat ölték meg.”

A darabot mythologiai párhuzam kíséri.

* * *

Mindezekből láthatjuk, hogy tárgykörük szempontjából a programok nagy vonásokban megegyeznek az évkönyvekben fennmaradt adatokkal. Legfeljebb annyiban van itt előnyösebb helyzetünk, hogy többféleképp tudjuk az előadott drámákat csoportosítani. A program argumentuma legtöbb esetben nem tartalma az előadott daraboknak. Csupán csak utalás arra, hogy mely munkából mit vett a szerző alapul darabja megírásánál. Ezek előrebocsátásával tehát nem szabad az argumentumokról arra következtetnünk, hogy a jezsuita iskoladrámáknak egyszerű cselekvényük volt, mint ahogy az első tekintetre ezekből kitünik. Megfigyelhetjük ezt ott, mikor valamely darab programjában az argumentum mellett a bővebb tartalom is előfordul. Más esetekben az argumentum után megjegyzéseket találunk, melyekben a program összeállítója jelzi, hogy a kölcsönvett tárgy milyen elemekkel bővült. Néha csak egy-két személynek nevét találjuk itt rövid megjegyzés alakjában. De ha figyelembe vesszük, hogy egy új személynek beiktatása a főcselekvénybe mekkora alkalmat nyújthat a bonyodalom kialakulására, máris igazolva látjuk állításunkat.

¹⁾ Ballagi Aladár közlése szerint. Ir. Közl. 1892. évf. 108-109 l. Jelenleg a sárospataki ref. főiskola könyvtárában lévő Collectio Fűsianában van.

Mindazok, kik egyes programokat ismertettek, mindig hangsúlyozták az abban előforduló női szerepet. Ezért megemlíthetjük, hogy a Nemzeti Múzeumban fennmaradt és fentebb közölt 78 program közül kilencben fordul elő női szerep. Ezek a következők: *Arsinoe* Nagyszombat 1730, *Praemium fidei et ambris*... Sopron 1735, *Jagello ex Magna Litvaniae Duce Rex Poloniae electus* Sopron 1738, *Theoxena* Nagyszombat 1759, *Saltus Proemium Caput Joannis* Esztergom 1756, *Nehemias* Nagyszombat 1701, *Aurelius* Szokolca 1758, *Caracalla* 1776 és *Invicta Constantia* 1724. Az utóbbiban három női szerep is van. Tehát a daraboknak mintegy 12 százalékában fordul elő női szereplő.

Végül a programok iskolánként a következőképpen oszlanak meg: Nagyszombat 42, Pozsony 21, Trencsén 10, Kolozsvár 7, Komárom 6, Kassa 5, Selmec 5, Szokolca 4, Besztercebánya 3, Esztergom 3, Győr 3, Nagyvárad 3, Eger 2, Lőcse 2, Pest 2, Pécs 2, Monostor 2, Szokolca 2, Buda 1, Eperjes 1, Kőszeg 1, Sárospatak 1, Székesfehérvár 1, Ungvár 1 és Szeben 1 programmal.

III. Teljes szövegű iskoladrámák.

Az iskoladrámák legkevesebb számú, de legbecsesebb emlékei azok a darabok, melyek teljes szövegükben maradtak ránk. Mivel a jezsuiták szabályzata előírta, hogy az előadás latinul folyjon, mi sem természetesebb, hogy ezen darabok túlsúlyban latin nyelvűek. Csak a XVIII. sz. közepe óta találkozzunk mindsűrűbben magyar nyelvű teljes szövegű jezsuita drámákkal, vagyis abban a korban, mikor a műfaj elérte *fejlődésének végső fokát*. De korántsem szabad arra gondolnunk, hogy csak a XVIII. században kezdődött el az iskoladrámák elmagyarosodása, mert már a XVII. század elejéről is van tudomásunk magyar nyelvű előadásról. Jablonkay Gábor volt az első, aki összeállította a magyar nyelvű jezsuita iskoladrámákról fennmaradt adatokat.¹⁾ Összeállításában nemcsak tulajdonképpeni iskoladrámák szerepelnek, hanem helyet kap annak alsóbb foka, a misztérium is. Végső megállapítása, hogy a magyar nyelvű iskoladrámák száma az úgynevezett „nemzetietlen” korban tetemesen nagyobb, mint az előző korokban együttvéve.²⁾ Az összeállításnak egyetlen hibája az, hogy nem használta fel teljes számban a már akkor ismert adatokat.

Mielőtt a teljes szövegű, magyar nyelvű jezsuita iskoladrámák ismertetéséhez fognánk, lássuk milyen magyar nyelvű előadásokról maradtak fenn emlékeink.

1587. Kolozsvár: „Instaurata studia visendo apparatu, elegantique historia S. Stephani regis: acta est per speciem fabulae in scena.” (Fontes Rer. Transilv., ed. A. Veress tom. V. pg. 11.) Talán magyar?

1627. Nagyszombat: Passiójáték (Fr. Lippaytól) magyar?

1628. Pozsony: Úrnapján rövid dialogusokban 4 nyelven üdvözölték az Oltáriszentséget.*

1633. Nagyszombat: Magyar darab?

1637. Nagyszombat: Úrnapja nyolcada alatt magyar db., címe ismeretlen. (L. Horváth Z., A nagysz. kath. érs. főgimn. tört. 1896. 50. l.)

¹⁾ Jablonkay Gábor: Az iskoladrámák a jezsuiták iskoláiban 9. l.

²⁾ Id. m. 9–13 l.

*gal jelzettek nincsenek meg Jablonkay összeállításában.

1642. Nagyszombat: 2 magyar darabról említés.
 1640. Gyöngyös: Pater familias — magyar.
 1650. Trencsén: De patriarcha Josepho, magyar.
 1657. Trencsén: Absalon.
 1658. Sopron: magy.? „Bina actio idiomate vulgari.“ (Irod. tört. 1916, 378 l.) Talán német?

1668. Rozsnyóbánya: A frigyszekrény történetét adják elő. (Melich: A legrégebb m. jezsuita dráma. Ir Közl. 1895. 330. l.)

1668. Udvarhely: Melkizedek magyarul. (?)

1707. Kassa: Mátyás királyról II. Rákóczi F. előtt. Talán magyar.

1709. Kolozsvár: Vizkereszt ünnepén: „Sacerdos . . . praecedentibus et angelis et tribus regibus comice vestitis, qui in domibus perorabant. A köv. napokon is. Magyar volt, mint a következő évekből kiderül.

A kolozsvári kollégium évkönyveiben az 1701 utáni években a következő magyar nyelvű előadásokról van szó:

1709-ben Vizkereszt ünnepén s nyolcada alatt az egyik atya angyaloknak és királyoknak öltözött ifjakkal járja be a várost s a szereplő ifjak a házakban ismételtelen előadják a napkeleti bölcsek hódolatát a kisded Jézus előtt. Hogy ez a fellépés magyar nyelvű, megtudjuk a következő évek feljegyzéseiből is. Így 1711-ben így van e szokás leírva: „cum comitiva indutorum comice adolescentum, reges et angelos repraesentantium ac rhythmicos *idiomate Hungarico* versiculos declamantium.“ Az 1713-i följegyzés is azt mondja, hogy hazai nyelven (*lingua vernacula*) párbeszédes alakban (*per modum brevis dialogi*) ment végbe házanként e szertartás. Az 1714-i évkönyv „latin és magyar versek“-et említ, mégpedig mint az 1715-i évkönyv mondja: „a magyaroknál magyar versekkel, a többiekénél latin versekkel“ tartották e párbeszédeket. Ez a szokás tehát éveken át tartotta magát.

A nagypénteki vezeklő-ostorozó körmeneten színpadi öltözetben (*comice indutae personae*) szintén előadnak a gyermekek verseket, mégpedig 1709-ben négy nyelven: latinul, magyarul, németül és oláhul. A következő években is szó van a jelmez színeiről, de nem említik az évkönyvek, vajjon e szereplők mondtak-e valamely szöveget is; csak az 1715-i mondja, hogy az allegorikus cselekvény magyarító rövid tartalmát nyomtatott latin és magyar szövegben osztották ki a nép között. Ugyanígy ír az 1719-i évkönyv.

Az Úrnapi körmenetben 1709-ben a négy állomásnál az evangélium felolvasása után jelmezbe öltözött ifjak magyarul és német verseket adtak elő. Később magyar és latin versek voltak szokásban, amit az 1728-i följegyzésből következtethetünk. Eszerint ugyanis a rendes szokáshoz „még hozzájárult az, hogy a latin és magyar előadás mellett németet is szavaltak.“ Ez a német katonaságra való tekintetből történt.

U. ott. Nagypéntek: az ostromozó körmeneten: „Comice indutae personae peroraverunt 4 linguis: latina, hungarica, germanica, et valachica.“

U. ott. Úrnapi: 4 stationes „ibi post decantata evangelia perorabant comice induti pueri versiculos germanicos et hungaricos.“ (L. Hist. S. J. Claudiopolitanae ab. a. 1701. MSS. Nemz. M. 2039./Fol. Lat.)

A szatmári béke után:

1711. Kolozsvár: *Vizkeresztkor*: ac per aliquot octavae dies benedicuntur . . . cath. domicilia intra et extra civitatem cum comitiva indutorum comice adolescentum reges et angelos repraesentantium ac rhythmicos *idiomate hungarico* versiculos declamantium. (Hist. S. J. Claud. id. h.)

1712. Pécs: *Úrnapja* nyolcada alatti vasárnap: 12 tanuló angyalnak öltözve az egyes állomásoknál kifejtí az Oltáriszentség titkát *magyar*, német és horvát nyelven. (Annuae Resid. Quinqueecl. Ms.)

1713. Kolozsvár: *Vizkereszt*: „Ornati fuerunt 3 iuvenes, trium ss. regum personas vestimentis repraesentantes. Officium eorum erat, sub ingressum ad domos *lingua vernacula* neonatum Messiam inquerire, eum inventum strophis apte concinnatis salutare, tum regalium munerum in homagium novo principi oblatorum ternariis venerari, respondente eisdem singulis in domibus choro musico per modum brevis dialogi.“ (Id. Kézirat.)

1713. Pécs: *Nagypéntek*: A bűnbánati körmeneten „alterum (mysterium) exhibuit baiulantem sibi crucem Redemptorem in satellitum Romanorum habitu et armis imitantium comitiva repraesentavit, quorum singuli, uti et priores latinae, illyrice, *hungarice* et germanice pro suo quisque munere perorarunt.“ Az utolsó csapatról, mely Krisztus képét vitte, ez van írva: „quaterno item idiomate populum ad poenitentiam hortabatur.“ (Annuae Litt. Resid. Quinqueecl. 1713.)

1713. Pécs: *Úrnapja*: „Postquam scholastica iuventus angelos vestitu imitata terno idiomate latentem Deum salutasset.“ (Annuae Resid. Quinqueecl. an. 1713.)

1714. Kolozsvár: *Vizkereszt*: 3 iuvenes recitatis versibus latinis et *hungaricis* Jesulum salutabant etc. (Id. Kézirat.)

1715. Kolozsvár: *Vizkereszt*: 3 iuvenes „apud ungaros *versibus ungaricis* apud alios latinis“ adják elő a kis Jézus imádatását a házszentelés előtt. (Id. h.)

Nb. A nagypénteki körmenetben „*periocha* latino et ungarico idiomate typis est mandata atque in populum distributa.“ (U. o.)

U. ezt mondja az 1719-i tudósítás. (Periocha, a színdarab rövid tartalma, kivonata.)

1716. Pécs: *Nagypéntek*: A vezeklő körmenetben az ifjak jelmezekben szerepeltek s négy nyelven (magyar, német, horvát, latin) fejtik ki Krisztus jelképeit. (Annuae id. MS.)

1723. „Ungvarini *menstruum* hoc anno drama ante fores Collegii exhibitum magnam convenarum frequentiam e tota late vicinia pertraxit.“ (Annuae Prov. Austriae S. J. a. 1723. Bibl. Pal. Vindob. No 12117. pg. 39.) E darabnak, hogy érthessék, magyarnak kellett lennie.

1728. Kolozsvár: *Úrnapja*: „Ad supplicationem theophoricam id accessit, quod iuvenes comice vestiti praeter latinum et *patrium*, germanicum etiam sermonem laudando Deo speciebus eucharisticis velato adhibuerint.“ Tehát a latin és magyar előadás már szokásban volt. (Hist. S. J. Claudiop. a. 1728.)

1740. Győr: *Jekoniás*-t adják, talán a Kozma-féle fordítást.

1744. Győr: *Szedeciás*-t játszák, talán Kunits fordítását.

1750. Nagyszombat: Faludi F. *Constantinus Porphyrogenitus*-a kerül színre először. (Horváth Z., A nagysz. gimn. tört. 1895.)

1750. *Attilius Regulus* Metastasiótól. Magyar szövege megvan a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár kéziratai közt. (K5V20 jelzés.)

1751. Kőszeg: Faludi *Julius Caesar*-ját adják magyarul. (Millenn. értesítő.)

1753. *Zrinyi Miklós*. (Kézirata a Batthyány-könyvtárban id. h.) Friz S. J. művének fordítása.

1753. Kunits Ferenc: „*Szedeciás keservesjáték*“ megjelent.

1753. Sárospatak: *Fridericus Saxoniae dux* deserta haeresi ad Rom.

Eccl. rediens „patrio idiomate“ — (Weiser Frigyes S. J. *A kath. iskolaügy M.-orsz.-on.* II. Litterae auth. Coloczae, 1885. Fasc. III. R. I. 414. sk. I. és id. mű 68. I. az Annuae után.)

1753. Lestyán Mózesről *Egyiptomi József*-et említik az egykorú források. Ugyanattól *Salamont*.

1754. Buda: *vernacula lingua produxit* (poesis) *Comitem Adamum Batthyány de Turcica Potestate Albam Regalem vindicantem.* * (Fináczy: *Adalékok a j. iskolai színjátékának történetéhez.* Egyet. Phil. Közl. 1900. 459. I.)

1754. Sárospatak: „*Infima patrio idiomate lusit et deflevit infelicem larvatorum furum triadem a Bidermanno memoriae traditum.*“ (Weiser, id. h.)

1754. Gyöngyös: Kéziratban megvan: *Attilius Regulus*, három végzésben. Játzatott *Gyöngyösön*, 1754-ben. (Egyet. ktár. MSS. H211.)

1754. Kéziratban: *Constantinus Porphyrogenitus* jeles játék. Egerben 1754. esztendőben (Egyet. Ktár. MSS. H. 20/I. Faluditól.)

1755. Nagyvárad: *Themistocles.* „*A M. Syntaxeos comoedia Themistocles ungarice datus . . .*“ (Diarium resid. M. Váradin. 6 apr.)

1755. Buda: *Attilius Regulus*-t játszák. Valószínűleg a magyart.

1756. Trencsén: *Titi clementia.* Alighanem az Illei-féle fordítás.

1756. Sárospatak: *Puerorum Olissiponensium securitas inter rudera collabentis urbis.* (*hung. sermone.*) (Ex annuis in Bibl. Palatin. Vindob. Weiser, id. h.)

1757. Kassa: Sz. Pál *Agrippa előtt.* (Millenn. értesítő.)

1757. Kereskényi Ádám *Agostonnak megtérése* megjelen. (Nemz. M.)

1757. Nagyvárad: „*A meridie 4-a comoedia, quam M. Parvae ungarice produxit.*“ (Diar. Resid. 4 sept.) Aug. 28-án is volt egy víg darab *magyarul* (Diar. sodalitatis M. S.)

1758. Székesfehérvár: *Drama patrio sermone.* * (Fináczy id. közl. Egyet. Phil. Közl. 1901. 396 I.)

1758. Nagyszombat: *Cyrus.* (Horváth id. m.)

1758. Selmecbánya: *Attilius Regulus*, talán magyar.

1760. Rozsnyó: *Augustinus ad frugem reductus.* Talán Kereskényi darabja?

1760. Kassa: Kunits *Szedeciását* adják.

1781. Kassa: *Az idegen földre költözött tékozló fiú.* (Mill. é.)

1761. Nagyszombat: *Nehemiás.* (L. Horváth id. m.)

1761. Nagyszombat: *Scipio devicta Carthagine sui victor.* „*A meridie ultima comoedia a professore rhet. producta et illa Ungarica exhibens Scipio nem devicta Carthagine sui etiam victorem.*“ (Diar. Resid. M. V. I. sept. 1761.)

1761. *Molnár Aladár* idézete szerint Rozsnyón „*ter in scena spectata . . . sub cultu ungarici idiomatis.*“ (Id. mű I. 188. I.)

1762. Trencsén: *A malcontento úrfiak.* (Kéziratban fennmaradt.)

1763. Kassa: *Drama idiomate patrio.* * (Annuae collegii Cassoviensis S. J.)

1763. Rozsnyó: *Gula puerorum ob poma in horto Ottomaní Imperatoris decerpta punita. Ungarico idiomate.*¹⁾

1763. Nagyvárad: *Úrnapi* körmeneten ismét három nyelvű szereplés. (Diar. Schol. 24. mai.)

1764. Rozsnyó: *Pater indulgens. Ungarico idiomate.* * (Fináci id. közl. Egyet. Phil. Közl. 1900. 817. I.)

¹⁾ Jablonkay G. összeállításában a darabnak nincsen címe. Ilyen alakban I. Fináczy id. közl. Egyet. Phil. Közl. 1900. 817. I.

1764. Kassa : *A szülők és gyermekeik kötelességei.* (Mill. ért.)
 1764. Kassa : *Gyula erdélyi vajda.* (U. ott. id.)
 1764. Nagyvárad : *Filius prodigus.* „8. sept. Actio ultima lingua hungarica productus eleganter filius prodigus a P. Professore Erős cum civium (?) approbatione.“ (Diar. Resid. M. S.)
 1765. Kassa : *Imre és Konrád Esztoráz.* * (Annuae collegii Cassoviensis S. J.)
 1765. Komárom : *Codrus.* (Millen. értesítő.)
 1766. Székesfehérvár : *Boldizar. Ungarico idiomate.* * (Fináczid. közl. Egyet. Phil. Közl. 1901. 396. l.)
 1766. Sárospatak : „*Absalon patrio idiomate datus in scenam.*“ (Ex annuis *Weiser* id. mű 75. l.)
 1767. Komárom : *Szedeciást* játszák Kunitstól. (Millenn. ért.)
 1767. Kereskényi Ádám 2 fordítása megjelen Kassán : *Cyrus és Mauritius császár.* (L. Pintér Jenő, A m. irod. tört. kézik. I. 223. l.)
 1767. Illei János 3 szomorú játéka megjelen : *Salamon, Ptolomeus és Titus.*
 1767. Sárospatak : „*Bis patrio sermone theatrum adornaverunt et ita partes suas egerunt, ut ibi laudem compararint, auditoribus nobilibus aequae frequentibus solatio fuerint.*“ (Ex annuis, *Weiser* id. h.)
 1767. Rozsnyó : *Nabuchononosor ad seniores consilia revertens.* * (Ung. idiomate. Fináczid. közl. Egyet. Phil. Közl. 1900. 817. l.)
 1768. Nagyvárad : „*Ultima actio a P. Biró hungarice producta.*“ (Diar. resid. 8. sept.) (Diar. scholast. 8 sept. „*Comoedia ultima synt. in scenam datus (!) est Filius prodigus idiomate hungarico.*“)
 1768. U. ott : A Diar. schol. szerint : „24. aug. *Comoedia Princ et Parv... ungarico vero (sermone) Antiquarius.*“
 1768. Kassa : *Catharius. Patrio sermone.* * (Annuae collegii Cassoviensis S. J.)
 1768. Trencsén : Kéziratban fennmaradt vígjátékok :
 1. *In convictu regio* (farsangi darab.)
 2. *Komoedia* (év nélk.)
 3. *A titkos.* Comedia 5 ábrázolásban (németből.)
 1769. Trencsén : Mint az előbbie, kéziratban :
 Erasmus montanus avagy Hegyi Erazm. (Németből.)
 1770. Komárom : *Magyar dráma,* címe ismeretlen. (Millenn. ért.)
 1771. Székesfehérvár : *Drama patrio sermone.* * (Fináczid. közl. Egyet. Phil. Közl. 1901. 396 l.)
 1772. Nagyvárad : *Valerius.* * (Náményi : A nagyv. j. drámák. Egyet. Phil. Közl. 1897. 798. l.)
 Évjelzés nélkül kéziratban fennmaradtak : (Gyulafehérvár, Batthyány-könyvtár MSS. K5V20.)
 3. sz. alatt : *Boldisár Kaldea királya,* (keserves játék).
 4. sz. alatt : *Titus kegyelmessége.* (Egy Metastasio darab).
 5. sz. alatt : *Cyrus.* Szomorú szabású vígjáték. (A K5V119. jelzésű kéziratban levő Cyrus egészen eltér ettől).
 6. sz. alatt : *Fenhéjázó s maga sorsával meg nem elegendő embernek bolondsága.* Mulatságos játék. (Molière, Le bourgeois gentilhomme szabad fordítása.)
 7. sz. alatt : *Kéntskapáló* Nemzetes Kénts Demeter Uram. Mulatságos játék. (A végén két 3 strófás ária : „A játék közt tartott énekek.“)

15. sz. alatt: *Amely keleplzébe akarja ejteni Lászlót Salamon, abba maga keveredik...* Folytattatik a mosonyi mezőben.

16. sz. alatt: *Salamon Magyarországi királya.* (A szereplő személyek száma és neve arra mutat, hogy P. Friz művének fordítása.)

A székesfehérvári ciszt. gimn. értesítőjében 1893-ban közzétette Czapáry L. a *Heros Sinensis* c. latinból fordított ismeretlen szerzőtől való jezsuita iskoladrámát. (L. Pintér J. A m. ir. tört. Bess. fell. II. k. 395. l. j.)

A Nemzeti Múzeum 63. Quart. Lat. jelzésű kézirata a következő három magyar szövegű jezsuita iskoladrámát tartalmazza: *Caesar, Constantinus Porphyrogenitus* és *Jekonitás*.

Az 1753-ban előadott *Zrinyi Miklós* a spanyol eredetű P. Fritztől származik.

Tehát mintegy 70 magyar nyelvű előadásról és drámáról van tudomásunk a nemzetietlennek nevezett korból.

* * *

Az első ránk maradt jezsuita dráma töredék, mely egy árpádkori oklevél fedeléből került ki.¹⁾ Keletkezési ideje 1668. A befejezésben ugyanis szó van arról, hogy a magyarok a katolikus egyháztól nem sokkal több, mint száz esztendeje tértek el, másrészt a töredékes darab végén a következőket találjuk: *Dle Venerabilis saCraMenti tertla JvnlI, a nagy betűket összeállítva MDCLVIII IIII, azaz 1668. június 3-a jön ki.*

A darab két példányban, négy szalagon maradt fenn. Egyik sem teljes, hanem a kettő kiegészíti egymást. Melich, ki először ismertette e darabot,²⁾ valószínűnek tartja, hogy két tanuló munkája és betanulás céljából írtak. Ezt igazolja az, hogy két kézírásról van szó, melyek helyesírása is eltér egymástól. Az egyiknél a palatális hangok kettős jegyű alakjain az y fölött két pont van, amely a másiknál hiányzik.

A darab előljáróból, 10 kimenetelből és befejezésből áll. Tárgya a következő: A filiszteusok a frigyszekrény elrablása után örvendeznek a sikeren. Örömük azonban nem tart sokáig, mert Dávid, az újonan felkent király visszaszorítja azt és körmenetben viszi a zsidók táborába. A menet, melyen egy pogány is megtér, Michol királyné csúfalkodása zavarja meg.

A darab tulajdonképpen allegória. Láthatjuk ezt a szöveghez írt magyarázatból: „a filiszteusok az új vallások társait, Michol királyné az új vallásokat, Izrael népe pedig a Chatolica Anyaszentegyházat példázza.“ Alszeghy szerint nagyon kezdetleges darabbal állunk szemben.³⁾ Valószínűnek tartjuk, hogy misztérium volt, mégpedig ennek olyan faja, melyet szabadban, körmenetben adtak elő és csak később hoztak színre némi megtoldással. Véleményünket megerősíti az, hogy a dráma 10 kimeneteléből egyáltalán nem lehet helyszínváltozásra következtetni.

Megsértődött ártatlanság.*)

Akiért az Istennek ereje bosszút áll. Muzsika és komédia beli versekkel szent Jánosnak bizonyos tisztelője koholta és öszveszerzette 1749. Latinul is megvan. Valószínű, hogy eredeti. Előadása nem bizonyos.

¹⁾ Hodinka Antal fedezte fel az Andrásyok krasznahorkai levéltárából kapott IV. Béla kori oklevélben.

²⁾ Ir. Közl. 1895. 330 l.

³⁾ Magyar drámái emlékek a középkortól Bessenyeiig. 24 l.

*) Szivák Iván szerint közlöm. (Abafi-léle Figyelő XIV. k. 195 l.)

János püspökséggel megkínáltatván visszautasítja azt, egyszersmind korholja Vencel királyt becstelen életéért. A királyné gyóntatónak veszi őt és minthogy titkát a királynak fel nem fedezi, kínzások után, amelyek közt angyalok jelennek meg neki; a Moldvába vetteti, ahol őt csillag közt megnyugszik. Végezetül a szerző szent Jánoshoz fordul segítségért azok ellen, kik e munkát ócsárolják. Minden scena előtt tartalom van. Fölváltva : recitativo és ária. — Zenemű lehetett.

Attilius Regulus.

A három végzésből álló darab két kéziratban maradt ránk, az egyik a budapesti egyetemi könyvtár G/112, a másik H/21 jelzése alatt. A drámát először ifj. Szinnyi József ismertette az Abafi-féle Figyelőben, (1876) mégpedig a G112 alapján. Legalaposabb ismertetője Zambra Alajos volt, aki a két változatnak egymáshoz és forrásukhoz való viszonyát is megállapította.¹⁾

(I.) Attilia panaszkodik szerelmesének Liciniusnak, hogy atyja már öt éve a karthágóiak fogságában sínylődik és még reménye sincs a szabadulásra. Már-már azt tanácsolja Manliusnak, hogy atyját valamely főkarthágóival cseréltesse ki, mikor Barce és Publius hírülhozzák Regulus megérkezését. A nép ujjongva fogadja a nagy férfiút, Róma főbírája pedig úgy tiszteli a tanácsban, mint aki régi tisztét jött betölteni. De Attilius elhárítja magától a kitüntetést, mert mint Karthágó rabja áll a tanács előtt. A senatus felszólítja Amilcart, hogy adja elő Karthágó óhaját. A követ azt feleli, hogy népének minden akarátja az, amit Attilius akar. Attiliust a karthágóiak ugyanis azért bocsátották szabadon és küldötték Amilcarral Rómába, hogy számukra békét eszközöljön ki, de viszont szavát is vették, ha küldetése nem járna sikerrel, önként tér vissza fogságába. Nagy volt azonban a követ meglepődése, mikor Attilius szavának minden tehetségét arra használta fel, hogy a háborúnak már-már szunnyadozó tüzét ismét lángra lobbantsa. Továbbá kijelenti azt is, hogy visszatér fogságába. Manlius ekkor a nép akarátját tolmácsolja, mely nem engedi, hogy Attilius a veszedelembe rohanjon. De ő hajthatatlan marad és még gyermekeit is elhárítja magától, kik kézsókra járultak, mert rómainak nem szabad egy rab kezét megcsókolni.

(II.) Az atya és gyermekei hosszú versengésben igyekeznek egymást meggyőzni. Ez a rész feltűnően hasonlít Platon Critonjára, melyben Criton szökésre akarja rávenni Sokratést, hogy életét megmentse. A vita annyira fokozódik, hogy Regulus hazaárulóknak nevezi azokat, kik szándékának megmásítására akarják rábeszélni. Egy epizód szakítja meg a darab menetét, a rab Barce siránkozik azon, hogy Amilcar bátyjával nem térhet vissza hazájába, ha a két ország között továbbra is háború folyik, mire Publius nagy-lelkűen szabadon engedi.

(III.) Attilius menni készül. Attilia még egyszer megpróbálja atyját viszatartani, mivel az ellenségnek adott szó úgysem kötelez semmire. Amilcar is meg akarja szabadítani Regulust, de igyekezete megtörik annak makacsságán. A nép közben mozgolódni kezd. Hangok szűrődnek be a palota kertjébe: „Regulus Rómába maradjon.” De ő búcsúzik azzal az óhajjal, hogy jöjjön el mielőbb az idő, mikor az egész világ meghódol Rómának.

Szinnyi szerint a tárgy ilyen alakban nem alkalmas tragédia feldolgozására: „Regulus a megtestesült erény, a hibáinak árnyékát sem lehet felfedezni

¹⁾ Egyet. Phil. Közl. 1919. évf. 13—24 l.

benne. S így ezen tulajdonságánál fogva valóságos mártír és nem tragikus alak. Regulus dilemma előtt áll, ha Rómához hű marad, testileg megy tönkre, ha Karthágó érdekeinek szolgál, erkölcsileg semmisül meg. E két szempontból lehetne tragikus hős, de megakadályozza ezt mártíri jelleme.¹⁾ A darab nyelvét Szinnyei sok helyen drámai erejűnek tartja. Azonban a benne előforduló számos, retorikai szabályok szerint felépített beszéd éppenséggel nincs hasznára a tragédiának.

A darab forrását a G/112 a címben elárulja: „olasz nyelven, pompás készüléttel Játékul feltette Metastasius Péter.“ E húsz levélből álló fordítás 1752-ben Nagyszombatban készült. Zambra összevetése szerint a darab sommája Metastasio „Argomento“-jának kissé bővített fordítása, a szereplő személyek pedig ugyanazok. Legérdekesebb sajátága a fordításnak, hogy a női szerepeket mind megtartja a szerelmi motívumokkal együtt. Zambra végső megállapítása az, hogy a fordítás az áriák összevonásától, illetve kihagyásától eltekintve, továbbá kisebb, lényegbe nem ütköző eltéréseket nem számítva, hűnek mondható. A H/21 jelzésű ellenben közös forrásuknak a másolata lehet és kisebb helyesírási eltérésektől, továbbá a nem mindig sikerült módosításoktól és fölösleges betoldásoktól eltekintve azonos a G/112-vel. Címében nem tudatja Metastasio szerzőségét, hiányzik belőle még a játék sommája, befejezése és a szereplők névsora is. Megjegyzendő, hogy a G/112 jelzésű darabban azonos a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár Attilius Regulusa, a zirci könyvtárban lévő kéziratos latin nyelvű Attilius Regulus pedig Metastasio Attilio Regulo-jának fordítása azzal az eltéréssel, hogy a szereplők itt mind férfiak és a szerelmi motívumok is hiányzanak.

Érdekes a zirci könyvtár Attilius Regulusának két lapra terjedő előjátéka, melyben három római tanuló: Alcander, Valentius és Hircanus megszöktek hazulról, hogy a karthágói követség megérkezésének tanúi lehessenek. Azonban találkoznak Medarsius pedagógussal, aki először megdorgálja őket engedetlenségükért, majd megengedi, hogy végignézzék a követséget. Medarsius szavai alkotják a kapcsolatot az előjáték és a darab között: Sed en venit legatus barbarae Carthaginis, et cum eo Regulus; recedite paulisper pueri, et in silentio rem spectate.

További előadások:

1758. szeptember. Selmec: Szereplői mind férfiak. Lehet, hogy ez is Metastasio átdolgozás.

1755. Kassa: Attilius Regulus.

1758. Selmec: Regulus.

1765. Buda: Attilius Regulus.

1766. Buda: Attilius Regulus.

Ez utóbbi négynek forrása ismeretlen.

Szedeciás.

Szerezte Kunits Ferenc Kassán 1753-ban. Öt végezés. Tárnya a Királyok negyedik könyvének 25. részéből való.

Szedeciás bánkodik gyermekei sorsán, kik miatta Nabukodonosortól már sokat szenvedtek. De bizakodik Jeremiás jövődőlésében, mely szerint nem esik fogságba, (nem látja meg Babylon tornyát) sem pedig erőszakos halállal.

¹⁾ Ifj. Szinnyei József: Egy ismeretlen magyar dráma a múlt századból. Abafi-féle Figyelő I. k. 14–15 l.

nem fog kimúlni. Elhatározza tehát, hogy megütközik Nabukodonosorral. Hiába figyelmezteti Jeremiás, aki jövendölését megtoldja azzal, hogy Szedeciásnak Babylon tornyát nem látni is sok keservébe kerül. Rapsák, az ellenség vezére Szedeciás keresése közben találkozik Jeremiással, akit mivelhogy nem árulja el a király hollétét, bilincsbe ver.

(II.) Nabukodonosor törbe akarja csinálni Szedeciást, hogy minél hamarabb végezzen vele. Ekkor értesül Rapsáktól, hogy börtönében egy ember van, aki a zsidók királyáról hírt tudna adni. Tehát elébe vezetteti Jeremiást. Ez bátran felel a kérdésekre és megismétli jóslatát. Nabukodonosor látja, hogy prófétával van dolga és szabadon bocsátja Jeremiást.

(III.) Szedeciás már fogoly. Fia, Josiás megszabadítására indul Manasses kíséretében, aki viszont Nabukodonosor fiának, Évilmérnek segítségére számít. A táborban Évilmér kardjáról felismeri Josiást, mivel az egyszer életét mentette meg. Ezért szívesen megígéri segítségét. Közben meghallja a hírt, hogy atyja nemcsak Szedeciást, hanem annak fiait is halálra ítélte. Azért mégis eléje vezeti Josiást és mint szabadítóját mutatja be, remélvén, hogy az ifjú ezáltal atyjának kegyelmet szerez. Josiás csak azt kéri a királytól, hogy adja vissza atyja szabadságát. Nabukodonosor a kérést szívesen teljesíti, mivel nem tudja, hogy Josiás Szedeciás fia.

(IV.) Jeremiás börtönéből kiszabadulva találkozik Manassesszel, akinek szeméreveti, hogy Szedeciás ő miatta került bajba és most megint annak vesztét keresi.

(V.) Szedeciás már elkészült a halálra, azonban még néhány szava van Nabukodonosorhoz: „nem oltod el ma oltatlan szomjúsággal véretem vérengző pogány: utána hagyom édes véretem, fiaim: akárhová viendi őket a kegyes vagy kegyetlen szerencse, magával viszi ő és országának örökös igazságát és mindenütt bosszúállásra gyullasztja édes véretem, ma fogytig ontandó vérem.” Josiás elérkezettnek látja az időt, hogy felfedje magát. A királyt nagyon felbosszantja a nem várt beszéd. A próféta szava ellenére most már nem ölheti meg Szedeciást, mert arra királyi szavát adta Josiásnak. Dühében tehát az atya helyett fiát öleti meg. Majd pedig Szedeciást vakitatja meg és veti börtönbe. A darabot Jeremiás intő szavai fejezik be.

Ami előnye és hátránya van e drámának, mind az olasz Granellinek kell tulajdonítanunk.¹⁾ Granellinek volt ugyan érzéke a tragikum iránt, de a jelen esetben nem alkotott valami kifogástalan munkát. Euripides követője volt és így darabjában bizonyos fátumszerűség uralkodik. Azonban nem lehet azt mondani, hogy Szedeciás egészen a fátum rabja, mert vétkezett, amit büntetésnek kellett követnie. Legfőbb hibája a darabnak, hogy a cselekvénynek nem a szenvedély a rúgója, hanem azt egy furfang építi ki. Ami Manasses jellemét illeti, önző és álnok tanácsadó, Nabukodonosor jelleme azonban már nagyon elmosódott.

Kunits fordítását sem lehet sikerültnek mondani. A verseket prózában ülteti át és gondolatról gondolatra híven követi az eredetit, legtöbbször minden művészi sajátosság nélkül. A kórust kihagyja, legnagyobb kihagyása a 4. felv. 4. jelenetében van, mikor a jóslás előtt egy párbeszéd folyik le Szedeciás és Arsinoe között. Kunits fordítása hibái ellenére is korának első drámái közt foglal helyet.

A darab tárgya nagy utat tett meg a világirodalomban:²⁾

¹⁾ Lázár Béla: *Tanulmányok a jezsuita drámák köréből*. Egyet. Phil. Közl. 1819. évf. 1035 l.

²⁾ Lázár Béla: *id. m. id. h.*

1570. Luis da Cruz-tól : Sedecias.*
 1611. Paderbornban : Sedecias.*
 1615. Karl Malaperttől : Sedecias.*
 1628-ban kiadott drámagyűjteményben Corn. Jabobus Szent Benedek
 rendi szerzetestől : Sedecias.
 1634 : Malapertus Károly belga jezsuitától.
 1699. Caussinii Miklós jezsuitától : Solyma.
 1704. Jülichben : Sedecias.*
 1712. Hildesheimben : Sedecias.*
 1721. Gaislmayer Jakab konstantzi jezsuitától.
 1728. Schwarz Gottfried : „Der durch Nabucadnezar geblendete Zeder-
 kias oder die zum Untergange gesuchte Freyheit.“
 1731. Giovanni Granellitől.
 1734. Neuburgban kerül színre.
 1738. Joseph Heinrich Carpanitól : Sedecias.*
 1744. Apostolo Zenotól újabb olasz feldolgozás.
 1747. Hildesheimben : Sedecias.*
 1748. szept. 2-án müncheni színészek játsszák.
 1748. Trierben : Sedecias.*
 1756. Hildesheimben : Sedecias.*

Faludi Ferenc.

1. Caesar Aegyptus földjén Alexandriában. Fordítás olaszból öt vég-
 zésben. Első előadási éve 1749.

(I.) Dioscuros, Cleopatra bizalmas embere megjelenik Caesarnál, aki Pompeius üldözésére jött Egyiptomba és kéri, hogy úrnőjét a császár tegye Egyiptom teljhatalmú királyává. Ültesse abba a méltóságba, amit most Ptolomeus egymaga bitorol. Ugyanis Auletes Ptolomeus halála előtt mindkettőjükre, Ptolomeusra és Cleopatrára egyaránt hagyta a trónt. Továbbá lelkükre kötötte, ha peres ügyük támadna, döntésért a római tanácshoz forduljanak. De a haldokló király erről szóló levele nem juthatott el Rómába, mert Pompeius kezébe kerítette. Így aztán Ptolomeus, az egyedüli férfi örökös nyerte el az egész birodalom fölötti hatalmat. Caesar megígéri Dioscurosnek, hogy mint Róma polgármestere az igazság szellemében hoz majd döntést, mikor megjelenik Ptolomeus a bilincsbevert Sextusnak, Pompeius fiának kíséretében. Ptolomeus első szava Caesarhoz az, hogy pihenjen el végre győzedelmes kardja Pompeius üldözésében, mert legyőzte már ellenségét: Pompeius halott. Ezt pedig a császár nagyrészen neki köszönheti. De Ptolomeus csalatkozott mikor dicséretet várt, mert a császár magából kikelve dühösen válaszol : „Embertelen király! Te miattad el kellett veszni a dicsőséges bajnoknak? és pedig fertelmes gyilkossággal. Azt gondolád Pogány, hogy kedvemet találod evvel a véres ajándékkal. Mást mondok áruló : kemény számot fogsz adni iránta, mind a római tanácsnak, mind énnekem! Oldassék le a láncról Sextus... Te pedig szerelmes fiam, régi barátomnak egyetlenegye, jer ölembe!...”** De Sextus visszautasítja a váratlan kegyet mindaddig, míg atyja gyilkosa él és Caesar elvette büntetését.

Achillas lealázva látván urát, szembeszáll Caesarral : most már nincs

A *-gal jelzett adatok P. Bahlmann: Jesuiten-Dramen der niederrheinischen Ordensprovinz c. munkájából valók. XV. Beiheft zum Centralblatt für Bibliothekswesen.

** Átírt szöveg.

mit keresnie Egyiptomban, kivált mert nem is oltalmára, hanem pusztítására van az országnak. Végre kijelenti, hogy ő volt Pompeius gyilkosa. Caesar erre megfosztja Ptolomeust a tróntól, mivel azt gondolja, hogy Achillesból a király beszél. De megígéri, ha ártatlansága kiderül, visszahelyezi előbbi méltóságába. Ezután Sextusszal sátrába vonul vissza. Androstenes, Achilles fia jelenik meg, aki könnyezve keresi barátját, Sextust.

(II.) A két ifjú Caesar sátrában találkozik. Caesar levelet kap Cleopatráról, melyben a királyné arra inti, hogy őrizkedjék Ptolomeustól. Alig futotta át a levelet, Dioscorus máris egy gyanús alakot fogott el a sátrak között, akit a császár elé vezet. A bujkáló ifjú Androstenes volt, aki a táborból igyekezett kijutni. Hiába hangoztatja ártatlanságát, Cleopatra levele ellene vall. Sextus barátja megmentésére siet, de ezzel azt éri el, hogy maga is gyanúba keveredik. Caesar ezért mindkettőjüket bilincsbe veri... Csakhamar harci lármá hallatszik. Ptolomeus érkezett meg seregével, hogy bosszút álljon Caesaron. Androstenes, aki ismeri a zaj okát, menekülésre szólítja őt. És így a sátorba berontó katonák már csak a két bilincsbevert ifjat találják meg. Achilles fia megszabadításához fog, amit Androstenes ellenez, mert mindaddig viselni akarja a bilincseket, míg Caesar bizonyosságot szerez ártatlanságáról. Azt is bevallja, hogy ő adott hírt a császárnak az ellenséges csapat közeledtéről. Achilles e szavak hallatára fiára támad, akinek életét csak Ptolomeus közbelépése menti meg.

(III.) Euphranus és Caesar beszélgetéséből megtudjuk, hogy mi módon menekült meg a haláltól Caesar az ütközetben. A beszélgetést Septimius, Alexandria követének megérkezése szakítja félbe. A követ a város hódolatát hozza és az előbbi támadást csupán Achilles tettének tulajdonítja. Kéri Caesart, hogy foglalja el a várost és parancsoljon fölötte. A császár gyanúval fogadja a követ ajánlatát és azt feleli, hogy mindaddig nem tesz a városba egy lépést sem, míg Achilles keze mozgatja Alexandria ügyeit. A követ erre átadja a túszt: Achilles gyermekét, Androstenest, hogy ezzel igazolja küldetésének egyenes voltát. Androstenes inti Caesart, hogy ne higgyen a követnek. Ezután Ptolomeus próbálkozik meggyőzni az ellenkezőről. Megparancsolja továbbá Septimiusnak, hogy vezesse haza a túszt, azután térjen vissza a vár katonaságával és hozza magával a meghódított város kulcsait.

(IV.) Caesar nem tudja elgondolni, hogy Sextus miért utazott oly hirtelen az ellenséges Alexandriába. Ugyanekkor megérkezik az ifjú is és bejelenti, hogy mint Achilles követe jött azzal az üzenettel, hogy Caesar takarodjék el még Alexandria környékéről is. Ha ez nem történne meg, fejét veszti, már pedig szavát adta Achillesnak, hogy elviszi a választ. Caesar le akarja beszélni Sextust a visszatérésről, mert a meghátrálást nem tartja római vezérhez méltónak, viszont azt sem akarja, hogy az atya után fia is hasonló sorsra kerüljön. De Sextus nem tágit, sőt kifejti távozásának célját: „Bementem Alexandriába, hogy országom hadát támasszak ellened... vagy Achilles győz meg téged és akkor te fizetsz, vagy te győzöd őtet és akkor ő fizet atyám fejéért.”* Caesar úgy határoz, mivel még kezében van Achilles fia, hogy Sextus esetleges halálának árát Androstenes életén veszi meg. De Sextus ez ellen is felel: „Ha Rómáért halok meg, dicsőséges léssen emlékezetem, ha cserében Androstenes miatt, gyalázatos.”* Ptolomeus is meg akarja Sextus életét menteni, azért Alexandriába megy és reméli, hogy még idejekorán kiragadja a visszatérő Sextust Achilles kezéből.

* Átírt szöveg.

(V.) Caesar és Achilles serege már szemközt áll egymással. A császár, mielőtt a harcot megkezdene, utolsó próbát tesz Sextus megmentésére. Felajánlja Achillasnak tulajdon fiát cserében Sextusért. De Achillasban nagyobb a harag Caesar iránt, semhogy azt az atyai szeretet legyőzhethetné. Sextus maga is biztatja Caesart a harcra. Közben a nép közt kitör a lázadás. Achilles két tűz közé kerül: elől az ellenség, háta mögött tulajdon népe szorítja. A megremült ember most egyedül Sextusban reménykedik. Szabad futást ígér neki, ha távoltartja Caesart. De ez a kérést nem teljesíti. Majd a császár parancsolja meg Sextusnak, hogy csillapítsa le a népet, míg ő Achillasszal végez. A csafa Caesar győzelmével végződik. Achilles fegyverétől megfosztva várja végzetét. Már nem is annyira a halál bántja, hanem mert mindenki, még tulajdon fia is *szóval* bántalmazza. Androstenesben végre is feléled a fiú szeretet. Szánalommal tölti el atyjának szenvedése. Androstenes fájdalmát viszont Sextus sem tudja megindulás nélkül nézni. Caesar csak most látja, hogy baráti ragaszkodásból történt Androstenes látogatása Sextusnál, azért szabadonbocsátja. Sextust pedig azért akarja kiengesztelni, hogy kezébe teszi le Achilles életét, szerezzon örömet barátjának. Az ifjú azonban nem fogadja el a bírói tisztet, Caesar tehát Sextus barátsága nélkül kénytelen megkegyelmezni Achillasnak. Dioscuros jön, rabul hozván Ptolomeust és kijelenti, hogy az csak kedvező alkalomra várt az ütközet alatt, hogy rárontson a császárra. Caesar neki is megbocsát. Visszaadja a neki járó örökséget azzal a kikötéssel, hogy az uralkodásban az első hely Cleopatrát illesse. Sextus, Androstenes és Achilles pedig Caesar katonái lesznek.

A drámát Gálos Dezső adta ki 1931-ben. Forrását Keller István találta meg.¹⁾ Eredetije egy olasz iskoladráma, *Casare in Egitto*. Előadták 1745 farsangjában Rómában, mikor Faludi szintén ott tartózkodott. Szerzője Panemo Cisseo, mely álnév mögött *Cordara Gyula* jezsuita atya rejlik. Gálos a magyar címből, mely az eredetiből eltérőleg Caesar Aegyptus földjén *Alexandriában* nevet visel, arra következtetett, hogy Cordara alexandriai születésű volt és ott is halt meg. Keller megállapítása szerint a darab hűen követi az olasz eredetijét. Csupán a felvonás végén található nevek nincsenek meg az olasz darabban. Ezek Kastner Jenő feltevése szerint Metastasio hatását mutatják.²⁾

A darabot először a nagyszombati diákok adták elő Fehéregyházán 1749-ben. Második előadása Kőszeg 1751.

2. Constantinus Porfirogenitus.

A program szerint jeles játék. Barkóczi Ferenc egri püspök tiszteletére előadta a „Jesus Társaságnak Egri Új iskolájába költözött ifjúsága” 1754-ben. Őt végezés.

Móroc (Mauritius) és Fókás főemberek felszólítják Romanust, hogy adja át a trónt Constantinusnak, mert a gyámság ideje lejárt. Romanus azonban fázik a gondolattól, hogy elveszítse a trónt, mert abba fiát, Artemiust szeretné ültetni. Hogy ezt könnyebben elérhesse, arra kéri Basiliust, költse annak hírét, hogy Constantinust még a bölcsőben gyermekével, Artemiusszal cserélték el. Basilius megígéri ezt Romanusnak és már előre örül, hogy a nagyravágyó

¹⁾ Faludi Ferenc „Caesar”-ja. *Egvet. Phil. Közl.* 1914. évf. 749 l.

²⁾ *L'arte poetica di Francesco Faludi*: Corvina IV. k. és kny. L. Gálos D. Faludi Caesar-járól irt bevezetésének 9. lapját.

Romanus saját magának ázott vermet, mert a gyermekek tényleg el voltak cserélve. És ha Romanus el tudja hitetni a tanács előtt állítását, tulajdon gyermekének hitt Artemiusban az igazi Constantinus kerül a trónra.*)

Romanus először Constantinusnak bizonyítja be, hogy nem örököse a trónnak. Szemére is veti, hogy a városban éppen ő szít lázadást az igazi utód, Artemius ellen. Az udvari kapitány (Móroc) viszont Artemiust venné rá, hogy ragadja magához a trónt. Artemius azonban nem akarja Constantinus törvényes jogától megfosztani. Basilius az ő útját egyengeti, mivel őt gondolja az igazi trónörökösnek. De Artemius csak akkor hallgat Basilius szavára, mikor felvilágosítják, hogy így könnyebben juttathatja a trónra barátját.

Romanus hivatalosan bejelenti a tanácsnak, hogy a gyermekeket valóban összecserélték. Basilius esküt is tesz, ami azonban nem oszlatja el a tanács hitetlenségét. Mire Artemius vissza akar lépni, mivel előtte is kétségesse vált, hogy Leo császár unokája. Csak akkor változtatja meg elhatározását, mikor Zöe királynő levelét olvassa, mely pecséttel tesz bizonyosságot a cseréről.

A levél tartalmát a közelben rejtőzködő Leontinus kihallgatja és elmondja Romanusnak. A tanácsos most már a levelet, mint az egyedüli bizonyítékot igyekszik megszerezni. Ez sikerül is azzal az ürüggyel, hogy a levelet díszes keretek között fogja a tanácsnak bemutatni. Hasztalan kéri vissza az írást most már az igazi Constantinus, Romanus eltagadja. Sőt a tanácsban olyan indítványt is tesz, ha nem tudják eldönteni, hogy ki legyen az örökös, más valakit válasszanak meg császárnak. Basilius azonban, hogy a levelet megkerítse, erőszakhoz folyamodik, törét Romanus fiára szegzi. Romanus még mindig habozik, ekkor jö Leontinus azzal a hírral, hogy a trónt Fókás foglalta el. Romanus most visszaadja a levelet és elismeri Constantinus császárnak. Fókás is meghódol Constantinus császársága előtt, de kijenti, hogy minden késő, mert Constantinus és Artemiust megölette. De végül is előhozza őket és a darabot a kibékülések sorozata fejezi be.

A darab két egybekötött példányban maradt ránk. Mindkettő ugyanazon kéznek írása. Az első a benne levő törlések után fogalmazványnak látszik, a második pedig, amelyből hiányzik az ötödik végzés, másolata az elsőnek.

Ha a darab nyelvét összehasonlítjuk a Szedeciáséval, kétségtelenül gyengébbnek mondhatjuk. Sokkal darabosabb, néhol túlságosan köznap. Pl.: „Hallgass Móroc! látom nagy a fogad.“ „Te is Fókás jól megköszöri a nyelvedet.“ „Magatok bűzét másra kenni akarjátok.“ (Első vég. első kim.) Faludi két drámája nem jelentett haladást a magyar jezsuita iskoladrámák történetében.

Szigeti Zríni Miklós.

„Magyar Országhoz Önnön hazájához való szerelmét Deák nyelven játéku feltette egy Nevezetes Spanyol ágból eredő szerzetes Ember.¹⁾ Pozsomban 1753-dikb. M. Ország érseki udvarában, magyarra fordította 1753-dikban Nagy Szombatban.“ Actus III.

A darab a Battyány-könyvtár kéziratárában maradt fenn és mivel nehezen hozzáférhető, Friz latin szövege után fogom ismertetni.

A Nemzeti Múzeum iskoladráma gyűjteményében helyet foglal egy Zrínyiről hexameterben írt darab: *Zrínius ad Sigethum*. A dráma éppen úgy

¹⁾ P. Friz S. J.

*) A továbbiakban a zavar elkerülése végett Artemius alatt az igazi Artemiust Constantinus neve alatt pedig az igazi Constantinus kell érteni.

nem jelzi szerzőjét, mint a magyar fordítás. Azonban kétségkívül Friz munkájával állunk szemben. A szereplő személyekből, továbbá a magyar fordítás sommájából, amennyire a tartalomra következtetni lehet, megállapítható a két darab azonossága. A legfontosabb érv az, hogy a szóbanforgó latin dráma címlapján a következőket olvashatjuk: *Acta in aula celsessimi principis primatis Hungariae, et archi-episcopi Strigoniensis XI. Cal. Febr. Anno MDCCXXXVIII. a Rhetoribus Posoniensibus.* Vagyis Pozsonyban adták elő 1738-ban. Ez az évszám pedig megegyezik a magyar fordításon talált azon évszámmal, mely az eredeti darab iratásának idejét jelzi.

(I.) Két tribun beszélgetéséből megítéljük Szigetvár szomorú helyzetét. A külső vár tűzvész áldozata lett, a bennszorult védők között pedig éhinség ütött ki, melyet borzasztóbbá tett az, hogy a török teljesen körülfárta a várost. Mindkét tribun menekülni szeretne onnan, mert a védők maroknyi hada a túlerővel szemben csak annyit ér, hogy dicsőséges halált szerezzen néhány száz magyarnak. Ismerik Zrinyi vitézségét és így reményük sem lehet, hogy a vár feladása által szabaduljanak meg a biztosnak ígérkező haláltól. Az egyik tribunnak eszébe jut hűségesküje, hogy a várat az utolsó csepp véréig fogja védelmezni, de Sziget többé nem vár, hanem omladék: megásott sírja a benne maradtaknak. Tehát elhatározzák, hogy gyermeke által fogják Zrinyit rávenni a vár feladására.

(II.) Az ifjú amint megpillantja a két tribunt, szemükre veti, miért nincsenek az ostromlott falakon. Nem a beszélgetésnek van ideje, hanem mindenkinek védeni kell a szorongatott várat. A tribunok már sejtik tervük sikeretelenségét és ezért ravaszsághoz folyamodnak. Kicsinek tartják még az ifjú Zrinyit arra, hogy tanúja legyen a bekövetkezendő ostromnak és sajnálják, hogy virágzó életét a halálnak ajánlkozza. De ez rögtön sejtí, hogy mi lappang a beszéd mögött. Azok rettegnek, kik el szeretnék hitetni, hogy az ő életét féltik. A tribunok a harc borzalmaival akarják most megfélemlíteni a gyermekeket. Midőn ezzel is kudarcot vallanak, a jövődő dicsőséggel és hírnévvel hozakodnak elő, mely bizton vár rá, ha túléli a közelgő veszedelmet és elhagyja a várat. Ami viszont csakis Sziget átadása árán lehetséges. De a gyermeknek nem kell az ilyen dicsőség. Ekkor érkezik meg Zrinyi.

(III.) Harcba szólítja a tisztet, fia láttára azonban elszomodik. A tribunok kedvezőnek tartják a helyzetet, hogy Zrinyit a megütközésről lebeszéljék. De az készen áll a felelettel: ha fia meghal, hazája kívánta áldozatul. A gyermek is kéri atyját, hogy a harcban résztvehessen. Zrinyi most a tribunokhoz szól, miért akarják a vár kulcsait az ellenség kezébe adni, mikor a nap folyamán úgyis a törökei lesznek. A tribunok félreértik a beszédet és csodálkoznak a gyors változáson. De Zrinyi kijelenti, hogy azért öltötte fel ünnepi ruháját és vette magához a vár kulcsait, mert felkészült a hősi halálra. De azért elbocsátja őket, menjenek ahová most menni tudnak. Katonáihoz pedig buzdító beszédet intéz: azokkal kíván meghalni, akik eddig sohasem hagyták cserben. E nemes szavak hallatára a tribunok térdre borulnak uruk előtt és bocsánatát kéri. Zrinyi megbocsát nekik és alkalmat ad a bátor halálra. Azután fia életét ajánlja fel a hazának: legyen olyan kedves ez az áldozat a haza oltárán, mint amilyen fájdalmas atyai szívének. Majd kardot ránt és serege élén kirohan az ellenség közé.

A latin dráma a keresztény tárgyat minduntalan átszővi pogány mitológiai személyekkel, továbbá Horatiusnál található megjegecesedett fogalmakkal. A tűzbe borult várost *Vulcanus* emésztí, az ütközetbe vágyódó ifjú Zrinyinek a tribunok az *Orcust* emlegetik. A fiát féltő atya így sóhajt fel: *cur*

tamen hoc *superi*! az ifjú pedig, mikor rá akarják venni, hogy szóljon atyjának a vár feladása érdekében, így felel: Sed *Superi*! hic obstat Patris mihi sola voluntas. Az ellenség *barbár*, majd *geticus*. A szigeti magyarokra romlást hozó kard nem török, hanem *bistonium ferrum*, vagy *ferrum geticum*, melynek hallatára Horatiusnak *rigidi* gétái jutnak eszünkbe, Zrinyi elhatározását még a *Siculi tyranni* sem tudják megváltoztatni... Mindezek olyanná teszik a drámát, mint amilyen az az épület, melyet ódon stílusban emeltek, de mindenki tudja róla, hogy *nem az*.

Ami a jellemeket illeti, kétségkívül Zrinyi és a két tribun jelleme a leg-sikerültebb. Zrinyiben kitűnően egyesül a gyermekét féltő atya és a katonáit szerető hadvezér. A két tribun lényegében véve nem gyáva jellem, mert Zrinyi ilyeneket eddig is nehezen tartott volna várában. Praktikusan gondolkozó katonák ezek, akiknek nem dicsőség feláldozni életüket a már hiába való ügyért. Mikor azonban Zrinyi azokkal kíván meghalni, akik eddig *küzdöttek* vele, ők is azok közé számítják magukat és készek követni a vezért. A harmadik főszemély, a gyermek Zrinyi alakja már kevésbé sikerült. Egy gyermekben, bármennyire át van itatva hős elődeinek dicsőségével, mégis lakozik annyi félelem, hogy legalább is megtorpanjon a veszedelem közeledténél hírére. De ha azt vesszük figyelembe, hogy a jezsuita drámaíróknál nagyon fontos volt a tanulság minél kézzelfoghatóbbá tétele, sikerült a gyermek bátorságának szembeállítását a tribunok számító magatartásával. Végül Friznek érdeme az is, hogy olyannak rajzolta Zrinyi alakját, mint ahogy az ma is él a magyar ifjak lelkében. Mivel előadták, a darab kétségkívül nagy lelkesedést ébresztett történelmünk eme nagy alakja iránt.

Jekoniás.

„Szomorú-szabású Vig Ki-menetelő Játék, melyet Egy némely Jesus Társasága-beli Tanuló-Mester Szerzet és előállott Györben.“ Három felvonás. Megjelent 1754-ben, szerzője Kozma Ferenc. Forrása a Királyok 4. k. 25. V. 21. része.

(I.) Jekoniás börtönéből kiszabadulva találkozik Osiással, Juda megölt királyának fiával és kijelenti, hogy vele fog uralkodni, vagy meghalni. Majd Boldizsár, Jekoniás megmentője jön és hála fejében arra kéri Jekoniást, hogy segítse bátyja, Evilmerodák ellen. De az megtagadja a kérést. A kétségbeesett Boldizsárt Naduzardán vigasztalja és megígéri, hogy uralomra segíti. Nabuzardán szavait azonban álnokság sugallta, mert ő is vágyódik a trónra. Csak éppen azt várja, hogy a két testvér háborúba keveredjék egymással és mikor már kimerültek, könnyű szerrel érhesse el célját.

Nabuzardánnak Jekoniás is útjában van, ezért rá akarja venni Osiást, keltse annak hírét, hogy Godoliást, Júda volt királyát Jekoniás ölette meg. De Osiás tisztában van azzal, hogy Izmael volt atyjának gyilkosa. Ez majdnem vesztére érkezik a beszélgetés színhelyére, mert Osiás kardot ránt, hogy atya halálát megbosszulja. Nabuzardán is hasonlóképp cselekszik, mintha csak most tudná meg a valót. Ismael nem érti meg Nabuzardán tettét és kegyelemért Osiás elé borul. De alig érzi magát biztonságban, máris útjára bocsátja ravaszságát. Hálából Osiásnak adja át kardját, melyet — úgy mond — azért kapott Jekoniástól, hogy vele oltsa ki Godoliás életét. Ekkor érkezik meg Jekoniás, aki magáénak vallja a kardot. Ez nagyon elkeseríti Osiást, mivel igaznak ismeri meg ezzel Ismael szavait. Bánatában arra kéri Jekoniást, hogy legalább őt is döfje át azzal a karddal, mely atya életét kioltotta.

(II.) Evilmerodák Jekoniás beiktatására készül. De az halasztást kér, mert ha a beiktatás megtörténne, Evilmerodák maga vesztene el királyságát. Ezen beszédnél jelen van Boldizsár is, aki kezdi magát rosszul érezni, mert fél, hogy Jekoniás elárulja a bátyja ellen tervezett merényletet. Hosszú párbeszéd következik, melyben Jekoniás kijelenti, hogy a pártütő jelen van, mire Boldizsár bevallja vétkeit. Azonban Jekoniás, hogy barátját megmentse, a pártütést magára vállalja. Evilmerodák kétségbeesve azon, hogy leghűségesebb embere és tulajdon testvére törtek életére, arra kéri Jekoniást, legalább mondjon el mindent, amiről tudomása van. De ő csak azt feleli, hogy a király óvakodjék a veszedelemtől. A bilincsbevert Ismaelt hozzák, aki szorult helyzetében is Jekoniás elvesztésére gondol. Könyörög a király előtt, hogy kegyelmezzon meg Jekoniásnak, inkább egyedül ad elégtételt kettőjük vétkeért. Jekoniás azonban gyanúsítást találja a beszédet és magyarázatot kér. Izmael azzal válaszol: úgy vallott, mert azt hitte, hogy Godoliás megöletésében való részvétele már kitudódott. Jekoniás, mivel nem tudja magát tisztázni, Izmaellel együtt börtönbe kerül.

(III.) Nabuzardan az alvó Evilmerodákot meg akarja ölni, de tétovázik, mert a király álmában beszél: „távozz tőlem gyilkos!” Ekkor toppan be Osiás Jekoniással és elveszik tőle a kardot. Nabuzardan cselhez folyamodik: felébreszti a királyt és elmondja, hogy mikép akadályozta meg a gyilkosságot. Evilmerodák elhiszi a mondottakat és két szabadítóját halálra ítéli.

Közben híre terjed, hogy megölték a királyt. Az alkalmat Nabuzardan arra igyekszik felhasználni, hogy katonáival megszállja a királyi palotát. De Evilmerodák él és legyőzi Nabuzardan seregét. A megtorlás azonban elmarad, mert a király Jekoniás tanácsára a pártütőknek megkegyelmez.

A darab némi összefüggést mutat a fentebb tárgyalt Szedeciással. Közös szereplői vannak: Evilmerodák, Rapsák és Araksés. Bármennyire bonyolult is e darab, a szó szoros értelmében nincs benne drámai bonyodalom. Itt minden szinte megrendelésre megy. Ha gyilkosság megtorlásáról van szó, rögtön megjelenik a gyilkos, ha valakit gyanúsítanak, a következő jelenetben már a gyanúsított áll előttünk. Általában így van ez a többi jezsuita iskoladrámáknál is. Megjegyezhetjük még, hogy Jekoniásnak a darabban csak passiv szerepe van. Főszereplője tulajdonképpen Evilmerodák, mert Ismael és Araksés fondorlatai végső elemzésben mind ellene irányulnak.

Kereskényi Adám.

I. Ágostonnak megtérése. Nyolc végzésben. Íratott Kőszegen. 1757-ben.

(I) Ágoston két barátjával: Alipiusszal és Nebridiusszal azon tanácskozik, vajjon menjen-e Rómába, hogy megismerje az igaz hitet. De utóbb ezt Faustus-tól teszi függővé. Ágoston öccse, Navigius jön és elpanaszolja, hogy anyjuk mennyire bánkodik Ágoston erkölcsstelen élete miatt. S hogy fia örök tűzre ne jusson, egyetlen óhaja, hogy nősüljön meg. Ágoston kész engedelmeskedni, de barátai ellenzik a házasságot.

(II.) Faustus meggyőzi ugyan Ágostont, hogy mennyire téves manicheizmus, de a szerelemtől ő sem tudja elvonni. Ágostonnak különös logikája van a szerelemben. Azt szokta mondani, hogy „senki tisztán nem élhet, aki boldogul akar élni,” továbbá „nem mi vagyunk, kik vétkezünk, hanem a rossz természet vétkezik bennünk.” Nemsokára levelet kap Melániától, aki feloldja hűségesküje alól és szeretné, ha minél hamarabb Rómába menne. Ágoston úgy is cselekszik. Hajója már indul, mikor Navigius jön és

megkérdezi, mit vigyen hírül anyjuknak. Ágoston röviden válaszol: „manichaeus nem vagyok, de nem is tértem a katholica hitre.“

(III.) Ágoston megtérése egyre késik, amit Simplicianus szemére is vet. Ekkor történik, hogy Róma kormányzója, Symmachus magához hivatja és megbizza Ambrus milánói püspöknek küldendő válasz megírásával. A püspök ugyanis ellenezte, hogy a császár szobrot emeltessen Victoria istennőnek. Ágoston megfogadja a parancsot, de elhatározza, hogy Istent sem fogja megbántani.

(IV.) A püspök levele nagy változást okoz Ágoston lelkében. Elismeri annak igazságát és szeretné, ha a püspök lehetne tanítómestere. Kívánsága teljesül, mert Symmachus Milánóba, a rétori iskola élére helyezi, hogy Ambrussal felvegye a harcot.

(V.) Alapius neheztel Ágostonra, mert még most sem határozta el magát, pedig Ambrus szájából megismerhette az igazságot. Kijelenti azt is, hogy Nebridiusszal megbeszélték a dolgot, ha Ágoston tovább habozna, nélküle térnek a katolikus hitre. Ágoston elismeri Ambrus összes érveit, csak egyet nem tud megérteni: miért ellenkezik a tiszta élet a boldogsággal. Simplicianus kellő magyarázatára azonban Ágoston belátja tévedését, de akarata még ellenkezik.

(VI.) Navigius hírülhozza, hogy Melánia tiszta életet fogadott az Istennek. Ágoston azonban ez sem indítja más elhatározásra, mert a bujaság már teljesen vérévé vált. Máskülönb az a nézete, hogy halála óráján is megtérhet. Simplicianus távozni akar, de látja Ágoston kétségbeesését és ott marad. Ágoston már mindenben hisz, csak a megbánás hiányzik lelkéből. Simplicianus ekkor magára hagyja, hogy imádkozzék ezért a kegyelemért.

(VII.) Ágoston nem tud igazán imádkozni. Simplicianus most már arra kéri, hogy legalább egy hétig tartoztassa meg magát veszedelmes bűnétől. Így is történik és Ágoston már tud lélekből imádkozni. Majd az útjából visszatérő Politianus beszéli el, hogy milyen boldogok Szent Antal és a remeték. Ágoston a hír nagyon megszeppeníti és eszébe jutnak a Szentírás szavai: felkelnek a tudatlanok és a mennyországot elragadják és mi minden tudományunkkal bátor szív nélkül, ime hempelygünk testben és vérben.“

(VIII.) Alapius boldogan mondja el Simplicianusnak, hogy Ágoston könnyhullatás között bánta meg vétkeit, de megtérését még mindig halogatja. Ekkor történik, hogy Ágoston a kertben sétálva mennyei hangokat hall. Annak *vedd és olvasd* szavára letekint a földre és a Szentírást látja maga előtt. Fölveszi és elhatározza, hogy ezentúl annak tanítása szerint fog élni. Simplicianus próbára teszi Ágoston, hogy vajjon erős-e benne az elhatározás, mire Ágoston azt feleli, hogy csak egyedül az Isten az, ki méltó az ő szeretetére. Barátai mind örvendeznek és felhangzik ajkukról az ima: „Téged Istent mi dicsérünk.“

Kereskenyi e darabban Ágoston lelki küzdelmét rajzolja. S míg az egyik csomó, pl. a halogatás veszedelme, az értelem ellenkezése megoldódni látszik, azalatt a másik, így az akarat ellenállása csaknem a darab végéig új meg új mozzanatokkal összefűződik vagy tovább megmarad, míg végre a hetedik végzésben beáll a fordulat: Ágoston elszánja magát és őszinte imádsága is, a nyolcadikban pedig eltökéli magát a teljes megtérésre.¹⁾

¹⁾ Jablonkay G.: *Az iskoladrámák a jezsuiták iskoláiban* 14–15 l.

2. Mauritius császár. Fordítás három végzésben. Kassa, 1767.

(I.) Fókás Mauritiust megfosztja trónjától, mivel nem váltotta ki mintegy ezer fogságba esett katonáját és így a az ellenség legyilkolta azokat. Az elűzött császár Isten büntetésének tartja a reá mért csapást. Megadással tűrné sorsát, csak gyermekeinek jövője aggasztja. Szeretné, ha idegenbe menekülnének, ahová nem érhet Fókás bosszuló keze. De azok osztozni kívánnak atyjuk bajában. A fővezér, Drusus azt tanácsolja császáranak, hogy ragadjon fegyvert és védje meg jogait a bitorlóval szemben. Mauritius már semmiben sem bizik: álmában bilincsrevert katonáit látta heverni trónja körül, kik Istentől bosszút kértek fejére. Camillus, Fókás fia, ki igaz barátja Mauritiushoz és gyermekeinek, viszont a veszélyben lévők megmentésére készül. Mauritius önként adná életét Fókás kezébe, csak hogy gyermekeit nem érné bántódás. De e nélkül is Agrippának kezébe esik, aki bilincsreverte Fókás elé viszi. Most a hű Drusus, hogy urát megszabadítsa, megnyeri Charilust, hogy ölje meg titokban Fókást. Ha baj történne, meneküljön, ő majd csapatával segítséget hoz.

(II.) Fókás mikor megtudja fia tettét, szörnyű haragra lobban. Fiát is kivégeztetné, Agrippa azonban mérsékletre bírja. Eléje vezetik Mauritiust. Ez nem retten meg a halálbüntetéstől, csak ártatlan gyermekei életéért könyörög. Fókás e szavakra megváltoztatja előbbi ítéletét. Mauritiushoz meghagyja életét és megparancsolja, hogy végignézze fiai kivégzését. Ez a szörnyű embertelenség megtöri Agrippát, Mauritiust átpártolt vezérét: a megalázott császár előtt alázza le magát és bocsánatát kéri, hogy Fókás kezébe adta.

(III). A börtönben Mauritius fiait Camillus vigasztalja. Ő is velük készül halni, de előbb utolsó kísérletet tesz atyjánál az ifjak megmentésére. Trophilus, hogy legalább a trónörökös Theodoricust megmentse, fiával: Aristusszal cseréli fel. Camillus kísérlete azonban nem sikerül, sőt haragjában atya őt is halálra ítéli. Utóbb azonban meginog elhatározásában, amit Drusus arra használ fel, hogy kegyelmet eszközöl ki számára. De minden késő. Camillus már végzett magával. A hír Fókást féktelen dühre ragadja, megöli Trophilusfiát, Mauritius fiait, (Theodoricus kivételével) végre magát Mauritiust is.

A darab meséje nagy utat tett meg a világirodalomban:

- 1652. Münster: Mauritius imperator.
- 1657. Jakob Masentől: Mauritius imperator.
- 1716. Aachen: Mauritius imperator.
- 1721. Jülich: Mauritius imperator.
- 1741. Karl Porée-től: Mauritius imperator.
- 1755. Aachen: Mauritius imperator.
- 1759. Müstereifel: Mauritius imperator.
- 1764. Trier: Mauritius imperator.
- 1768. Jülich: Mauritius imperator.

3. Cyrus. Fordítás Öt végzésben. Kassa, 1767.

(I.) Astyages, a médek királya menekülése közben kísérőjével, Rapsacessel pihenőre tér. De csakhamar borzongás futja át, mert a hely nagy bűnre emlékezteti. Itt tette ki: Cyrus unokáját, a királyi székhely utolsó reményét, mivel egyszer álmában elragadta tőle a trónt. Jön Olynthus, kit virágfüzékkel ékesített pásztorok követnek. Astyages megkérdezi, hogy miért a pompa és öröm, mikor gyászolni kellene. Erre a pásztorok véne elbeszéli, hogy a perzsák be akartak törni az országba, de a pásztorok csapatától, melyet Alexis

vezetett, vereséget szenvedtek. Pásztorok jönnek vállukon Alexisszel, aki nem más, mint Cyrus.

(II.) Astyages és Rapsaces félrevonulva szemlélik őket. A pásztorok a zsákmányt Cyrusnak ajánlják fel, ki szétosztja közöttük. Astyages most tanuja lesz a vezérnek császára iránt való hűségének és valami nagyobbrendűséget is észrevesz benne. Közelebb megy, hogy vele beszélhessen. Közben Cyrus annyira megtetszik neki, hogy meghívja palotájába. Az ifjú azonban inkább marad első a pásztorok közt, mint második legyen a királyi udvarban. Majd Olyntus jön azzal a hírrel, hogy Cyrust Média királyává választották.

(III.) Cyrus örömeiben alig hisz a valóságnak. Nemsokára az üdvözlő sereg is feltűnik, élükön az ország nagyjaival. Astyages és Rapsaces párt-ütésre gondolnak, mivel nem is sejtik, hogy Cyrus él. Ellenben Cyrus Astyages szavaiból már gyanítja, hogy Cambyses fia és jogos örököse a trónnak.

(IV.) Astyages leánya leveleiből megtudja a valóságot. Olynthus is tudatja Cyrussal élete történetét, mire annak lelke elborul. Sokat nyert a trónnal, de elvesztette azokat, kiknek életét köszönheti. Megtört szíve még nagyatyjának is megbocsátaná, de róla immár semmi hír. Mikor Astyages meggyőződik, hogy Cyrus nem gondol bosszúra, kijelenti, hogy nagyapja él, de még nem árulja el magát. Cyrus most már vonakodik a trónt elfoglalni, mert nem akar jogtalan bitorlója lenni a fejedelmi székeknek. Mikor azonban Astyages kijelenti, hogy a császár már régen megbánta tettét és szeretné, ha Cyrus lehetne örököse, nem látja akadályát a trón elfoglalásának.

(V.) Cambyses eddig száműzetésben élt a perzsáknál, de most mint a Cyrus által szétvert sereg vezére menekülés közben a perzsák táborába téved. Megismeri Harpagust, aki atyja elé vezeti Cyrust. Az ifjú arra kéri atyját, bocsásson meg Astyagesnek. Cambyses erre elmondja, hogy Astyages az erdőben tulajdon kezével ölte meg. Már hozzák is halálos sebtől véresen. Astyages megbocsát vejének és miután Cyrust királlyá nyilvánítja, meghal.

* * *

Az ismertetett három iskoladrámából az első Kereskenyi önálló munkája; az utóbbi kettő fordítás. Némi fejlődést az előbbi darabokhoz képest csak az elsőben észlelhetünk. A bonyodalom itt már nemcsak külső körülményeken, hanem főleg a lélek küzdelmén alapszik. De ez korántsem olyan lépés, mely új irányt szabott volna az iskoladráma fejlődésének. Ugyanazokkal a megszokott jelenetekkel találkozunk, mint az előbbieken, azzal a különbséggel, hogy míg máskor összetűzést, kibékülést, ármánykodást stb. hoztak létre, addig most a főhős jelleméből folyó cselekvény elmarad, csupán Ágoston lelke formálódik fokról-fokra, hogy közelebb jusson az igazság megismeréséhez. Tehát míg egyfelől a lélekrajz felemeli a drámát, másfelől le is süllyesztí a belőle származó cselekvény hiánya miatt... Ami pedig a három darab nyelvét illeti, a Szecediás után visszaesést mutat.

Herös Sinensis.

1763. Tyrnaviae in Albano. Actus III. Szerzője ismeretlen.

A „Játék sommá“-ja a darab előzményeit tárja fel:

Livaniust, Sina királyát a fellázadt nép elűzte országából, gyermekeit pedig felkoncolta. Az öldöklésből csak a kisded Soenvangus menekült meg, akit Leángus még idejében magához vett. A nép azonban megtudta ezt és

rájtaütött Leángus házán. A főember, hogy a birodalom örökösét megmentse, hasonló korú gyermekét Soenvangus pólyájába takarta. Így tulajdon gyermekét engedte át a nép gyilkoló szenvedélyének.

(I.) Hús esztendő múlva meghalt a száműzött király. Leángus mind- eddig várt a trón betöltésével. Most azonban elérkezettnek látta az időt, hogy Sivénust, a megmentett királyi sarjat a trónra segítse. Követség érkezik, melyet Sivénus vezet. Az ifjú kéri atyját, legyen az ország királya, a vezérek, a tanács és a papok ezzel akarják megjutalmazni a király iránti hűségét. Leángus a trónnal járó bajokra hivatkozik, mert még nem akarja elárulni, miért nem fogadhatja el az uralkodást.

(II.) Sivénus annyit mégis megtud Leángustól, hogy az igazi örökös fogja a trónra juttatni. Ez nagyon elkésérti, mert mindig méltónak tartották őt az uralkodásra. Leángus most tudja meg, hogy Sivénus elérte az ö kijelentését. Némi gondolkodás után elmondja neki élete történetét és hogy ő az egyedüli örökös a trónnak. De Sivénus nem sokáig örülhet a váratlan fordulatnak, mert Mintheus érkezik meg és boldogan ujságolja, hogy a trónnak ő a jogos utódja: a nép kezéből Alsingus mentette ki, hogy egykor benne uralomra juttassa a királyi család sarjadékát.

(III.) A nép lázong mivel új királyt akar. Sivénus siet lecsendesítésükre. Leángus megdöbbenve veszi tudomásul ezt, mert attól fél, hogy Sivénus mitsem sejtve harcba keveredik a segítségére érkező tatárokkal. A nép Mintheust tartja az örökösnek, aki erre ott hagyja a rábizott kaput és Leángustól végső megnyugtatót kér. Leángus most tudtára adja, hogy Sivénus az igazi örökös. Leángus félelme csakugyan nem volt alaptalan, mert az őrutoronyból jelentik, hogy Sivénus elesett, katonái pedig megfutamodtak. De ez a hír tévedésen alapult, mert Sivénus Mintheus segítségével szerencsésen megmenekült. Ez a tény egyszersmind igazolta Mintheusnak hódolatát barátja és királya iránt. Leángus most megmutatja a meghalt király levelét, ami végleg bebizonyítja, hogy Sivénus az örökös. A hűséges embert amellet, hogy most már elérte célját, más öröm is éri. A palástról, melyet a trónörökösről kisdied fiára tett, felismeri Mintheusban tulajdon gyermekét.

A darabot Czapáry László adta ki a székesfehérvári kath. főgimnázium 1893-i értesítőjében.

Bittenbinder Miklós 1909-ben a trencséni piaristák könyvtárának kéz- irattárában őt addig ismeretlen jezsuita drámát talált. A másodiknak prolo- gusát, a harmadiknak egész szövegét is lekötölte.¹⁾

1. Malcontento úrfiak.

Tréfás játék. Előadták Nagyszombatban, valószínűleg 1762-ben. Szerzője ismeretlen.

(I.) Mercur a földön jártában panaszkodik a sok emberi kívánság miatt, melyeket neki kell tolmácsolnia Jupiternek. Bancsi, a fufangos diák adja elő kívánságát: király szeretne lenni és akkor eltörölné a tanulást, iskolákat és leckéket, a nyírfákat pedig gyökerestül kiirtaná.* Mercur színleg megígéri,

¹⁾ Ir. Közl. 1910. évf. 291—311 és 432—468 l. Mivel a többi nehezen hozzáférhető- azokat megtalálójuk után fogom ismertetni. L. u. o. 295—299, 309—311, 317—318 l.

* Célzás a vesszőzésre.

hogy szószólója lesz és eltávozik. Két diák verekedése következik egy ellopott kalácsért. Buta Marci, az öreg inas békíti őket.

(II.) Marci bejelenti, hogy farsang lévén, bálban lesz részük. A hír halatára a diákok nagy zenebonát csapnak, amit az öreg szolga szitkozódása sem képes lecsillapítani. Ekkor érkezik oda Puposi, a legidősebb ifjú és beszédéért megkorholja Marcit. Következik Buta Marci panasza: bármi történjék, mindig ő marad a ludas. Mercur ismét a földre jön, kinek most az ifjak panaszzóják el szomorú sorsukat: reggel korán verik ki őket az ágyból, gyomruk „mérgesen ugat” az ebéd késedelme miatt, mindig csak tanulni kell és tilos a panaszkodás. Indulatukat rosszra magyarázzák: ha jó kedvük van, pajkosságot sejteneek mögötte, — ha nyájasan beszélnek valakivel, álnok ravaszkodók stb. De legfőbb kívánságuk, hogy nagyok lehessenek, mert megúnták már az ütlegeket. Mercur megígéri pártfogását, de lelkükre köti a jó erkölcsöket, meg a tudományok gyakorlását és eltűnik, mielőtt Buta Marci óhajtáná, hogy úr szeretne lenni.

(III.) Bancsi hiába várja Mercurt a királysággal. Megérkeznek a bálba készülődő úrfiak és boldogan mesélik el, hogy Mercur bajuszt és szakállt ígért nekik. Bancsi már a királyságról is letenne, csak lenne neki is bajusza. Eppen a maskarákról tárgyalnak, mikor megjelenik a praeceptor és mindannyiokat veréssel fenyegeti meg. Az ifjak kara fejezi be a darabot:

Szerencsét próbálunk
Ha kedvet találunk,
Örvendünk magunknak,
Vegyétek kedvesen,
Amint mi szivessen
Tréfálunk.

A darab stílusa nemcsak magyaros, hanem közvetlen és élénk.¹⁾

A másodiknak címlapján ez áll:

„In convictu regie, 1778. ultima die ferriad. Bacchi.“

Prologusa: „Régi közmondás, aki bolond, annak vagy nem volt esze, vagy volt és elvesztette. Mindazonáltal, aki néha bolondozik, az nem bolond mindenkor, valamint aki gyermekeskedik, azért az nem gyermek: nevezetesen ha fejér a szakála. Azonkívül farsangban szabad farsangolni még a vén pondros és penészes Nádászoknak is. Mi tagadás bene. Az üdö hozza magával mink is farsangolni készülünk. Meg van a Játék, miből állyon, meg mondom. Köpcsényi egy némely urasságnak szolgája bort hozot urának a korcsmárul, utba kapák a katonák, meg akarják fosztani kulacsátul, védelmezi a szolga a kulacsát; utoljára az egyik katonának fejéhez nyalintván, urát, magát, katona legényeket szomjún hagyá. Orrollyák vala eztet a katonák s újra meg lesik Köpcsényit a kulacsul s erőszakosan elveszik tőle. Hírré lön ezen violentia a kapitánynak a ki is Káprály uramat furatossal, a többi vitézeket 50 pálczával jól bepecsételi. Ebből áll a többi; aki bánnya, tegyen róla. Nevezzetek.“

A darab komikumának legnagyobb részét a német katonai műszavak rosszületése adja. Nyelve tele van tösgyökeres magyar szólásokkal, adalékokkal szolgál a művelődéstörténethez, mert belőle megismerhetjük részben a felvidéki katonai életet.²⁾

¹⁾ Bittenbinder id. m. 299. l.

²⁾ Bittenbinder id. m. 300. l.

3. **Erazmus Montanus, avagy Hegyi Erazm.** „Komédia öt Ábrázolásban. Holdberg Lajos Dániai Játéki közül Németbül magyarra fordítottott. 1769.“

(I.) Hegyi János parasztgazda, ki fiát a lipcsei egyetemre járatta, levélben értesül annak hazajöttéről. Mivel a levél latinul szólt, előhívatta az egyházfit, aki abból zöldeket olvas ki. Az egyházi tanult ember ugyan, de nem vitte tovább az egyházfiságnál. Most fogyatékos tudásával azon igyekszik, hogy minél több pénzt csaljon ki a hiszékeny emberektől. Jeronimus érkezik meg feleségével és Örzsébet leányával, hogy tudakozódják Erazmus felől, mivel a fiatalok egymással jegyben jártak.

(II.) Alig érkezett meg Montanus, máris únja magát otthon. Öccsének nem engedi meg, hogy letegezze, sőt megköveteli, hogy monsieur Montanusnak hívja. Természetesen ennek betanulása nagy ügyel-bajjal jár. Montanust elsősorban Jeronimus vagyoni helyzete érdekli és hogy mennyi hozományt kap a leánnyal. Jakab biztosítja bátyát, hogy Jeronimus mindent megad, ha őt *predikálni* hallja. E szón a két testvér összevész, mert Montanus kijelenti, hogy ő csak *disputálni* szokott, — Jakab viszont csak a *szolgákkal* disputál. A szülők Erazm pártjára állanak, ki most már kifejti, hogy legigazabb tudomány a disputálás. Hogy ezt bebizonyítsa, anyját szillogizmusaival kövé változtatja. Mikor az sírni kezd, visszaváltoztatja: a kő nem gondolkodik és nem tud beszélni, anyja pedig gondolkodik és beszél, tehát még sem kő. A szülők boldogok, hogy milyen tanult fiuk van.

(III.) Erazm mátkájához indul. Utjában azonban egy emberrel találkozik és disputálni kezd, amiért is elhalasztja arája látogatását. Erazm sajnálja, ha talán harag lenne a dologból, de Örzsébetnél jobban szereti a metafizikát és logikát. Anyja csodálkozik, hogy fia az egyetemen más leányokba szeretett, mire Erazm megmagyarázza, hogy tudományok neveit említette. Erazmnak bő alkalmja nyílik most a vitatkozásra. Az egyházi fitogtatja latin tudását, de Erazmmal szemben felsül: Az ispán viszont meg szeretné tudni, vajjon Erazm hiszi-e, hogy a föld gömbölyű, forog és van holdfogyatkozás? A felelet után az ispán eretneknek mondja Erazmot, a közben megérkező Jeronimus pedig megtagadja leánya kezét. Örzsébet hiába kéri vőlegényét: mondja, hogy a föld lapos, mégis csak megmarad a gömbölyű mellett.

(IV.) A meghomlott békét az ispán meg az egyházi igyekeznek helyreállítani. De ők járnak rosszul. Erazm szillogizmusaival Pétert kakassá változtatja, az ispánról pedig be akarja bizonyítani, hogy bika. Jakab levelet hoz Örzsébettől, ki csaknem halálra emésztette magát és kéri jegyesét, álljon el meggyőződésétől. Erazm már-már meginog, de mégis kitart álláspontja mellett. Jakab megkérdezi bátyjától, van-e értelme a disputálásnak, mert Péter valóban még sem lett kakas. Ő sokkal hasznosabban tölti idejét. Szánt, vet, szabad idejében pedig verselget. A vers szó hallatára Erazm rögtön másképp beszél testvérevel. Elolvassa öccse egyik versét, tetszik is neki, csak prozodiáját kifogásolja.

(V.) Az ispán egy hadnagyot kér meg, hogy ijesszen rá Erazmra és tegye katonává. Szóba kerül ennek azon kijelentése, hogy az ember szüleit is megverheti. Erazm fogad a hadnaggal és állítását a következőkép bizonyítja be: „amit mástul vettem, azt tehetségem szerint tartozom visszaszolgálni; én ifjúságomban veréseket vettem a szüleimtől, ergo, tartozom azokat is még visszaadni.“ Az aranyat tehát Erazm nyeri el, amit el kell fogadnia. A hadnagy az arány alatt a felpénzt érti és mündérba öltözteti Erazmot. Majd pedig egy káplárral massiroztatja. Erazm sirva kéri a hadnagyot, hogy eressze szabadon. Jeronimus közbenjárására le is kerül róla a katonaruha, de előbb meg-

fogadja, hogy becsületes foglalkozáshoz kezd és kijelenti, hogy a föld lapos.

Az iskoladrámát Bittenbinder összevetette Holdberg darabjának német fordításával (Ausgewälte Komödien 1868) és arra az eredményre jutott, hogy a színdarab némi eltéréssel hű fordítása a németnek. Az észlelt eltérések a következők: 1.) összevon olyan részeket, melyek kényesek, sikamlósak, 2.) kihagy olyan részeket, melyeket nem ért meg, 3.) eltérést okoz az is, hogy a párbeszédekben előforduló személyek, városok, helyek neveit a fordító megváltoztatta. Az eredeti szöveg a katolikusokat, a magyar pedig a lutheránusokat gúnyolja ki.

4. A titkos.)* „Komédia öt Ábrázolásban, Németből magyarra fordított.” 76 lap terjedelmű kézirat.

(I.) Amália, Slagendorf leánya egy bálon megismerkedik egy török ruhában lévő álarcos emberrel, aki egész este vele foglalkozik. Megtetszik neki jelleme. Katalin, az ő bizalmas szolgálója észreveszi ezt és megígéri Amáliának, hogy utána jár, ki az illető. Segítségére jön kedvese: János. Kiderül, hogy annak gazdája volt tegnap este a bálban a török férfi. Kiderül, hogy az egy titokzatos ember, aki sohasem mutatja ki a maga egyéniségét, mert fél az emberek csalárdságától. Más éppen azért János sem tud róla mondanivalót. Katalin ráveszi kedvesét, hogy járjon utána gazdája titkainak. Abgrund, János gazdája, lakáj ruhában megjelenik, hogy átadja Amáliához intézett levelét, melyben találkát kér tőle, hogy szándékát megbeszélhesse vele. János ekkor kényszeríti urát, hogy fedje fel magát előtte. Abgrund elmondja erre, hogy jeles családból származik, hogy szerencse próbálás végett indul utazni, hogy születése városában született és hogy itt az udvarnál rokonságának bűne miatt titkolni kell kilétét. János persze az egészet szószerint elhiszi. Abgrund azután ráveszi Katalint levelének átadására. Majd megjelenik Schlagendorf, mire a titkolózó Abgrund visszavonul. Schlagendorf pedig ráveszi Katalint, hogy leányának vonzódásait irányítsa.

(II.) János előadja Katalinnak azt, amit Abgrund nagy titokban lelkére kötött. Ismét jön Abgrund és összetalálkozik a szolgálóval, aki mindent elárul. Ekkor közékük toppan Glocke, aki mindent tud róla és zavarba ejti beszédével Abgrundot. Ráfogja, hogy politikai küldetése miatt titkolódik és kijelenti, hogy tudja miért jár Schlagendorf házához. Leányába szerelmes. Abgrund zavarát még fokozza Schlagendorf megjelenése, aki előtt Glocke szintén leleplezi. Erre hirtelen távozik. Glocke Amáliához siet és feketére festi le előtte Abgrundot csak azért, hogy megnyerje saját magának a kezét. Glocke távozása után nagy titokban megjelenik Abgrund Amáliával és kéri bizalmát és szeretetét, mert titkait még nem árulhatja el. Schlagendorf megjelenik leánya szobájában, mire Abgrund zavartan távozik, félve, hogy megjelenését félre fogják magyarázni. Amália is reszket atyja haragjától, aki talán ezért neheztelni fog rá.

(III.) Abgrund mint hajgondorító bejut Amáliához és levelet ad át neki, melyben felvilágosítást kér, hogy atyja meghívását magyarázza meg neki, egyszersmind találkát kér tőle. Bejön Glocke és rá akarja venni a hajgondorítót, nem ismervén őt, hogy árulja el Abgrundot. Csakhogy megszabaduljon tőle, kijelenti, hogy Abgrund házasságban. Amália és Katalin lépnek be ekkor. Glocke azonnal elmondja nekik az új hírt. De a hajgondorító ekkor, a legnagyobb bosszúságára kimagyarázza magát és visszavonja kijelentését.

*) Szószerint közlöm Bittenbinder tartalmi kivonatát.

Glocke haraggal távozik. Amália széttépi a kapott levelet és nem válaszol reá, mert tartalmát nem érti. Abgrund ekkor kéri, hogy négyszemközt beszélhessenek. Mikor azonban ez megtörténik és ő leleplezi magát, visszautasítják. Erre távozik. Schlangendorf tudtára adja Katalinnak, hogy Amáliát Bärnfeld fiának akarja adni.

(IV.) Abgrund felmond szolgájának, mert elárulta őt és leselkedik utána. János erre elhatározza, hogy otthagyja őt, de mindent, amit csak tud, ki fog kürtölni. Abgrund ezután mégis csak megtartja szolgálatában és elküldi Glockéhez tudtul adni, hogy még ma este titokban elutazik. Így akar alkalmatlankodásaitól megszabadulni. Abgrund maga Schlangendorfhöz megy, hogy felfedje magát előtte, de azután mégsem mondja el titkait. Bärnfeld gróf, aki bizonyos országkóborlót keres, megérkezik Schlangendorf házába. Elhatározzák, hogy gyermekeiket összeházasítják. Beállít Glocke, aki felhívja a gróf figyelmét Abgrundra, e titkolódzó emberre. Majd jön János és elárulja gazdájának terveit. Glocke azt hiszi, hogy Amáliával fog megszökni. Erre a gróf elhatározza elfogatását. Távozásunk után fellép Abgrund és János, ruhát cserélnek és elindulnak.

(V.) Amália védelmezi Katalin előtt Abgrundot. Nem tételez fel róla semmi rosszat. Atyja előtt is mentegeti őt. Sőt pártját fogja Bärnfeld előtt is. Jánost Abgrund ruhájában elfogva hozzák. Kisül, hogy ő csak a szolga. Szigorúan meg akarják büntetni, de Katalin kedvesét védelmezi. Ekkor behozzák Abgrundot, aki arcát elfödi. A kendőt azonban leszedik. Az atya és a fiú megismerik egymást. Abgrund Bärnfeld gróf fia, aki utazni indult és az emberek iránti bizalmatlankodása készítette az alaskodásra. Kisül, hogy Amália és Abgrund szeretik egymást. Egymáséi lesznek. Ennek kikürtölését Glockéra bízzák.

A darab eredetije Bittenbinder szerint Johann Elias Schlegel *der Geheimnisvolle* c. munkája. Schlegelnek e darabja nem nagyon sikerült. A cselekvény szegény, a vígjáték mégis hosszúra nyúlik. Sok benne az alakoskodás és az öltözködés. A főhős: Abgrund nevetséges lehetetlen alak, túlságbavitt titkolódzással. A fordítás hű, csak a szerelemre vonatkozó kényes, sikamlós helyeket hagyja ki.

5. Komédia töredék.*

Címe hiányzik, az előadás ideje és helye is kérdéses. De megtalálójá feltételezi, hogy későbbi, mint az előbbiek, mert nyelve sokkal újabb.

(I.) Euklio borzasztóan félti kincsét, mindenkiire gyanakszik, még öreg szolgájára is. Hátha megcsalja őt, hátha észreveszi elrejtett pénzét, mert az átkozottnak még a nyakszirtjén is szeme vagon. Igen goromba azért vele szemben, folyton szidja, korholja. Napjában tízszer is kikergeti, hogy megnézzé: meg van-e kincse. Éjjel nappal vigyáz rá. Most is leszidván őt kikergeti és megnézi pénzesládáját. Majd ismét behívja és lelkére köti, hogy vigyázzon a házára, mert ő távozik. „Vigyázz, senkit bé ne botsás házomba. . . . Azonnal itt leszek. . . . A céhmesterünk azt hirdette, hogy a férfiaknak személyenkint pénzt fog osztogatni. Azt ha elhagyom, mindnyájan azon fognak gyanakodni, hogy vagyon pénzem házamnál, mert az lehetetlen, hogy a szegény ember a kevés pénzt is nagyra ne becsülje.

(II.) A gazdag Magadorus, aki szerény és jólelkű ember, elhatározza,

*) Szósz szerint közlöm Bittenbinder tartalmi kivonatát.

hogy a jámbor Euklio leányát, akit szeret, feleségül fogja kérni. Útközben találkozik Euklioval, aki hiába ment el hazulról, mert a céhmester becsapta és meg sem jelent. Most nyugtalanul siet haza. Szóba sem áll addig Megadorusszal, míg házat meg nem tekintette. Megadorus kérését, hogy adja neki leányát, gyanúsnak találja. Azt hiszi, hogy a pénzére vadászik. Ezért zavarosan beszél. Panaszkodik szegénysége miatt. Csodálkozik, hogy ő a gazdag ember szegény leányt akar elvenni. Hosszas tárgyalás és rábeszélés után végre odaadja neki a leányát, de kiköti, hogy sem a jelenben, sem a jövőben nem kell leányának semmit sem adnia. Még úgy is fél, hogy Megadorus rá fogja valahogyan szedni. Megállapodnak még abban is, hogy még ma megülik a lakodalmat. Hazaérkezvén Euklio, előveszi Halifát, mint aki dobra ütötte, hogy mennyi kincse van. Először leszidja, majd megparancsolja neki, hogy az edényeket hozza rendbe és zárja be addig az ajtót, míg ő a piacon a szükséges dolgokat összevásárolja. Megadorus szakácsai lefestik nekünk Euklio fővénységét, majd lakására mennek, hogy átadják neki a lakodalmi ételeket. Halifa kizárja nekik az ajtót. Euklio azzal a szándékkal ment a piacra, hogy most az egyszer minden szükségest be fog szerezni, de ott drágál mindent és semmit sem vesz. Útközben zajt hall háza felől, lóhalálban haza rohan, félvén, hogy meglopják. Pedig csak a szakácsok csináltak zajt.

A darab nagyon kezdetleges. A zsugori jellemzése elég jó, de a többi személyek elmosódtak. A stílus és a párbeszéd felette nehézkes. A szereplők személye és néhány részlet után indulva valószínű, hogy fordítással van dolgunk.¹⁾

Mind az öt darab érdekes abból a szempontból, hogy új hang jut velük a magyar jezsuita iskoladrámákba. Tárgyuk nem a Ratio Studiorum alapján előírt keretek közt mozog, hanem egyenesen profán, ami a hazai jezsuita iskolákban ritka jelenség. Valószínű, hogy előadásuk célja is elütött a műfaj tulajdonképeni céljától. Eddig a jezsuita drámáknak az iskola szempontjából mindig volt valami hasznos oldaluk, de az utóbbiaknál már csak a közönség szórakoztatását lehet feltételeznünk. Így történhetett, hogy a Hegyi Erazm fordítója olyan darabhoz folyamodott, melyben a katolikusok vannak kigúnyolva (a fordításban a lutheránusok).

Illei János.

A magyar jezsuita iskoladrámák legkiválóbb művelője Illei János. Három szomorú- és egy farsangi játéka van. A szomorújátékok 1767-ben jelentek meg Kassán egy kiadványban, melyből *Salamon* és *Ptolemeus* saját szerzeménye, a *Titus* pedig Metastasio-fordítás. Ugyancsak fordítás az 1789-ből való *Tornyos Péter* is. Illei darabjai azonban többek, mint fordítások, mert a kölcsönzött tárgyat teljesen a maga ízlése szerint alakítja át. Ugyanazt teszi az iskoladrámával, mint Dugonics a regénnyel.

Lázár Béla szerint a jezsuita rend feloszlása után (1773) *Tornyos Péter* képviseli az átmenetet az iskoladrámáról a világi színpadra.²⁾ Ez az állítás azonban helyreigazításra szorul. Illei darabja ugyanis teljesen iskoladrámának készült, de a jezsuita dráma sem elődje a magyar világi drámának. Lázár kérdéses helyét azonban úgyis magyarázhatjuk, hogy ezzel a darabbal lépett ki a jezsuita dráma a világi színpadra. Ebben az esetben sem helytálló

¹⁾ Bittenbinder id. h. 318 l.

²⁾ *Tanulmányok a jezsuita drámák köréből.* Egyet. Phil. Közl. 1892. évf. 481 l.

Lázár megállapítása. Egy program tanúsága szerint 1776-ban a nagyváradi gimnázium felső nyelvtudományi osztályának tanulói egy *Caracalla Gétam fratrem perimens* c. iskoladrámát adtak elő, ez pedig tizenhárom évvel megelőzi Illei darabját.

1. Salamon király, Lászlónak foglya.

Egy végzésben. Tárgya Bonfinius III. dec. 4. könyvéből való.

Salamon trónja elvesztése után Lászlót törbe akarja csalni. Megbeszéli tehát Szabolcs vezérével, hogy embereit rejtse el egy barlangba, közel ahhoz a helyhez, ahová Lászlót magános beszélgetésre hívta. Lászlónak ugyanis békés megegyezést ajánlott fel, hogy mikép osszák meg az országot, titkon azonban az egész országra vágyik. További parancsa az, hogy a vezér Lászlót egy meghatározott jelszóra ejtse fogságba. De Szabolcsot László kémei elfogják és már kardra kerül köztük a sor, mikor megérkezik László. A király megbocsát Szabolcsnak, mire az elárulja a tervet. László most saját embereit vezeti a barlangba és készül a találkozásra. Elérkezik a találkozás ideje. Salamon, aki biztos tervében, az egész országot követeli. Mikor pedig tagadó választ kap, kimondja a jelszót: *László, László, atyám-fia*. A barlangból azonban László emberei vágatnak elő és a meglepődött Salamont bilincsreverik.

A darab alapeszméjét az utolsó sorok mondják meg: „Tanuljatok Királyi piciny maradékok Salamon példájából!” Nyelve Illelhez méltó, könnyen folyó. Van a darabban egy anakronizmus is. László mikor Salamont várja, előveszi óráját. Valószínű, hogy Illei a zsebórára gondolt, ez pedig csak 1675-ben jelentkezik először.

Illei drámáján kívül a tárgynak még két feldolgozása van: Friz *declamatio*-ja¹⁾ és a piarista Benyáknak *Megszégyenült irigység*-e.

Friz Salamonja reménye vesztett király, aki trónja elvesztése után nem talál más menedéket, minthogy kardjába dőljön. De az utolsó pillanatban volt tanítója, Eubulos visszatartja és magához hívja remetének. — Benyák feldolgozása ellenben egészen bonyolult. Henrik császár haddal jön az országba, hogy Salamon szorult helyzetén segítsen. De csakhamar átlátja Géza igazságát és ahhoz csatlakozik, mire Salamon bosszút esküszik ellenük. Ekkor történik, hogy a nyíllövésben győztes Géza jutalmul a császár kardszóját kapja. Ezt és Géza kardját azonban Vid magának szerzi meg és álruhában megtámadja Henriket abban a reményben, hogy a császár Gézát fogja bennük felismerni. Henrik el is fogatja Gézát és már-már halállal bünteti. Végül is kiderül ártatlansága és elnyeri a koronát.

A tárgy megválasztásában kétségtől Friz műve áll az első helyen, a két magyar feldolgozás közül pedig Illei darabja. Cselekvénye egyszerű és természetes.

2. Ptolomaeus.*

A darabot napszakok öt felvonásra osztják.

(Első hajnal.) Antigonus felszólítja Antiokust, hogy üssön pártot Ptolomaeus ellen. Úgy is elveszett már, mert neve benne van a pártosok jegyzékében, Arsinoe, az elűzött királynő pedig tőle várja a segítséget, hogy

¹⁾ Friz *Salamon dramation* kézirata a N. M. Ktár Bartakovics. gyűjt.-ben; latinul és magyarul a gyulafehérvári Batthyányi ktár *Dramata Ungarica et latina ad usum S.J.* c. kolligátumban van meg. A pannonthalmi ktár ismeretlen szerzőjű *Salamon-ja* azonos Frizével. (Czapáry: *Mystérium és iskoladráma*. 18 l.)

* Az első kiadásban: Ptolemeus.

visszatérhessen száműzetéséből. Mikor Antigonus azzal hozakodik elő, hogy Arsinoe a trónt meg fogja osztani vele, Antiokusban felébred a nagyravágyás és elhatározza Ptolomaeus megöletését. Antigonus ráveszi Antiokust arra is, hogy a bekövetkezendő ostrom alatt cseréljen ruhát Ptolomaeusszal. Ő majd úgy intézi a dolgot, hogy a franciák Ptolomaeusként nem fogják bántalmazni, viszont Antiokus könnyen megölheti Ptolomaeust. Végül Sosthenes halálát határozzák el, mert az ő besúgása folytán került Antiokus neve a pártosok jegyzékébe.

(Dél.) Sosthenes levelet kap Antigonustól, hogy Ptolomaeushoz vigye. Ez Sosthenes neve alatt olyan nyilatkozatot tartalmaz, hogy az ostrom alatt megöli Ptolomaeust. Mikor a francia követ békeajánlata meghíusult, Antiokus elérkezettnek látta az időt Sosthenes elvesztésére. Bejelenti a királynak, hogy nem vállalhatja a sereg vezetését, mert pártütő gyanújában áll. Erről egy Sosthenesnél levő írás is tanuskodik. Antigonus így látta kivihetőnek, hogy az immár gyanakvó Sosthenes kezéből a levél a királyhoz kerüljön. Ptolomaeus dühösen bontja fel azt és kiderül, hogy nem is Antiokus, hanem Sosthenes áskálódik ellene. A tanácsos börtönbe kerül.

(Este.) Antigonus szemében azonban a tulajdonképeni szálka maga Antiokus volt, akit felhasznált eddig céljai elérésében. Most neki ütött a bosszú órája. Ő volt ugyanis Ptolomaeus segítőkeze Arsinoe száműzetésében. Közben kiderül csalárdésája is, melyet a levéllel követett el.

(Éj.) Antiokus börtönbe kerül. A király halálos ítéletére a katonaság mozgolódni kezd és már-már megtagadja az engedelmességet. Ptolomaeus csak most gondol arra, hogy mende-monda is lehet Antiokus pártütése. Hogy hűségét kipróbálja, az ütközet előtt ruhát cserél vele. Eredetileg Antiokusnak is ez volt a terve és így ismét reménykedik, hogy sikerülni fog elveszíteni a királyát.

(Második hajnal.) A harcban Antiokus megsebesül, Ptolomaeus pedig Belgius fogságába esik. Antigonus most felfedi magát, hogy ő Arsinoe, a királynő és csak azért pártolt a franciákhoz, hogy bosszút álljon száműzőjén. Hasztalan tehát Ptolomaeus minden könyörgése, Belgius megöleti őt.

A dráma két legellentmondóbb bírálója Szivák Iván és Lázár Béla volt. Szivák szerint nagyon gyöngye, zavaros munkával állunk szemben, mely teljesen nélkülözi a színpad ismeretét. Nyelve nagyon gyarló, sokszor pórias, rosszabb az előbbieknél.¹⁾ Lázár a következőket mondja: első színpadra készült, határos és jellemekkel, cselekvénnyel, bonyodalommal bíró igazi dráma, mely nyelvünkön és magyar ember tollából megjelent.²⁾ Az igazság a középben van. Bizonyos, hogy nyelve tekintetében Illel munkája között talán a leggyengébb, de ami „pórias” benne, azt Szigethi István érdemesnek találta a Magyar Nyelvörben Illel javára írni.³⁾

Ptolomaeus történetét Justinus beszéli el a *Historiis Philippicis*-ben: Ptolomaeus, hogy a királyi pálcát elnyerje, Arsinoe nevű testvérét, Lyzimakus özvegyét számkiveti Szamotraciába, gyermekeit pedig adott hite ellenére megöleti. De a franciák később elűzik országából és egyszersmind életével lakol.

A tárgynak még egy feldolgozása van, mely szintén nyomtatásban jelent meg. Címe *Arsinoe*, szerezte Horváth István bejegyzése alapján Világi István. Világi darabja mintegy előzménye Illel darabjának: Ptolomaeus a trón birtokaért Arsinoe két fiát: Philippust és Lysimachust megöli, anyjukat pedig

¹⁾ A magyar dráma kezdete. Figyelő XIV. k. 193 l.

²⁾ Egyet. Phil. Közl. 1892. évf. 487 l.

³⁾ VIII. kötet 136–137 l.

számúzi. Világbi darabja nagyon kezdetleges. Alakjai elmosódtak, a cselekvény menete is alig volna érthető a hozzáírt jegyzetek nélkül. Egyetlen érdeme a könnyen folyó, ritmikus latin nyelve.

3. Titusnak kegyelmessége.

Metastasio-fordítás három végzésben.

(I.) Vitellia rá akarja venni Sextust, hogy gyűjtsa fel a Capitoliumot és ölje meg Titust, mivel atyjától csalárdul ragadta el a trónt. Minderre azonban megsértett szerelme ösztönzi, mert a császár Berecinét, az előzőtt királynét akarja nőül venni. Sextus dilemmába kerül, szereti Vitelliát, viszont Titusnak barátja. Végre a szerelem győz benne és mindent megígér Vitelliának. Közben az a hír terjed el, hogy Titus római nőt emel a császári trónra. A császár tudatja Sextusszal, hogy hűgát, Serviliát választotta. De annak van már jegyese. Annius kész ugyan lemondani Serviliáról, hogy szíve választottját a trónon láthassa, de Servilia ennek ellenére is hű marad jegyeséhez. Majd Vitellia veti szemére Sextusnak, hogy nem tett még semmit a császár megöletésére. Alig távozott el Sextus, Publius érkezik meg, hogy Vitelliában a császár választottját üdvözlje.

(II.) Vitellia már megbánta kérését, de minden késő, a Capitolium lánokban áll. Éppen Titus megmentésére akar indulni, mikor Sextus visszajön a hírrel, hogy megölte a császárt. De Vitellia megátkozza. Bevallja, hogy mindig szerette Titust és csak megsértett hiúsága sugallta a gonosz tanácsot. Sextus bánatában elbujdosik. Találkozik Anniusszal, aki elmondja, hogy Titus él és helyette mást öltek meg. Sextus bevallja, hogy ő volt a gyilkos és megmutatja palástján a vért. Annius azonban elveszi tőle a palástot, nehogy árulója legyen barátjának. Így maga keveredik a bajba, mert Titus őt gyanúsítja a gyilkossággal. Sextus nehéz helyzetbe jutott: ha megmondja a valót, Vitelliát árulja el, — ha nem, barátja bűnhődik helyette. Végre Vitellia ajánlatára szökni akar, de Lentulus elárulja és elfogják.

(III.) Sextus a tanács elé kerül, az pedig halálra ítéli. Titus vonakodik az ítéletet aláírni mielőtt Sextusszal beszélne. Sextus előtte sem vallja be a gyilkosság okát, még akkor sem, mikor régi barátságukra hivatkozik. A császár kénytelen a tanács ítéletét helybenhagyni. Vitelliát azonban megindítja Sextus hallgatása. Bevallja, hogy ő volt mindennek az oka, de csak azért, mert nagyon szerette Titust és nem nyert viszontszeretetet. Végül általános megbocsátás fejezi be a darabot.

Ami leghamarabb kiténik Illel fordításában, az a magyarossága. Alszeghy mindenekelőtt ebben a magyarosságban látja Illel irodalomtörténeti nevezetességét.¹⁾

Illel munkáján kívül még két kéziratban levő dráma szól Titusról. Az egyik latin nyelvű és a N. Múz. Bartakovich gyűjteményében maradt fenn, címe *Titi Clementia*. A másik a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár MSS. K5V20. jelzésű kolligátum negyedik darabja, magyar nyelvű és szintén *Titus kegyelmessége* címet visel.

Alszeghy mikor Illel fordítását összevetette az olasz eredetivel, (*Metastasio: Ciro riconosciuto*) azt tapasztalta, hogy a kettő sokban eltér egymástól, tehát egy közbeeső szövegnek kellett lennie. (E feltevést megerősíti, hogy Illel nem is tudott olaszul.) Ez a közbeeső forrás azonban ismeretlen. Igaz,

¹⁾ Illel J. élete és írói munkássága. 100—101 l.

hogy Illei darabjának eltérései megvannak a Bartakovich gyűjtemény latin nyelvű Titusában, de viszont e kettő között is olyan eltérések vannak, melyek kizárják, hogy Illei ebből fordított volna. Ami pedig a magyar szövegű drámákat illeti, az áriák fordítása mindkettőben hiányzik, a kihagyások is általában megegyeznek. De bizonyos beleszövések már olyan eltéréseket mutatnak, melyek kizárják, hogy ez is Illei fordítása. Vagyis két külön fordítással van dolgunk, melyek nem az olasz eredeti, hanem egy eddig ismeretlen latin szöveg után készültek. Alszeghy valószínűnek tartja, hogy a gyulafehérvári Titus fordítója Kereskényi Ádám kassai jezsuita tanár.¹⁾ Mert a gyűjteményben Titus után Cyrus következik, mely azonosnak mutatkozik Kereskényi nyomtatásban megjelent öt felvonásos Cyrus fordításával, továbbá mindkettőnek papirosa, írása, kifejezés módja azonos.

4. Tornyos Péter.

Farsangi játék három végzésben 1789-ből. Kiadta Alszeghy Zsolt a Régi Magyar Könyvtár 33. kötetében.

Mielőtt a darab tárgyalására térnénk, ismertetnünk kell a **Fenhéjázó és maga sorsával meg nem elégedő embernek bolondsága**²⁾ című iskoladramát. Azért tárgyaljuk itt e darabot, mert előfutárja Illei Tornyos Péterének és akadt olyan irodalomtörténész is, aki Illei szerzőségét sem találta kizártnak.³⁾

(I.) Sípós és Falábi várják Jordánt, hogy zenében és táncban oktassák. Az utóbbi panaszkodik, hogy mit ér, ha Jordán csak fizet, de még távolról sem érti meg tudományukat. Sípósnak azonban csak a pénz a fontos. Megérkezik Jordán, aki rájuk sem figyel, hanem csak készülő ruhájára gondol és dicséri abban saját ízlését. Végre Sípós bemutathatja a tiszteletére írt szerenádát. Megérkezik Kuruc, a vívómester és most már hárman versengenek művészetük elsőbbségéért. Jordán azonban leinti őket. A sort Jakab diák, a a negyedik tanító egészíti ki. Ebben a jelenetben van a legtöbb komikum. A logika, ethica és fizika tanulását Jordán megtagadja, mert nem ért hozzá. Viszont abban leli a tanulás örömeit, hogy milyen szépen tudja az őt magánhangzót Jakab deák után mondani. Elámul annak bölcsességén mikor kijelenti, hogy ez próza, azzal a megokolással, hogy: „mert valami nem prósa, az mind carmen és valami nem carmen az mind prósa.“ Illei ezt a helyzetet felhasználja egy szójátékra. Jordán még mindig hangoztatja az u-kat: u, u, u, melyen Bantsi csodálkozik, hogy miért ugat az ő ura.

(II.) Jordán új ruhába öltözve megparancsolja szolgálinak, hogy kövessek a városban, mert a járó-kelők csak így tudják, hogy szolgálai. Peti ura öltözete láttára harsogó nevetésbe fog, amit alig tud fékezni. Ő különben is a közbeszóló, szemtelen szolga típusa. Fülöp is kárhoztatja bátyja örültségét, de ő még dicsekszik az előbb tanultakkal és Peti szolgáján akarja kipróbálni tudását. De kudarcot vall. Fülöp arra gondol, hogy bátyja esetleg vagyonát is elpazarolhatja bolondságaival és nehogy még leánya, Katica idegen ház szolgálója legyen, Petit Füzi Demeterhez küldi. Füzi már többször megkérte Katica kezét, de mindannyiszor tagadó felelettel volt kénytelen távozni. Már megelégette ugyan Jordán eljárását, mégis tesz egy utolsó kísérletet. Bátorodik megkérni Katalin kezét, mert hat évig volt katona és némi va-

¹⁾ Illei J. *élete és írói munkássága*. 97—99 l.

²⁾ Közlötte Gragger Róbert lr. Közl. 1909. évf. Adattár 327—352 l.

³⁾ Gragger: *Molière első nyomai a magyar irodalomban*. Egyet. Phil. Közl. 1909. évf. 165 és 316 l.

gyonnal is rendelkezik. Jordán ismét megtagadja leánya kezét, mert nem kisebb úrnak, mint hercegnek vagy grófnak szánta, Füzinek pedig még nemessége sincs. Mire ez elhatározza, hogy nemességet szinlel. A kivitelre Nyalka Getzi (Jordán szolgája) álarcot ajánl és biztosítja szolgálatáról.

(III.) Getzi mint előkelő török tartozkodik Jordán házában. Tudomására hozza Jordánnak, hogy ismerte apját. Ez nemes ember volt és a kalmárságot csak mellékesen űzte. Most pedig megérkezett a verestengeri basának a fia és Katicát szeretné nőül venni. Az esküvő után viszont Jordánt helyezné országába első méltóságába. A gazdag ember mindent elhisz. Nyalka Getzi örül az eddigi sikernek és a továbbiakban gróf Szelekúti és a Pusztavári fejedelem segítségét kéri, akik éppen Jordánnál vannak vendégségben. Getzi az álbasafüzi hódolatát hozza a már török főembernek öltözött Jordánnak. Megérkezik Fülöp, aki elretten bátyja új hóbortjától. De mikor Getzi felfedi előtte a valót, ő is sürgeti öccsét, hogy irassa meg a nótáriusnál a házassági szerződést. Jordán siet is ennek eleget tenni. A család napfényre jön. Hiába kéri Jordán most vissza a szerződést, nem tudja megkapni és kénytelen belenyugodni a fiatalok házasságába.

E darab, mely szabad fordítása a *Burgeois gentilhomme*-ének, Molière első megnyilvánulása a magyar irodalomban. Két másolatban maradt fenn. Az ismertetett másolat Egerből való, a másik a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár tulajdona. Ezen címükben is azonos másolatok az 1769. esztendőből valók. Itt kell megemlítenünk azt is, hogy a nagyváradi jezsuita évkönyvek szerint 1759 farsangján Iphigeniát és testvérének, Orestesnek megmentőjét, utána pedig nevetség okáért (közjáték gyanánt?) a fennhéjázó embert adták elő.¹⁾ De nem bizonyos, hogy ez azonos a most tárgyalt drámával.

A magyar darab ismeretlen szerzője Molière drámáját teljesen az iskoladrámák szellemében alakítja át. Ennek első kelléke a női szerepek kiküszöbölése, amit Gragger kimutatása szerint szerzőnk keresztül is vitt. Ő mutatta ki azt is, hogy az összevonások ellenére a magyar dráma egyes jelenetei az eredetivel megegyeznek.²⁾

Gragger feltételezi, hogy a Fennhéjázót Illei írta. Abban a kódexben, melyben a fordítás található, ugyanis helyet foglal Illeinek másik két darabja: *Salamon* és a *Titus*. A fordítás, éppen mint Illei Tornyos Péterében, három felvonásra osztja az ötös felvonást, a részek elnevezése is megegyezik Tornyos Péterével. Ezt az állítást Alszegehy cáfolja meg Tornyos Péter kiadásának előszavában. A kérdéses gyulafehérvári kódex *Titusa* szerinte nem Illei, hanem Kereskényi darabja, a részek elnevezése és a női szerepek kiküszöbölése pedig a jezsuita iskoladrámák közös tulajdonságai közé tartoznak. Tehát nem lehet Gragger érvei után Illei szerzőségéről beszélni.

Végül megjegyezzük, hogy a magyar átdolgozás különösen magyarosága miatt érdemel figyelmet. Gragger a dráma nyelvét székelyes zamatúnak és deákos népiességűnek tartja. Az élceket a szerző a magyar szellemnek megfelelően alkalmazza. Példabeszédei és magyaros szólásai közül néhány példa: Ahol nem fáj, ott ne tapogassa. — Utálom mint a bűnömet. — Ne elegyítse magát a korpába, ha nem akar megmocsokoltatni. — Álmodt beszél öcsémuram. — Csúfot tesz magából. — Perre kell menni a dolognak stb.

Most már térjünk át Illei *Tornyos Péter* c. darabjára.

(I.) Tornyos Péter elhatározza, hogy a farsang alkalmával nagy mulatságot

¹⁾ *Annuae Residentiae Magno—Varadiensis S. J. 1722—1772.* Bp. Egyet. Kvtár kézirata.

²⁾ *Id. m.* 154 l.

rendez. Meghagyja Lőrinc szolgájának, hogy százötven személyre terítsen asztalt, szerezzen be maskarákat, a lovakat pedig cicomázza fel, mert szeretné, ha a multság vendégeinek örökre emlékezetes maradna. De lehetőleg minden francia ízlés szerint történjék, hadd lássák: Tornyos Péter nem maradi ember. Lőrincnek nem tetszik a dolog, mivel fáradtsággal jár és nem is futja ura pénzéből, tehát kilép Tornyos Péter szolgálatából. Találkozik Ventifax garabonciás diákkal és hozzácsatlakozik remélve, hogy kitanítja arra a mesterségre, mikép védelmezze meg magát Tornyos Péterrel szemben. Ventifax viszont tartozása miatt a fogadástól fél. Meghagyja tehát Lőrincnek, hogyha jönne, utasítsa el azzal, hogy nincsen otthon. A korcsmáros csakugyan megérkezik és kéri az adósság kiegyenlítését. Lőrinc másra igyekszik terelni a beszédet, de az nem tágit, mire kijelenti, hogy Ventifax nincs otthon. A korcsmáros azonban nem hisz Lőrincnek és betöri az ajtót, hogy Ventifaxhoz jusson. Hiába próbálkozik Ventifax most a kétszarvú sisakkal, rongyos köpönyeggel és földig érő sárkányfarokkal eredményt elérni, a korcsmáros már túl van ezeken és szolgáláért megy, hogy megköttözzék a diákok. Ventifax ravaszsághoz folyamodik: ruháját Tornyos Péterre adja, Lőrincnek pedig megparancsolja, hogy lásson a vendégek összehívásához.

(II.) Tornyos Péter a vendégeket várja, de még senki sem jött. Kezdi már sejteni, hogy Lőrinc nem is járt el parancsa szerint. Ekkor érkezik meg Ventifax. A társalgást azzal kezdi, hogy az egész városban egyebet sem hallani, mint Tornyos Péter nagyvilági gavallérságát. Ez hajlik a hízélgésre és Ventifaxot meghívja a lakomára. Ventifax elmondja, hogy találkozott az ittas Lőrincel, akiből nemcsak engedelmes és becsületes szolgát tudna faragni, hanem még sárkánnyá is át tudná varázsolni. Aztán megmutatja a könyvet, melyből ezt a tudományt meríteni lehet. Mivel Tornyos Péter olvasni sem tud, Ventifax először betűvetésre tanítja meg. De az alig tanul meg egy-két latin szót, máris eltelik tudásával, amit ravaszságból Ventifax is igyekszik megerősíteni. A diák most már rátér arra, hogy erszényt is el tud varázsolni úgy, hogy sohase fogy ki belőle a pénz. Mire Tornyos Péter eltávozik egy zacskó aranyért. A közben megérkező Lőrincet Ventifax állatbőrbe öltözteti és ráveszi, ha gazdája a sárkánnyá változtatás varázsigéit mondja, tüstént jöjjön elő. Tornyos Péter is megérkezik egy zacskó arannyal. Most viszont Ventifax gyertyáért küldi vissza, hogy pecsétet üthessen arra. De míg Tornyos Péter odajár, a diák az arannyal telt zacskót egy cseréppel megrakottra cseréli ki. Mikor Tornyos Péter visszatér, Ventifax elvégzi a varázslatot azzal a meghagyással, hogy három órahosszat senki se nyúljon a pénzhez, különben az arany értéktelen cseréppé változik. Tornyos Pál jön a kölcsönkért evőeszközökkel, de már bátyjának nincs rá szüksége.

(III.) Tornyos Péter leszidja a boltból visszatért Lőrincet, mert nem hozott sem maskarákat, sem ennivalót, pedig a vendégek fele már megérkezett. Vissza akarja zavarni, de Lőrinc nem hajlandó pénz nélkül vásárolni. Végre Ventifax vállalkozik arra, hogy maskarákat szerez. De mielőtt elmenne, köpönyegét Tornyos Péterre adja, hogy Lőrincet sárkánnyá varázsolhassa és azon lovagolhasson a vendégek közé. Tornyos Péter hozzá is fog a varázslathoz, mely azonban nem egészen sikerül, mert Lőrinc leveti urát és rádobja a sárkánygúnyát. Közben megérkezik a fogadós, aki az átvedlett Tornyos Pétert Ventifaxnak nézi és szolgálival megköttözteti. Hiába való minden mentegőzése és magyarázkodása, nem hallgatnak rá és elverik. Bátyja is ellene fordul, mivel ő sem ismeri meg. Csak később derül ki a tévedés. Az egész vendégség már a házigazdán nevet, aki csak most tudja meg, hogy az evő-

eszközök is eltűntek. Hogy szégyenben ne maradjon, másokat akar helyettük venni és felbontja az erszényt. Kiderül, hogy a diák evvel is rászedte. A vendégséget most már nem lehet tartoztatni. Pétert testvére menti ki a báj-ból, miután bejelenti a vendégeknek, hogy Lőrinc megmérgezte az ételt.

Illei darabja az iskoladramák történetében a legszabadabb adaptáció. Sohasem szószerint fordít, mindig csak a lényegre szorítkozik. Illei főérdeme a komikus jellemek ügyeskező megalkotásában és abban a vonzó magyar nyelvben van, (l. Szigethy István M. Nyr. VIII. k.) mely a komikumot emelve Tornyos Pétert első bohózatos vigjátékunkká tette.¹⁾

Illei darabjának főforrását Gragger Róbert mutatta ki Molière *Bourgeois gentilhomme* c. darabjában. Szerzőnk annak öt felvonását háromra vonta össze, a női szerepeket pedig kiküszöbölte. Gragger az egyező helyeket az alábbiakban állította össze.²⁾

Tornyos Péter.

I. Végezés 1—2 kimenetel

Készülődés a lakomára, a zeneszerszámok megrendelése.

I. Végezés 8. kimenetel

A két megszorult cimborá elhatározza a hős felöltöztetését és rászédését.

II. Végezés 11. kimenetel

Első felöltöztetés, a hős kinevetése és megszidása.

II. Végezés 2. kimenetel

Hízelegnek a hősnek, hogy pénzhez jussanak.

II. Végezés 2. kimenetel

Olvadni tanítás (hangtan) és a felköszöntő megfogalmazása.

III. Végezés 1. kimenetel

A józan hozzátartozó átkozza a szélhámost és óvja a hőst.

III. Végezés 6. kimenetel

A másodszor felöltözött hőst elverik.

A főmotívumok tehát közösek.

A darab további forrásainak kutatásában irodalomtörténészeink Ventifax és Lőrinc személyéből indultak ki. Lázár szerint Ventifax alakját Illei a Fastnachtspieléből másolta és műve a bécsi Possék hatása alatt keletkezett. A deákcsíny mintájául pedig Hans Sachs *Der fahrend Schüler in Paradies* c. farsangi játékát említi.³⁾ Legfontosabb érve az, hogy a diák neve: Ventifax (szélfogó) német eredetre mutat, mert a fahrende Schüler-ek nyelvén köppenyt jelent. De ez a darab Illei Tornyos Péterével nem hozható semmiféle összefüggésbe.

Gragger azt bizonyítja, hogy Ventifax alakja összefügg Holberg *Arábia porán* előforduló szélhámostal. Tornyos Péter ugyanis azt kívánja, hogy erszényéből sohase fogyjon ki pénze, addig az *Arábia por* szélhámosa aranycsinálónak adja ki magát. 4000 forint aranyat csal ki a zöldfa vendéglőstől azzal, hogy megtanítja az aranycsinálás mesterségére. Természetesen mikor megkapta a pénzt, segítő cimborájával együtt faképnél hagyja a becsapott

¹⁾ Alszegehy Zsolt: *Illei János élete és írói működése*. 86 l.

²⁾ Egyet. Phil. Közl. 1908. évf. 589 l.

³⁾ Egyet. Phil. Közl. 1892. évf. 490 l.

embert. Ventifax is a szolga segítségével szedi rá Tornýos Pétert és áll odább a pénzzel. Lőrinc szolga alakját pedig *Don Ranuldo de Colibrados* alakja: Pedro lakáj hozta létre.¹⁾

Alszeghy szerint önálló munkával állunk szemben, melyet csak Illei olvasmányai folytán emlékezetében megmaradt alakok népesítettek be. Lőrincnek alakját Illei megalkothatta a magyar népmese Ostoba Gyurija után is, aki tévedéseiről volt híres, Ventifax cselei pedig általános csínyek lehetnek, főforrása azonban Molière említett vígjátéka.²⁾

Illei írt egy latin nyelvű iskoladrámát is. Címe: *Ludi tragici in Academia Budensi nuper exhibiti, nunc postliminio Latiae linguae cultu Patriae Juventuti per Joannem Illei oblati*. Megjelent Komáromban 1791-ben. Illei három drámának tartotta, mert mindegyiket külön címmel látta el: *David poenitens*, *Absolon in patrem perduellis*, *Lessus sive David lugens filium Absolon*. De mivel személyei megegyeznek és egyik sem hosszabb a felvonásnál, Alszeghy egy dráma felvonásainak tartja őket.³⁾ Hegedűs István különösen a nyelvüket dicséri: a latin nyelv felülemelkedik bennük az u. n. konyhatalanság hétköznapiján és a klasszikus magaslathoz közeledik.⁴⁾

* * *

A jezsuita rend első papjai hazánkban más nemzetiségűek, főleg németek és osztrákok voltak, akik új helyükön maradék nélkül érvényesítették mindazt, amit hazájukból hoztak magukkal. Nem feltűnő tehát, ha első iskoladrámáink, melyeket ők honosítottak meg, német minta után igazodtak.

A magyar nemzetben mindig volt bizonyos fokú asszimilációs erő, mely az idegen szellemi termékeket többé-kevésbé átformálta. De most ez az átalakító folyamat nagyon is késett. Az okot abban kell keresnünk, hogy a jezsuitarend egyetemes jellegű lévén, ügyeit mindenütt közös szabályok szerint intézte. Így az iskoláikba járó ifjak egész nevelési rendszerét egy kódex, a *Ratio atque Studiorum Societatis Jesu* szabályozta. Ez tartalmazta az iskoladrámákra vonatkozó rendeleteket is, melyek nemcsak a tárgy megválasztását, hanem a dráma felépítésének módját is megszabták. A jezsuita dráma nálunk is majdcsak másfél századig megmaradt a *Ratio Studiorum* korlátai között és ha némileg eltért attól, szintén idegen befolyással kell számolnunk. Tehát nálunk a jezsuita dráma életének legnagyobb részében idegen fa idegen hajtása a magyar földben.

De fenntartva beszélhetünk magyar jezsuita drámákról is, mert könyvtáraink drámaszövegei túlnyomóan latin nyelvűek, sőt ezek legtöbbjét is idegen nemzetségi rendtagok írták. Az előadásoknak a programokban és az évkönyvekben fennmaradt emlékei pedig csaknem kivétel nélkül latin nyelvű előadások mellett vallanak. Legcélszerűbb tehát, ha általánosságban nem magyar, hanem *magyarországi* jezsuita iskoladrámákról beszélünk. A magyar jezsuita iskoladráma tulajdonképp csak a XVIII. század ötvenes éveiben született meg.

Ha egy jezsuita iskoladrámát vizsgálunk, belőle a műfaj általános sajátosságait is levonhatjuk. A cselekvényt a prologus vezette be. Tartalma különféle. Ha valamely alkalomra készült a darab (pl. kiváló férfiú, vagy pátronus tiszteletére), a prologus felköszöntő, máskor erkölcsi tanulságot tartalmaz.

¹⁾ Egyet. Phil. Közl. 1908. évf. 585—598 l.

²⁾ Régi M. Ktár 33. k. 17—18 l.

³⁾ U. o. 87 l.

⁴⁾ Beöthy—Badics: *Magyar nemzeti irod. tört.* I. k. 248 l.

Hogy ezt a darabra előre fényt vető tanulságot egy tanuló mondotta el, vagy minden esetben tartozéka volt-e a darabot kísérő allegorikus párhuzamnak, megállapítanunk nem lehet. A prologus előfordult úgy is, mint az allegorikus párhuzam tartozéka, vagyis mint egy külön darab bevezető része.

A főcselekvény legtöbbször három, ritkán öt felvonásból (actus) állott. A jelenetek (scenae) száma az egyes felvonásokon belül nagyon is egyenlőtlen. A jezsuita drámát ünnepélyes alkalomkor legtöbbször más darab keresztelte. Mégpedig vagy tagozódva minden felvonás előtt, vagy pedig egész terjedelmében (interludium) az előadás valamelyik szünetében. Az előbbi főleg mithológiai képekből alakult és szorosan összefüggött a főcselekvénnyel. Dekorán sem szabad arra gondolnunk, hogy a darab megértését segítette elő. Ez a legtöbbször énekes játék csupán külső pompa kedvéért volt függeléke az előadásnak. Az éneket zene kísérte.

A főcselekvény után következett az epilogus, melyre kevés változtatással ugyanazt mondhatjuk el, mint a prologusról. A programmok majdcsak kivétel nélkül megemlítik a táncot, néha a táncosok nevét is. A katonák, előkelők, virágok stb. tánca elnevezés arra enged következtetni, hogy a jezsuiták iskolájában a balett divatozott. Szólók csak ritkán fordultak elő. A tánc a mithológiai cselekvénynek volt a tartozéka.

A jezsuita iskolákban évenként rendszeren két előadást tartottak. Ez a szám néhol (nagyszombati gimnázium) meg is kétszereződött. Az előadásokat általában két főcsoportra lehet osztani: *ünnepi* (évvégi, pátronus tiszteletére játszott) és *évközi* előadásokra. Míg az utóbbiak pusztán csak didaktikai célt szolgáltak, addig az alkalmi és évvégi daraboknál bőven ontották a jezsuiták a pompát, mely azonban az idők folyamán mindjobban aláhagyott.

A tárgyválasztást két szempont irányította. Az egyiket a Ratio Studiorum hozta létre, a másikat az előkelők társadalmi osztálya. — A jezsuita iskolák kódexe csak az olyan darab előadását engedte meg, melynek tárgya szent, vagy kegyes irányú volt és amelyben női személy, vagy női öltöny nem fordult elő. Azoknak, akik a jezsuita drámákról írtak, általában az a felfogásuk, hogy a *drámák* kelleténél többször lépték át azt a szabályt, amely a női szerepeket megkötötte és csak kivételesen engedte meg. De ha a fentebb ismertetett programokat nézzük, azoknak mintegy 12%-a tartalmaz csak női szerepet. Tehát az idevágó rendelkezések szakadatlan tiltakozásainak magyarázatát másban kell keresnünk. Amit meg is találunk az allegorikus cselekvényekben. Az itt előforduló szerepek legtöbbször (*Pietas, Ambitio, Justitia, Venus, Diana, Pax, Pandora stb.*) már természeténél fogva megköveteli a női öltözetet. Arról, hogy a tiltó rendelkezések az allegorikus cselekvényre vonatkoztak, Kropf egy idézete is tanuskodik. „Javíttassék meg az a hamis vélemény, hogy az erények és bűnök inkább női, mint férfi alakban és ruhában ábrázolandók.”¹⁾ Az idézet világosan utal arra, hogy nagyobb számban fordultak elő női, mint a férfi szerepek. Már pedig a tulajdonképeni darabokban (eltételezve attól, hogy ritkán fordulnak elő benne a női szerepek) egy-két nő alaknál többel csak elvétve találkozunk.

Az előkelőknek a tárgyválasztásra gyakorolt befolyását a kor szelleme irányította. Mária Terézia kora a meglegegedés időszaka volt, kivált az ő körében összegyűlt előkelők számára. Semmi forrongás nem volt kitörőben, reformtörekvések nem izgatták a kedélyek nyugalma és a meglegegedés a tespedésig

¹⁾ Adjumenta quaedam pro studiis humanitatis in gymnasiis societatis promovendis et illustrandis. *Monumenta Germ. paedagogica* XVI. 186.

fokozódott.¹⁾ Ez hozta magával, hogy a pártfogó előkelők nem tűrhették a szomorúan végződő darabokat. Éppen ezidőben tartózkodott Bécsben Metastasio, akinek úszni kellett az árral, hogy darabjait előadják. A bécsi előkelők ízlése az ő drámaival jutott a magyarországi jezsuita iskoladrámába. A budapesti egyetemi könyvtár számos latin nyelvű Metastasio-átdolgozást őrizett meg.

A magyarországi jezsuita drámák tárgyát főleg az Ó- és Újszövetségi Szentírás, továbbá a világ- és hazai történelem szolgáltatta. A bennük szereplő hősök tettei sohasem a szenvedélyből fakadt, önfeláldozásuk is sokszor groteszk és a széphistóriák önfeláldozásait juttatja eszünkbe. Voltak darabok, melyek teljes egészükben egy ünnepeltet dicsőítettek. A komoly tárgyú darabok sorát farsangi játékok egészítik ki. Ezekben az ifjúság a maga ügyesbajos dolgait vitte színre humoros beállításban, vagy pedig emberi fonákságot gúnyolt ki. Az ilyen daraboknak csupán szórakoztatás volt a célja.

A jezsuita drámákról általában az a felfogás, hogy egyikből sem hiányzik a bonyodalom. De korántsem szabad ez alatt a drámai bonyodalmat érteni. Sokszor a cselekvénynek csak bonyolult menete az, amit e néven említeni szoktak. Ennek sokszor megismétlődő indító oka a fondorlat, mely az ártatlant gyanúba ejti. A gyanú viszont szükségessé teszi a kikémlelést, mely után tisztázódik a bűnösnek vélt személy ártatlansága, vagy pedig gonoszága kerül napfényre. A fondorlatra és kikémlelésre alkalmas eszköz lett a jezsuita drámában a ruhacsere és az álöltözet. De nemcsak azért folyamodtak ezekhez a jezsuiták, mert alkalmas eszközül szolgáltak a női szerepeknek csaknem a darab végéig való kiküszöbölésére, hanem helyesebb drámai felfogásból is. Kétségtelen azonban, hogy ezt a drámai fogást Plautustól tanulták.

A jezsuita dráma Plautus, de főleg Terentius darabjai nyomán fejlődött ki, éppen ezért kérdés, hogy miért távolodott el azoktól a szerkezet felépítésében? A magyarázat okát az iskolai oktatás céljában találjuk meg. A jezsuiták igen fontosnak tartották a latin nyelvet, tehát arra törekedtek, hogy a reájuk bízott tanulókat minél mélyebbre vezessék annak ismeretében. Ezt az alsóbb gimnáziumnak legmagasabb osztályában a classis rhetorica-ban akarták betölteni azáltal, hogy kijelölt tanulókkal valamely tantárgy köréből szabadelőadást tartattak. Tehát a latin nyelv tanításának elsőrangú módszere a *szónoklat* volt. Természetes, hogy ennek keresztülvitele az alsóbb osztályokban még nem lehetett időszerű. Erre vall az ausztriai provincia egy rendelete. E szerint ki voltak zárva a szónoklatokból az alsóbb fokú osztályok és csak kisebb drámákat adhattak elő a szónoklatokkal és vitatkozásokkal. De itt viszont alkalmas eszköznek bizonyult a latin nyelv tanítására az iskoladráma. Vagyis már nem egy tanulóknak kellett bizonyos tárgyról előadást tartani, hanem *többen* adhattak elő azt párbeszédben felváltva. Ez a lényegen nem sokat változtatott, csak az előadás formája lett más: a szónoklat kisebb részekre töredezve drámai jelleget vett át. Innen van az, hogy a jezsuita iskoladrámák legtöbbje tisztán retorika. Hogy a jezsuiták előtt sem volt ez ismeretlen, mutatja az, hogy a *Nomina Actorum*-ot legtöbbször *Beszélgető Személyek*-nek fordítják.

Természetes, hogy mikor a magyarországi jezsuita iskoladráma a világi drámaírók hatása alá került, szerkezetében változást szenvedett. A szónoki recitációk mellett mindinkább helyet kapott a cselekvény. De korántsem szabad

¹⁾ Imre Sándor: *Az olasz költészet hatása a magyarra*. Budapesti Szemle 1878. évf. XVI. k. 23 l.

valami nagy változásra gondolnunk. A rend szabályrendeletei szakadatlanul örködtek a régi hagyományokon, gátat emeltek a nagyobb újítások elé és így nem voltak alkalmasak az egyéni értékek kifejlesztésére. De már sokkal nagyobb változás történt az előadás menetében. Az allegorikus cselekvény és az interludium kezdett elmaradni a főcselekvény közül. Elveszésüket főleg az előadások elszaporodása okozta. A magyar nyelvű jezsuita drámákban már nem is találjuk meg őket, de nyomai még megvannak a felvonások közötti versszakokban. Ezek épügy összefoglalják a dráma-részek hangulatát, mint az allegorikus cselekvény.

Általánosságban szólva a magyarországi jezsuita iskoladrámáknak irodalmi értékük nincs, de nem is azzal a céllal készültek. Az irodalomtörténetnek azonban nemcsak az a célja, hogy az irodalmi színvonalat megütő munkákkal foglalkozzék, hanem, hogy felkutassa a kevésbbé értékes anyagot is, mely magánviseli valamely kor szellemi bélyegét. Már pedig a jezsuita iskoladráma nemcsak Magyarországon, hanem csaknem egész Középeurópában kialakult szellemi mozgalomnak terméke, mely nálunk több, mint másfél századon keresztül tartotta fenn magát.

A felhasznált forrásmunkák jegyzéke.

Ifj. Szinnyei József: Egy ismeretlen magyar dráma a múlt századból Figyelő 1876. évf.

Imre Sándor: Az olasz költészet hatása a magyarra. Budapesti Szemle 1878. évf.

Szigethy István: Szólásmódok Illei János „Salamon“ és „Ptolemaeus“ művéből. Magyar Nyelvőr 1879. évf.

Szivák Iván: A magyar dráma kezdete. Figyelő 1883. évf.

Dr. Nagy Sándor: Hazai tanodai drámák a Nemzeti Múzeum könyvtárában. 1883. Különlenyomat a Magyar Könyvszemléből.

Magary Szulpicz: Iskolai színjátékok Komáromban. Komáromi Lapok 1883. évf.

Dr. Nagy Sándor: Hazai tanodai drámák. Magyar Könyvszemle 1884. évf.

Lázár Béla: Tanulmányok a jezsuita drámák köréből. Egy. Phil. Közl. 1891. és 1892. évf.

Czapáry L.: Mysterium- és iskolai dráma. Egy. Phil. Közl. 1892. évf.

Rupp Kornél: Némajáték 1695-ből. Ir. Közl. 1892. évf.

Ballagi Aladár: Ez világi hívságos gazdaság szereteti. Programm ismeret. Ir. Közl. 1892. évf.

Czapáry L.: Heros Sinensis. Székesfehérvári kath. főgimn. ért. 1893.

Bunyitay Vince: Drámai és operai előadások a múlt században. Nagyvárad, 1893.

Melich János: A legrégebb magyar jezsuita dráma. Ir. Közl. 1895. évf.

A tanodai dráma előzményei hazánkban. Dr. Nagy Sándor hátrahagyott irataiból közölte testvére, Nagy Lajos. Ir. Közl. 1895. évf.

Bayer József: A XVIII. évszázad Molière fordításai. Ir. Közl. 1895. évf.

Horváth Zoltán: A nagyszombati gymnasium története. Nagyszombat, 1895.

Imre Sándor: Irodalmi tanulmányok. II. k. Bp., 1897.

Naményi Lajos: A nagyvárad jezsuita drámák. Egy. Phil. Közl. 1897. évf.

Ferenczi Zoltán: A kolozsvári színészet és színház története. Kolozsvár, 1897.

Naményi Lajos: A várad színház története. Nagyvárad, 1898.

Fináczy Ernő: A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. 2 köt. Bp. 1899—1902-ig.

Fináczy Ernő: Adalékok a jezsuiták iskolai színjátékainak történetéhez. Egyet. Phil. Közl. 1900. és 1901. évf.

Alszeghy Zsolt: Illei János élete és írói munkássága. Nagyszombat, 1908.

Gragger Róbert: Illei János Tornyos Péterének forrásai. Egy. Phil. Közl. 1908. évf.

Gragger Róbert: Molière első nyomai a magyar irodalomban. Ir. Közl. 1909. évf.

Bittenbinder Miklós: Adalékok a magyar színmű történetéhez. Ir. Közl. 1910. évf.

- Keller Imre: Faludi Ferenc „Caesar“-ja. Egy. Phil. Közl. 1914. évf.
 Alszeghy Zsolt: Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig.
 Bp., 1914.
 Alszeghy Zsolt Illei Tornyos Péterének kiadása. Régi Magyar Könyvtár
 33. szám.
 Zambra Alajos: Metastasio és a magyarországi iskoladráma a XVIII.
 század második felében. Egy. Phil. Közl. 1919. évf.
 Jablonkay Gábor: Az iskoladrámák a jezsuiták iskoláiban. Kalocsa, 1927.
 N. Czike Gábor: A XVI. sz. művelődéstörténete. Szeged, 1929.
 Meszlényi Antal: A magyar jezsuiták a XVI. században. Szent István
 Könyvek 92. szám. Bp., 1931.
 Gálos Rezső: Faludi: Caesar Aegyptus földjén Alexandriában. Győr,
 1931.
 P. Bahlmann: Jesuiten-Dramen der niederrheinischen Ordensprovinz.
 XV. Beiheft zum Centralblatt für Bibliothekswesen.
 Annuae collegii Cassoviensis societatis Jesu ab anno 1735—1773. Bp.
 Egyet. Kvtár kéziratárában Ab. 89 fol. jelzés alatt.
 Historia collegii Posoniensis 1672—1720. Ab. 97 fol.
 Historia residentiae Szathmar societatis Jesu incepta et collecta ex va-
 riorum litteris et notatis 1671—1771. Ab. 105 fol.
 Historia residentiae societatis Jesu Zakolcae 1659—1700. Ab. 106 fol.
 Annuarum societatis Jesu Szakolcensis volumen alterum 1701—1772.
 Ab. 107 fol.
 Historia et annuae collegii societatis Jesu Trenchiniensis 1645—1686.
 Ab. 114 fol.
 Annuae collegii et domus probationis Trenchiniensis societatis Jesu
 1686—1727. Ab. 115 fol.



Tartalomjegyzék.

	Lap.
Bevezetés	3
A MISZTÉRIUMTÓL AZ ISKOLADRÁMÁIG	5
A JEZSUITÁK ÉS AZ ISKOLADRÁMA	13
A JEZSUITÁK ISKOLADRÁMÁI HAZÁNKBAN	19
I. Puszta címek	21
II. Programmok	38
A budapesti egyetemi könyvtárban fennmaradt programmok	38
A Magyar Nemzeti Múzeumban fennmaradt programmok.	
1. Magyar nyelvű programmok.	
<i>a) magyar tárgyúak.</i>	
Keresztény Hercules	43
Sanctus Ladislaus	45
Imre és Konrád Esztoráz	46
<i>b) idegen tárgyúak.</i>	
Fraternae in fratrem impietatis ultio in Alexio	47
Rarum charitatis et fortitudinis exemplum	48
Ambitio vindicata	51
Arsinoe	53
Cyrus	55
Boldizar	56
2. Latin nyelvű programmok.	
<i>a) magyar történelmi tárgyúak.</i>	
Praemium fidei et amoris	56
Jagello ex magno Litvâniae duce rex Poloniae electus	58
Rara concordia Fratrum	59
Joannes Corvinus et' Simon Keménius	60
Salamon et Geysa	61
Emericus et Andreas	62
<i>b) keleti népek történelméből vett tárgyúak.</i>	
Artaxerxes de Artabano triumphans	63
Artaxerxes	64
Cyrus minor	64
Ibranus	65
Procopius	66
Theoxena	66
Pythias et Damon	66
Thiamus et Pentheseus	67

c) a Szentírásból és Bibliából vett tárgyuak.

Meribbal	68
Saltus proemium, caput Joannis	68
David	69
Filius Prodigus	69
Judas Machabeus	70
Sedecias	70
Tres pueri Babylonici	70
Saul	71
Nehemias	71
Tobias junior	72

d) a görög és római történelemből vett tárgyuak.

Clitus	73
Craterus	73
Insignis filii in parentem pietas in Cleonimo	74
M. Lucullus et T. Volumnius	75
Mithridates	75
Titus	76
Pancratius	76
Ajax & Teucer	76
Aurelius	77
Regulus	77
Quintus Fabius	78
Octavianus Caesar	79
Pacuvius Calavius	79
Romulus & Remus	80
Aelius Sejanus	80
Syrao et Heracleo	81
Meleager	81
Thebae vindicatae	81
Telephus	82
Midas	83
Caracalla Getam fratrem perimens	83

e) idegen nemzetek történelméből vett tárgyuak.

Paterna severitas	84
Invicta constantia	85
Haldanus	86
Ramirum inter Gersiam germanos pietas mutua	87
Novus in Chinis Cyrus	87
Matthaeus et Simon	88
Jehanguirus	88
Dux fortunatae insulae	89
Aspar	89
Theophilus	90
Leangus	90
Ferdinandus III. Hispaniae rex	91
Cumte & Latebris	91

f) különféle tárgyuak.

Homagium religionis	92
---------------------	----

Fortitudo Christiana	93
Juventus tenera	94
Remanendus	94
Triumphus Christianitatis	95
Alexis	95
Sanchus	96
Alexius Japon	96
Babilas	97
Julius martyr	97
Palilia sacra	98

Különböző helyeken fennmaradt programmok.

Nuptiae aetatis aureae cum Genio Transsilvaniae	98
Pietas vindex	99
Ez világi hívságos gazdaság szereteti.	100

III. Teljes szövegű iskoladramák 101

Első ránk maradt jezsuita dráma-töredék	106
Megsértődött ártatlanság	106
Attilius Regulus	107
Szedeciás	108

Faludi Ferenc.

1. Caesar Aegyptus földjén Alexandriában	110
2. Constantinus Porfirogenitus	112
Szigeti Zrínyi Miklós	113
Jekoniás	115

Kereskényi Ádám.

1. Ágostonnak megtérése.	116
2. Mauritius császár	118
3. Cyrus	118
Heros Sinensis	119

Bittenbinder által felfedezett drámák.

1. Malcontento úrfiak	120
2. In convictu regio	121
3. Erasmus Montanus	122
4. A titkos	123
5. Komédia töredék	124

Illei János.

1. Salamon király Lászlónak foglya	126
2. Ptolomaeus	126
3. Titusnak kegyelmessége	128
4. Tornyos Péter és a Fenhéjázó	129
A felhasznált forrásmunkák jegyzéke	137
Tartalomjegyzék	139

SAJTÓHIBÁK.

(Itt használt rövidítések: l. = lapon; s. = sorban; h. = helyett.)

22. és köv. l. Padenborn h. Paderborn.

24. l. 31. s. Egy. Phil. Közl. után kimaradt: 1901. évf.

24. l. 32. és 41. s., továbbá 26. l. 32. s. Nagyszombat után
a helyes évszám 1747.

36. l. 3. és 4. s. múlt h. mult.

48. l. 21. s. Ephocbi h. Ephoebi.

51. l. 18. s. tiliconak h. Stiliconak.

52. l. 29. s. Ephóebi h. Ephoebi.

58. l. 26. s. gyült h. gyűlt, u. o. allegorikus h. allegórikus.

62. l. 41. s. megigéri h. megígéri.

65. l. 15. s. juliusában h. júliusában.

66. l. 41. s. elítélt h. elítelt.

96. l. 18. s. és 97. l. 32. s. vértanúk h. vértanuk.

101. l. 42. s. a * után kimaradt: (Historia collegii Posonien-
sis. Ab anno 1622—1635.)

Néhány helyen június h. junius fordult elő a szövegben.

112. l. 28. s. eredetiből h. eredetitől.

116. l. 43. s. manie- haeismusa h. mani- chaeismusa.

Életrajzom :

1909 október 29-én születtem Baraczházán, Temes megyében. Ez a Temesvártól mintegy harminc kilométerre fekvő falu csak születésem helye volt. Gyermek éveimet kevés megszakítással Szegeden töltöttem, mely város máig is tartzkodási helyem. Az elemi 1915-ben Szegeden kezdtem, de már az első osztályt Temesváron fejeztem be. Tanítóm ebben az évben Blaskó Mária, a neves ifjúsági-író nő volt. Mint harmadik osztályos ismét Szegedre kerültem. További iskoláztatásom is itt folyt le. 1919-ben növendéke lettem a Klauzál Gáborról elnevezett szegedi állami főgimnáziumnak, ahol az 1926/27. iskolai évben érettségit tettem. 1927 szeptemberétől 1932-ig a szegedi m. kir. Ferencz József Tudományegyetem hallgatója voltam. — Családnevem 1931 január 9-ig *Jahoda* volt, melyet családunk belügyminiszteri engedéllyel *Juharos*-ra magyarosított.

XB 52731

